

MAGYAR
REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

17

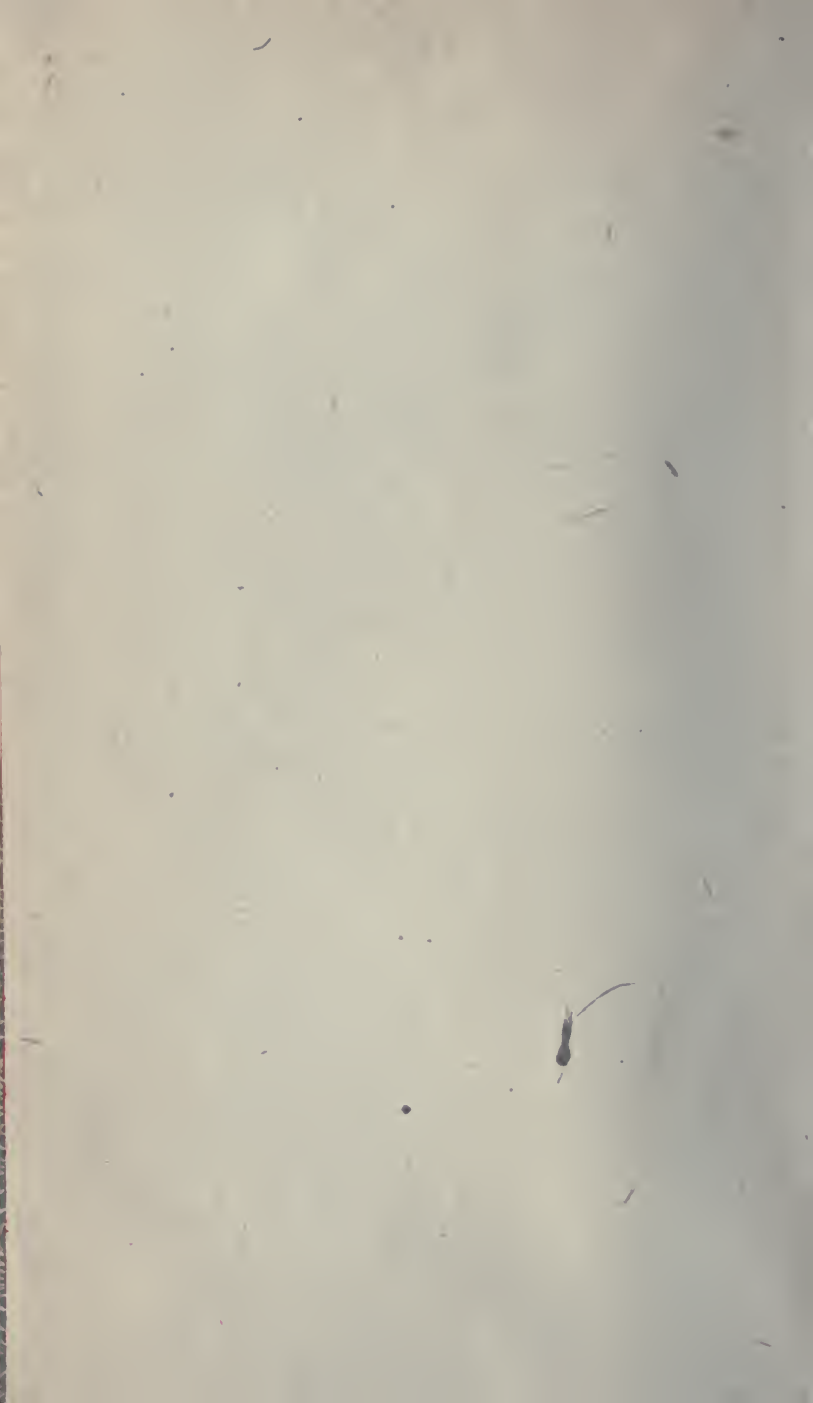
Háró Kemény Zs.

A rajongók

I. kötet

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

17. KÖTET

A RAJONGÓK

Irtá

BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND

I.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1904

A RAJONGÓK

REGÉNY

IRTA

BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND

ELSŐ KÖTET

R. HIRSCH NELLI RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1904

PH

3176

M3

Köt. 17

Minden jog fenntartva.

Franklin-Társulat nyomdája.

R. H. N. fec.

Kemény Zsigmond

BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND.

1814—1875.

A negyvenes évek közepén Erdély még messze volt Pesttől, szinte a világ vége. Hírek onnan csak az utasok révén szivárogtak be. Járt ugyan az «*Erdélyi Hiradó*» is, de igen kevés helyre, s azt is három-négy napig hozta a posta a szörnyű alföldi utakon, mégis úgy a «*Csigá*»-nál, a hol az írók, ujságírók vacsoráltak, mint a magasabb régióban, az akkor szereplő politikusok: Széchenyi István, Deák Ferencz, Eötvös József környezetében a «*Nemzeti Kaszinó*»-ban, a hol esténként találkoztak, vagy a Heckenast kiadói irodájában, a hol nappal kaszinóztak, egy erdélyi embert — Kemény Zsigmondot — kezdtek sűrűbben emlegetni, mindinkább hangoztatván:

— Nagy talentum, föl kellene Pestre hozni.

Harmin czéves fiatal embernek mondták, de úgy írt a «*Hiradó*»-ba, mint egy hetven éves bölcs, mérsékelt, szenvedélytől ment hangon, gazdag élettapasztalat látszatával és mélységes analízissel. Egymásnak küldözgették a lapot az akkori celebritások, ha Keménytől volt benne vezércikk, némelyik le is iratta, arról megint leírták számosan, így terjedt az országban — a jobb koponyák közt, (mert a gyengébbek be nem vették még akkor a sallang nélküli okos szót). Különösen «*A korteskedés és ellenszerei*» című füzete ébresztett nagy figyelmet.

Széchenyi lapot akart számára alapítani, de Csengery Antal megelőzte s az általa szerkesztett «*Pesti Hírlap*» munkatársának hívta meg. Helyét itt el

is foglalta 1846 őszén s leginkább politikával foglalkozott, hol csakhamar a legnagyobbak, legjobbak közt kezdtek emlegetni az erős termetű, mord, mészároslegény kinézésű nagy publicistát, kit még mai napig sem multak felül.

Már ekkor, sőt előbb még az «*Erdélyi Hiradó*»-ban megjelentek a politikai czikkeken kívül koronkint elbeszélő művei, eleinte kisebb lélegzetű beszélyek, azután egy nagyobb regény, «*Gyulai Pál*», mely nagy figyelmet keltett pompás részleteivel. Ezt követték később a «*Férj és nő*», az «*Özvegy és leánya*», valamint a többiek kisebb-nagyobb időközökben, a mint a politikai élet szünetelése engedte. E munkabíró hatalmas ember pihenésül írta a regényeit, mint egy középkori edzett harcos, ki ha nehéz fegyverzetét leveti s a könnyebbikben hadakozhat, azt hiszi, hogy heverész.

Pedig ez a könnyebbik is nehéz fegyverzet volt. Szépirodalmi munkáiban egy mélyen látó filozófikus elme alapos tudása van lerakva, a kor- és jellemfestés kiállja a versenyt Európa legértékesebb ilynemű munkáival. De ezek a regények mégis unalmasak, mert elbeszélni nem tud, irálya nehéz, döcögős, nagy kitéréseket használ, a lélektani fejtegetéseket a szertelenségig viszi. Alkotásai formát és arányokat nélkülöző kolosszusok; nem tud építeni — a sok téglája miatt.

Mikor e regények megindultak, a magyar közönység még csak a pusztá mesét tudja élvezni, csak most kezd kinőni a Meluzina és a Genovéa érzékeny történeteiből, a tudományba burkolt nemes poézis nem érdekli — mikor még magát a tudományt is csak apró adagokban és legfeljebb czukorba burkolva veszi be. Bár már kialvó félben van a Scott Walter láz egyebütt, nálunk még csak most gyulladozik a báró Jósika Miklós regényeiben. Jósika is történelmi tárgyakat dolgozott fel, de a külsősé-

geket festette; körmönfont frappáns csattanókra feltagolt mesék keretében, várakat, udvarházakat, viseleteket, szokásokat, lovagokat, troubadourokat elevenít fel. Kemény Zsigmond ellenben a középkori felfogást, az akkor forrongó szenvedélyeket (többnyire sötéteket) személyesíti meg, tehát a lovagkor belső világát, minélfogva közel sem lehet olyan népszerű, mint Jósika, vagy az akkor kibontakozó Jókai, ki mint Aphrodite a vizekből, a magyar mezők hullámozó buzakalászái közül emelkedik ki, a magyar föld friss illatával.

Különös végzete volt Keménynek, hogy rendkívüli tulajdonai mellett, nagy műveltsége, roppant látköre daczára sem érvényesülhetett egészen sehol: a szépirodalomban idegenszerű, nehézkes irálya és a formaérzék hiánya miatt, a publicistikában mint a «*Pesti Napló*» szerkesztője mindig a népszerű áramlatok ellen úszott; kivált a forradalom után, a mérsékelt reformok embere és az ábrándok üldözője. Regényeiben becses volt, a mit mondott, de élvezhetetlenné lett a mód miatt, a hogy mondta. A publicistikában megfordítva, mesterileg voltak felbonczolva a kérdések, de az volt antipatikus, a mit bizonyított; végül lett volna még egy harmadik mező, a parlament; bizonyára a legnagyobbak közül való volt ő itt, de nem tudott beszélni, úgy hogy a közvéleményben elfoglalt posztóját úgyszólván az a kortesvers rajzolja híven, mely a lipótvárosi választás idején termett róla 1867-ben:

Ha poros is a kabátja,
Deák Ferencz a barátja.

A közvélemény inkább csak elhitte őt nagynak, mintsem annak *tudta* volna. A Deákok, Eötvösök, Csengeryek után indult, kik őt megértették és sokra becsülték. Ama társaság előtt pedig, mely a Mihalek éttermében gyűlt össze esténként, hol a szellemes

Pompéry, a tudós Danielik püspök és az epés Kecskeméthy Aurél vitték a szót, ő volt az orakulum, Deák Ferencz valóságos personalisa.

De a mint haladott és művelődött az ország, mind közelebb-közeiebb jött Kemény Zsigmondhoz, (a mely processus még folyton tart); ő maga, fájdalom, egyre távolodott önmagától. A sok munka, az éjjelezés, a sok fekete kávé és a gyilkos magyar konyha kezdte őt apránként megőrölni. A paralysis progressiva belemélyítette karmait. A hatalmas koponya tompult a rászálló ködhen és borulatban, míg végre üres lett. Lélek nélküli tekintettel fogadja ismerősei üdvözlését az utczákon, nagy, kidülledt, véres erekkel befuttatott szemeiben csak ritkán csillan meg és egyre halványabban némi fény.

Csendes tompaságba merülve tengeti életét a 70-es évek elején budai villájában. (A nagy gondolkozó gondolat nélkül — a hogy felsőhajt Gyulai Pál.) Többnyire alszik, eszik és szuszog, csak ritkán, talán megszokásból olvastat fel magának; megesik, hogy az ő műveiből olvasnak fel neki.

Hallgatja, hallgatja az ismerős és mégis idegen dolgokat, fel-felkapja a fejét, melyben mintha gyuladozni akarna valami, de hiú erőlködés, megint lehányatlik üresen, komoran:

— Erről én is akartam írni, — motyogja, — de nem volt rá időm.

Élete utolsó éveiben Kamarásra költöztette családját, hol 1875-ben egy zordon decemberi napon másodszor is meghalt. Épen hatvanegy évet élt, egy nappal se többet vagy kevesebbet. Ismerőseinek, tisztelőinek csak az első halála fájt... Most csendesen alszik árnyas diófák alatt.

Mikszáth Kálmán.

A RAJONGÓK

Első kiadása megjelent 1858-ban.

ELSŐ RÉSZ.

1.

Azon nagy vallásháborúnak, melyet, a kik a békekötést megérték, harmincz évesnek neveztek, derekán vagyunk.

Mennyit szenvedett Európa s különösen Németország, és mennyit küzdött!

Hányszor nem óhajták a népek a békét s hány-szor lépett az közel, hogy egy szeszélyes vagy tragikai fordulat után, beláthatatlan távolba tűnjék; mintha csak álomlátvány volna, mely a véráztatott földből kísértetni jár fel, máglen a reményt könnyen-hivóségre csábítván, csalódások közt fásultsághoz szoktat!

De minek ily elegiai hang a tények helyett, melyekre vissza kell gondolnunk.

A cseh forradalmat, s a már azelőtt egyenetlenkedő és elgyengült protestáns szövetséget, melynek élén a pfalzi választófejedelem állott, a fehérhegyi csatában egy csapással semmivé tették II. Ferdinánd s a katolikus liga seregei.

De a győzedelmes fél szigorú szabályai a baden-durlachi várgrófot és a braunschweigi herceget az új hit és az országától megfosztott pfalzi választófejedelem védelmére fegyverzették fel. Ismét kitört

a háború s a wimpfeni, höchsti és looi csatákban az evangélikusok összezúzásával végeztetett be.

S ekkor viszont békéről álmódzott a világ, mint a fehérhegyi vérnap után.

Azonban a kisarczott Alsó-Szászország idegen hatalommal kötött szövetséget, a dánok betörték a német birodalomba, s újra lángra lobbant a vallás-háború.

A megnyílt harcz folyama szintén rövid volt.

Mannsfeld, az új hit seregeinek vezére Dessau-nál, a szövetséges dán király Lutternél megveretett, Wallenstein a kelettengerig nyomult, Stralsundot ostromolta, az evangélikusok ereje teljesen kimerült, s a dánok a lübecki békekötésben kötelezék magokat, hogy többé Németország vallásügyeibe nem vegyülnek.

II. Ferdinánd most eljöttnek vélé a perczet, hogy rendkívül erélyes szabályokkal hosszas időre biztossítsa a békét.

De midőn már szigorú parancsai a kitűzött célhoz közelebb vitték, Gusztáv Adolf svéd király, harmincz ezer fegyveressel a pomeraniai partokra kikötött, s a protestáns ügy számára az egyik diadalt a másik után nyerte meg, míg a lützeni nagy győzelemmel életét a csatateren végzé be.

Halála után Oxenstierna svéd cancellár a már francia segélypénzzel ellátott protestáns német fejedelmeket a heilbronni szövetségben egyesíté s az összes hadak vezérletét átvette.

Az altenriedi győzelem s Regensburg elfoglalása lett e szövetség fényes eredménye.

De a lothringeni és spanyol segédseregekkel Regensburg visszavételére siető császári tábornok Galas, Nördlingennél a protestánsok kardját, Bernhard weimari herceget megverte s kipusztítva, földúlva Szeviát és Felső-Németország evangélikus részeit, a prágai békében a katolikus ligával való kézfo-gásra kényszeríté az új tant pártoló, azonban a heilbronni kötést alá nem írt szász és brandenburgi választófejedelmet.

Ekkor a svédek és a heilbronni szerződésbe ve-gyült protestánsok a katolikus Franciaországtól, mely az ausztriai ház és a német birodalom termé-szetes ellensége volt, kértek segílyt s nyertek is.

Minden arra mutatott, hogy 1638-ban — mely-nek végnapjaiba tettük át magunkat — még söté-tebb és kétségbeejtőbb színt ölt azon vallásháború, mely annyiszor látszott bevégezettnek, s tört ki mindig újabb erővel és dühvel.

*

Az erdélyi fejedelmek e nagy küzdelemben csak mellékesen vettek részt.

Kiválaszták a kedvező alkalmat, hogy hadvisele-teikkel a magyarországi protestánsoknak jogokat, s Erdély számára néhány megyét szerezzenek.

Bocskaitól kezdve I. Rákóczi Györgyig, kinek fővárosába: Gyula-Fehérvárra vezetem olvasóimat, már három oly egyén országolt Erdélyben, kiket a magyar korona alatt élő evangélikusok szellemi fe-jőknek tekintettek, s kettő közülök idegen hatalmak-kal biztosítá, s a magyar országrendekkel törvény-

könyvbe igtattatá az új tan szabad gyakorlatát s jogait meghatározó békekötéseket.

A harmadik, tudniillik Rákóczi György, még eddigelé csak izgatott a felső megyéken.

Reményekkel táplálá a szenvedett sérelmek miatt panaszkodó hitsorsosait.

Ha szerét teheté, egyenletlenséget szftott a katholicus főurak sorában.

Segélylyel kecsgettette a csüggedező protestánsokat, kitartásra s jogkövetelésre inté az erélyeseket.

Körülmények szerint volt félénk és vakmerő, de a német ügyek folyamáról pontosan lévén értesftve, a vallássérelmi vitákért csak addig haladt előre, honnan könnyen vissza lehet lépni, s a hol, mfg biztat és követel, nincs erkölcsileg lekötelezve a kardot kivonni, nincs kényszerülve hangzatos ígéreteit ágyúdörejjelel támogatni.

E közben az erős akaratú és tevékeny II. Ferdinánd meghalt, s fia, a már régebben magyar király Pozsonyba országgyűlést hirdet, hogy a főhatalom jelvényét nejeinek is fejére tétesse.

Hosszas, és minket — kik Gyula-Fehérvárt kerestük föl — nem érdeklő halasztások után, tanácskozásra átadattak a királyi előterjesztések, de a rendek protestáns többsége, Rákóczi küldötteitől buzdfítva, kinyilatkoztatá, hogy a tárgyalásba addig nem ereszkedik, mfg a vallásszabadságon elkövetett sérelmek orvosolatlan maradnak, és elmellőzvéen a felső táblát, melynek többsége katholicus volt, kívánságát «mint Magyarország evangélikus rende» külön feliratban juttatá a korona elé, mi törvényte-

len ujításnak, forradalmi lépésnek, a fegyverre hivatkozás előjelének tekintetett.

E merész feliratot éppen a karácson előtti hetekben küldék meg párthívei az erdélyi fejedelemnek.

A hír csakhamar a palotából az utcákra került, bekopogtatott a külvárosi házakhoz is, és rendkívüli izgatottságot terjesztett szanaszét.

Dajka János püspök kéz alatt tudtúl adá híveinek, hogy legközelebb az evangélikus rendek panaszaiknak fejtegetésére használja a szószéket.

Kiki ismerte a főpap izgató modorát, s a befolyást, melyet Rákóczi kedélyére gyakorol.

A hadpárt bizonyosnak hitte a rég áhitott vallásháború kiütését. S a békepárt is, melyhez az erdélyi, akkor még csekély számú katolikus urakon kívül, néhány tekintélyes protestáns egyén is tartozott, alig mert többé kételkedni, hogy a koczka el van vetve; s bár az első megdöbbenés után gátlólag kezdett működni, szertelen ingerültségével árulá el kétségbeesését.

A fejedelem a püspökön kívül még senkit sem bocsátott magához.

Reggeltől késő éjig szünetlenül futárok indultak az ország különböző részeibe.

Látszik, hogy Rákóczi nagy dolgokon jártatja az eszét.

Kardot köszörülni, megnyergelni a hadi mént, a fejedelem személyes vezénylete alatt a vén Kornis Zsigmondot és a fiatal Kemény Jánost két tekintélyes hadtest élére állítani, a hit és lelkiismeret szabadságának zászlóit lobogtatva Tokajtól Nagyszom-

batig nyomulni, mindenütt a békétlen elemeket a seregbe olvasztván, legalább hatvan ezer emberrel a megostromolt Nagyszombatból Morvába vagy Sziléziába rontani, hogy Baner svéd tábornokkal közös hadterv szerint lehessen III. Ferdinándot eldöntő csatára kényszeríteni: e merész tervet a hadpárt főnökei már Rákóczi szájába adták s különböző czifra változatokkal kiczizomázva terjesztették szét.

De a béke barátai is szerencsések valának egy másik szintén fontos hír birtokába jutni.

Állításuk szerint tudniillik Dajka püspök utolsó audientiája után, a fejedelem este tíz órakor magához hívatta Kassait, a cím nélküli cancellárt, s ennek tanácsára, míg Dajka templomozni fog, néhány főúr a palotában értekezletre gyűl össze.

Nagyhatású volt e hír a kedélyekre. Mindenki tudta, hogy a porból fölvergődött s az aristocratia által gyűlölt Kassai a világ legfélénkebb embere, ki soha lóra nem ült, ki soha fegyvert nem vett kezébe, s ki a háborút azért nem ohajtja, mert maga nem mer táborba menni, s mert a nyert csaták csak az ő halálos ellenségeinek, a főuraknak, befolyását növelnék.

Remény és félelem közt virradt tehát a pártokra az a nevezetes nap, melynek reggelén Gyula-Fehérvár lakosai korábban keltek föl ágyaikból, mintha mindenik családnak fontos intézendője volna, s a halasztás kárral, az elmulasztás nagy veszélyvel járna.

I. Rákóczi György.

Sűrű tömeg, melynek hullámozása alig észrevehető, lepi be azt a közt, mely a fejedelmi palotából a székesegyházig terjed.

Fő főt ér. A könyököknek nincs elég helye, hogy kifeszülhessen, s működéseivel egy lépésnyi előrehaladást, vagy egy kevésbé szabadabb lélekzést szerezhessen annak, ki a népgomolyba mélyebben akar benyomulni, vagy onnan kibontakozni.

A «kék darabontok» és udvari alabárdosok igyekeznek ugyan legalább akkora rést nyitva tartani, a mennyi elég, hogy a fejedelemhez menő lovagok, kik a kapuig vergődnek, senkit össze ne tapossanak; s viszont a hirnökök a kapuban elég magasra emelik gombos pálczáikat és hatalmasan sípolnak is, ha valaki az udvarból eltávozni készül; de a közlekedés föntartására czélzó minden szabály aránylag csekély sikerre vezet és sok kellemetlen surlódás árán.

A nép néhol áttörhetetlen csoporttá forrt, s a hol valamivel gyérebb is, nehezen mozdul ki állásából, melyet küzdéssel foglalt volt el, s ingerült kedélylyel oltalmaz.

Csak ha kedvelt vagy rettegett úr nevét hangoztatják a «kék darabontok», s ha a hirnök sípolása helyett dobok perdülnek meg, a fejedelmi családhoz tartozók közlgését jelentvén, akkor kezd hullámozni s élénkebben ketté válni a tódulat, hogy szabad átjárást engedjen.

Úgy látszik, a tömeg újságvágya s lelkesedése föl van fokozva, mert úrinők, kíváncsi vén asszonyok, aranyos kardu, sőt papi ornátusban levő egyé-

nek is, kik már elkéstek, vagy inkább szerettek künn maradni, vegyülvék a nép közé.

S mily tarka, összhangzástalan, de érdekes képet ad az egész!

A különböző nemzetek, czéhek, társulatok, a magasabb és alsóbb rendű polgárok sajtáságos öltözte, mely szabásban, színben, ruhanemekben, sőt magokra a kelmékre nézve is egészen elüt a többiektől, alig enged szemeinknek nyugpontot, s nézésünk a meglepetés ingerével röpköd ide-oda, új meg új benyomásokat fogadva el és soha be nem telve általok. S még elevenebb hatást gyakorol kedélyünkre a tömeg hangulata, magatartása, szelleme.

Eredetileg — mint látszik — két csoportozatot formált az összegyülöngő nép.

Sokat tudniillik a fejedelmi udvar felé sodort kíváncsiságok és szenvedélyök, míg viszont számtalant újságvágya, mely mélyebb áhitattal vegyült, a székesegyházhoz csődített.

Zarándokláshoz, búcsújárathoz hasonlított e kicsiny népköltözés.

Falkában haladtak a vár utcáin, s inkább komoly meghatott arczczal, mint zajongva és térsalogva.

Egy rész a piaczia ömölvén, egyenesen az udvarnak tartott, mintha az volna Medinája, hová jutni fogadást tett; más rész szintén egyenesen a székesegyházhoz vonult, mintha az volna Mekkája.

A kik a palota kapuin be nem férhettek, legalább arra fordíták tekintetöket, s a kik a templom belsejéig nem juthattak, legalább benézni és onnan valamit meghallani sovárogtak.

Mindkettőjük háta mögé új meg új egyének szivárgának, s átlépvén az üresen maradt részt, a kezdetben különálló csoportokat egy testté forrasztották.

S most az egész a czimertan legszeszélyesebb rajzai közé tartozó csoda-állathoz, valami kétfejű óriásgyík vagy teknősbéka-fajhoz hasonlít, melynek törzse lomha, tétlen és alélt, fejei pedig egymás ellen vannak fölingerelve.

Mert a templom előtt tanyázók azért szorítják ki magokból majdnem a lelket, s azért tapostatják lábaikat, hogy a szószékből hozzájuk hullámozó hangok közül mentül több érthető szót, s ha lehet, gondolatokat is halászszanak ki. Csendre s figyelemre van tehát szükségök.

Ellenben a fejedelmi udvar kapuihoz tolongók azért roncsoltatják köntöseiket, azért túrik a «kék darabontok» mogorva bánásmódját, hogy a palotából kijövő egyénektől híreket halljanak, s tények felől, melyek által érdekeltetni látszanak, minél gyorsabban világosíttassanak föl. Ezeknek tehát a csend helyett most épen annak ellenkezőjére van szükségök.

Aztán a hírt és az ígét lesők közt kedélyökre nézve is kirívó különbség mutatkozik, mit lehetetlen nekünk hamar észre nem venni.

Az udvarba nézők tudniillik többnyire dühös mérsékeltek, míg a szószékhez tekintők csaknem kivétel nélkül mind dühös túlzók. Azoknak zöld remény, ezeknek fekete gyász színében tűnik fel a hiresztelt vallásháború. Nem is csoda tehát, hogy

az egyik fél oly kevés rokonszenvet mutat a másik iránt, mintha közös osztálypörük volna, melyen ügyvédek már rég meghíztak, magoknak pedig ereszényök és kedvök rég megcsappant.

11.

A püspök úr szenvedélyesen szónokol.

Soha nagyobb hangja s közönsége nem volt.

A templomba tódult nép ifja és véne mély áhitattal, sőt azon sötét rajongással hallgatja, mely a hitújítás korszakának jellemvonásához tartozik.

De a külső tömeg, miután keveset érthet a kentes beszédből, nincs annak úgy varázshatalma alá vetve, hogy a szónok célja szerint buzduljon föl vagy alázódjék meg, s érezzen keblében törődést vagy elszántságot.

A templom előcsarnokán túl csak az erősebb hangnyomatú szavak, melyeket az egyén képzelődése kötött összefüggő gondolatokká, valának tisztán kivehetők.

Itt teljes alkalmá van az indulatoknak sejtések, gyanítások útján fokozódni.

Dajka püspök predikációjából hallák meg a távolabb állók is, hogy Nagyszombatban nem szabad az ágostai vallást követőknek a megrepedezett, szétdőlt egyházat kiigazíttatni.

Oh! ott bizonyosan a pap fejére hull az eső, midőn épen az evangéliumot kezébe veszi; a consistorium legbuzgóbb tagjainak a hirtelen lemállott vakolat alkalmasint vagy az orrát, vagy talán a ko-

ponyáját is betörte; s kétségtelenül minden isteni tisztelet kezdetekor külön kell azért imádkozni, mikép a Jehova hatalmas karjaival tartsa fel a boltíveket, hogy a nagy orgona szavára ne dőljenek a szent gyülekezetre.

Ez iszonyú helyzet a legrészletesebb vonalakig lebeg a tömeg szeme előtt.

Erről suttognak, ezt magyarázzák egymásnak.

Megint hangzik a főpap szájából valami tisztán érthető:

— Léván nem szabad lelkeszt tartani.

— Ki kereszteli meg a gyermekeket? — kérdé szomszédjától a tömegben egy várandós asszony.

— Senki, kedves hugom! — válaszolja érzékenyen maga a szijgyártók czéh mestere, — ott a mi szegény hitsorsosainknak még nevök sincsen.

— Szakolczán nem adnak temetőhelyet halottainknak, panaszóla a főpap.

— Borzasztó! — sóhajták künn.

— Vajon hány halott hever Szakolczán temetetlen? hányat ástak be árkokba? hányat kapartak ki onnan a farkasok? hol pihen az, kinek életében nem volt egy talpalatnyi földje is?

Ily tudakolások zsibongnak a nép ajkán, terjedveszéledve mindig tágabb körben.

Az elkeseredés nőtt, az áhitatos csend apadt.

S ez még szerencse volt, mert legalább a közös csillapítás alatt a főpap néhány panasza megérthető nem vala.

Míg a templomnál ezek történnek, a fejedelmi lak kapui előtt hemzsegő csoport sincs izgatások

nélkül, mert időnként akad, ki a főurak értekezletének folyamáról hírt szed föl vagy kohol.

— Össze akarják rögtön hívni az országgyűlést, hogy hadi segélypénzt ajánljon — szolt az egyik.

— A fejedelem ő nagysága saját kincstárából a zsoldosok szaporítására nyolczvanezer tallért ígért — erősíté a másik.

— A hajduvárosokhoz és a székely nemzethez még az éjjel parancs megy a közfegyverzésre — mondá a harmadik.

Természetesen minden ilyen hírre szembetűnő lehangoltság mutatkozott a kapuk körül csoportozókban, mit mély hallgatásuk s komor tekintetök tanusít.

De a felleg után verőfény jó, a borút derű váltja föl.

Csakhamar így történt itt is.

Békeremények kezdettek a palotából kiszivárogni.

— Haller Péter és Mikó Ferencz — beszélé egy udvari tisztviselő — azt tanácsolják, hogy ő fensége figyelmeztesse ugyan a nádort az evangélikusok vallásszabadságát biztosító bécsi, nikolsburgi és pozsonyi béke pontjainak szoros fentartására, de most ennél még többre ne terjeszkedjék.

— S legfőlebb néhányat fogasson be azok közül — mormogák a dühös mérsékeltek — kik a törököt háboruszkodásaik által nyakunkra akarják hozni. Úgy kell bánni velök, mint Zólyomi Dávid urammal és czimboráival. Van ám börtön a fogarasi várban, s Kőváron is hús helyet lehet a heveskedők számára készíteni. Csak ne kíméljük a nehéz meg a

kurta vasat. Olvasztanak eleget hegyeinkből, s marad, a kardon és ekén kívül, bőven békókra is.

Egymást tüzelgeték fel pattogó szavakkal, s jókora nyugtalanság és zaj támadt, mely a templom felől sűrű kézintéseket hozott mozgásba.

— Helyet, helyet! — sürgeték most a «kék darabontok» tért nyitva egy szürke bajuszú s egészen fehér szakállú lovag számára, kit összegörbedt dereka és a pofacsonthoz száradt arczbőre csaknem hetven évesnek, kopott dolmánya pedig csekély fontosságú vidéki úrnak gyanítottak.

— Ennek bizonyost kell tudni, ez az udvarból jó! — szóltak a hátrább állók, lábujjhegyre emelkedve, előre nyujtva nyakaikat a mások vállán, vagy könyökeikkel feszítve szomszédaikat, hogy az embergomolyékból, melybe zárultak, valahogy kiékeljék magokat.

— Mi ujság, nemzetes nagyuram? Ha nem bántanók meg; mit főznek benn a tekintetes és nagyságos rendek? — kérdik a lovagtól, a kik mellett elhalad.

— No hát, fiaim! — szólt ez köhécselve s előhátra inogva, — mindnyájan paripára ülünk, s táborba szállunk, hogy czikkelyes buzogányainkkal fejelágyára kopogtassunk a nádorispán úrnak. Aztán felrándulunk látogatás végett Pázmány Péter ő kegyelméhez is.

— Messze lakik az érsek uram — jegyzi meg a tömegből valaki.

— Messze ám, fiam! — folytatá az öreg, — de mi addig meg sem pihenünk, míg szakállánál fogva nem hurczoljuk ide.

— De hátha az érsek uram találja a kegyelmed szakállát megtépni.

Az öreg erre pattogni kezdett, a tömeg is visszavalkodott s úgy körülfogá, hogy a darabontoknak kellett, s kevés sikerrel rendet csinálni.

Szerencsére épen midőn hevében volt a czivódás, hangzék hátmögül: — György úrfi! György úrfi jó! Isten éltesse György úrfit!

Mindenki tudta, kit kelljen György úrfi alatt érteni, s neve legalább annyira kihűté az öreg lovagot és veszekedő társait, hogy halkabb és gyérebbs nyilatkozatok közt folyt le a per, s történt a távozás.

A fejedelem nagyobbik fia az úgynevezett «Harmadik udvarból», melynek kapuja a templomutca hátulsó végére nyílt, s mely teljesen mentve volt a tömegek kíváncsiságától, léptetett ki gyönyörű arab lován.

Kísérete csak egy szárnysegéd- és az allovászmesterből áll.

György úrfi a fiatal kor kezdetén van; nagyságos anyja még csak gyermeknek tartja, de nagyságos atyja már érett férfiúnak akarja tekinteni, hogy hamar nyerjen önbizodalmat, s hogy tanuljon gondolkodni saját helyzetéről és azokéről, kiket idővel kormányozni fog. Mi György úrfi önbizodalmát illeti — e szép tulajdonról nevelője, vagyis udvarmestere úgy vélekedik, hogy már elbizakodássá fejlődött ki; ellenben a tetszelegni vágyó palotahölgyek — kiket akkor frauczimmereknek híttak — a deli herczeg-úrfi hibájául épen azt emelék ki, hogy igen szerény,

György megjelenése most sem maradt balás nélkül.

szemérmes és visszahúzódó — szóval, nem bír a kellő önérzettel.

Melyik félnek van igaza, az idő fogja megmutatni.

György úrfi a templom hátrészénél felkanyarogva oly ponthoz ért, hol már szemébe tünt a csoportozat.

Ekkor arabja vagy a sarkantyú-érintésre, vagy saját ösztönénél fogva, hegyezte fülét, magasra emelte első lábait, dagasztá a jegeshavat, tánczolt, hátulsó lábaira emelkedett, s néha félre is ugrott, de oly óvatos vakmerőséggel, oly kecses szeszélylyel, hogy mind gazdáját, mind magát a legfestőiebb helyzetekben tünteté a közönség szemébe.

S György úrfi valóban daliás kinézésű ifjú.

Hosszú göndör haja éjfelete s gazdag gyűrűzetben verdeste széles vállát, melyről ultramarin színű, csillogó aranyvirágokkal hímzett, drágaköves gombú, s hófehér hermelin szegélyű és nyakú mente himbált a légben magasabbra felkapatva, vagy ékes hullámredőkbe fodorítva.

Karcsú derekán csattog a hosszú szíjra eresztett kard, s fénylik a fekete gránát és smaragd boglárókkal terhelt öv.

Piros-barna arcza, nagy s éles sötét szemei, erős homloka, büszke vonalai a dacz és erély jellegébe olvadtak fel, melyet negédes magatartása s hatásra számított mozdulatai még egy kevéssé talán túlzottá fokoznak, de a nép szeme előtt, mely a kirivót szereti, annál érdekesebbé.

És e huszárnak való herczegúrfi még a tudományosság hírében is állott.

A *Küzdő keresztény*, melyet senki sem olvasott, mert papírra téve sem volt, híres röpiratnak tartatték, mely szerzőjét az annyi vérbe került koreszmék élére emelé.

Tartalmát a Rákóczi-családhoz ragaszkodó hit-tanárok úgy kikürtölték s előre is saját eszméikkel úgy felvirágozták, hogy György úrfi, a nagy gondolkozó, ha lóra pattant, csakhamar az ablakhoz csődíté az egész nővilágot, míg öccse Zsigmond úrfit, a szorgalmas ifjút, másnak alig tartották, mint oly főrangú íródeáknak, ki a betűvetés helyett hasznosabb, s helyzetéhez méltóbb dolgokra fordíthatná a drága időt.

Szóval a fejedelem nagyobbik fia a közönség kegyenceje volt, míg a második fiút csak a hozzá közelebb állók bálványozták.

György megjelenése most sem maradt hatás nélkül.

Míg a deli úrfi a Miklós-kapu felé haladva a templom előcsarnoka irányában tomboltatta arabját, némelyike még a buzgóbb hallgatóknak is Dajka püspök szónoklatából kevesebb hangtöredéket ragadott meg figyelmével, mert a szép és daczos ifjúra fordította tekintetét.

Voltak ugyan mások, kik az egyházban óhajtották volna látni a *Küzdő keresztény* szerzőjét, s harag gerjedt szívökben és a botránkozás sötét árnya szállt arczvonalaikra, midőn az ünnepi szent csendet így szemlélék fölzavartatni, de a hercegúrfi neve és alakja annyi varázsszal mégis bírt rájuk, hogy keserűségöket elnyelték, s a legcsekélyebb mormogással sem tanusították visszatetszésöket.

Maga az uralkodó fejedelem alig részesült volna e rajongásig felhangolt kedélyűek ekkora kiméltében.

Mert a tény, ha nem gyöngédtelen, legalább is felöltő volt.

György úrfi tomboló ménén a tömeg azon közép-
rétegeihez érkezett, hol az egyének igen távol voltak a templompitvartól arra nézve, hogy valamit hallhassanak és szintén igen távol a palotakapuktól, hogy a kijárókat kérdésekkel ostromolhassák.

Itt a piacra későn szivárgókból alakult vegyes nép, mely rossz helyzete miatt se az áhitat, se a kíváncsiság számára elég tápot nem nyerhetett, ujjongásokban tört ki, s rokonszenvének kifejezésül lekapott süvegét kezében forgatta.

A hiú György úrfinak tetszett a kegnyilatkozat, s még mesteriebben tomboltatá arabját, nem hallva, vagy nem véve számba a zúgást, mely a püspököt élvezni kívánók ajkairól szélmorajként emelkedett föl.

— Ez fogja az új ammoniták bálványoltárait ledönteni — suttogák körüle és távozása után — ez állítja megint lábra hitsorsosaink ügyét Németországban. S irat majd a bécsinél külön békét a magyar evangélikusok számára is.

— Csak az kár, hogy addig meghal Pázmány! — szólt egyik békebarát némi gúnnyal.

— És addig a kovásznál is inkább elsavanyul az evangélikus re. idek minden édes reménye — jegyezte meg a második.

— Kegyelmetek igen fenn kezdik szarvaikat hordani, pedig nemcsak Kassai uramból áll a világ.

Habár Kassai uram a béke mellett van, lehetnek a valóságos főurak s lehet a fejedelem ő nagysága is más nézetben — válaszolák hévvel a háború párthivei.

— Mi nem Kassai uram részére beszélünk. Mi jól tudjuk, hogy nem ránk bízták az ország dolgát, s nem is akarunk, mint kendtek, ahhoz szólni, mihez semmi közünk. Ha insurgálni kell, majd kiköszörüljük szablyánkat, s ha hadisegélyre kapuadót kérnek, csak úgy megfizetjük, mint a maga jobbágyaitól akármelyik nemes ember. De azt nem találjuk helyén, ha valaki a lemenő nap rovására magasztalja a fölkelőt. A mi dicsőségesen uralkodó fejedelmünk sem hullott a fejedelmünké. Ő is forgott elég csatában, el tudja intézni, a mit a haza javára szükségesnek lát, s nincs szükség György úrfi vitézségét az apja ócsárlásával magasztalni.

A vitának ily ravasz fordulatot a várostanács főjegyzője adott, arra számítva, hogy pártelleneit kényelmetlen térre szoríthatja.

— Hát ki szólott ő fensége ellen? — vette fel az álnok vádat egy közöns kinézésű mezei kapitány. — Jobban nyakán fog ülni a nádorispán seregének a mi fejedelmünk, mint kegyelmetek óhajtának; attól ne tartsunk semmit. Nem azért volt Bethlen Gábor hadainak vezére, hogy egyebet várhassunk tőle, mint fényes győzelmeket. De az apák csak örvendhetnek azon, ha fiaik által idővel még felül is mulatnak. S meglássátok, György úrfiból minden hitsorsosaink feje, egy másik Gusztáv Adolf lesz, ki a Regensburgban ülészedő német fejedelmeknek Gyula-Fehérvárból fog békepontokat diktálni.

— Sokáig éltesse hát az Isten ő felségét! — szolt hideg mosolylyal a városi jegyző.

— A ki állításomat gúnyolni meri, majd meglátja: nyelve élesebb-e vagy szablyám? — hánytorgatá a mezei kapitány.

— De miért czivakodnak kegyelmetek minden igaz ok nélkül? — mondá egy épen akkor érkezett papi személy, kiben a közönség Csulaira, az udvari káplánra ismert, — Fölöp maczedoni király akárhány győzedelmet nyert, maradt azért még elég tennivalója az ő hős fiának, Nagy Sándornak is. Ha Rákóczi György fejedelmünk most hadat üzen, megverheti a nádort, egyesülhet Baner svéd tábornokkal, a heilbronni szövetségeseikkel és a franczia segédc csapatokkal, s aztán beveheti Regensburgot, Prágát, kihajtja országából régi ellenségünket, a bajor választót, kötelességére visszatérítheti a szász fejedelmet, megbüntetheti a köpenyforgató dán királyt. De mindezen győzedelmeivel csak felét teljesítené azon nagy feladatnak, melyet számunkra a gondviselés kitűzött. Mert, szeretett híveim! a mi egyik hatalmas ellenségünk a római császár, de a másik, a lengyel király, Ulászló, ki a köztársaságban, mely fölött uralkodik, még több erély- és szigorral lépett fel az új hit követői ellen. S ha idegen segély nem jó közbe, bizony a mi unokáink a lengyel földön nyomait sem fogják találni az evangélikus hitnek, mely az Isten igaz igéit ott terjeszté vala a legkitünőbb eredménnyel . . . És ezek után, szeretett híveim, nem látjátok-e be, hogy György úrfinak a hadi babért és béke pálmaágát Krakónál kell keresni, s nem Re-

gensburg- vagy Prágában? Apja küzdeni fog Magyar- és Németországban, s midőn szövetségeseivel a vallás- és lelkiismeret szabadságának kivívásához járul, előre kiegyenlíti azon utat, mely György úrfit a diffidensek, vagyis a mi szent vallásunkat követők élén viendi a lengyel trónra, hogy ott örökre véget vethessen Babylon hatalmának.

Csulai uram rajongó beszéde tetszett ugyan a mezei kapitánynak, de annál kevésbbé másoknak, kik a főjegyző körül gyűlengének.

A vita, melynek folytatását a hamar eltávozó udvari káplán szeretett híveire bízta, kik közé Eris almáját bedobá, — perczenkint zajosabbá vált.

S midőn György úrfit a hánykódó arabon a Miklós-kapuig haladott, hogy a külvárosba szállhasson alá, háta mögött már a kósza méhráj zsbongásaként emelkedett és szállt a zúgás-bongás, itt kitörve, ott lankadva, s megint erőre kapva.

Dajka püspök pedig a künn levő hallgatók számára csak terjedelmes hanglejtéseinek skálájával szolgálhatott. Minden egyéb elmerült a közmorajban. Pedig szónoklatának fénypontjához ért, s a vallásos térítések különböző nemeit vala elősorolandó, melyek a magyarországi evangélikusok ellen állítólag igénybe vétettek, s borzasztó jeleneteket tártak a megrémült világ szeme elé.

S a szenvedélyes tömeg, mely a csend helyreállítására körüli sikertelen kísérletei miatt is ingerülte volt, épen a tények fölszámolásánál hágyatott saját képzelődésére. Kiki szabad kénye-kedve szerint rajzoló az állított hajmeresztő eseményeket. Egyik

máglyát vélt füstölögni, a vértanuk már elhamvasztott holttesteivel. A másik a dragonyosokat látta, a mint az anyák karjaiból ragadozzák a csecsemőket. A harmadik a szent könyv széttépett leveleit nézte a forgószél töicsérében. A negyedik a száműzött hitszónokokkal együtt húzott gályát, vagy hevert nedves börtönpinczék fenekén. Szóval, a legveszélyesebb démon, a bős álmodat történetekké hazudó képzelődés, mely a néplázadás karvezetője szokott lenni, és csalfa állításokkal vérfagyaló bűnöket nemez s az aljasra az erény álarczát vonja, — kezdé szemfényvesztő játékait űzni.

— Le a képimádókkal! Irtsuk ki a kananéusok hitetlen faját! Haljunk meg a lelkiismeret szabadságának védelmében! — hánytorgaták a dühös rajongók egyre-másra.

Szerencsére a deczemberi hideg legalább tizenöt fok volt a fagyponton alúl.

Ezt Gyula-Fehérvár lakosai nem tudták ugyan; de annyit a higany megkérdezése nélkül is éreztek, hogy foga van a télnek, s az ember a prémes bundától kölcsönzött melegben végre is óvakodóbb szokott a kezdeményezések körül lenni, mintha a nap hő sugarai élesztik a vérkeringést.

Aztán a templom nagy orgonája megdördült, hirdetőn, hogy a püspök úr is bevégezte a térítők ellen indított hadjáratot.

Sürgés támadt.

Voltak, kik a rövid utó-imát be nem várva, ki akartak menni, s míg ezeknek, hogy távozhassanak, rés nyilott, befejeztetett az istentisztelet is, és az

egész közönség fölkel a padokról, tódult a szabadba.

Szóval itt nem volt már többé mire várni, mitől hevülni, miért hallgatni.

Kocsik, szánok robogtak elő zörögve, csengve, s hogy haza repítsék azon delnöket és öreg urakat, kik Dajka uram meleg szónoklata ellenére is, mint arczszínök gyaníttatja, a magas és szellős templomsívek közt, néha talán a kandalló csendes derült lángjára vágyva gondoltak.

Különböző irányban vastag erek törtek ki a népcsoportból s ágaztak a piacon végig, oly egyénekből szöve mindig s mindig tovább, kik nem találták ámolygásra csábítóknak a légmérséket és hangyagyorsasággal siettek haza.

Nem is volt csoda.

Mert már most a Maros völgyén zúgva száguldott végig az alszél, s míg a könnyű katángot és száraz ágakat tánczoltatá, s míg a fehér és csillámos hóhasábok éléről vékony lemezeket szeldelt le, hogy az útárkok körül új hófuvatagokat alkosson, addig a Kecsked és kákovai hegygerincek vihartömlőiből is kiszabadult egy-egy légroham, s Gyula-Fehérvárra húzódva, a fejedelmi palota ablakai előtt kezde füttyölni, a házereszekről a vékonyabb jégcsapokat dobálá az ácsorgó utozagyerek nyakába, s a hol csak szintén a várba fölrepkedő róna-széllel találkozték, tüstént összesivaikodott vele, s aztán ketten küzdve, kigyózdzó örvényt fúrtak a légkörbe, vagy tölcséreikben forgaták mindazt, mit az utczáról, a korcsmák czégréiről, és a lekapott süvegek daru-

és kerecsentollaiból hirtelen magukhoz ragadhat-
tak.

S ekként a hideg téli nap fanyarrá, csfóssé alakult.

Az éltelen sugarak ragyogtak ugyan, de a süрге és zizegő lég a meleg ruhákon is minden parányi nyílást megtalált, s az arcot vörösre, a körmöt kékre festé.

A békésebb hajlamú egyének tehát a templomból s annak csarnoka elől hazavonultak, és a tömegnek, melyet kétféjű csoda-állatokhoz hasonlítottunk, egyik feje megszűnt élni.

A harczpárt száma — elenyészvén a főbb érdek, mely összecsofódtté — tetemesen apadt ugyan; azonban e változás a fejedelmi lak kapuja előtt még mindig függőben tartott békepártra nézve épen nem vala kedvező.

Mert a pöspök úr hallgatóiból a rajongóbb egyének most a főurak értekezlete iránt nyervén tudvágyat, falkákban nyomultak a másik tömegre, és míg némelyek ökleikkel s könyökeikkel rést nyitottak magoknak majdnem a kapukig, azalatt közölők a nagy többség ércsorompókként vette körül a piactér e szögletének régibb vendégeit, s úgy nyomta, szorítá előbbre, hogy az alabárdosok és «kék darabontok» minden törekvése sem volt elég a fejedelmi udvar bejárataitól őket visszaszorítani.

A békepárt, egészen önhibáján kívül, a palota-őröktől a karabélyagygyal és a láncsafokkal egy-egy durva ütést kezdett kapni mellére és fejére, de hátulról annál erélyesebben szorítva, kénytelen volt

nagy szitkozódások és zaj közt a kapun mindig beljebb tódulni, s minthogy az öröknek a tüzelést az alkapitány, ki a zavar növekedésekor érkezett a helyszínére, megtiltotta, csakhamar az egész előudvar, hol a «kék darabontok» tanyáztak, s melyre az értekezletet tartó főurak teremének ablakai néztek, zajgó és hangosan veszekedő néppel telt meg.

A morajból pedig e fölkiáltások voltak észrevehetők: «Éljenek a Magyarországi evangélikus rendek! Éljen a vallásszabadság! Éljen a háború!» míg viszont merész ellenmondásként az is hangzott, hogy: «Éljen a béke! nem kell háború!»

Szóval a mostani kifejezést használva, egy kis «krawall» volt keletkezőben.

★

De mi, kik nevelésünknel és véralkatunknál fogva inkább szeretjük a szenvedélyeket a szobában, mint a szabad ég alatt látni és vizsgálni, hagyjuk el most a tomboló sokaságot és szép csendesen a templom-utcán végig ballagva, kísértjük meg a «harmadik udvar» kapuján a fejedelmi lakba menni, hátha ott benn érdekesebb jelenetekre találunk.

Minket senki sem fog föltartóztatni.

Helyzetünk egészen kivételes.

Használjuk tehát az alkalmat.

Ne késsünk a szép nők öltözködőtermébe is tekinteni.

Nekünk ez a szemérmes reggeliórákon sem tilos, midőn különben az ablakfüggönyök legördítve, és az ajtózávárok előre vannak tolva.

Siessünk!

III.

A «harmadik udvar», melybe lépünk, nagy nehézkes ötszög, két emeletre építve, s magas cserépfedelű.

Homloka, mint mondám, a templom-utczára néz, s földszint tizenkét árú-raktára van, melyben kelet és nyugot fényűzési czikkei összehalmozvák, úgy, hogy az aranyművesek kirakatai is majdnem azt a szemkápráztató hatást gyakorolják az idegenre, mint Velenczében a Rialto-híd körüli ékszerboltok.

Más fejedelem aligha bérbe adta volna kalmároknak palotája egy részét; de Rákóczi György szenvedélyes üzér és pénzszerző.

Azonban észrevételek helyett haladjunk tovább.

Az utczasor első emeletében György és Zsigmond úrfi lakik s fölöttük az országgyűlés és a királyi tábla termei vannak.

A többi szárnyakon a főlovászmester, a nemesi társulat kapitánya — vagy mint más országokban nevezik, a palotaőr, — az apródok és a külső cselelétség számos osztályai fészkelnek.

Nekünk nincs szándékunk közülnök valakivel most megismerkedni.

A kaszárnya-alakú épület nehéz és izléstelen tömegével nyomja kedélyünket. A fegyverzaj, a mének nyerítése, a járó-kelők zsvaja, a megharsanó trombita s a katonai gyakorlatok, melyek a tág udvartér egyes pontjain folyamatban vannak, talán néhány perczig izgatnák figyelmünket, de zavart és kirívó hatásaikkal utóbb eltompítanak.

Csendesebb, festőiebb vagy legalább vonzóbb tekintetű helyre siessünk.

Egy a fejedelem családcsímerével ékített, és féldombor oszlopokon nyugvó bejárat minket a «második udvarhoz» vezet, mely a főépületen kívül több csinos, tündéri, szeszélyes alakú lakokból áll. Ezek csak szép-arányi kapcsolatban vannak egymással, s mindenik külön ígézetet gyakorol a szemre, de azért az egésznek is emeli kellemét és kifejezését.

Mint szeretnők, ha májusi nap, ha virágnylás és mosolygó kék ég alatt jöttünk volna ide!

Akkor megtelnék gyönyörrel lelkünk és magasztalással szánk.

Míg most, a hideg télen, képzeletünk eleven színben tudja ugyan maga elé rajzolni a kéjt, melyet a fejedelmi palota e részében lakók a derültebb évszakok alatt élvezhetnek; de lehetetlen azt is észre nem vennünk, hogy az építőmesterek, kiket Bethlen Gábor Olaszországból hozatott, több gondot fordítottak a szépségre, mint a czélirányosságra.

A lapos fedélzetet vastag hó borítja, s víz levezetésére szánt pléh-csatornák meilett sem bírnak azon aggálytól megválni, hogy a beszivárgó nedv a termek gyönyörű falfestményeinek és drága szőnyegeknek előbb-utóbb ártani fog.

S a nagy függő vagy erkélyes ablakok úgy vannak dél tájékaikról zordabb égaljunk alá átvive, hogy a szép palotahölgyeket — mert a «második udvar» leginkább ezeknek van szánva — a csípős északi szél hatásától a márvány-kandallók festői lángjának és kedélyes melegének ellenére is féltünk kell.

Nem kárhoztatjuk tehát Rákóczi György fejedelmet, hogy a «második udvar» háttérén két bástyaszárnyat az összhangzás megsértésévé magas fedél alá vett. Bizonyosan óvakodásból tevő, bizonyosan kényelmet akart azoknak szerezni, kik ott laknak, s kik, minden jel szerint, kiválóbb tisztelet és figyelem tárgyai; mert a hozzájuk vezető bejáratoakat a «nemesi társaság» tagjaiból választott őrök védik.

A bástyaszárnyak szegleteiből phantastikus alakú tornyok nőnek ki, légben függő kioszkokat alkotva, melyekbe hajdan a virág-vedrekkal és szellős tarka sátrakkal ékített lapos fedélzetről volt a följárás; de ezentúl már az igéző tájképet, mely e tündérfészkek felé leírhatatlan varázsszal mosolyg, se a meleg tavaszalkonyon a nap bibor fényénél, se a hűs nyár-éjeken a telt hold ábrándos világításában többé élvezni nem lehet, mert az új cserépfedél óta a tornyok kicsiny raktárakká változtak, s a repkény, mely a várfalak terrászáról rájuk fölkúszik, most kirívó ellentétet képez, míg régen a költői hatást egészítette ki.

A két bástyaszárnyat a várfalnak itt kerteté alakított terrásza köti egymással össze. E terrász a tulsó oldalon fokozatokban száll alá, s barackfákkal és szőlőtőkékkel van beültetve. A téren pedig, mely lenn meglehetősen távolságra nyúlik el, a fejedelemsasszony virágos kertje van.

De ideje már a szabadból hajlékba vonulnunk, s minthogy a bástya kaszamatáiban kevés elbeszélni valót találánk, menjünk a szőnyegzett lépcsőkön a felső emeletbe.

Mindjárt az első ajtó azon kor legdúsabb és legízletesebben butorzott teremсорainak egyikébe vezet be.

Mennyi pénzt nem áldozna a mostani nagyúr vagy úrnő, hogy ily szobákban fogadhassa vendégeit, s mennyit nem beszélne az elegáns világ arról, a mit az előcsarnoktól kezdve a boudoirig látott, élvezett és — irigyelt!

Igaz, hogy most e szóban: *rokoko* feküdnék a leírhatatlan varázs, mely az érzékeket vágygyal, a szemet káprázattal tölti; míg 1638-ban, melynek végnapjain kerestük fel Gyula-Fehérvárt, a számunkra megnyilt bástyasor termei a legújabb divat ingerével hatnak a szerencsés halandókra, kik e tündérfény közt álmodják át, mint a sors kegyeltjei, életök napjait.

Mert mi is volna itt szép álomnál egyéb az élet, mely a közönséges állapotú embereknek gond és munka, a szegényeknek pedig tűrés, szenvedés és megpróbáltatás?

Boldogok a gazdagok, kik a bőség kiapadhatlan szaruját a véletlentől ajándékban nyerték!

És százszor boldogok főként a gazdag nők, kiknek élete, mint ősmondák szerint a Baram vize, tiszta hullámokkal és arany-fövény fölött csörg le!

De ne ítéljük hamar. A külszín csalhat. S hová is tévedett képzelődésünk?

Lépjünk vissza a teremсор küszöbére, s nézzünk röpke tekintettel a búbajos lakba.

A szögletteremig — melynek szentélye elzárva, s

mysteriumai még lepel alatt vannak — legfőlebb nyolcz szoba lehet, több aligha.

A falakon ne keressünk bőr- vagy papirkárpitozást, mint most divatozik. Mindenik faloldal arany vagy dúsan aranyzott szegély közé foglalt kép, — egy-egy nagy tableau történeti, allegorikai vagy hitregei alakokkal. Híres olasz festette a velencei vagy flórenczi iskolából, kinek frescoképei oly magasztalásban részesültek vala, hogy a közdicséret a művészetet pártoló, de a polgáriasodás határszélén lakó Bethlen Gáborig is elhatott.

A termeket az akkori építészeti modora szerint mély bolthajtás ivezi, rendkívül mély ablakfalakkal, melyeknek köze, ha a nehéz selyemfüggöny leeresztetnék, csinos divánaival együtt egy külön diszszobácskát formálhatna, hol az úrnők könnyű csevegéseik számára egészen elválaszthatnák magokat a jelenlevő többi világtól.

Óriási velencei csillárok, vastag és sok szögletre metszett kristály-rajzokkal, függnek mindenik terem boltkapujáról, körül tánczolja a könnyű lábú Horáktól, vagy a Kegyistennők karvezetése alatt a költészet kilencz tündérlányaitól. Mennyi fény áradhat e ragyogó csillárokból a fenn lebegő bűbajos alakokra és az alattjárókra, kik nem a művész ábrándjainak, de az életnek küszönik szépségöket, mely amazokéval versenyez! S hogyne? Hisz az akkori Erdély úrnői és a mostaniak is, az ígézet, a hódítás minden fegyverét mosolyaikon, szemekben és sugártermetökön hordják. Vitéz amazonai a szépség hálviseletének.

De megint félrecsapongás!

Maradjunk a padlózatnál, melyre az ajtóból léptünk, hogy tekintetünket a díszítményeken legeltessük.

E padlózat nem négyszögben rakott, viaszos és tükörsima cser- vagy jávorfatáblákból áll, a századunkban uralkodó divat szerint.

S hogy mi? biztosan nem mondhatjuk meg.

Lehet márvány, antico verde, vagy — bár hinni alig bátorkodunk — lehet olcsó fenyődeszka is.

Végére alig járhatnánk.

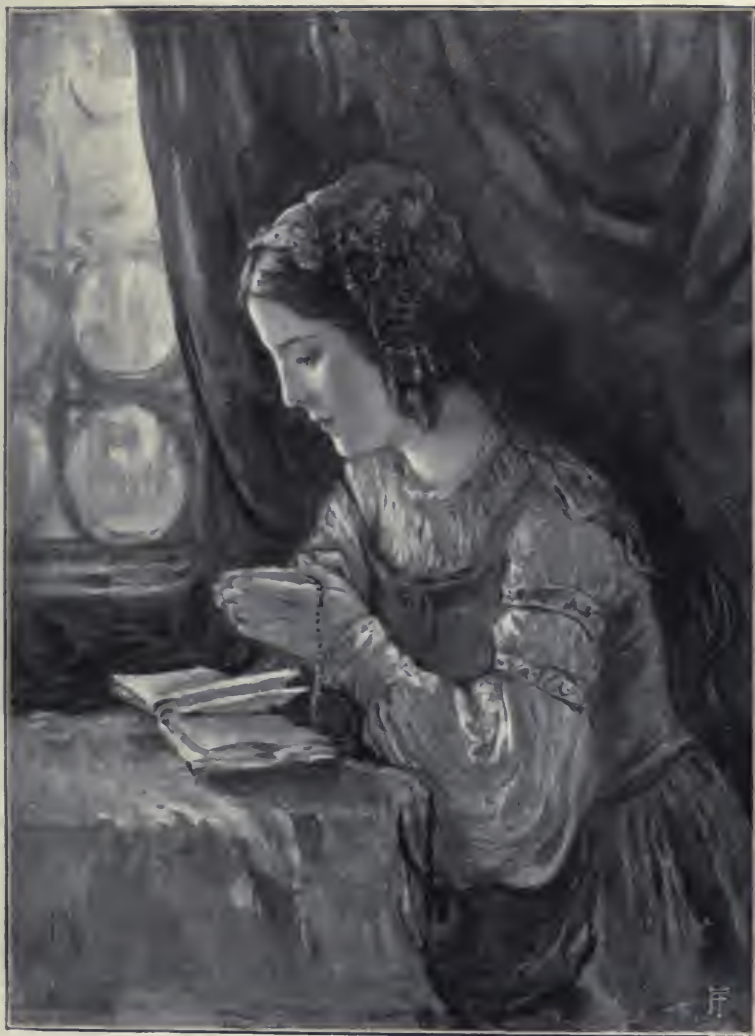
Azonban szükség sincs kíváncsiságunknak eleget tenni.

A földolog csak az, hogy lábunk oly finom persa szőnyegetek tapos, milyenek a mostani műtárlatokban egészen hiányzanak, s mikből a ki egyetlen darabot nyerhetne ajándékba vagy hű szolgálataiért jutalmul, ha háza nincs, kényelmes hajlékot emelhetne; ha földje nincs, telket vásárolhatna; s ha bőszt zsványként fojtogatná torkát a szomj és éhség, parancsolón kiálthatna: hadd számoljak örökre veled, ronda nyomor, te szemtelen utonálló, ki gyilkolsz, vagy gyilkoltatsz! halj meg most lábam előtt!

Boldogok a gazdagok!

A szobákban minden butor bársony, vagy mély kék atlasz horstékú, s ezüst- vagy aranyhímzéssel, virágokkal, vagy rojtokkal terhelve.

Az olcsó gyapotszöveteket, melyeknek csinos dessein-jei közül a legkecsesebb alakukat még a könnyű erszényű hölgyeink is végekkéül vásárolják nappali szobáiknak felékesítésére, akkor Erdélyben alig ismer-

Az ablakmélvédés zsámolyánál nő-alak térdel.

ték. Sőt magokat a teveszóróból gyártott kelméket is, bár becsők jelentékeny vala, a főurak a színes bőr-
nél is ritkábban használták bevonatokra. A bástya-
szárnyban egyetlen ily közönséges kelme sincs.

S mekkora velencei tükrök vannak! Most leg-
alább két darabból lennének összeállítva.

S mennyi ezüst- és aranyemű az asztalokon, az
almáriomokban, az étagèreken, melyeknek akkor
tán semmi nevök nem volt, vagy csak egyszerűen
polcznak hívták, oly alázatos büszkeséggel, mintha
a koronát fővegnek mondanák, mi igaz, de mégis
valótlan elnevezés volna!

Boldogok a gazdagok, kiket a fény úgy vesz
körül, mint mást a levegőég. Beszívják, kilehelik s
nem is mondhatják többé áldásnak, mert régi saját-
jok, velök volt mindig, körül folyja őket és sugár-
körén át tekinthetik a tárgyakat, melyeket az élet
nyújt, még pedig szebb világításban, mint mi, kik-
nek előbb könnyeinket és verítékünket kell szem-
pilláinkról letörölni, hogy valamit láthassunk, s akkor
is csak ugyanazon tárgyak sötétebb oldalán, mert a
derültebb oldal mindig a gazdagok felé fordul. Va-
lami delejes erő mozdítja így a világ tárgyait.

Ezerszer boldogok a gazdagok!

De vajon mindig-e?

A betett ajtajú szögletszobáig értünk.

S mi történik ott?

*

Az ablakmélyedés zsámolyánál nőalak térdel, feje
lehajtva, keze összefogva, előtte kisdud Mária-kép
és feszület.

Mekkora áhitattal rebegék ajkai a *Pater noster*-t és *Ave Maria*-t, mfg ivor-fehér és finom újjai közül le-legördül az olvasófűzér gyöngyszeme!

— Amen! Amen! . . . Oh! mennyei Atyám! bocsásd meg az iszonyú bűnt, melyet el fogok követni. Isten anyja! könyörögj érettem! Szentek! vesétek közbe magatokat! Jaj! mekkora bűn! De ti látjátok szívemet. Irgalmazz, segíts te, boldogságos szűz! Ave Maria! ave! ave! Könyörüljete rajtam! Könyörögjete érettem, a szegény szerencsétlen leányért, ki, lelke nyugalma végett, harmadnap mulva nagy bűnt fog elkövetni! Gyámolíts czélomban, vezess, oltalmazz én Istenem! Add, hogy ne reszkeszen kezem, add, boldogságos szűz, hogy ne piruljon el arcom! S kérlek, takard homálylyal be Rákóczi György bácsi és Rákóczi Györgyné néném szeméit, hogy ne lássanak semmit. És ügyelj kérlek, térden kérlek, ügyelj, védszentem! tiszteletes Csulai uramra, ki ha tekintetét rám találná emelni, nem volna bátorságom azok megcsalására, kik az Istentől engemet örökre el akarnak idegeníteni. Oh! ne vonjátok el pártfogástokat porban csúszó szolgáló-leányotoktól, a szegény és bűnös Zsófitól! Amen, amen! . . .

Szegény és bűnös!

Hogyan? E királyi pompával bútorzott díszteremben, hol minden összpontosul, mit a pazar képzelet a telhetetlen vágnak ajándéku nyújtani képes . . . hogyan? . . . a művészet és fény közepett, szabad-e, lehet-e szegénynek lakni?

Ó szegény! S nyulánk, karcsú termetén a legfinomabb reggeli pongyolát hordja. Hónyakát, melyet

a nap égő sugara talán soha sem érintett, minden megvásárolható női munkáknál drágább csipke-reczék körüli, miknek készítése közt Brabantban szemévilágát veszíthetné el az árva varróleány. S gazdag fürteit, melyeknek ébensötét színe az aranyhímes fátyolhálón át oly igéző szépségben csillog, nem tartja-e össze rubin boglárú hajtú és gyöngyfonadék! És ő szegénynek mondja magát!

S ah! még bűnös is!

Ez a sápadt, de leírhatatlan kellemű gyermek, kinek mozgékony, benyomásos és rendkívül finom arcvonalaiban az ideges, az elkényeztetett s kimeríthetetlen szeszélyű hajadon vágyaival hűn egyesül a serdülő leányka szemérme és az angyal ártatlansága; ez a gyöngéd és gyenge lény, ki egyaránt nincs testi és szellemi szenvedélyek elviselésére teremtve, csakugyan bűnös volna, csakugyan megbírná egy nagy vétek súlyát, mely az erős jelleműeknél is lenyomva tartja a kedélyt, s szétzilálja az életörömekeket?

S ő még imádkozva fogad fel oly bűnt, mely harmadnap mulva teljesítendő!

De micsoda bűnnek van joga az ég segélyéhez, s a gyermekkor ártatlanságához?

Találós mesék s phantastikus rejtélyek lehüvelyezéseért jöttünk-e a komoly és száraz Rákóczi György fejedelmi udvarába?

Mit nem tapasztalunk még! . . .

A magát Zsófinak nevező gyermekleány, ki alig lehet tizenötévesnél több, az ima után gondosan berakta egy kis falrejtékbe a feszületet, gyöngyfűzért és Mária-képet.

Sokáig vizsgálta: nem hagy-e valami látható szegélyt, valami vékony repedést a rejték köre. Távolabb és közelebb jött megkísérteni, hogy a különböző látpontok közül egyikén nem lesz-e észrevehető a titkos rugó. Figyelmes kutatásai kielégítették őt, de egyszersmind elfáraszták.

Lankadtan ült a kerevetre, picziny lábát egy zsámolyra, fejét tenyerére, könyökét a vánkosra hajtá. Merengett, álmodozott, vagy gondolat nélkül pihent.

Perczek teltek így, midőn kedélyét ismét izgatni kezdé az a titok, melyet teljesíteni akar; az a veszély, melytől retteg; az a szorongás, mely fölfedeztetést sejdít; az a remény, mely a gondviselésben bízik, s az a csüggedés, mely önmagától fél.

Könny gördült ki szeméből, s tudjuk, hogy a nőknél a könny nyoma még tartósabban marad meg a szemhéjon, mint a kedélyen.

Zsófi egy perczig sírva, a másikon aggodás közt nézett a tükörbe, s ijedten vevé észre a vörös foltocskát.

Öltözékasztalához szaladt, hogy hamar enyésztesse el az áruló jeleket.

Ez sikerült is, s ő megint a kereveten ült: de ott . . . mit tehetett mást? újra könnyezett.

Viszont hideg vízhez volt kénytelen folyamodni, mely épen az alkalmas perczen hatott, mert lassú lépés közelg az ajtóhoz.

Zsófi minden vonalain oly szikrázó öröm sugárzott fel, mely ha tettetés műve, akkor a fiatalokkal ellenkezik; ha pedig őszinteségből eredt, akkor a legidegesebb természetere mutat.

Az ajtón két lassú kopogás hangzék.

— Ő jön! és jele szerint néném még nincs itt-hon! rebegették inkább kellemes, mint nyugtalanító benyomások közt Zsófi ajkai.

— Én vagyok, hercegnőm! Én vagyok, drága gyöngyöm! szólt halkán a künnlevő.

— Nyitom, tüstént nyitom! válaszolá Báthory Zsófia, a fejedelmi család sarja, a királyok rokona, a deli alakú György úrfi hites mátkája, s Rákóczi György udvarának büszkesége, kit minden imád, és a kit leendő ipa, a fősvény fejedelem pazar fény-nyel vett körül, mert jól tudta, hogy háza a Báthoryakkal való rokonsággal nyert erős alapot, biztos jövőt.

IV.

Egy éltés palotahölgy lépett a szép hercegkis-asszony elé. Ez ölelésére siet oly átengedéssel, mintha anyját látná, s oly vidáman, mintha a bút nevééről sem ismerné.

— S Elemér, a jó Elemér, az én kedves leventém, — kérdé hévvel — elhatározta-e magát vállalatunkra? Mennyi köszönettel tartozom neki! Úgy-e most is örömmel teljesíti kívánságomat? Szólj Anna! mit mondott? De te hallgatsz. Értesfts hamar és röviden, nem, nem, minél hosszabban — úgy, a hogy neked tetszik — csak hamar. Szivem Anna! édes nevelőnőm! micsoda zavart mutat arcod? Talán gyanakszanak Elemérre? vagy ő is fel akar végre hagyni egy szegény, szerencsétlen leány ügyével? Atyám udvarában volt apród. Elpártolhatna-e tő-

lem? — te jól ismered a világot — úgy-e nem? Úgy-e támaszkodhatom hűségére?

Gyorsan, szenvedélyesen mondá Báthory Zsófia e szavakat. Heves indulata egészen le volt rajzolva minden vonásán s minden hanglejtésén.

De Anna asszony, kit a kedvetlen helyzetekben is bizonyos hideg nyugalom jellemzett, bevárta növendékének első kitöréseit, s csak azután válaszoló: — Elemér ismert hűsége mellett sem tehetne most semmit a mi czéljainkra.

— Ah! te velem kötődni, engem szomorítani akarsz! Ő ne tehetne? Mivel érdemli, hogy így sértsd? — szólt kérő szemrehányásokkal a hercegleány, s hátrahúzódott nevelőnőjétől, kinek nyakán tartá vékony, majdnem átlátszó kis kezecskéit. Midőn azonban egy lépést tovább vonulva, Anna komoly tekintetét látá, megrzgettek idegei, s mintha valami fölfedezés egészen ellenkező érzésvilágba ragadta volna, hévvel kiáltott fel: — Miért titkolódzól? Eleméért elárulták, feljelentették, és — miért tagadod? — börtönbe hurczolták. Miért tagadod, Anna? Miért akarsz megcsalni? Én mindent tudok. Engem rá nem szedsz. Rögtön megyek Rákóczi bácsihoz. Térden állva kérem őt . . . nem, nem, föl-emelt fővel, bátor tekintettel fogom tőle kívánni, követelni — s hisz! bennem is fejedelmi vér van — igen, követelni fogom, hogy az én hibámért senki ártatlanul ne szenvedjen, s hogy haladéktalanul bocsássa szabadon Eleméért. Ereszsz, Anna! Sietek a fejedelemhez. Ah! ő még a tanácsteremben van. Mit tegyek addig? Én Istenem!

Zsófia zokogott, szeméhez tartva kezét.

— Mily ok nélkül zeszted magadat, kisasszonyom! — szólt a nevelőnő. — Hisz Elemérnek egy hajszálát sem érinték. Ő otthon van, s oly száraz és jól befűtött szobában, mint a miénk. De egyéb a baj.

— Mi? Ő akarna engem elárulni, kinek annyi esküvel köté le hűségét és hallgatását?

— Ismét helytelen gyanuk! Képzeldésed kiapadhatatlan szeszélyeiben. Elemér beteg.

— Ah! — rebegték Zsófia ajkai. — De tán csak feje fáj. Ugy-e csak kevés főfájása van?

— Ő komolyan beteg.

— De meggyógyul délig. Ugy-e, jobban lesz délutánig? holnapig? Mennybeli atyám! csak talán nem tart betegsége harmadnapig is? Szólj! Te néma lettél. Te nem szeretsz engem többé.

— Ő két hétig sem kelhet fel ágyából.

— Fel kell kelnie. Akarom, hogy egészséges legyen.

— Orvosával beszéltem. Ő nem mozdulhat.

— Valami tudatlan orvost hivatott. Küldd a miénket hozzá. Harmadnapig is beteg lesz! Az nem lehet, annak nem szabad megtörténni. S mi a baja?

— Ha épen tudni kívánod, megmondom, de el ne áruld. Ő párbajt vívott és szerencsétlenül.

— S merte ezt tenni?

— Hisz I hercegnőm! Ő a «nemesi társaság» tagja, s mint katona és lovag csak nem lehet gyáva.

— De eszébe kellett volna a szigorú büntetésnek jutni, mely az udvari személyzet körében történt párbajokra a napokban kihirdettetett.

— Ó azzal daczol.

— De legalább azt meggondolhatá, hogy ha sebet kap, nem teljesítheti kötelességét irántam. Ah! a háládatlan, a hűtlen! Kit becsüljünk többé, midőn így csalatkozunk a világban. Szent Istenem! mi lesz belőlem! Boldog szűz! nyiss valami menedéket számomra, habár a föld mélyében, a koporsóban is, csak nyiss valahol!

Zsófinak könny omlott szemeiből. — Jól van, szólt zokogva, megyek egyenesen a fejedelemhez, fölfedezem titkomat, nem tűröm többé ezt a szolgáltságot, ezt a lealáztatást. Miért tagadjam meg érzéseimet, jellememet? Miért úzzem sokáig a színlést, az iszonyú tettetést, a borzasztó álnokságot? Nem halmoztam eddig is bűnt bűnre? Vitessenek inkább szidalmak közt haza, s átkozzon meg inkább anyám a küszöb előtt, mintsem hitemet levetkezzem.

Ekkor indulatosan vonta le újjáról a mátkagyűrűt és az asztalra tevé.

— Megint könnyelműen beszélsz, megint szelevedi vagy, kisasszonyom! — dorgálá Zsófit volt nevelőnöje.

De a herczegleány daczosan bigyeszté ajkait.

— Vond újjadra vissza a mátkagyűrűt!

Zsófi fejét rázta.

— Nem akarok férjhez menni — szólt. — Apáczává leszek. S miért ne tenném? Ki szakíthat el az égtől? kinek van erre joga? A legelső kolostornak, mely vakbuzgó üldözőim birtokán kívül fekszik, oltárzsámolyára borulva, föl fogom venni a fátyolt. Ott kívánok egykor fejedelemnévé lenni, s

nem e megromlott nép közt, s nem ez eretnek udvarban.

Báthory Zsófia keservesen sírt.

Anna csodálkozást tettető arczczal mondá:

— Tehát el tudnád örökre hagyni Györgyöt, azt a deli lovagot, kinél szebb és vitézebb herczegurfiról még a tündérmesékben sincs említés! Bezzeg fognának távozásodon örvideni a sok királyleányok, kik nem kaptak hozzájuk méltó jegyest, s kikhez a te mátkád hódító és nemes tulajdonainak hire messze földről elhatott.

Zsófia közbeszólt: — György, ha engemet elveszt, nem fog soha megházasodni. Arról biztos vagyok.

— Miért hiszed, kisasszonykám, ezt?

— Mert rendkívül szeret.

— Hm! az ő irántad való hajlamát nem hozom kétségbe, de a fejedelmek keze és szíve fölött gyakran határoznak magas politikai tekintetek, melyeknek ellenszegülni lehetetlen. Pedig annyi csakugyan igaz, hogy György úrnak akaratát egyedül te tudnád tetszés szerint hajlítani. Más feleség rabnője volna, de neked ő lenne raboddá. A daczos, büszke és parancsoló ifjú most is minden szeszélyeidet teljesíti, s nem gondolhatsz, nem kívánhatsz oly csodálatost, melynek kész engedelmességgel alá ne vesse magát. A mely nap a fejedelmi székbe ülne, te büszkén fedezhetnéd föl nagy titkodat, s ő egy percig sem engedné többé, hogy magaddal és kötelességeiddel meghasonlásban élj.

— Igaz, igaz, kedves Annám! de, addig mit te-

gyek? Tuóod, mily közel a karácson, és Elemér, én Istenem! Elemér beteg.

— De hát ha te is beteggé lennél?

— Mint a mult husvétkor? Nem, arra rá nem fogok állni, inkább egyúttal meghalok.

— Ugyan miért vonakodol egy kevés ágybanfekvéstől?

— Kevés? . . . Hisz! husvétkor is csak másnap reggelig akartam fekünni, de Rákócziné néni az egész héten ágyban tartott. Örökké vánkosom előtt ült, s magával hozta a főudvarmesternőt, a vén Petneházinét is, kit én egyáltalában ki nem állhatok. Együtt nézték nyelvemet, üteremet, együtt töltötték számba a keserű orvosságot, s együtt imádkoztattak szüntelenül a Csulai uram által számomra készített könyörgésekből. Nem, Anna! Én eltökélttem, hogy él temben többé rosszul nem fogok lenni.

— Már úgy, angyalkám, csak egy módot tudok a zavartól megmentésedre.

— Ah! mondd hát hamar el, akarom hallani — sürgeté hévvel Zsófia.

— Van egy derék unokaöcsém, kit Gyulai Ferencznek hívnak.

— Ki a «nemesi társaság» zászlója alatt szolgál — közbeszólt Zsófia.

— Csak szolgált, kisasszonykám! mert most már belső kamarási tisztet teljesít. Ferencz öcsém bátor jellemű, hallgatag, leleményes eszű és gyors kezű ifjú. Nincs szemfényvesztő, ki az ezermesterséget jobban értené, mint ő; azonban indulatja nemességével Elemért is felülmulja, s éretted kész volna

tűzbe-vízbe rohanni. Hátha őt kevernők titkunkba. Hallgatására bizton támaszkodhatol.

— Isten őrizzen! — kiáltá Zsófia, — inkább beteg leszek.

— De miért vonakodol, herczegnőm?

— Már úgy is ketten vannak, kik uralkodhatnak rajtam az által, mert árulóimmá lehetnek: a magammal hozott áruhás pap, kit Rákóczi bácsi Erdélyből elűzött, és . . . és a jó Elemér, kitől még sem tartok. Nem, benne kételkedni vétek volna. Azonban a te Ferenczed, mint gyanítom, hiú és udvarlásokhoz szokott egyén, kit valamelyik szép palotahölgyünk fecsegésre csábíthatna.

— Attól ne tarts, herczegnőm! Hisz ő egészen rám támaszkodik, még vagyoniilag is. Pedig az csak kétségtelen, hogy ha a titkot elárulná, te helyzetenednél fogva könnyen ki tudnád magadat menteni, de én börtön vagy hóhérpallos elé mennék.

Zsófia gondolkozásra vonta össze homlokát, melyen annyi szeszély játszott. — Ah! sóhajtá, mily rémítő vadállat az ember! Egymást tépi és marcangolja.

Rákóczi bácsi meg akarja zsoldosaival magyarországi hitsorsosaimat gyilkoltatni azért, hogy nem engedik az evangélikusokat eleget imádkozni; de szabad-e nekem csak bár egy fohászt küldeni vallásom szabályai szerint az égbe?

— Ez azért van, herczegnőm! mert te áttértél.

— De erőltetve anyám és leendő ipam által. Ki nem látta szememben a könyeket?

— Ne szóljunk erről többet, kedvezem, — mondá

a nevelőnő. — Azt határozd el, hogy tetszik-e neked Gyulai Ferencz öcsém segélye?

— Tetszik — rebegé Zsófia. — De hátha jobb volna beteggé lennem? Ah! az orvosság és Petneháziné arcza kiállhatatlan . . . Beszélj, igazíts Ferenczcel.

— Tehát ő fog a karácsoni communiókor, mint szolgálattévő kamarás hátad mögött állani. Te a szent kenyérszeletet, melyet Csulai uram nyújt, az ajkad elé vont zsebkendőbe rejtetd, hogy hirtelen átadhasd Ferencznek, ki azt a tiszteletlenség és botrány elkerüléseért elégeti.*

— Igen, történjék meg . . . Ah! tizenegy óra, érkeznek kánzóim — sóhajtá Zsófia új aggodalmak közé vetve magát.

Gyorsan járt körül a teremben, míg az asztal-óra kalapácsa elverte a tizenegyet.

Minden ütés idegeit rázta meg.

Midőn az óra alkalmatlankodni megszűnt, két palotahölgy nyitott a szobába.

Az egyiknek kötelessége volt a herczegkisasszony haját fonnni be, a másikon a többi felöltöztetés terhe és felelőssége feküdt, mi Petneháziné szigorát tekintve, nem vala tréfa.

Az egész piperézet idejére egy teljes óra volt szabva, sem több, sem kevesebb. De hogy a herczegkisasszony meg ne unatkozzék, a hajrendezés alatt az öltöztető, s az öltözés alatt pedig a fodrász-palotahölgy olvasott föl vallásos oktatásokat, me-

* Az egykoruak ezt egyezőleg állítják.

lyeknek czélja vala az áttértet új hitének szeretetéhez szoktainingi.

Mi, mint illik, visszavonulunk az öltöző-asztal és a szent leczkék elől, s a fejedelmi lakban tovább folytatjuk vándorlásunkat.

A bástyaszárnyat, hol Báthory Zsófiát találtuk, egy kertté alakított mellvédfal — mely eredetileg Gyulafehérvár kerítéséhez tartozott, de később a fejedelmi udvarhoz lón foglalva — köté össze az öreg fejedeleonné palotájával.

Ez épület, mint már láttuk, régen szintén bástyaszárny vala, s most is magán hordja az egyszerűség azon jellegét, mely a puritán erkölcsű Lorántfi Zsuzsannának, Rákóczi György életpárjának, nemes, de költőietlen ízlésével teljesen összhangzott.

Itt nem akarunk senkivel találkozni, hogy hamar léphessünk az első udvarba, mely a királyi palota büszke czímét hordja, s ha jól emlékszünk, még Zápolya Zsigmondtól diszítettett föl karcsú oszlopsorokkal, tág folyosókkal, réz kúpokkal, fényes elfogadó-termekkel, s a termekben gyönyörű falfestményekkel.

A királyi palota tornyokkal és pavillonokkal elláttott ötszög, két emeletre.

Piaczra nyiló kapuja, melyen a béke- s hadpártból vegyült tömeg berontott, egész pavillonostul a testőrség őrhelyéül szolgál.

Magában a főépületben a fejedelem és az udvari marsall lakásán kívül csak oly dísztermek vannak, melyekben tanácskozások tartatnak, s az idegen ha-

talmak követői vagy más magas vendégek számára van szállás rendelve.

Nem szükség tehát mondanom, hogy az «evangelikus rendek» nyilatkozványáról tanácskozni is ide gyűltek össze a főurak, még pedig a fejedelem kisebb audientiás termébe, melynek ablakai, mint láttuk, az őrhely udvarára nyílnak.

S most figyeljünk az audientiás teremben történetekre.

V.

Rákóczi György ő nagysága szabad vitatkozást enged, szokása szerint, visszatartóztatva saját véleményét.

A hatalmasabb urak, kik a sereg és kormány élén állanak, Dajka püspök egyházi beszédének bevégeztésekor már mind a háborúra szavaztak.

Csak Haller Péter és Mikó Ferencz kivánták a béke fentartását.

Hátra vala még a czímnélküli kanczellár: Kassai István, a gyűlölt és fukar kegyencz, ki hogy házat ne tartson, magát csupán ítélőmesternek hivatta; hogy szertelen vagyonszomját a zsákmányból kielégítse, folytonosan lázadásokat fedezett föl, s hogy gyávasága miatt befolyását ne kockáztassa, és az ügyek vezetését kezéből ki ne ejtse, szünetlenül béke mellett rajongott.

Kassai az évek, a gond s a sanyarú miatt, melyre zsobráksága kárhoztatja, kiszikkasztott és csaknem vázzá aszott termettel bírt, de szemében van valami azon sivár erélyből, mely félénk természetével, és

modorában van valami azon szelid egyszerűségből, mely kedélytelen politikájával éles ellentétben áll. Hosszú fehér haját hátrasimítva hordja, s jól formált értelmes homloka tiszteletre csábíthatná azt, a ki őt szomorú tapasztalatokból megvetni még nem tanulná. Rákóczit mindig hűséggel szolgálta, Erdély iránt, melyet hazájának nem tekint, közönnyel viseltetik, a polgári rendet, melyhez születésénél fogva tartozik, még a kicsiny kérdésekben sem meri védelmezni, s az aristocratiát, ha haszonlesésből nem is üldözhetné, gyűlölni fogná elvből.

A főurak, az ő halálos ellenei, az evangélikusok ügyében békére intő nyilatkozatot várnak most tőle, s előrekészülnek a gúny minden dorongjával és a finom élczek mérgezett nyílveszőjével megtámadni. Állhatatosan hiszik, hogy kislelkű és népszerűtlen tanácsai miatt ma Rákóczi szemében is nevetséges, vagy legalább elviselt s használhatatlan államférfiúnak tűnik föl.

Beszűtervők élénk kíváncsisággal vegyülten lobbant arczaikra, midőn Kassainak vékony, száraz és monoton hangja megcsendült.

A teremben alig van negyven ember, — oly szám, melyért inkább csak tanácskozni, mint szónokolni kell, s a czímtelen kanczellár az ékesbeszéd adományával nincs kiválón megáldva.

S mégis most sűrű és szürke szemívei alatt élénken járnak szemei, ajkán kihívás ül, s hullatag termete főlegyeneseedik, mintha levetett volna magáról néhány alkalmatlan évet.

Talán megtámadáshoz készül, talán ő dobja [a

viadalkeztyút a főurak elé, talán a béke oltalmára bátor harczhoz fogl

A békehóst gúnymosoly üdvözli, melyet még a fejedelem is észrevesz, de nem akar látni.

— Ütött az óra, szól Kassai, s többé tétovázni nem lehet. Kössük oldalunkra kardjainkat, én az erőtlén agg kiáltom: fegyverrel Most kell, vagy soha sem fogjuk a vallás és lelkiismeret szabadságát kivívni. Hadaink dereka szállja meg a védelmetlen magyarországi várakat és városokat s mellékcsapataink kössék hirtelen össze magokat a svéd és német protestáns táborral. A tavasz első zöldje a mezőn lássa lobogóinkat. Addig zaj nélkül, de nagy szabályokban hajtassék végre minden előkészület. Könyörögjünk magas uralkodónknak, hogy személyesen vegye át a vezényletet, s ajánljuk föl életünket és összes vagyonunkat a sikerért. Én az eddigiekkel ellenkezőleg erélyes háborút óhajtok, melyet ne akaszszanak meg a közbeszótt és czéltalan alkudozások, ne hűtsön ki a lelkesülés első mozzanatában már a vérontástól való félelem, ne zsibbaszszon el semmi álnok fegyvernyugvás s ne foszszon meg gyümölcseitől oly békekötés, melynek keletkezésében új háborúkra remény, pontjaiban új viszályokra anyag van letéve.

Midőn beszédében eddig haladott Kassai, ellenségei már érzik, hogy lábok alól a föld kisodródik s talán némely főúr magában bánni is kezdé nyilatkozatát, melyet a had mérlegébe vetett.

— Várjuk még, mielőtt éljeneznénk, a *de* szócskát is, melyet most akar az ítélőmester uram kimon-

— *Ütött az óra, szól Kassai.*

dani — sugá eléggé hallhatón Serédi István, kinek a fejedelem jelenlétében sem szokása az illemt szigorúan megtartani.

— Óhajtom, folytatá Kassai, a nagy háborút, mely már híz év óta dúl Európában, az új hit győzedelmével mielőbb befejezve látni. Hadd kapjuk ki az apait és anyait egyszerre; különben folytassuk óriási osztályperünket az utolsó fillérig, az utolsó vércseppig. Nevünkre eddig sem hozott dicséretet, hogy szövetségeseinket, kikkel együtt küzdöttünk, a balszerencsében rögtön elhagyók azon különszerződéseért, melyek semmit meg nem oldottak, s csak hitelünket és a becsültetést csorbíták.

— Ez vád Bocskai és Bethlen emléke ellen — közbeszól Kemény János.

— Tüstént el fogom mondani: kik ellen vád? említé kedélyes hangon az öreg Kassai, s arca vidám kifejezést nyert, mintha enyelegni akarna.

Észrevehető ingerültség támad, melyet a fejedelem komolyabbá vált tekintete csillapít le.

— Bocskai és Bethlen Gábor, folytatá Kassai, a mfg országukon kívül harcoltak, minden nap annak néztek eléje, hogy valamelyik hatalmas úr a portánál fejedelemséget, a rendek közt párthiveket keres és talál. Egy vesztett csata lázadásra vagy tatárjárásra lehetett volna jelszó. Így igen nehéz győzni s győzve is hosszas háborút folytatni.

— Magam is úgy hiszem — közbeszólt szokása ellen Rákóczi.

E rendkívüli tény elnyomá a támadó czáfolatot. Kiki sejté, hogy felsőbb eszméket tolmácsol a ra-

vasz parvenu, a porból cseperedett főúr. — Mindent kifőzött már vele a fejedelem; és minket csak a föltálasra hívtak meg: sűgá most halkán Serédi. — Nem, barátom, a megkóstolásra is, és inyünkön sokáig fog ízleni a trakta — feleli sűgva Kemény János.

Kassai tovább halad szónoklatában: — Minthogy tehát én erélyes háborút akarok, követelem annak eszközeit is, tudniillik a szigorú rendet benn, s a cselszövények megszüntetését a portánál.

— Talán a jus ligatum által? kérdék most többen.

— Nem, egyelőre csak a honesta custodia útján — válaszoló szelid mosolylyal Kassai.

Hogy olvasóim e szavakat megérthessék, említenem kell, miként régi törvények szerint a rend fölforgatóit országgyűlés ítélte élet- és birtokvesztésre. De a villongós időkben szokássá vált a büntetést előbb végrehajtani, s aztán terjeszteni jóváhagyásra a rendek elé. Ezt nevezték jus ligatumnak. Azonban Pécsi Simon, Bethlen Gábor kancellárja, midőn a törvényes eljárást mellőzni akarta, a gyanus urakat egyszerűen csak elzáratá, a nélkül, hogy valaha perbe fogatná: ez a honesta custodia volt.

— Öcsém! a míg mi a magyarországi evangélikus rendek vallásszabadságáért harcolunk, elszedi uradalmainkat Kassai — sűgá Serédi.

— Az még megjárna; de bezárat, mielőtt harczra mennénk — válaszolta nevetve Kemény János.

Kassai folytatá: — Urunk fejedelmünk szelid jelme és törvény iránti szeretete elég kezeség, hogy a közrend fenntartásának ürügye alatt nem fogja a

kezében levő hatalmat elnyomásra, a szigort üldözésekre használni. De a börtönbe zárt Zólyomi párt-hivei még reményekkel vannak telve, s a háború viszontagságait czéljaikra zsákmányolhatják ki. A szultán udvarának kapui előtt lézeng még egy-egy elbujdosott főúr, kit ellátnak fejedelmi süveg keresésére küldöttek czimborái pénzzel és árulkodásokkal. S valamint mi a nádorispán kormánya alá vetett részekben hitsorsosainkkal biztos egybeköttetéseket tartunk fenn, szintúgy természetes, hogy nálunk is lehetnek, kik a nádor és az érsek úr zsoldján és érdekében működnek, s mentől mélyebb titok leple mögött, annál veszélyesebb eszközökkel. Vajjon nem kell-e ennyiféle zavargó elemet, mely a kormány gyöngeségéből nyer erélyt s új vágyakat, félelemben tartani?

— De e zavargó elemek csak az ítélőmester úr fejében vannak — közbeszólt Serédi.

— És a királyi ügyek directorának papirján — válaszolá a fejedelem, a főurak nagy megütközésére.

Kassai folytatá: — Aztán eltúrhetjük-e hidegvérrel, összefogott kézzel, hogy míg idegen földön küzdünk a hit és lelkiismeret szabadságáért, addig otthon a mi szent vallásunkból secták szakadjanak ki, s titkos helyeken saját predikátoraik által hirdessenek tévtanokat?

— De ki akarna ily gonoszságot eltúrni? Kit kíván kegyelmed közölnök e nagy váddal terhelni? Melyikünket gyanusítja? — rivalgja több főúr.

— Én nem gyanusítottam, csak a honesta custo-

dia szükségét fejtegettem — mondá gyermeteg vidámsággal Kassai, s miután e szabály czélszerűségében nagyságtok és kegyelmetek sem kétkednek, további szószaporítás nélkül a másik feltételre térek át, melyet az elhatározandó háború erélyes folytatására és sikeres bevégzésére mellőzhetlennnek tartok. Értem a mi protectorunknak, a török császár őfelségének helybenhagyását.

Kassainak nagyobb hangnyomattal ejtett végszavát zúgás követé.

— Ez csak a háború halasztására van kigondolva — említé Serédi.

— Tavasz kezdetéig a fényes porta beleegyezését könnyű kieszközölni — válaszolt Kassai.

— De az adó tetemes növekedésével — szólt ismét Serédi.

— Birtokunk is öregbedést nyer az elfoglalandó megyékkel — jegyzé meg Kassai.

— S tudja-e bizonyosan kegyelmed, hogy a vezényleté alatti sereg sok megyét fog meghódítani? — kérdé gúnyos nevetéssel Serédi.

— Kegyelmetek fognak a vezérek lenni, s épen ezért támaszkodom a sikerre — szólt udvarias hangon Kassai.

— De honnan hiszi ön, közbevagott a vén Kornis Zsigmond, hogy a szultán a háborúba beleegyezik?

— Remélem.

— S mi okon?

— Mert a szultán az adópótlékot, s pasái az ajándékokat kedvelik — válaszolá Kassai.

— S ha mégis csalódnék ön?

— Akkor csalódtam — mondá vállvonstva.

— S mi lesz ez esetben a háborúra készülődésből?

— Béke.

— S a magyarországi evangélikus rendek sérelmei?

— Kedvezőbb időben fognak orvosoltatni — szólt Kassai.

— S a tervezett háború díjául nyerjük a honesta custodiát — jegyzé meg hidegen Kemény János.

Ekkor tódult a pavillon udvarába a tömeg, s kiabált a tanácskozó terem ablaka előtt békét és háborút.

— Micsoda zaj? — kérdé a fejedelem.

— Vélekednek künn is, fenséges uram, a benn vitatott dolgok felől — mondta száraz, de alázatos hangon Kassai, ki elhírhedt féltékenysége mellett sem látszék a népcsoportozatoktól tartani.

— Hogy merték az örök beereszteni e tolakodókat? — tudakolá ismét a fejedelem.

— Ha fenséged kegyes lesz megengedni, majd kiutasítom és lecsendesítem egy rendelet által a titkos izgatóktól felbujtatott népet.

A hangnyomat, melylyel ezt Kassai mondá, a valónál nagyobb fontosságot adott az udvari zajongásnak.

— Ebből is vád kerül valamelyikünk ellen — sugá oly hangosan Serédi, hogy talán a fejedelem is értheté.

Többen megdöbbentek.

Rákóczi György ő fensége pedig komoly arczki-fejezéssel mondá: — Kegyelmeteknek, hű ország-nagyjaim, meghallgattuk a magyarországi evangélikusok ügyében nézeteiket, s ha a körülmények javasolják, konstantinápolyi követünkhöz utasításokat fogunk küldeni, s ha szükséges lesz, a hadra készülésre is kiterjesztjük figyelmünket.

Ezzel az ülés feloszlott, s a fejedelem Kassaitól kísérve belső szobáiba vonult.

VI.

A szultán engedelmének megnyerése igen józan, s mindenesetre igen törvényes javaslatnak látszik, legalább a mi szemünk előtt, kik a napi érdekeken kívül foglalunk állást.

Hisz Erdély fejedelmei török hűbéresek voltak, s hogy illethetné meg őket oly hadfolytatási jog, mely ha szerencsével használtatik, eszélyesen gyarapíthatja a hűbéres erejét, ha pedig szerencsétlenül, akkor a hűbért teszi ki elfoglalások- és földulásoknak?

És a főurak másként fogják föl a dolgot.

Ők Kassai tervében, melyet Rákóczi — bár általános szavakkal — magáévá tőn, a magyarországi evangélikus rendeknek üres ígéretekkel kecsegtetését szemlélik.

Mert ismervén Rákóczi fukarságát, nem képzelik, hogy annyi áldozatra kész volna, mennyivel a telhetetlen pasákat kielégíteni és a szultántól háború-engedélyt nyerni lehessen.

Tudják, hogy a török a német császárral békeségben, a szomszéd lengyelekkel pedig viszályban él. S valószínűtlen, mikép Rákóczi fölforgathassa a portának e helyzetét, melyet a svédek és a párisi udvar minden törekvései évek alatt sem birtak megingatni.

Aztán a főurak hagyományos politikája volt, hogy a pogány nemzet egyedül a szerencsére vigyáz, s a siker követője szokott lenni, még a neki nem kedvező dolgokban is. Ha az erdélyi fejedelem háborút indít és vesz, török erő hajtja ki országából; ha nyert, akárkit győzött le, Konstantinápolyból dicséretet kap. — Ez vala, szerintök, a gyakorlati nézet. Hitték, hogy ha uralkodójok a fényes portánál sokat kérdezősködik, mielőtt a harczmezőn koczkáztatna, akkor csak ürügyet keres tétlenségre.

Nem csoda tehát a népszerűtlen Kassai ellen szórt káromlás, mely a nagyurak hazatávozása alatt emelkedett s vált a tömeg közt mindig hangosabbá.

Ha Rákóczi vén kegyencze az előudvarra nyíló ablakú szobában mulat, sok s igen szép czímet hallhat, mindaddig, míg a kék darabontok takarodásra nem szólítják fel azon csoportozatot, melynek már a kíváncsiság sem szolgálhat többé ürügyül a fejedelmi lakban ácsorgásra.

— A kapu előtt várjuk be a hit ellenségét. Hadd lássuk, emberi arca van-e az Istenét elárulónak.

— S midőn közöttünk hajtat el, teli torokkal fogjuk kiáltani: Éljenek a magyarországi evangélikus rendek! És éljen a vallásháború a török mufti jóváhagyása nélkül is!

— De lármájokkal kendtek czélt nem érnek, mert Kassai uram vén gebéi nem egykönnyen forgatják fel a szánt — szólt ártatlannak látszó humorral Serédi.

— Segítünk hát nekik mi is — rivalgák többen.

— Azt nem tanácslom, mert a felfordulás által Kassai nyaka helyett az önké törik ki — jegyzé meg szigorú hangon Kemény János, ki az ellenzést a termekben, nem a piacon szerette.

— Jobb is lesz, ha mindnyájan hazamegyünk.

— Meghaladta a tizenkettőt, s feleségeink zsémbeskedni fognak, ha a leves elfő — jegyzé most meg Serédi, izgatását helyreütni akarva.

Azonban a tömeg közől számosan rászánták magokat az elfőtt levesre, s inkább szerettek volna Kassai urammal perlekedni, mint kikerülni élettársaik zsémbjét.

Az egész piacztér tehát meglehetősen telve maradt, s főleg a templom és regia környékén hemzseg a nép.

E közben a «harmadik udvarból», hol a katonai gyakorlatok majdnem megszakadás nélkül szoktak folyni, trombita rivalgása közt léptetett ki fél század huszár, s a piac közepén figyelmet ébresztő zaj- és tombolással foglalt helyet. Nyomában alabárdosoktól körülvéve egy vörös ruhába öltözött, s óriás alakú hirnök jelent meg, az ácsorgókból nagy csődületet vonván maga után.

Midőn pedig a többi embertársai fölött végignéző góliát, vállán dobbal, kezében irattal és szívében a kitünő egyének teljes önérzetével, a huszárokig ért, azok hosszú félkört formáltak körüle.

Látszott, hogy valami nevezetes határozat ünnepi kihirdetése czéloztatik.

A tömeg, mely különben is ingerült volt, a gyánúra fogékony kedélylyel tódult az új jelenet színhelyére; de az anyák félénken viszik be a kapukból gyermekeiket, néhány kalmár a sátrakban kapkodva gyűjté össze kelméit, s a méhser- és halárus nők a ponyvarudakat kezdik leszedni, körülmények szerint vagy támadó- vagy védharczra készülvén. Mert, hogy a vörös hirnők a népcsődület ellen akar tiltakozni, s a huszárokkal összekocczanás történhetik, azt általánosan hitték, kivált miután Kassai uram nevét nem a legszelidebb czímek kíséretében emlegetik a vakmerőbb izgatók, s a katonákat boszantani nagy kedvet mutatnak.

— Halljuk! dörgé a hirnők háromszor ütve a rézdobra.

— Halljuk! viszhangozá ingerkedve a csoportozat.

A rézdob ismét megbódült, hogy csendet vívjon ki.

De a nép folytatá a zajt, kiabálva: halljuk hát! azonban legkevésbbé sem tartva magát saját figyelmeztetéseihez.

Végre a góliát, torkának erejében bízva, olvasni kezd:

«Értésünkre esvén, hogy a szombatosok — kik az igaz evangélikus hittől elszakadva, zsidó szokásokat, szertartásokat vettek be, a szentírás helyes magyarázatát magoknak arrogálják, és a vasárnap helyett a szombatot ünneplik — törvényeink és felsőbb rendeleteink daczára még mindig régi tévedéseikhez

ragaszkodnak, s nemcsak titkos összejöveteleket és isteni tiszteletet tartanak, hanem még magok közől papot is választanak, s az evangélikus lelkészek helyett, annak oktatásait hallgatják, sőt hihetetlen vakmerőségöket azon pontig vitték már, hogy különösen Udvarhelyszék némely helységeiben halottaikat külön temetőhelyre ássák, gyermekeiket más néven szólítják, mint a mely evangélikus raptárainkban előfordul, és házaikban orgonát is tartanak, mely mellett általuk készített verseket énekelnek a Sion dicséretére: — ennél fogva rendeljük és parancsoljuk, hogy a megyei és székelyföldi fő- és illetőleg altisztek, valamint a szabad királyi városok magistratusai is, törvényhatóságukban a szombatosokat meg ne tűrjék, s azokat, kik ennek a veszélyes sectának tagjai vagy titkos pártfogói, tüstént jelentsék fel nekünk, hogy fiskális directorunk által honárulási perbe idéztetvén, törvénytelen és Istent káromló merényleteikért fő- és jószágvesztéssel büntetessük.

Kelt Gyulafehérvárott dec. 21.-én 1638-ban.

A fejedelem parancsolatából kiadta Kassai István tanácsos és ítélőmester.»

— Úgy látszik, az ítélőmester uram foga Pécsi Simon birtokaira vásik, s nem is csoda, mert kivált Radnót és Balázsfalva gyönyörű uradalom — szólta Serédi Kemény Jánoshoz, midőn a «harmadik udvar» kapujából a hirnök stentori hangját meghallák.

— Lehet, hogy Orbán Ferencz udvarhelyszéki jószág részére is hunyorít — válaszolá ez.

— Hát Orbán is szombatos?

— Azzal gyanúsítják.

— Hm! tehát Kassai értők melegítette föl a «honesta custodiát?» No! az nem volna nagy szerencsétlenség. Ki kérte a szombatos uraimékat, hogy újítgassanak a vallás dolgában? Miért nem tudnak úgy imádkozni, mint mi, s mint mindig szokás volt?

— Én sem akarom a hívány rajongókat menteni; de végre is, ha Kassai uram elnyel egy darabot a szombatosok birtokából, utóbb étvágya támadhat valamely igazhitű jószágára is, például az urambátyáméra — szólt mosolyogva Kemény János.

— A lánczhordtát! azt nem tanácsolnám neki. Azonban nem ártana a vén róka czéljairól előre értesítenünk az utibb rendű szombatosokat — sugá némi megütdéssel Serédi.

— Én még ma gyors postát indítok Orbán Ferenczhez.

— Én pedig tüstént látogatást teszek Pécsi Simonnál, bár szememet rég sérti e szúcsmester fiából faragott mágnás szertelen fényűzése. Bethlen Gábor fejedelem alatt oly büszke házat tartott, mintha a Báthoryak vagy Garák véréből származott volna, s most is kertjében káposzta helyett ananászt termeszt, s óntányér helyett ezüsttálakban hordatja föl a marczipánt. Nincs boszantóbb, mint egy pazar sehonnai. Ha a koldusfaj pénzre tesz szert, legalább koplaljon aranyládái mellett, mint a fukar Kassai. E szerénységgel tartozik nekünk, kik becsületes ősöktől kaptuk vagyunkat.

— Ha bátyám a vén Pécsi felől ily nézetben van akkor jobb lesz védelmezését Kassai uram unokaöcscsére: Elemérre bizni — mondá Kemény János.

— S mi köze Elemérnek Pécsi házához?

— Csak az, hogy szereti Deboráht, Pécsi egyetlen leányát, a gyönyörű teremtet, kit a szombatos atyafiak Sáron rózsájának neveznek, s talán azt hiszik, hogy számára készítette Salamon király az énekek énekét.

— Az átkozott istentagadók! Ej! de szeretnék legalább hét hétre kenyeren és vizen tartani minden ily bálványimádót.

— Pedig, bátyám! a ki Deboráht csak egyszer is látja, könnyen kaphat kedvet a bálványozásra.

— S valóban szép?

— A legragyogóbb álomkép halvány mellette.

— Tehát szép, s mégis szücsmester unokája! Nagy lábai lehetnek, vagy hegyes könyöke van. Nézd csak jól meg.

— Az irigység sem fedezhetne fel benne hiányt, ha nincs oly éles szeme, hogy a napban foltokat számlálgasson.

— S én őt nem ismerem! — sóhajtá Serédi.

— Csak most tért vissza Fehérvárra.

— S hol lakott eddig?

— Három év óta nagynénjénél Eperjesen; mert tyja nem akarta Kassai iránti gyűlölségből Elemér-ahoz nőül adni, s eltávolítá, hogy feledje szerelmét.

— De úgy-e, Deborah kisasszony hű maradt, mint a szép leányok szokása? — kérdi tréfálva Serédi.

— Csak annyit tudok, hogy Elemér most is ábrándosan szereti.

— S az atyával a leány iránti hajlamból még

saját kedves nagybátyjának meggyilkolására is szövetkezni fog, nemde?

— Elemér nemes indulatú ifjú.

— Az kár, fölötte kár! — sóhajtá Serédi. — Mily derék lenne — tevé hozzá — ha a vén ravasz rókát a rókakölyök játszaná ki!

Ekkor a «harmadik udvarból» csendesen közelg egy festetlen deszkájú szán. A lovak alig ügetve mennek, mintha beteget vinnének, s a szán üléséből a lábzsákon, farkasbőr bundán s prémes süvegen kívül, csak még egy hosszú rézszínű orr látszik ki.

A hirnök fölolvása más hatást gyakorolt a tömegre, mint Kemény Jánosra vagy Serédire.

Az első sorok, melyek a rendelmény czélját már sejteni engedék, szikrázó örömsugarakat reszkettettek sok komor és befellegzett arczon, s e hatás fokoként növekedett, úgyannyira, hogy midőn a hirnök elhallgatott, harsány «éljen!» szállott föl száz meg száz ajakról.

Góliátunk az «éljent», megbocsátható büszkeségből, sajátjának tekinté, mint óriás hangjáért a közönségtől nyert tiszteletdíjt, s volt is valami igaza. Vígán döngetve a dobot, s előre-hátra hányt lábakkal billegett a «harmadik udvar» felé, nem mulasztva el derekát egészen féloldalra tartani, mit régen deli és negédes testtartásnak tekintettek, s a cigányoknál néha még most is látható.

Azonban tagadhatatlan, hogy a szombatosok üldözését is illette egy kevés az éljenből. A nép gyűlölte e sectát, mint a tömegeknél divatozik, minden

valódi ok nélkül. Ellenszenvét nem bírta többé magában tartani, midőn a templomok és középületek homlokára kiszögezve találá Kassai rendeletét.

— Veszszenek a szombatosok, veszszenek! — hangzott.

De miért?

A köztársalgásból elleshetünk néhány okot.

— Ki kell pusztítani a szombatosokat, igaza van Kassai ő nagyságának, irmagvat sem kell belőlök hagyni, mert mindnyájan gonosztevők. Ők uzsorászkodnak, ők csak a kóser húst eszik, ők hamisítják meg a mértékeket, ők feszítették fel Krisztus urunkat, és most is husvétonként egy-egy ellopott gyermek vérével keresztelik meg rühös kisdedeiket — szólt Panna asszony.

— Hisz, angyalom, azok a zsidók — büntesse őket az Isten — de nem a szombatosok, — válaszolá a külvárosból egy iskolamester.

— De, lelkemadta, a szombatos is csak olyan, mint a zsidó.

— Hogy volna, angyalom, sőt egészen más.

— Miért nem akar hát vasárnap imádkozni? A ki szombaton nem dolgozik sem a műhelyben, sem a boltban, sem a mezőn, az zsidó.

— És hallotta-e kend — szólt Panna asszonyhoz Sára néni, ki akkor érkezett — hallotta-e, hogy Kerekes uram leánya éjenként, ha holdvilág süt, a házak tetején jár?

— Nem csoda, galambom, mert Kerekes uram szomszédja Pécsi Simon ő nagysága. Hisz, ne volna csak Pécsi nagy úr, eddig rég felgyújtattuk volna a

házát. De bizzunk csak Kassai uramban, majd elbánnik ő a szombatosokkal.

— Tavaly a jég hét falu határát rontotta meg — sóhajtá valaki a vidéki nemességből — de a közbeszó Balázsfalván semmi kárt nem tett.

— Az természetes, mert Balázsfalva Pécsi Simon uram birtoka.

— Nem kell több, hogy a szombatosokat kuruzslóknak tartsuk.

— Kivált ha meggondoljuk, hogy ugyancsak tavaly Pécsi kertét nem pusztították a hernyók, holott a fejedelem ő fenségének legszebb csemetéit mind lekoppasztották.

— Hejh, barátom! a szombatos chaldæai nyelven admoneálja a hernyókat, hogy az ő földjéről tüstént kitakarodjanak, s azok a megintésre oly gyorsan elmásznak, hogy a sietség miatt lábuk is elkopik. Magam találtam a kertemben két hernyót, melyeknek egészen levásott a lába. Pedig hány lába nincs a hernyónak? Mindjárt sejtém, miként Pécsi uramtól menekültek hozzám. Szegény nyomorék állatok! Sajnáltam volna megölni.

— Az istentelen szombatosok! Még a hernyókat is megcsúfítják. S mit nem tennének az emberekkel, ha hivatalba raknák őket!

— Példa rá Pécsi Simon, ki a honesta custodiát kitalálta.

— S azóta gyakran jó divatba. De most rajta fogják szép találmányát megpróbálni.

— Ne higye a nemzetes úr! A szombatosok oly könyvekből is olvasnak, melyeknek betűit mi

tudósok sem ismerjük — szólt a külvárosi iskolamester.

— De nem használ az olvasás semmit a director levátája ellen.

— Téved a nemzetes úr! A ki titkos könyvekből tud olvasni, annak segítségére jő a sátán.

— S minden szombatos tud olvasni?

— Biz' a főbbek többnyire tudnak.

— Már ez nagy baj. Óvatosan kell tehát Kassa uramnak eljárni.

— Hogyne? Hisz Pécsi Simon még a Millenniumban is hiszen.

— A gonosz ember! Azt gondoltam, hogy csak a sátánban; de ha a Millenniumban is hiszen, akkor én nedves farakáson és lassú tűznél égetném meg.

— S micsoda bogár az a Millennium?

— Hát valami tengeri szörny lehet — válaszoló Panna asszony, ki a megégetést indítványozta.

— Nem, angyalom! A Millennium ezer éves országot jelent, melyben a babonás szombatosok hite szerint Krisztus Urunk fog uralkodni — szólt tudákos hévvel a külvárosi iskolamester.

— Hisz az még nem volna rossz — csattant fel Panna.

— De a szent könyv egy helyének félrefacsarásából ered.

— S ő a szent könyvet is facsargatja?

— Hogyne!

— Csavarja ki hát a hóhér a nyakát, — átkozódék a buzgó Panna.

Veszszenek a szombatosok!

— És még Gyulafehérvárt is Jeruzsálemnek akarná nevezni — tódítá a külvárosi iskolamester.

— S talán zsidókkal betelepíteni! Hogy verné meg az Isten.

*

Ily hangulat közt tűnt a csoportozat szemébe a lassú szán, a két rossz gebe, a lábzsák, a farkasbőr-bunda, a prémes süveg, a rézszínű hosszú orr, szóval Kassai uram minden látható és láthatatlan appertinentiáival.

Az első percz soknak eszébe juttatá a vén kanczellár régi népszerűtlenségét, s a fejedelmi tanácssteremben mondott véleményét.

A szánhoz tódultak tehát, de mindenütt helyet nyitva a továbbhaladásra.

Kassai mélyebben burkolá arczát a farkasbőr alá, s a rézszínű orr eltűnt.

— Veszszenek a szombatosok! — kiálták ekkor többen — s éljen a vallásháború!

— Mi a szombatosok kiirtását akarjuk! — ordították mások — de akarjuk a vallás és lelkiismeret szabadságát is.

— Előbb meg kell büntetni a sectáriusokat, azután menjünk mindnyájan a magyarországi elnyomott evangélikus rendek segítségére — szólt a külvárosi iskolamester.

Ekkor kiülté magát a farkasbőr közül a rézszínű orr, a kurtán nyírott fehér bajusz, és még hozzá a széles nyerges áll is.

— Mindnyájan menjünk, fiam — szólt szétterjesztett kezekkel, mintha áldaná a népet Kassai.

A kocsis pedig megcsapta a lovakat, s a szán sebesen elment.

— Mégsem olyan rossz ember ez a Kassai uram — sóhajtott a küivárosi iskolamester, a kiszabadult szán után nézve.

— Vannak ugyan gyöngeségei, de ki volna tökéletes.

— Szereti ugyan a pénzt, vágyik a más birtokára, de . . . miért is kell a szombatosoknak birtok?

— Igaz! Aztán a nagy urak többet mondanak róla, mint való.

— Talán irigykednek rá.

— És féltik befolyásukat.

— Most is elterjesztették, hogy nem akar háborúba menni.

— Pedig épen most ő maga mondá, hogy «menjünk», s «mindnyájan menjünk».

— Úgy van! Menjünk mindnyájan . . . haza, — szólt gúnynyal Kemény János, ki a tömeg közé vegyült. Eloszlának.

VII.

Közel a Kapisztrán-kápolnához, jobbra a Szent-Mihálykaputól,* egy alacsony, de tiszta kinézésű ház áll, hat rostélyos, törpe ablakkal az utczára tekintve. A kisebb gyermek is beláthatna az ablaküvegeken a szobákba, ha hófehér színű félfüggöny nem védné a szerény lak titkait, a családéletet, minden kíváncsi szem elől.

* Most Károlykapu.

Kapu helyett csak ajtó vezet az épület udvarára, melyből emlékezet óta egy vén szakácsnő járt ki a boltig vagy mézárszékig, sem tovább, sem közelebb. Voltak, kik néhanapján orvost és papot is találtak az ajtó előtt, miből aztán fényes eszmét nem formálhattak magoknak az özvegy egészségi állapotáról, ki a törpe házat még Bethlen Gábor fejedelemsége alatt vásárolta meg, s beköltöztvén, mostanig sem lépett ki abból, mintha kriptája volna, melyben mint halott fekszik.

Hogy kicsoda e nő, a világ nem tudja. Közönségesen csak a «beteg asszonymak» hívják, tartván magokat a vén szakácsnő elnevezéséhez, ki a szatócstól és hentestől ez érzékeny czímre hivatkozva, kéri a szükségelt árúkat olcsóbban vagy jobb minőségben. A szakácsnő keveset vásárol, de készpénzzel. Volt idő, midőn neki mindent hitelre és rovásra akartak adni, hogy ürügyök lehessen a «beteg asszony» házába lépésre; azonban a jó cseléd megoldá kék zsebkendőjén a göcsöt, kiszedte belőle fillérenkint tartozását, a fönmaradt összegre ismét bogot kötött, s oly hidegen távozott, mintha sértve lett volna. Már ismerik szokásait, s nem bántják sem kérdéseikkel, sem kandiságokkal. Különben is egy visszavonuló csak úgy érdekel hosszasan, ha fájdalmával vagy közönyével kaczerkodik, s ha a világról lemondásában követelés van.

A «beteg asszony» létezése évek óta már csak akkor jutott a szomszédoknak is eszébe, ha házából idegent láttak kimenni. Ez esetben megkérdeék nevét egymástól, s ha szerét tehették, a tőle jöttől, és a

felvilágosítás, melyet nyertek, váltig csak az volt, hogy a szegény asszony ágyban fekszik, beteg, mindig beteg, mindig fekszik, s annálfogva kiki «beteg asszonynak» hívja, és neve talán a halotti prédikációban is az marad. Minek keresztelnék a koporsó számára másnak, mint a mi az életben volt.

De az volt-e örökké? Szerencsétlensége-e, hogy beteg, vagy szerencséje? Hová menne, ha lábai bírának! Oh, melyik ösvény vezet ki leghamarább az életből? A betegség. Erőtlen lábakkal, fekve haladunk azon célhoz. Az öngyilkolás rögetlen és rövid útját betorlaszolta a hit.

*

Fehér tiszta vánkosoakba temetve alszik a «beteg asszony». Csak fejkötőjének csipkézete, átszúrt, vékony, viaszkhálvány arczélének egy része, mellén keresztbe tett kézcsontjai, melyeknek vázáról a láz leszedett minden húst s talán kiszáritott minden véreteret is, és a hihetetlenül keskeny, sovány testnek alig valami emelkedéssel bíró körvonalai tűnnek ki a puha ágyneműből, mintha az alabástrom emlékkövön egy már félig elenyészett domborművet látnál, mely régen a szenvedést ábrázolta, s most az ábra maulandóságával önt vigaszt a néző kedélyébe.

A «beteg asszony» minden fényűzési vágyát fekhelye körül összpontosítja. Neki igen sok volt már a szoba, mint másnak nem az a világ. Mit érdekelheték a távolibb tárgyak. Ő csak az ágyban élt még. Mellette a rózsafa-asztal, kristály pohárral, ezüst kanállal és gyógyszerekkel; az ágy lábánál

damaszt karszék, egy kevésbé színvesztett, de ruganyos, s a rózsafa-asztaltól a karszékig a padlózat szőnyeggel borítva. Kell-e többre gondolni neki, kinek elete ezen kis téren folyt le? Az ágyból a karszékig vánszorgani s onnan vissza, ez volt a «beteg asszony» egészsége; s midőn önerején többé nem teheté, akkor mondá a vén szakácsnő, hogy a «beteg asszony» ma rosszul érzi magát, ma ismét beteg, még nem is sétálhatott.

A szoba, melynek fénypontja, s hogy úgy szóljak, nappali terme az ágy környéke, három ablakos és tág, de majdnem üres. Néhány ódon s alig haszonvehető bútor hever benne itt-ott, s egy bőrrel bevont kerevet a gyakran virrasztó cseléd nyoszolyájául van szánva.

A többi szobák csak szellőztetéskor nyitvatnak meg, s egészen puszták. Bennök évekig tartózkodott néhány egér-család; azonban végre e zsellérek száma is apadni kezd, s közülök az utolsót a szakácsnő tavaly hallotta keservesen ozincozni a küszöbfal szögletében. Talán éppen akkor búcsúzott el szállásától, melybe azután egy házi tücsök költözött, s monoton csicsergésével adja tudtul, hogy még él, Isten tudná, miből és meddig?

A «beteg asszony», kihez megint visszatérünk, most már legalább fél óra óta alszik. Egészen kiemerítette s bágyadásba hozá az öröm. S micsoda? Oh ég! a könnyező, panaszló, s a létezésért megszégyenült öröm, melynek boldogságát s önvádjait évek óta nem érezte.

A «beteg asszony» aléltan pihen a puha hófehér

vánkoson, s még nem háborgatják bős látványok, még nem hoz a lefolyt életből az álom vádképeket vissza, hogy a nyugvás perczét átokká s kíneszközzé változtassa.

A karszéken pedig az alvó halk lélekezésére figyelve egy gyönyörű hajadon ül, előre hajoltan s részvékeny arcczal. Látszik, hogy azon pillanatok, melyeknek tanúi nem voltunk, rendkívül hatottak kedélyére, s hogy megindulása, melynek nyomai arcvonalain még rezgenek, a testi fájdalom martaléka iránti szánalomnál is mélyebb forrásból ered. Talán a beteg, kit ápolni jött, szíve sebét tárta föl, mert visszautastani akará a gondot és gyöngeséget, mely neki úgy sem hozhatna enyhülést. Vagy talán a lány maga önkényt észrevette, miként a kórágóban fekvő minden testi szenvedései egy a vigasz által illetetlen, az időtől csillapulást nem váró erkölcsi fájdalomnak, egy reményét és hitét vesztett életnek szomorú következményei.

A «beteg asszony» lélekezése most halkká lön, s elakad. Viaszk-arczán mintha megszűnt volna a vérkeringés.

A téli nap pedig a függöny fölött sugárt hint a szobába, s az ablakkarikákon áttört csillám épen az ágyvánkosra szállván le, a nő sáppadt és merev vonalait oly élesen emelé ki, hogy a karszéken ülő leány hideg borzadást érzett tagjain átszökelni. Úgy tetszék, mintha halottal volna, mintha holttestet őrizne.

Fölkelt, s a betegre félénk és aggódo tekintetet vetve, előbb drága szövetű nyakkendőjével, melyet

a felső üvegkarikák elé vont, elzárta a fényt, mely oly kisértetien világított, s azután az ágyhoz lép-
vén, a vánkosokon, hogy időt nyerjen, egyengete,
igazítja valamit, mígnem végre ajkaival érinté a hal-
vány hideg homlokot, az elfonnyadt arcot, a mélyen
fekvő s félig nyílt szemeket, keresve szikráit a me-
legnek, az életnek. «Csak dermedten alszik, vagy
elájul», sóhajtá, de még sem bizva tapasztalataiban,
még sem adva teljes hitelt reményeinek, a beteg
lélekzetét leste, előrehajolva, ráborulva, ajkát ajkain
tartva, s oly megható részvéttel, mintha a legszoro-
sabb vérkötelékek csatolnák a szerencsétlenhez.

— Ah! ő él! — rebegé égre emelt szemekkel
Deborah, a dúsgazdag Pécsi Simon egyetlen gyer-
meke.

A «beteg asszony» megmozdult; de zsibbadt tes-
tével az erőtlén öntudat, a halkán pislogó élet, az
álmaiból kibontakozó lomha lélek siker nélkül küzd-
vén, megint a tetszhalálhoz hasonló állapotba sülyedt,
csak annyi különbséggel, hogy most már időközön-
kint görcsös rángás lobbant át arczizmain, bár alig
észrevehetően, s homlokát a tavaszi vékony köd-
páránál finomabb, alig tapintható, majdnem látha-
tatlan veríték borítá.

— Istennek hála! kedvezőbb fordulat mutatkozik,
a mai napot megnyerte. Azonban holnap . . . ah!
ki tudja, hogy holnap? . . . S ha örökre behunyva
maradnának szemei, ugyan mit vesztene? Szegény
néném, én imádkozom halálodért. Legyen gyors ki-
mulásod. Ne ébredj, ne ébredj föl most, és aludjál
mindig, de csendesén, érzés és mozdulat nélkül.

Deborah összefogta kezét s buzgón, egész bensőséggel imádkozott.

A mint pedig ismét a támlára ereszté karjait, fölindulása lecsillapult, s csak egy könny rezgett még szemében, melyet hirtelen letörölt, és elővév é a hurkoló-tűket, szorgalmasan hozzálátott a csinos női munkához, melyet majdnem bevégezve hozott magával, hogy a «beteg asszonynál» emlékül hagy-hassa.

A foglalkozás oly jól illett hozzá, mint a szobor-szerű nyugalom, vagy az élénk részvét, a kaczer mosoly és hideg büszkeség.

Ismerősei csupán szépsége felől voltak egyező véleményben.

Karcsú s eléggé magas termete az idomok és kecs teljes összhangzásával birt.

Bájosabb mozdulatokat s tökéletesebb formákat képzelni sem lehetett volna.

Egész lényén a kifejlett kor bevégzettsége, és a serdület frissesége volt csodálatos varázsszal össze-olvasztva.

Deborah már huszonkét éven túl van; de magával hozott mindent, mi a világba lépésekor ígéz vala rajta, s megszerzé az érett szépségből azt, mi csak sajátságos, mi csak hódítani és ámulatba ringatni tud.

Modorában tetszelgést vettek némelyek észre, mások kedélyt és gyermeteg ártatlanságot.

Sötétkék szeme világossárga hajfürteivel és rendkívül finom, fehér, lágy, átlátszó, de egészséges, és az érzések játékait, a vér mozzanatait, a szeszély

Each group with a woman and a man.

álmaikat, az akarat erélyét s az átengedés szenteségét hűn visszatükröző bőrszínével, sokkal erősebb fegyvereket adtak Deborah rendelkezése alá, mintsem azon vádat kikerülhetne volna, hogy hatalmával olykor visszaél, s mintsem a visszaélés gyanújától is, még többen, mint a hányan megbotránkoztak, fölne oldoznák.

Ha egyik kétkedett mély érzéseiben, a másik csak önuralkodást fedezett föl nyugalmában s mindenik bámulta vagy hibáinak kellemeit, vagy szilárdabb tulajdonainak könnyű és igézetes formák közé rejtését.

Deborah vonásai szabályosak voltak, a nélkül, hogy megszűnnének jellemzők lenni.

Arczélének az az egykissé meghajlott orr keleties kifejezést adott.

A szokottnál valamivel nyiltabb homlokán ész és büszkeség székelt; de egész tekintete a kedves mosolylyal, mely ajkain gyakran játszott, s a behatásokat hamar átvevő idegeivel együtt, inkább a kedély és szelidség eszményképét tünteti szemünk elébe.

Felindulásban sokan látták már őt, de a mély és tartós érzést azért kétkélik benne, mert ez a szerelemben szokott leginkább nyilvánulni, és a huszonkét éves Deborah még eddig senkivel sem akarta sorsát összekötni.

Elemért, Kassai unokaöccsét, tartotta a világ a szép leány választottjának.

De az apa nem győzhető le a fukar és cselszövő itélőmester iránti ellenszenvét, s a már bizonyosnak hitt viszony szétbomlott.

Elemér szerencsétlen volt ; Deborah komoly arcán nyomai látszottak a szenvedésnek, melynek ködfátyolán át szépsége még igézöbben sugárzott.

Később Balázsfalváról, hol akkor Pécsi lakott, eltávozott Deborah, s három év mulva látták őt először Fehérvárott.

Mit érez most? Visszaemlékezésekben vagy új benyomások tündérvarázsa közt él, ezt ki tudná még ; de hány ne vágynék, az első percz óta, midőn megjelent, kémlelni és megtudni ?

*

Deborah, mint mondám, a karszékbe ülve „ősi munkához fogott, s oly iparkodással, oly figyelemmel, hogy a mikor szemeit a rámáról fölvette, már a «beteg asszony» ébren volt, s lankadt, kimerült tekintetét rája függesztve tartá.

A leány vidám, biztató mosolylyal közelített hozzá.

Az asszony lassan, erölködve emelte föl kezét, hogy a meghajlottnak, ki ajkával homlokát érinté, fejére tegye ; de az áldás, mely a beteg gondolatában élt, nem talált kellő szavakra.

Ő úgy elszokott az áldástól.

Az átkot jól ismeré !

VIII.

Deborah fehér, finom selyemlágy kezével a száraz, elfonnyadt és vértelen arcot, a «beteg asszony» viaszksárga arcát simogatta.

— Hogy pihentél, kedves néném, jó néném ?

úgy tetszik, hogy most enyhébb álmod volt, mint régen.

— Csak a ketreczet láttam, Deborah! s a ketreczben senkit sem; talán más számára tisztogatják ki a sártól és szeméttől, ajtója nyitva volt, a csontok még benne.

A «beteg asszony» suttogva szólt, Deborah átborzadt.

— A csontok ott voltak, úgy a mint előbb az ebek rágták le azokról a húst, s a maradékot ő . . . Mind ott voltak . . . egy, kettő, három, négy . . . mind ott. De ő nem vala jelen, nem jött ki sirjából; másé lett Fogaras piacznán a tyúkkosár, a ronda ketrecz. Rendre járja a világ. Nem engem fognak többé gúnyolni. Mást, mást! S hogy élhetek a gúnykac zaj hangjai nélkül! Átkaimból szívott testem mindennapi táplálékot. És mi tartja már ébren szívemben a vérdobogást, ha nem a düh, a szégyen, a megvettetés érzése és a megvetés azok iránt, kik csúfot úztek szenvedésemből? Hogy élek csak egy hétig is bős álmaim nélkül? Mi marad akkor velem? . . . Szegény beteg asszony!

Deborah mély csodálkozással tekintett a beteg nőre, ki azért látszott vigasztalhatatlannak, hogy szendergése a szokottnál enyhébb volt. Mekkora örvénye nyílt föl előtte a szívnek, s benne az önkínzás minő rémalakjait szemlélheté.

A «beteg asszony» fuldokolva, s égett szemhéjai közül serkedő könnyekkel folytatá: — Deborah! vajon mit jelent, hogy most álomban erőtllenül feküdtem a fogarasi piacon, és mégis senki sem

tapodott sarkával köntösömrre, senki sem vert arczomra sárt, senki sem suhogtatott testem fölött ostort? Más iránt fog-e a világ kegyetlen lenni, mint a tigris, s undorító, mint a hiéna, mely a halottakat kaparja ki a vermekből, hogy szája rothadással teljék meg?

Deborah összeborzadt. Finom idegeit lázasan kezdték izgatni e bős szavak. — Oh! néném! rimánkodott, — adjon hálát az Istennek, hogy annyi kínteljes év után volt egy órája, melyben csendesen pihenhetett. Vegye, kérem, ezt a gyógyulás jelének. Hígyen, reméljen, feledjen.

— Ha, ha, ha! feledjek, Deborah! Izzó vassal égessék agyvelőmet az utolsó reszketésig, ha feledi kötelességét: az emlékezést. Mit nem tettek velem a vadállatok, melyeknek neve ember? Nem kiáltották-e dühösen, nevetve, fogukat vicsorgatva, mosolyogva; nem sugdosták-e álnok szánakozással és képmutató könnyekkel, hogy ime! ez az özvegy az, kinek férjét a kutyákkal együtt tartották a börtönben zabkenyéren és moslékon, kinek férjéről letépte a ruhát Baling János, hogy a fal penészes nedve s a padlázat pora testéhez ragadjon, kinek férjét naponként dorongokkal verték és karókkal szurdálták, míg ajkai tajtékot túrtak; kinek férjét ketreczben vivék a bitófa elé, hogy bevárják, míg a koldusok, kóborlók s minden söpredék, melyet népnek hívnak, megunják szidni, átkozni, pökni, s hogy csak azután üssék el nyakát, tompa bárdal s bevégezhetetlen kínok közt?... Ha, ha, ha! ne emlékezzem-e az iszonyú gúnykaczajra, az állati ordításra, mely

Fogaras piaczn ezer torokból hangzott, s megölte bennem a vallást, észet, érzést és a test erejét? Inkább tíz körmeimmel ásnám ki keblemből szíve-met, mintsem egy másodperczig tudja feledni a multat . . . S miért nem jött vissza álmomban a mult? Deborah! miért nem éltem újra át a félhalál állapotjában azt a keserút, azt a kétségbeejtőt, mit az élet nyújtott, s a mit az ébredlét mindig hűn vezet szemem elé? Nincs-e e csodának jelentősége? Deborah! Nem tudod-e az álmokat hüvelyezni? Miért van, hogy ma csak láthatatlan ajkak sugdos-ták a légben: Ez a nő, ez a nő az, kinek férje . . .! s nem birták tovább mondani a történeteket.

— Kedves néném, zokogta Deborah, önt oly mély ájulás lepte meg, hogy eszmélete egészen kialvék, s képzelődése nem kínozhatta az iszonyú emlékek felujjtásával.

A «beteg asszony» kétkedőn rázta fejét. — Nem, nem, szólt kisérteti hangon. A világban valami nagy-nak kell történni, hogy a természet így kibillenhes-sen sarkaiból, s hogy velem fölghagyhassanak a szen-vedések, mint elhasznált anyaggal. Deborah, oly fia-tal voltam, mint te most, oly ünnevelt és majdnem oly szép. Nézz arczomra!

Deborah ijedten tekintett a fonnyadt, kiszáradt arczra.

— Lásd! mivé lettem, az iszonyú történet után, sugá rémes hangon a beteg asszony.

Deborah szíve összeszorult, maga sem tudta, miért?

— Egyedül te nem átalsz a megvetetthez jönni,

bár titkon. S ha sejtené az én bátyám, a te atyád, Pécsi Simon!

— Nem neheztelne ezért rám. Az én atyám nemes szívű férfiú, erősíté könnyekkel Deborah.

— Nem volt soha nálam.

— Mert minden ismeri, mentetetődzék Deborah, s fölfedezték volna nevedet a kíváncsiak, kik az ő nyomát kísérik.

— Igaz, igaz. De hátha téged is meglátnak?

— Mindenki a templom és fejedelmi palota elé csődült, közel van kocsim, és sűrű fátyol véd.

— Igaz, igaz. De hát az éj nem sűrűbb fátyol-e, melyen, ha a csillagok alszanak, a szem nem hatat át?

Deborah mélyen érzé a vádat, mely e kimélő szavakban atyjára vonatkozott.

— Átok van a megbélyegzetten és családján, pedig a megbélyegzett néha ártatlan, sohajtá a «beteg asszony».

Deborah leverten állott a nyoszolya előtt.

— Férjem nem volt gyilkos, de elítélték. Régi történet s mindig új!

A beteg kimerülten hajta vissza fejét a vánkosra, s mint a kioltott gyertya, oly hamar hunytak el szemei. S csak nehéz, azonban mindig csillapuló lélekzete tanusftá, hogy egy pár perczig még talán ébren van.

Deboráht babonás félelem lepte meg, aggódva tekintett körül a szobában, nem hagyhatá magára nénjét, s a szakácsnő még nem tért vissza. Ah! pedig ő most haza, atyjához vágyott, szorongón, igen nyug-

talánul. Zavaros érzések zibongtak keblében. Az idő is késő, már dél van, sűrű lépések hangzottak az utcán, az egész világ talpon volt, s oly rejtélyes, oly titkon gyötrő, oly megfoghatatlan hatást gyakoroltak rá a «beteg asszony» bős eszméi.

Mintha égne lába alatt a föld, nem maradhatott, atyjához vágyék, . . . s ah! a szakácsnő még késik!

Ekkor oszlott szét a tömeg, mely a vallás szabadságát és a szombatosok vesztét a piacon megéljenezte.

IX.

A Pécsi Simon ellen felgerjedt népből épen a söpredék lakott azon a tájékon, hol most a város fekszik.

A békétlenek leghevesebbjeinek tehát a «beteg asszony» ablaka előtt kellett elhaladniok, hogy a Szent Mihály-kapun át haza érjenek.

A zajból csakhamar riadó hangok törtek ki, s Deborah atyja nevét hallá szidalmak közt említettetni.

— Irtsuk ki a szombatosokat, veszssen Pécsi Simon! ezt ismételte egy erősebb, s a többiek fölött uralkodó torok, és a törpe épület ablakainál helyeslő kiáltások emelkedtek.

A «beteg asszony», kinek még nem eléggé mély álma a külső morajtól látszott titkos táplálékot nyerni, rívó és szagगतott nyöszörrel szólt: — Hah! mint zúgnak, bongnak Fogaras piacán! Kiszabadult a pokol, . . . itt van, itt, . . . s látod-e a vicsorgó fogakat, a dühtől lihegő melleket, s a kárörvendő ezer szemet, mely babonáz, s megköti lépéseinket? . . .

Hah! a ketrecz! a ketrecz! s mellette a szelid bakó, ki csak öl, . . . ah! a bakó legszelidebb embere a világnak; övé egyedül a mennyország, a többinek nincs joga hozzá, . . . szent bakó, jó bakó, kérlek, ki van a ketreczben?

A «beteg asszony» alvó szemeiből könnyek serkedtek, s künn az utczán megint Pécsi nevét említé a hazavonuló csoport.

— Ártatlan bakó, kegyes bakó! férjem kuporg-e ott a ketreczben, reszketve a hideg miatt? Szegénynek nincs öltözete; levonták róla mostoha testvéreid, szelid bakó! . . . De miért van neki fehér haja? A férjemé fekete volt. Deborah! Deborah! atyádnak milyen fürtjei vannak? Rég nem láttam; akkor csak szürke vala. S most?

Deborah nyárfalevélként reszkető kezekkel érinté a «beteg asszonyt», hogy iszonyú álmából fölébreszse; ah! de ujjai, mint hangszeren, tánczoltak a fekvő vállain, a nélkül, hogy megmozdíthatnák.

Künn pedig ismét Pécsit említik.

A «beteg asszony» nyöszörgé: — Deborah, nézz a ketreczbe! Nem apád ül-e benn? Biz Isten! Ő az. Szegény leány! Ah! tagadd meg, ne ismerj reá, fuss, fuss hamar, hogy észre ne vegyenek, különben gúnykaczajjal fogadnak! Deborah, Deborah fuss!;

A kettős hatástól, mely az utczáról és a nyoszólyából rohanta meg furiaként, az ijedt leány egészen elvesztve a magánuralkodást, a szobából kinyargalt, a folyosótól a kapu-ajtónak rohant, s föltárván azt, egy ugrással a szűk utca közepén termett.

A hideg szél, mely arczára sívftott s rögtön átjárta

Deborah vonásai szabályosak voltak.

egész testét, fölébreszté mámoros félelméből, s világosabb eszméltre hozta, s csak most vevé észre, hogy prémes palástját, fátyolát, nyakkendőjét, mind ott hagyta, s hogy védelmetlenül van a sivár téli időnek s a durva tömeg szemének kitéve.

Visszafordult, határozatlanul és küzdve, az ajtó felé.

— Nj! ez a «beteg asszonyhoz» megy — kiáltá körülé valaki.

— Nem, onnan jó — válaszolá más a bejárat küszöbénél.

Deborah most, hogy a kíváncsiaktól menekedjék, a nem messze fekvő Mikó-házhoz akart menni, hol kocsija várt rá, s néhány lépést tett előre, de vele szemben alig húsz ölről, egy közelgő csoport kiáltá: Veszsen Pécsi Simon!

A leány lábai a fagyhoz gyökereztek, nem tudott megmozdulni.

Panna asszony, ki a kiabáló csoport élén jött, midőn Deborah mellé ért, kíséretéhez visszafordulva mondá:

— Mégis vannak, kik a beteg nőt ismerik, ez a kisasszony az ő házából lépett ki.

Sára néni, ki szintén Pannához csatlakozott, szemtelen tekintettel mérte végig Debraht, s a többi társaihoz fordult arcczal s Deborah felé nyujtott kézzel mondá: — Ez a szombatos leánya, ez a fiatal boszorka, ki mindent megigéz, s kit ők a babona nyelvén Sáron rózsájának neveznek. Szép virág, gyönyörű mákvirág, a Pécsi Simon kertjéből.

— Csak talán nem ő nagysága kisasszonya? — kérdi egy kőmfves, ki a szombatosok elleni kurjongatás közt sem vesztette el egészen eszét.

— De biz' ő az — rikácsolá Sára néni.

— Úgy, ereszszétek szabadon. Nem illik körülé csoportozni, mintha pórleány volna — szólt a kőműves.

— Nagy úr leánya, hm! igaz; de a nagy úr nyakához Kassai ő nagysága hóhért fog állítani, akár mint erősíti az iskolamester, hogy Pécsi a kuruzsló könyvből olvasva, segítségül tudja az ördögöket hívni. — E megjegyzéssel Panna, csipőjére támasztva karjait, Deborahhoz közelebb lépett.

Az iskolamester pedig, mihelyt saját kis személyére hivatkozás történt, tüstént megragadta az alkalmat, még inkább magára vonni a nép figyelmét. — Pécsi uram, szólt kegyes hangon, nagy vagyonú ember és főúr, s e két erő segítségével, noha szombatos, még a törvény körme közül is kimenekülhet. Ezzel semmi ujságot nem beszéltem kendteknek. Ezt Panna asszony és Sára néni is tudják. De most már valami olyat mondok, mitől hajuk szála úgy fölborzad, mint a tüskedisznó tövise. Tudják-e . . . ?

— Mit? mondja hamar, mit? — közbeszólt Panna.

— Angyalom! ha csodálkozásukban nagyon kitátnák szájokat, a kisasszonynak csak hült nyomát fogják találni.

Deborah e figyelmeztetésekor valóban kezdett már a gyülevész nép közül kibontakozni; de most ismét körülvették.

— Szóljon hát iskolamester uram hamar! rukkoljon ki azzal a titokkal, melyet Panna húgom sem hallott soha! Furcsa titok lehet az ilyen! Minek hordja oly hosszasan a begyében? Csak ne köntörfalazzon soká — nógatózott Sára néne.

— Tehát tudják-e kendtek, hogy honnan jött az utozára a szombatos leánya?

— A «beteg asszony» házából, — kiálták többen.

— Hm! folytatá az iskolamester, de vajon ki az a «beteg asszony»?

— Nincs annak, szívem! más neve — válaszoló Sára néne.

— Hm! de még beteg nem volt, akkor is csak hívták valaminek — hánytorgatá az iskolamester.

— Mielőtt kitalálnók régi nevét, könnyen átfázhatnék a kisasszony; jobb lesz hát hazabocsátani. Hisz! azzal talán nem vétkezett, hogy egy beteg nőt meglátogatott — mondá a kőműves.

— Attól függ, emberem! hogy kicsoda a beteg asszony — válaszoló lenézőleg az iskolamester.

— No! kicsoda hát? — kérdezé nyugtalanul Panna asszony.

— Biz azt, angyalom! magam is szeretném tudni — szólt az iskolamester. Többen hahotázva nevettek.

— Ej, az ebszültét! ha kend semmit sem tud, mit hánykódik? mit ültet föl minket? s miért beszél oly garral, mintha kanállal enné a titkokat, melyekből más ajándékban sem kap egy harapásnyit? — agyarkodék Panna.

— Én ne tudnék semmit? szólt nehezteléssel az iskolamester. Hát mondtam-e, hogy a «beteg asszony» felől egy titkot sem hallottam? hát eltagadtam volna, vagy eltagadjam most, a mit a tisztelendő úr, ki tegnap este a «beteg asszonynál» volt, mindjárt vacsora után a feleségének beszélt?

— S mit beszélt? — tudakolták egyszerre többen.

— Hogy a «beteg asszony» azt szokta álmodni, miként férjét a fogarasi piaczon ketreczbe zárva őrzik, s a népnek mutogatják szintúgy, mint a talián medvéjét . . . talán pénzért; de ezt a tisztelendő úr nem mondta tisztán, hanem csak, hogy mutogatják. Már most tehát csupán az a kérdés, vajon igaz álom-e a beteg asszonyé, vagy pedig csalárd álom, melynek semmi alapja? Mert ha valami nagy úrral így bántak Fogarason, akkor az a nagy úr a «beteg asszony» férje.

— Hát a szívemadta! még hírből sem hallá, hogy Géczy András uramon történt mindez? Meglátszik, hogy kívülről származott be hozzánk! szólt egész lenézéssel a vén Sára.

A Géczy András neve végig hangzék az utcán, többeknél kíváncsiságot, némelyeknél pedig undort költve fel.

— S mily bűnt követett el Géczy András uram? — kérde az iskolamester.

— Hát meggyilkolta, másokkal együtt, Báthory Gábor fejedelmet, s ezen istentelenségéről maga küldött a megyesi országgyűléshez dicsekvő iratot, melyet a rendek, az ő gyalázatjának örök emlékére szóról-szóra törvényczikkbe ígtattak, hogy a maradék soha el ne feledje Géczy András nevét.

E fölvilágosítást Sára asszonynyal egyszerre legalább tízen kiabálták az iskolamester fülébe.

A zaj alatt a szelídebb nézetű kőműves sem nyugvék. — Mind igaz, a mit kendtek mondanak — szólt teli torokból — magam is jelen voltam a hatalmas és gazdag úr kivégeztetésén. Még 1613-ban történt.

Akkor csak mesterinas valék ; huszonötödik éve már. Géczy András csakugyan dicsekedett, hogy a fejedelem megölésében Nadányinak segélyére lett volna ; de a kik őt ismerték, esküvel is állták, miként csupán hiúságból fogta magára.

— Ha! ha! ha! . . . — röhögték köröskörül.

— A dolog, barátim, inkább sajnálkozást, mint kacaját érdemel — dorgálá ismerőseit a kőműves.

— De nem ettünk ám bolond gombát, hogy elhigyjük a kend meséjét — nyerte válaszul.

— Okosabbak is hiszik azt kendteknél. Géczy igen félték úr volt. Nem mertte volna senkinek egy hajszálát is kitépni ; de minden módon óhajta nevezetessé válni, s remélé, hogy az országgyűlés és az új fejedelem meg fogják dicsérni. Senki sem ment oly nagy tollasan és aranyos ruhában Megyesre. Lovának takarója is bársony vala. Sokan éljeneztek, csak felesége sírt a város kapitánynál, kinek épen tornáczát meszeltem, s kinél a szép és kegyes asszonyág épen szállást tartott.

A hahota ismét megújult, bár gyérebben.

— Így tehát — szólt az iskolamester, — a «beteg asszony» férje a gyilkos, a ketreczbe zárt és kutyákkal evő Géczy András, s ő senki sem más, mint özvegy Géczy Andrásné.

— Igen, özvegy Géczy Andrásné asszony — ismétlé Panna.

— Én ennél már többet is tudok — rikácsolá büszkén Sára néni.

— Mit, anyácskám, ugyan mit? — kérdi az iskolamester.

— Hát hogy az özvegy a szombatos Pécsi Simon testvére.

— Az istentelen! — sopánkodék Panna.

— S tőle jött ez a leányzó! — szólt a mester, ujjával Deborahra mutatva.

— A szombatos leánya!

— Sáron rózsája, ha! ha! ha!

— Bizonyosan boszorkányságot űztek együtt — jegyezte meg Panna asszony.

— Vagy a fejedelem megölésén tanakodtak — említé Sára néne.

— Ugyan, legyen eszök — csitított a kőműves. Hisz! részeg fővel sem kellene képzelni, hogy egy nyomorék nő és egy finom, gyöngé kisasszony kardot forgat, és gyilkolásra jár.

— Hát méreggel nem lehet-e ölni? — patvarkodott Sára néni.

— Gondolja meg, mit beszél kend! — fenyegetődzék a kőműves.

— Mit gondoljak meg? A szombatosoknak sem hitők, sem becsületök. A szombatosok zsidó-pogányok. Nem imádkoznak vasárnap, mert akkor keverik a mérget.

— És Sáron rózsája is szombatos, s a «beteg asszony» is az! — szólt Panna.

— Az egyik Pécsi Simon uram testvére, a másik leánya — okoskodott az iskolamester.

— S miért legyen jobb Pécsi Simon, mint Géczy András? — süté ki Sára néne.

— Holott Géczy még szombatos sem volt — mondá Panna.

— Igaz, s ennél fogva talán sokkal rosszabb ember is lehet Pécsi Simon — kiabálák szanaszét.

— S leghelyesebb o'ly módon irtani ki a szombatosokat, mint Géczy Andrást — rikácsolta Sára néne.

— Helyes! — hangzék elég nagy zajjal.

Deborah mély megvetéssel tekintett a vad üldözőkre, kik őt körül fogva tarták; tagjai a hideg miatt reszkettek, de lelke sivár és elszánt lett. Nem kért, nem panaszolt volna, ha Sára és a többi furiák körmeikkel izekre szaggatnák is.

Az utcza kiabálás pedig szavanként behallatszott a törpe ablakú házba, hol a «beteg asszony» fekvék.

X.

A kórágó rémítő képeit legyőzte az utcza, vad jeleneteivel.

Géczy Andrásné, kit már nevéen szólíthatunk, előbb a nép zajgásait követé álmaiban, s a törpe ház ablakain behangzó gúnyszavak és ingerkedések szerint alkotott bős történeteket Pécsi Simonról, kit a fogarasi piaczon képzelt ugyanazon ketreczbe zárva, melyben férje szenvedett, s hasonló kínok közt. De midőn az iskolamester a «beteg asszonyt» annyiszor említé, s végre Géczy András neve és Deborahé is a rivalgásból élesen tört ki, az özvegy szemei fölpatlantak, hogy azt, a mi egy borzasztó nap óta oly mérhetetlen fájdalom, akkora öngyötrés, kedélykór és örültség anyaga volt, most ne csak az álom, hanem a zord élet is megújítsa.

A «beteg asszony» merően nézett a függönyre, mely nyoszolyájától átellenben fedte Deborah kendőjével együtt az ablakot s félhomályban tartá a szobát.

— Géczy András, Pécsi Simon, — hangzott kívülről, s mindaz, a mit az álom démonai hangoztattak a mult perczben, szintén, kaján és fertelmes módon.

A «beteg asszony» vázujjaival tapintgatá szemhéjait, hogy csakugyan nyitva vannak-e?

Künn folyt a rakoncátlan zaj és gúny.

A «beteg asszony» felült ágyában, arcát az ablakhoz fordítá, s kezét a vánkosra tevén, néha visszakacsintó tekintettel nézte, mérte a távolságot, mely feje és a párna közt van.

Géczy András és a szombatosok káromlása rohant, mint a gátat tört ár, az utczáról a szobába.

A «beteg asszony» az ágy előtti szőnyegre ereszté lábait s fölegyenesedvén, egyenként számlálta a butorokat; úgy látszik, tanukra volt szüksége, kik vallják be, hogy ébren van.

Végre Deborah fátyolára esett tekintete, megrázódott, s ingatag léptekkel kezd ahhoz közelíteni, ujjaival akarván bizonyosságot szerezni, vajon szőtt kelme-e, a mit lát, vagy csak anyagtalan álomrajz?

— Sáron rózsája! Deborah! a szombatos leány! — kiálták gúnyosan künn.

A «beteg asszony» delejes vagy örült erélylyel hagyja oda a szobát, a folyosón van, megnyitá a kapuajtót, melyet annyi év óta nem érintett keze, a

— *Ha-ba-ba! Mind itt vagytok Fogarásról.*

mely eddig a koporsó fedeléhez hasonló hűséggel zárta el tőle a világot.

Lábán nem volt papucs, köntöse a kórágóban viselt tiszta, könnyű pongyola.

Az ajtókövön állott meg . . . egy nappali kísértet, egy csodás látomány, melyet hiszünk és eltagadunk, mely test és pusztá kép, halott és élő, agyunk játéka és a valóság maga.

Minden szem feléje fordult.

— Néném! — sikoltá Deborah.

A «beteg asszony» körülnézett.

— Ha-ha-ha! Mind itt vagytok Fogarásról. Hadd átkozzalak meg.

A «beteg asszony» fölemelte jobbját, kinyitá száját. Keresé az átokra a szavakat, melyeket ember még soha nem mondott el; ajkai mozogtak.

— Irgalmas Istenem! e hang sivít a légben. A föl-
emelt kéz erőtllenül lehanyatlott.

Egy mély lélekzés.

A «beteg asszony» az ajtó kövéről halottan esett az utcára.

Deborah a holttesthez rohant, de az iskolamester, kire egyedül nem volt behatással a jelenet, feltartóztatá.

— A szombatos kisasszony el akar szökni, úgy-e? kérdezte mosolyogva, kezét a leány vállára tevén; de arcának vidor kifejezését villámgyorsan váltá fel ijedtség és torz.

Valaki a kis ember nyakcsigáját szorította át, s a jövő perczben Deborah szabadon borulhatott szerencsétlen nénjének tetemére, míg üldözője a földre

sújtva iszonyú jajgatás közt erősíté, hogy keze-lába megbénult, hogy oldalcsontjai eltörtek, szeme kifolyt, agyveleje veszélyes rázkódást kapott, s hogy ő nemes ember, kin potentiát követtek el, s hogy egyházi személy, ki soha többé hivatala folytatására alkalmas nem lesz, s ennél fogva bizonyoságra hívja fel a jelenlevőket, mert pört akar kezdeni még ma, s ha utolsó fillérét is a prókátoroknak lesz kénytelen adni, addig nem nyugszik, míg istentelen gyilkosát talion nem marasztatja, és míg annak fogát fogért, kezét kézért, lábát lábért, bordáját bordáért ki nem töreti; önként értetvén, ezenkívül a fejkáltságot letétele, a gyógyítási költségek, azután minden szenvedett kár s elmaradt haszon megtérítése.

Az utozai csoportozat, mely bőszerűségében részint iszonyú kárörömmel, részint pedig hideg egykedvűséggel látta egy beteg nő szívrondító halálát, s egy tündérszép leány könnyeit, most ingerűltségre lobbant az iskolamesternek, kit betyár magaviseleteért semmi komoly baj nem ért, álnok jajveszéklésein.

Panna asszony és Sára néni megoldották nyelvöket, s nem a legválogatottabb szavakkal kezdék halmozni a «büszke» úrfit, ki egy «belső embert» góromba bántalmakkal illetett, s nyomorékká tett oly ártatlan és jámbor életű férfit, ki az egész világgal békességben élt, és soha senkinek még csak hajaszálát sem görbítette meg.

A nők nyelvharcaiz tüzelték azokat, kik szokva voltak a korcsmai táborozásokhoz.

Néhányan már hetykén közelítettek is az iskolamester megtámadójához; de ennek rövid szabású s

hímes palástján észrevevék a «jegyet», mely a «nemesi társaság» zászlója alá tartozását mutatá. E tény fölhevülésöket hatalmasan csillapítá.

XI.

Most már, hogy a fejleményeket jobban érthessük, régiebb dolgokra kell visszatérnünk.

Olvasóim még emlékezni fognak Báthory Zsófia, a szép herczegasszony és fejedelmi mátká omló könnyeire.

Szegény, mennyit sírt és haragudott, hogy egy ifjú, kit ő a «jó Elemérnek» szokott nevezni, a párbajban sebet kapott.

Miután a sápadt, de leirhatatlan kellemű gyermek ébensötét fürteit az egyik palotahölgy rendbe hozta, s a másik Csulai vallásos elmékedéseinek felét mulattatás végett fölolvasta volna, az öltözés többi része is, Petneháziné utasítása szerint, hasonló élvezet közt telt el.

Zsófi százszor kapott kedvet ujjával összezilálni haját, mely körül fodrásznője remekelt, százszor érzett alig fékezhető vágyat ruhája csipkézetéről, a kendőzés alatt, nagy darabokat szaggatni le, és még többször föltette magában, miként férjétől az eskü napján követelni fogja, hogytisztelendő Csulai uramat legalább két évre küldje gályát vonni, s oly tengerpartra, hol minden hegyfokon valamely szerzetes rendnek zárdája van, s hol a szünórákban a térítők az ő mulattatására folyvást vallásos értekezéseket olvashatnak.

Zsófia nemcsak ragyogó ötletnek, de méltányos és kivihető kívánatnak is hívé Csulai gályarabságát.

Nem könnyen birt e szép álomtól megválni.

— Ezt fogom nászajándékul kapni, ez legyen a gömböstűpénz, melylyel a menyegző reggelén György meglep. Ah! de mikor lesz összekelésünk? Hónapok, talán évek telnek el addig, s Istenem! addig legalább ezerszer kell felöltözni, és ezerszer végighallgatnom a gonosz udvari káplánnak számomra írt oktatásait. Hogy állom ki e kínzást? Azonban minden szabad percemben erőért fogok a Boldogságos Szűzhöz könyörögni. Nem felejttem el Szent Erzsébet és Szent Margit közbenjárását is imáimmal sürgetni, s így napról-napra talán csak kigyózom béketűréssel. Oh, én szerencsétlen leány! De majd Csulai uramra kerül a sor. Jól mondja Anna, az én kedves nevelőnőm, hogy György akaratját, mihelyt hitvesévé leszek, tetszésem szerint hajthatom. Világos tehát, hogy Csulait az öltözés alatti oktatásokért kölcsönben az én szerzeteseim fogják megleczkézni, nem is említve a gályát, melynek köteleit már vállain képelem.

Zsófi a palotahölgyek távozása után ily kitörésekkel enyhített kedélyizgatottságán.

Képzeldése a szeszélyes anyagot, melyet a bosszúnak egy lenge mozzanata idézett elő, a legfurcsább ábrákká alakította. Csulai ezer különböző helyzet és arczfintorítás közt vont a terhelt hajót. Csulai dúlt-fult mérgében, midőn a kapuczinusok imádkoztatták, a domokosrendűek a hittanból vizsgálák, a pálosok

bűnoldó czédulákat osztattak ki vele, és a jezsuiták szorgalmasan gyóntatták.

Zsófit a megtorlás eszméje egészen fölvidámítá.

Nevetett a kfnzója számára kijelölt csodálatos szenvedéseken, melyek, ha az életben megvalósultak volna, talán épen őt indítnák legelőbb könnyörré és könnyekre.

Jól esik szívének a visszafizetésről szótt álom azon sok unalomért, melyet a káplán száraz oktatásai okoztak s azon lélekvádért, melybe a hitétől nem egészen önkéntes áttérése került.

De csakhamar új szinezetet nyert szeszélye.

A karácson kezdé gyötreni.

Eszébe vette, hogy menyegzőjének ideje a jövendő háttérében, kék homály közt fekszik, míg a communióval élés az előszínen van, s nem tűr halasztást. Havak, sőt évek mulhatnak el Csulai megfenyítéseig, de csak néhány nap kell arra, hogy ő, a hercegisasszony, egy udvari szolga hűségétől és hallgatságától tegye földi szerencséjének nagy részét és a közbecsültetést függővé.

Ez a káplántól a «jó Elemérre» vontá haragját.

Fölfogadá, hogy soha sem fog a hálátlan ifjunak megbocsátani, ki a párbajért egy szent és titkos kötelezés teljesíthetését könnyelműen kockáztatta, szilárdul elhatározá, hogy őt többé színe elé sem engedni jönni; de míg hideg és könnyörtelen akart lenni, az ég tudja miként, azon eltökéléshez jutott, hogy Elemér egészségi állapota felől naponként értesülést szerez magának. Terve nem volt ugyan nehéz feladatú, mert Elemér a «nemes társaság» zászlója alá

tartozván, a «harmadik udvaron» lakott; azonban a hercegzkisasszony kiváló helyzetében figyelmet és balmagyarázatokat támaszthatott. Ezt Anna, kit az öltöztető palotahölgyek távozása megint Zsófi szobájába csábított, eléggé is igyekezett értésül adni, de a növendékleány vagy gyermeki ártatlanságból, vagy makacs szeszélyből kijelentett szándéka mellett maradt, s Annát csókokkal és könnyekkel a közbenjáró szerepére kényszeríté.

Ekkora megkülönböztetés bennünk is ébreszthet egy kis részvétet Elemér iránt.

Szenteljünk tehát számára elbeszélésünkben annyi helyet, a mennyit tettei által maga szerzett.

Elemér a fukar Kassai István óriási vagyonának örököse volt. Szerencsáját nem annak köszöné, mintha a nőtlen nagyúrhoz legközelebbi vérvizonyban állana, mert két rokon mellőzése kellett arra, hogy fogadott fiunak tekintessék.

Fömládoztatott egy erszénykötő Kassai, miután mesterségével, melyet Rima-Szombaton szép sikerrel űzött, az aristocratiát gyűlölő korlátnokot mégis igen gyakran emlékeztette volna atyjának foglalatosságára. Szintén mellőztetett a felvergődött férfiú unokahuga, ki a borosjenői alkaptány neje volt, s kitűnő tiszteltetésben élt, de asszonyi állat lévén, neménél fogva az új család emeléséhez nem járulhatott.

Egyébiránt Elemér szerencsájének még eddiglen semmi gyakorlati értelme nem volt.

Pécsi Simon, ki darab ideig Bethlen Gábor fejedelem kegyencze vala, eszközlé Elemérnek az apródok sorába fölvételét. Ebből azután önként követ-

kezett, hogy a csinos külsejű gyermek, mihelyt ifjává serdült, a «nemesi társaság» zászlója alá vétetett, s így jövődője megállapított.

Saját erélyétől, műveltségétől és emelkedési becsvágyától függött, akár polgári, akár pedig katonai pályán kitűnő polczra lépni.

De Elemér lovagias jellemmel, mély érzéssel, vitézséggel és sok más szép tulajdonnal bírt; azonban becsvágya oly parányi minőségben vala, hogy az épen semmi említést sem érdemelt.

Szerénysége ólomsúlyként gátlá a magasra törekvés pályaterén. Kortársai közül némelyek már hírré kaptak, míg neki csak jó neve volt, míg őt csak azon vélemény emelé a sokaság fölé, hogy jellemének tükör-tisztaságát az irigység lehellete sem meri elhomályosítani.

Kassai István nem is igen sietett Elemérről rokonai közé még csak be is sorozni; azonban egy körülmény annyira fölkölté a rokonszenvet benne, hogy rögtön örökösévé fogadta, s ha pénzével nem is, jó tanácsával kezdé gyarapítani.

Pécsi Simon tudniillik mindinkább megkedvelé Elemérről.

Nyilt és pazar fényűzéssel vezetett házában kevés vendéget fogadott több szívességgel, mint e fiatal testőrtisztet.

Pedig Pécsi, míg Bethlen Gábor korlátnok volt, mellőztetésről épen nem panaszolhatott. A magas születésűek otthon és egymásközt eleget hánytorgatták ugyan, hogy ő tulajdonkép csak szűcsfiú, de eszének s jellemének befolyása alól nem tudták ma-

gokat kivonni, sűrűn látogatták, bár valódi rokonszenvvel nem viseltettek iránta. Rangvágyának és vallásos nézeteinek éles gáncsolói voltak; azonban tudományát és a közdolgokban jártasságát tagadni nem merték, s még azok is, kik a később helyébe lépett Kassaira megvetéssel és boszankodással tekintettek, ha őket Pécsi sok foglalkozásai miatt nem fogadható el, fölkeresték az alkalmat, midőn vele résök nyílt találkozhatni.

Pécsi bukása után sem szünt meg hamar ez ünneptetés, s ha az öregebbek, kiknek tőle remélni és félni nem volt többé okuk, barátságok tanusításában takarékosabbá is lettek, az ifjabb nemzedék, az apa gazdag és szép leányáért, észrevehetetlenné tette azt az űrt, mely az államférfiu dísztermeiben az elenyészett politikai befolyás miatt különben mutatkozott volna.

Deborah szépelgők csoportjától volt körülvéve, kik szíve vagy pénze, szerelme vagy csak keze megnyerésére sovárogtak.

A régi családok, melyeknek története a nemzet őshagyományain átszövődve, a népmesék és hitregéknek is anyagul szolgált, többnyire vonakodás nélkül fogadták volna magok közé Debraht, az «új nemes» leányát, kinek ősei a műhely, a papi szószék, s az íródeáki szobák homályában oly hamar veszték el a kíséző szem^{re} elől, mint a róna homokján a vándor könnyű lábnyoma, s kinek legghfresebb élő rokonai, kik Pécs és Szegzárd környékén laknak, többre nem vitték dolgaikat, mint hogy remélhetőleg predikációs halottak lesznek.

Pécsi Simon.

Deborah a társadalom felsőbb színéről is választhat vala magának férjet; de ő csak a vagyontalan és szintén homályos származású Elemér iránt érzett rokonszenvet.

S Pécsi nem látszott e viszonyt gátolni, sőt anyyira ragaszkodott az ifjúhoz, és kivált midőn visszavonultabb életre határozta el magát, anyyira nem tudott nélküle huszonnégy órát is tölteni, hogy némelyek e vonzalmat egészen mysticus okokra vezették vissza.

A XVII-ik század legtudósabb férfiai hittek a csillagjósolatokban, s Pécsi még babonásabb volt kortársainál. Haragja és szeretete gyakran támadt megfejt-hetetlen módon, gyakran enyészttették el oly lendületek, melyekről maga sem tudott volna számolni. Az égi testek változó fénye, a bujdosóknak egymáshoz való helyzete, s azon ábrák, melyekkel az astrolog kapcsolatba hozta a halandók tetteit és végzetét, a nagytudományú Pécsi kedélyére bizonyosan emelőleg vagy elborítólag hatottak. Ő — mint minden korban és minden műveltség mellett számosan — rabja lehetett az előérzetektől és elővéleményektől kezdve száz meg száz oly benyomásnak, melyek szívvilágunk fölött az értelem és szabad akarat leigázásával uralkodnak, s melyet mi, hogy még sötétebb titoklepel alá burkoljunk, a delejes erők működéséből igyekszünk megmagyarázni. Nem lehetetlen tehát, hogy Pécsinek Elemér iránti vonzalmát ábrándos sejtelmek fejtették ki, s hogy — mint a közhír mondja — ez akkor még kevesektől ismert ifjat azért vette védszárny alá, azért pártolta

és emelé, mert egy csillagjóslat szerint általa fog az ő családjáról valami fenyegető vész, valami véletlen csapás elháríttatni. De ha megengedjük is, miként rejtélyes hatások szíták föl s gerjeszték lobogásra Pécsi rokonszenvét, kétségtelenné marad, hogy Elemért a legtermészetesebb okokból sokkal inkább lehetett szeretni, mint a csillagjósok ajánlatára és bármi delejes folyam rokonszenvi ereje miatt.

Jól formált, daliás termetén az erély kellemmel párosult. S a nélkül, hogy a kalandorok igéző és beszínlő csábhatalmával birna, meg tudta nyerni, a ki vele tartósb érintkezésbe jött. Vonásai, melyek szoros értelemben szabályosak nem voltak, a harczi vitézségével egybeolvadt szívnemesség, a bátorságra támaszkodó szelidség, a férfias óvatossággal mérsékelt nyíltság, és az önérzet magasabb nemét el nem fojtó szerénység legtisztább kinyomatát tükrözték vissza.

S mennyi költészet volt kedélyében, csakhogy nem a szavaké, hanem a tetteké!

Elemér, midőn ismertté lett, közkedvességben állott, s Pécsi hajlamát inkább megmagyarázhatta volna a világ magának az ifjunak jelleméből, mint az égi jegyekből, melyekre róttá.

Azonban akárhogy történt, annyi bizonyos, hogy Deborahnak atyja forróbban semmit sem ohajtott, mint őt leánya kezével megajándékozni.

Szándéka, bár nem mondá, egész modorából elég világosan ragyogott ki.

Ha Deborahát barátnői játszóságból Elemérral bosszanták s az öreg megtudta, örvendett és nevetett; sőt néha a családkörben, midőn semmi félreértéstől

nem volt oka tartani, maga is faggatá az ifju nevéhez kötött finom czélzatokkal, melyek egyébiránt soha oly gyöngédtelenek nem voltak, hogy egy elfátyolozott hajnalpirnál többet vonnának a szemérmes leány arczára.

Az udvarlók még inkább kezdék reményeiket veszíteni az apa modora miatt, mint Deborah hidegsége miatt.

S a világ kétségtelennek hitte, hogy Pécsi a kedvelt Elemérrel fogja leányát eljegyezni, mihelyt ez tizenhetedik évét betölti.

És még csak néhány hónap kellett a határidőig.

Ekkor jutott eszébe Kassai István ő nagyságának, hogy Elemér neki közeli rokona.

E tényt megelőzte már az erszénykötőnek, ki Rima-Szombatból a nagybácsihoz jött tisztelegni, goromba eltávolítása, s bizonyos hidegség a borosjenői alkapitány neje iránt, ki a nábob unokahuga volt. Minden előjel tehát azt gyaníttatá, hogy Kassai már korábban készült emlékezőtehetségét úgy fölfrissíteni, hogy egy alkalmas perczben a rokonság Elemérrel eszébe jusson. S minthogy az eljegyzés után gyanusabb lett volna a vérszeretet föllobbanása, előbb kellett történnie.

Kassai István a hosszú számíttgatás után gyors sikert szeretett.

Óvakodó és lassú volt a kigondolásban, de erélyes a végrehajtás körül.

Csakhamar tehát Elemért fiává fogadta, mi az örökössé kijelölést, mint kétségtelen záradékot — a közhit szerint — vonta maga után.

Látszott, hogy Kassai nagylelkűségére Deborah szerelme adott okott.

A cynicus fölvergődött a fényűző és költői kedélyű másik fölvergődöttnek, ki nálánál idősbb és gyöngébb jellemű volt, vagyónára és befolyására számított.

Elemérnek a Pécsi leányával való házasságával a dúsgazdag Kassai család majdnem fejedelmi birtokra tenne szert. Azután Bethlen Gábor megbukott korlátnokának egykori pártja még töredékeivel is tetelesen tudná erősíteni Rákóczi kegyencének hatalmát, mely a főuraktól szünetlenül megtámadva, kisebb vagy nagyobb ingásoknak máris gyakran volt kitéve.

Szóval, Kassai elég eszesen számított, de a világon gyakran történik, hogy a mély okoskodás csak úgy sántít, mint akármely dőre ötlet.

Kevés idő kellett, hogy az élet meghazudtolja az ő bölcsességét.

Pécsi tudniillik nem birt kibékülni a gyűlölt udvaroncokkal kötendő sógorság eszméjével. Nem képzelhette magát azon helyzetbe, hogy Kassai naponként házához járjon, s hogy Deborah valaha azon hajlék küszöbén lépjen át tisztelettel, melyben annyi aljasság s oly kisszerű bűnök műhelye van.

Ő Kassait, mint kormányférfiút kárhoztatá, mint embert megveté.

Ellenszenvének oka jellemének alapján nyugvék, szilárdul, ledönthetetlenül.

Soha két porból emelkedettebb egyén ellenkezőbb álláspontot nem foglalhatott el, mint a megbukott

korlátnok, s a hatalomban álló, ámbár mindketten a kiinduló pontnál találkoztak.

Pécsi is, mint Kassai, roppant nagy vagyont szerzett, s ha az utóbbi többnyire aljas módon, a másik sem mindig tiszta eszközökkel.

Pécsit sokan hatalmaskodással vádolták, míg Kassai aranyral telt erszényei a cselszövény és uzsora diadalemlékei voltak.

Pécsi is, hogy a befolyás lépcsőin haladhasson, főurakat lökött félre; de Kassai csekély haszonért sem mulasztotta el a magasabb születésűeket, kiknek hizelegni is tudott, ha lehetett, orvul megtámadni, s mihelyt veszély nélkül tehetette, csupa irigységből ingerelni, kijátszani, lealázni.

E homályos oldalakon kívül, melyek a két államférfiút nem jellemökre, de tetteiknek vád alá esésére nézve némileg egy színvonalra helyezik, minden más tekintetben óriási különbség létezett köztök.

Pécsi bőkezű s adakozó volt, Kassai fukar és szívtelen.

Az mesés fénynyel vette körül magát, s rendkívüli művelt izléssel birt, ez nemcsak fősvény, hanem ronda volt.

Pécsi nagy udvart tartott, melyet nemesi vérből származott apródok és számos cselédség a középkori bárókéhoz majdnem hasonlóvá emeltek; de Kassai Gyula-Fehérváron egypár piszkos szobába vonult, s költséghiméletről a tanuló ifjuság közül a szegényebbekkel hordatott magának étket, falusi nagy kastélyaiban pedig a kéményt füstölteni hébe-hóba is alig látta valaki, s hogy mily asztalterítke van, arról

a papon és iskolamesteren kívül kevés halandó adhatott biztos hirt.

Pécsi a tudományos műveltség mellett még költői hivatással is volt a rája nézve pazar kegyű természettől megajándékozva. A szent énekeket, melyeket szerzett, s melyek hitsorsosait elragadták, maga tevé zenére. Az építészethez értett, tündérszép kerteket rendezett, gyönyörű olajfestményekkel díszíté termeit, s legbuzgóbb pártfogója volt a vándor hegedűstől kezdve a szorgalmas szobatudósig mindenkinek, ki a szellemi élet emeléséhez járult. Ellenben Kassai lenézte a haszontalan ábrándokat, melyek a konyhára semmit sem hoznak. Kevésre becsülte a tudományt, a rabulán és bizonyos macchiavelli ügyeségeken kívül, melyek által a tömeget akaratumk eszközévé s a politikai hatalmat házi érdekeink ügynökévé, hiuságunk udvaronczává, és szenvedélyeink bérszolgájává lehet tenni.

Pécsi eszményképei, melyek után lelkesült, egy Medici Cosimo vagy Lorenzo voltak; Kassai azon zsidót bámulhatta leginkább, ki pénzes ládáján ülve, megelégszik az egyiptomi hagymával, melyből elődeit, ha a gúlák építésénél megéheztek, Pharao király tápláltatá.

Pécsi szeretett a mágnásokhoz számíttatni, de a kitünőséget rangkülönbség nélkül bámulta és kebléhez szorította. Kassai saját kézműves rokonait szégyenlé, a magas helyzetűeket inkább levonni vágyott, mint hozzájuk közelíteni, s a demagogok tulajdonai-
ból csak az irigységet sajátította el.

Ily ellentétek után könnyen beláthatjuk, hogy De-

borah szerelmének nem kedvezett azon készség, melylyel Kassai Elemérrel rokonságát elismeré és hirdeté.

Pécsi nem szünt meg ugyan az ifjú iránt mély vonzalommal viseltetni; de érezni kezdé, s naponként mindinkább, hogy saját szive, és a csillagjóslat minden rábeszélő ereje soha annyi ígézetet nem gyakorolhat rá, mely mellett a Kassai sógorságára undor nélkül ne gondolhasson.

Szembetűnőleg hidegebben fogadta tehát Elemért.

Nem engedett alkalmat, hogy ez Deborahval hoszszasan társaloghasson.

S midőn a leány, ki az apa zárkózottságát szé szélynek tulajdonította, a kaczérság ártatlan nemeivel igyekezett oly búvkörben tartani Elemért, hogy észre ne vehesse a felleget, melyek boldogsága egét fenyegetik, s hogy a férfiui büszkeség miatt ne érezze magát visszavonulásra kényszerítve, midőn a leány annál átengedőbbé vált, minél feszesebb modorúvá az apa, s midőn éjjel hullatott sűrű könnyei közt csak nagy küzdéssel szerezhetett elég lélekerőt nappal mosolyogni s el nem árulni a szenvedést, melyet kedvesének várt és félt jelenléte szívében okoz, midőn ennyire bonyolódott az előbb oly természetesnek látszó, oly kielégítő viszony, Pécsi szükségesnek tartotta mindent fölfedezni Deborah előtt.

A hetven éves férfiu összefogott kezekkel és esdekelve kéré leányát, hogy míg ő él, ne kösse egybe sorsát Elemérrel.

Ha nem tud szerelméről lemondani, várjon, tőrjön,

míg az apa halála föloldja egyik kötelessége alól, hogy a másik számára élhessen.

Ekkor kívánta Deborah Eperjesre, a nénjéhez távozást.

Ő gyöngédebb volt, mintsem Elemérnek a titkot fölfedezhesse.

XII.

Kassai éles tapintatával hamar észrevette, hogy hányat ütött az óra.

A viszonyokhoz szabta magát.

Helyzetét kitelhetőleg akarta hasznosítani, s azon körülményt, hogy drága idejét Pécsi házának szentelvé, kizsákmányolni igyekezett.

Nem tűrhette, hogy valami fáradsága illő napibér nélkül maradjon.

Azután kedélyét egykevéssé sértette a góg, melylyel Pécsi az ő előzékenységeit fogadta.

Kassainál a gyűlölség is, mint minden indulat, nem az ablakon tört be, hanem mint a művelt vendéghez illik, az ajtónál kopogtatott s folytonos látogatások által lett majdnem észrevétlenül házibaráttá, kenyérpajtássá és sátortársrá.

Ő előbb csak ártani akart Pécsinek, s miután sokszor ártott, gyűlölni kezdé, mert eléggé megbántotta.

Azon hónapok alatt, melyekben Elemért Deborah vőlegényének képzelte, mesés pontossággal ismerkedett meg Pécsi birtokainak állapotával. Tudta, mily zálog lefizetése, mily örökváltsági bevallások erőtlentése, mily határkijáratások és mily régi osztálypö-

rök fölelevenítése útján lehetne legtöbb kárt tenni a jelenlegi tulajdonosnak, a nélkül, hogy a megtámadó sok költséget veszélyeztetne, ragyogó kártérítés reménye nélkül.

Ily előkészület után könnyű volt neki a büszke Pécsit vérig boszantani, s tetemes veszteségekbe sodrani.

A politikai körülmények is kedveztek Kassainak.

Bethlen Istvánnak a fejedelmi szék elnyerésére tett kísérleteitől kezdve, Zólyomi merész terveig, s e hatalmas pártfőnök bukását követő titkos és egészen soha be nem bizonyult összeesküvésekig csaknem szakadatlan rendületeket szenvedett Erdély belbékéje, s csaknem folytonos veszély fenyegette a török udvartól gyűlölt Rákóczi hatalmát és életét.

Kassai gyakran fődözhetett fel igazi és költött lázadásokat, melyeket szencsés volt épen a lobbanás perczében elfojtani.

Ily megelőzött kísérleteknél mindig számos egyénre esett gyanu, bizonyító tények nélkül.

S Kassai elég ügyes volt úgy intézni a nyomozatokat, hogy Pécsi, ki soha egy békétlennel sem állott összeköttetésben, mindig a terhes gyanu alatt levők közt első sorba esett, s a fejedelemnek kénytelen volt irott kötelezvényeket és zálogot adni jámbor magaviselete felől.

Kémektől vétetett körül. Vendéglátó szokásai veszélyeseknek tűntek fel. Ha távol fekvő jószágaira utazott, bizodalmatlanságot ébresztett. Ha a székvároshoz közel levő Balázsfalván, hol leginkább szeretett lakni, megharsant a zene, s táncz és családi

ünnepek derítették föl a falusi élet hétköznapi egyformaságát, akkor Pécsit azon gyanu sujtá, mikép az ifjuságot akarja multság színe alatt fölforgató tervek végrehajtására összpontosítani.

A sok zaklatás utoljára arra birta a büszke öreget, hogy Gyula-Fehérvár külvárosában, közel a Miklós-kapuhoz, s a fejedelmi palotával majdnem szemben, egy majorházat pompás villává építtete, s állandólag oda költözött, mert mint mondá, visszavonultan és mégis szem előtt akar élni.

Czifra épületét «remeteség»-nek nevezé, s oly magányban tölté napjait, mely más ember izlése szerint, aránylag mégis elég fényesnek és elég zajosnak látszott volna.

E villában forrt gyűlölete Kassai ellen, ki bár nem tudta eddig őt vagyónától és a külső kényelmeitől megfosztani, csakugyan csoportos faggatásoknak tette ki, s a lelki nyugalmat, a gond s aggodalom nélküli szellemi életet egy napig sem engedé élveznie.

Elemér a két öreg ellenségeskedését, a nélkül, hogy valódi okát tudná, elég világosan látta.

Kassai iránt semmi szeretettel nem viseltetvén, ennek házából önként maradozott ki, és ohajtotta volna a rögtönzött fiui szerepet a roppant örökség minden kilátásaival együtt nyakáról lerázni.

De a vén korlátnok, a mennyire kiszáradt szíve engedé, rágaszkodott hozzá, s bár egy körülnyíratlan és teljes súlyú aranyat csak oly nehezen ajánlékozott volna Elemérnek, mint a templom-perselynek — noha vallásos volt — végre is komolyan elvala tökéelve dáriusi kincsét az utolsó fillérig neki

hagyományozni, miben azon kellemes tapasztalat is megszilárdítá, hogy Elemér az ő nagylelkűségét soha még igénybe nem vette, s alig kerülhetne elő idő és viszony, melyben a pénzeszláda lakatait miatta kelene megnyitnia.

Elemér a legolcsóbb fiú volt, ki a család díszét emelte, de egy garasba sem került.

Elemér nem látszott pazarnak, s mégis oly örökös vala, ki a gyanus Kassai hite szerint sem igen vágyott hamar jutni az örökséghez.

E tekintetek a vén úr kebelében bizonyos vonzalmat gerjesztettek s tartottak ébren az ifjú testőrtiszt iránt.

S most térjünk át az utozai jelenetre, melytől szemünket, hogy a multba visszanézhesünk, elvontuk . . .

Midőn Elemér — ki a Pécsi és Kassai nevének hangoztatásakor ágyából fölkel — a piacra sietett, hogy a zaj okát megtudhassa, a tömeg már oszlóban volt.

Természetes vala tehát, miként a legingerültebb csoportozatot követte, s midőn ez a mellékutczákon több sugárban bomlott szét, egyéb nem maradt hátra, mint nyomukban lenni azoknak, kik Pécsit hévvel szidalmazva, a Szent-Mihály-kapun a külváros oly része felé látszottak tartani, melyhez közel feküdt a forrón szeretett Deborah atyjának háza.

Így volt a rendítő jelenetnek, melyet a «beteg asszony» halála előidézett, szemtanuja, s alkalma lett Deborah — kit három hosszú év után most látott

először — egy dühittas, de erőtlén és gyáva izgatónak kezéből kimenteni.

A nép, melyet Elemér közbelépte megdöbbsentett, de az iskolamesternek Panna és Sára néni szidalmával elegyült jajveszéklése ismét böszültségbe kezdett hozni, néhány másodperczig határozatlan volt.

Mint két ellenkező hullám tolult össze indulata, s nem látszott, merre fogja a nyomás túlsúlya az özőnt düleszteni.

A hetykébbek is sokat hülepedtek, mihelyt a jegyről, melyet Elemér hordott, észrevehék, hogy a kit meg akarnak támadni, testórtiszt. És a kard, melynek vége a rövid palást alól kitünt, szintén csillapító szer vala. De ellenkezőleg nagy bátorításul szolgált azon tény, melynek hamar kellett szembeötleni, hogy tudniillik a harozfinak, kit húszan is körülfogtak, jobbja föl van kötve, s csak balkezét használhatja védelemre és támadásra.

E látvány merészsége sarkalta őket.

Fölemelt öklökkel, pálczákkal, és még fölemeltebb hangon kezdének agyarkodni, mindig szorosabb kört vonva.

Elemér, hogy a böszülteket visszatartsa, balkézbe ragadott kardjával meg-megrezzenté, a kik csak hozzá igen közel férkőztek. S egy vér nélküli és épen ez okból semmi tragikai hatással nem bíró küzdes támadt, melyben az aczél suhogása oly búvös kört frt a támadók elé, hová lépni nem mertek, a nélkül azonban, hogy a fenyegető mozdulatok- és készülődéssel fölhogynának.

— Ugyan, Elemér, mit bajlódol azokkal a pima-

szokkal? Még elhiszik magokat, ha ronda testöket nem ostorral szabdalod meg.

E szavakat deli arab paripáról kiáltá le egy csinosan öltözött fiatal úr, drága forgójú süveggel fején, bibor hüvelyű, zománczos karddal oldalán, és büszke mosolylyal ajkain.

Intését tett is követte.

— Elő az örökkel! — szólt parancsolón.

A Mihály-keresztelvény felől, hol egy kis őrtanya volt, e fölhívásra fegyverzörej hallatszott, míg az utca másik végén egyszerre mejelent néhány lovas hajdu s lassú léptekkel közeledtek a küzdés színhelyére. A nép, mely körülvéve látta magát, a nyitott kapukon, a mint közelebb érheté, az udvarokra kezdett nyomulni.

Gyulai Ferencz, a csinos levente, lepattant nyergéből, épen midőn az iskolamester, ki csonka-béna-ságáról óbégatott, hirtelen fölszedve magát a földről, illanáshoz fogott.

— Nem úgy, emberkém! — mondá Gyulai suhogó kis ostorával föltartóztatva az apró egyént. — Kend a lovamat fogja tartani. Nehogy ellopja, mert fölakasztatom; nehogy megmoccanjon további rendeletemig, mert kalodába veretem.

Az iskolamester minden szónoki s egyéb erejét is elvesztve, sompolygott az arabhoz, s reszkető kezekkel fogta meg a kantárt.

Ezalatt a kőműves, ki az utcai rakonczátlanágoknál a mérséklő szerepét játszá, a népből kivált szeledebb elemekkel egyesülve, a «beteg asszony» holttestét a törpe ablakú házba vitte.

Gyulai, az egész jelenetet mozdulatlanul, félelmes bámulattal tekintő Deborahnak kart nyújtott, hogy a kapuajtó kőlépcsőjéig vezesse, s ott mélyen meghajtva magát, visszafordult, s Elemérhez sietvén, végig várta, míg a Mihály-kaputól érkezett örök, s a velök szemben jövő lovas hajduk közt a megrémült utczacsoport, minden veszekedő hajlamból kigyógyulva, rendre elosonik.

Csak az iskolamester maradt az arab mellett, míg egy jó leczkét kapva, ő is útilaput köthetett talpára.

Semmi elfogadás nem történt.

Deborah mély, átható tekintetet, melyben köszönet és hála tükröződék, vetett Gyulaira, s a folyosór eltűnt.

Elemér a Mikóházhoz indult, hogy a kocsit, mely a leányt haza vigye, magával hozza.

XIII.

Tekintsünk Pécsi Simon «remeteségébe».

A nagy étteremből csigalépcső visz szintén akkora könyvtárba, honnan ismét csigalépcső vezet az épület kúpjához, mely egyetlen kerek szobát alkot, s annyi ablakkal, hogy fala keskeny választéknál többnek alig nevezhető.

Ha az étteremben maradnánk, a háziúrban gazdag Epicurt keresnénk, ki a nélkülözésen túl nem is képzel szerencsétlenséget, a finom kényelmeken felül élvet; ha a könyvtárba érkezünk, szigorú tudósra vélünk találni, ki egész életét az ismeret kincseinek gyűjtésére szentelé, és csak azért hiszi, hogy léte-

zik, mert gondolkodik; ha pedig a kúp titkáig hatoltunk — s ide nem mindennek nyilik bejárat — akkor a koboz és hangjegyek zenészt, az állatkör s a vizsgálatra felállított látcsövek csillagjóst, számtalan más tárgy pedig egy ábrándos és előítéletes embert leplez föl előttünk.

S valóban, Pécsi Simon jellemében mindez egyesült.

Külseje azonban leginkább a nagy urat tüntette szemünkbe, ki százak között akkor is felötlenék, ha elméje középszerű, s vagyona csekély volna.

Pécsi Simon magas és testes alak volt, szőke, piros arczozal, gyér sárga fürtökkel, emelkedett és rendkívül értelmes homlokkal, nagy kék szemekkel, finom orral, húsos, eleven színű ajkakkal, melyeknek szögletein a bánat és mosoly görbületei a legrokonszenvesebb hatásúak voltak.

A haladott kor, de alig hanyatlott testi és még egészen ép szellemi erő azon ősi természetek közé emelék őt, kiknek deli alakjára búcsúajándéku a távozó évek a kegyelet dics-sugarát vetik vissza.

Most könyvtárában találjuk. Testén finom szövetű pongyola, szájában hosszú törökös pipa, s fején Deborah által horgolt s igen választékos sipka.

A vele átelleni karszékben egy úgynevezett angyal ül Thyatirából, kinek teljes neve: Jonathán-Dávid-Elázer-Judás-Machabeus.

Előre megjegyezzük, hogy itt semmit sem kell valódi értelmében venni.

Mert a karszéken ülő nem igazi angyal volt, hanem csak a szombatosok lelkesze, kik szent János

Mennyei jelenetei nyomán a papot angyalnak hívták. Az ő hivei sajátlag nem is Thyatirában, hanem Udvarhelyen laktak, de a szombatos szerette főbb egyházait azon városokra átbérmálni, melyekhez szent János intő levelet küldött. Azután eredetileg nem is hívták őt Jonathán-Dávid-Elázer-Judás-Machabeusnak, hanem csak egyszerűen Jaskó Pálnak; de a szombatosok szokásához tartozott az ő-testámentumból egész névkoszorúkat aggasztani magokra.

Különben az említett angyal kondorhajú, kis és élénk egyéniség volt. Vonalai, ha bennök pusztítást nem tesz a ragya, szabályosak, sőt szépek is lettek volna. Így csak tüzes fekete szemei, melyek delejes színből villogtak, és gyönyörű csengésű hangja igazta meg a közönséget, s magát Pécsi Simont is, ki rendesen a ferde külső iránt ellenszenvvel viseltetett.

— Nagyságos uram! szólt az angyal, — hiveink száma naponként szaporodik. Thyatirában a közelebbi szent szombaton nyolczvan kegyes ajak zengé a száztizedik zsoltárt, mely a Messiás eljövételéről szól, s utána mindjárt a kegyelmed gyönyörű versét, mely az ő második eljövételére készíti elő a fehér ruhában járókat. * Szárdis városa (Kézdi-Vásárhely) pedig az idén három taggal szaporítja az új Jeruzsálemnek, mely az idők betelésével egyenesen a mennyországból száll alá,** leendő polgárait.

* Az, a ki győzedelmes lesz, fehér ruhában öltöztetik. (Szent János *Mennyei jelenetek* III. rész, 5. vers.)

** Az, a ki győzedelmes lesz, azt mívelem, hogy az én Istenemnek templomában oszlop legyen, És ő reá felírom az

Mindenütt hódításokat tesz igaz hitvallásunk, s ha a véres törvények nem rémítenék vissza a népet az áttérésektől, Székelyföld nagy része a szombatos üdvözítő tanát fogadná el.

— Magam is sajnósnak tartom, válaszolá Pécsi, hogy a lelkiismeret jogát honunkban nem tisztelik. A hitesezmék fejlődése, a szabad vizsgálat és a szentírás magyarázata, uralkodó secták által szoros korlátok közé van szorítva; de még sem hihetem, hogy a szombatosokat üldöző törvények eddig nagy gátul szolgáltak volna az áttérésekre, miután azt behunyt szemmel nézte a fejedelem és az országtanács, s minthogy közületek senki sem mutathatja a békókat, melyeket hiteért hordott, s a bitófa forgácsát, melyet a kivégzett szombatos vére tett erekljévé.

— De meddig tart e türelem? Van-e kezességünk, hogy a törvény vad betűi nem ébrednek fel szendergésökből, és a martalékra éhesebben nem rohannak, mintsem ha folyvást azzal táplálkoztak volna?

— Rákóczi, ki annyira sürgeti Magyarországon a vallásszabadságot, a törvény örve alatt sem kezdhet Erdélyben hitüldözéshez. Azután mi . . . akarám mondani a szombatosok, külső szertartásokkal sem ingerelhetik magok ellen a többi felekezetek vakbuzgóságát. Nekünk . . . akarám mondani nekik, még diplomára sincs okvetlenül szükségök. Vagy

én Istenemnek nevét, és az én Istenem városának nevét, az új Jeruzsálemnek nevét, mely a mennyből száll alá az én Istenemtől és az én új nevemet is. (Mondja a megváltó sz. János *Mennyei jelenése* III. részének 12. versében.)

nem mondja-e Szent János: Templomot sem láttam az új Jeruzsálemben, mert a mindenható Úristen és a bárány annak temploma.

A thyatirai angyal nyugtalanul mozgott székén. Látszott elégtelensége, látszott neheztelése a közöny miatt, melyet Pécsi Simon nyilatkozatában vélt találni.

— Nagyságos jó uram! szólt hévvel, soha egy vallásnak sem volt oly kevés büszkesége, hogy azzal elégtült legyen, ha létezését a hatalom kegyelmesen tűri. Nekünk jogra van szükségünk, nem irgalomra, vagy lenéző kiméletre. Megengedem, hogy a fejedelem nem fogja kalodába veretni annak lábát, kinek ajka szombaton imádkozik. Lehet, hajlékainkból nem rugdosnak ki a poroszlók, mint gazdája a férges ebet. S talán nem süt a bakó szegyenjegyet homlokunkra azért, mert szigorúan hiszünk szent János *Mennyei jelenéseiben*, melyről maga az evangélista mondja: «Boldog, ki olvassa, s boldogok, kik hallgatják e jövendőmondásnak beszédét, és megtartják azokat, melyek megirattak abban, mert az idő rövid». Nagyságos uram! Valószínű, hogy holnap is lehet titkon várni az új megváltást, mint tegnap szabad volt, de mi nyíltan akarjuk hitünket vallani; mi nem tengeni . . . mi élni, terjeszkedni és jogokat szerezni akarunk.

— Úgy az Isten haragjának pohara fejetekre fog kitöltetni, szólt Pécsi Simon fájdalmas részvétellel. Lesznek vértanúitok, de nem marad hívő, ki azok nevét a késő kegyelet számára följegyezze. És a maradék azt sem fogja tudni, zsidók voltak-e, vagy a

kereszténység oly felekezete, mely a legtisztább igét hirdeté, bár süket füleknek.

— Boldogok a vértanuk! kiáltá a thytirai angyal ragyogó szemekkel, átszellemült arcoczal, boldogok, a kiknek fejét vették Isten beszédeért, mert csak azok élednek föl az első föltámadáskor, s azok lesznek a Megváltó ezeréves birodalmának polgárai.* Bizonyára minden igaz szombatos örömtől repeső szívvel fogja a pallost megcsókolni, mely őt a vértanuság dicsőségében részelteti.

Pécsi Simonra e rajongás kedvetlenül hatott.

Ő «nem öltött még fehér köntöst», de a szombatosok főpártfogójának tartatott, s ily helyzetben természetes vala, hogy rettegett az új felekezet oly fontolatlan lépéseitől, melyek következményeiért valószínűleg őt terhelte volna legnagyobb felelősség.

— Ugyan hányan vagytok? kérdé gúnynyal. Nem férnétek-e be Fehérvár székesegyházába apróstul, öregestül mind? Nem gyilkoltathatna-e meg titeket egy új Heródes, a nélkül, hogy nem vagytok még képesek sem a vértanuság adójának megfizetésére, sem a vallásjogok kivívására és megőrzésére.

— A vértanuság adója, válaszolt az angyal, mindig azt gazdagítja, kitől behajtatik. Egyébiránt, ha nem is vagyunk sokan, emlékszünk rá, hogy az unitáriusok sem számláltak sokkal több hívőt, midőn egy vagyontalan és idegen orvosnak** erélye által az egész ország bevett vallásai közé emeltettek.

* Szent János: *Menny. jel.* XX. rész. 4. és 5. verse.

** Blandrata.

S nagyságod, Pécsi Simon, jó uram, hazánkfia, dúsgazdag főúr, és az országgyűlés nagy befolyású tagja.

— Mit? hebegé Pécsi egészen kipirulva, ti rám számítottok? Azt hiszitek-e, hogy ily nyaktörő vállalat kolomposa leszek? Furcsa fogalmatok van egy férfiuról, ki kormányszolgálatban őszülve meg, anynyi: legalább kénytelen tudni, hol válik a vakmerőség örültséggé.

— Nagyságos uram! Minden szombatos kegyelmedre fordítja szemét, s kegyelmedtől várja a föllépési jelszót. Én hasztalan mondanám: ettől a főúrtól ne várjatok semmit, mert csak akkor fáradna ügyetekért, midőn már fáradság nélkül is czélt lehet érni. Ők engem soraikból kilöknének. És hasztalan mondanám: guggoljatok csendesen, mint a haris a fűben, mert még nem jött el a szólásnak ideje. Ők megköveznének engemet. Ha nagyságod veszélyesnek tartja a szombatosok föllépését, győzze meg őket arról.

— Igen, én ezt megteszem, s ha nem sikerülne, később vagyok végkép szakítani velök, mintsem nevem és befolyásom által is bátoríttassanak az önmegsemmisítés badar munkájához fogni. A jövő márczius hó második szombatján balázsfalvi jószágomon leszek. Értesítsd a felekezet kitünőbb egyéneit, s add nekik tudtúl, hogy hitvallásuk ügyében kívánék velök értekezni.

A thyatirai angyal Pécsi Simon e határozatával elégtelen távozik. — Minket vissza nem tartóztat, sőt mi fogjuk magunkkal ragadni őt, gondolá. Mert

mikor győzött a félénk és rémlátó ész tanácsa, a szent lelkesedés rohanó árja ellenében? Pécsi a miénk. A szombatos kivívott jogainak diadalünnepére már készülhet, fölhúrozhatja a kobozt, fonhatja fürtei közé a koszorút, szabhatja vállaira a fehér öltönyt. Az igazság napvilága győz; a sötétség angyalai erejüket veszítve tűnnek el a vidám láthatárról.

A szent férfiú ily ábrándokkal érkezett a nagy piacra épen akkor, midőn az óriás alakú herold büszkén lépdelt ki a fejedelmi palotából, hogy a szombatosok ellen hozott végzést fölolvassa.

XIV.

A thyatirai angyalon kívül a sardisit is a hitterjesztés ösztöne Fehérvárra csábította.

Ez a szombatosok szemefénye volt.

Erkölcseben a thyatirai papnál kevésbbé vala ugyan szigorú, de elméje magasabb, modora kellemebb és külsője oly megnyerő, hogy nemcsak községe, de a szombatosok egész felekezete bálványozta.

A szerencse mindenütt követte.

Mint koldusgyermek lépett egy líres szombatos orvosnak házába. A kegyes és tudós ősz férfiú az alamizsna fillérje helyett ruhával látta el a rongyba takart, a hideg miatt reszkető fiút, s midőn megtudá, hogy a betűket ismeri, szolgálatba vevé, iskolába küldötte s üres órái alatt maga is oktató.

A már tizenötévet betöltött gyerek, ki még csak a nyomtatott betűket tudá megkülönböztetni, hamar

haladott az ismeret gyűjtésében, s midőn pártfogója meghalt, az új hit a szenvedett veszteségért leginkább benne keresett kárpozlást, mert bár felső iskolát nem hallgatott, s külföldi egyetemre utazni nem volt pénze, a hollandi híres tanintézetekben tudorrá avatott református papokat is a szentírás magyarázata fölött támadt vitákban gyakran szögletbe szorította.

Neve az egész környéken hamar lett ismeretessé.

De a jó szerencse másképp is kedvezett neki.

Az orvos szép és egyetlen leánya tudniillik, a gyász kitöltével, hozzá ment nőül. Hasztalan igyekezett az anya lebeszélni, hasztalan botránkoztak meg fiu-testvérei és a rokonok.

Nem tagadhatni, hogy e házasság kicsinyben esemény volt, s hirtelen húsz mértföldig is elterjedhetett, mert Klára tősgyökeres székely családból származván, nemesi jogokkal birt. Szép bútorokat, hat jármos ökröt, eresztő fejős teheneket, finom kamukát és fehérneműt, sőt egész tuozat ezüst kést, kanalat is vitt hozományúl. A mi pedig mindennél több, keze után, egész az alkirálybiró fiáig, a székely urfiak színe vágyótt.

Klára nevelésénél és választékos izlésénél fogva a nemes kisasszonyok sorába úgy be is illett, mint virágos kertbe a százlevelű rózsa.

A szombatos pár szerény laka csakhamar legyőzte a kálvinista pap házát, s vételkedett, bár nem nagyságban, kényelemben, az egyházi gondnok cserepes épületével is, mert a férj derék gazda, a nő tűzről pattant gazdasszony volt és mindketten birták a ke-

vésből kijöhetés titkát, s azon adományt, hogy rajtok és körülök minden szebbnek, díszesebbnek és kellemesb formájúnak tűnjék föl, mint máson és más helyt.

Miért vállalt a szorgalmas és családi körében boldog férfit új hitsorsosai közt oly egyházi méltóságot, melynek létezése sem volt az ország által elismerve, s melynek foglalatossága sok, de jövedelme éppen semmi? E kérdésre csak annyit válaszolhatok, hogy így szokott az ember kedvencz eszméjéért áldozatot hozni, így lépünk át, ha a lelkesedés megragadott, csendéletünkből a veszélyes, s néha még dicstelen tevékenységbe is.

Klára hozományának jelentékeny részét megemészté e változás, de férje naponként közelgeni látta az alkalmas percet új hitök országossá tételére, s mint paptársa, ő is Pécsi Simonnak tevékenységre nógatása végett jött Gyula-Fehérvárra.

*

A szárdisi angyal derült arcczal lépett egy szombatos pék ajtója elébe, midőn a harangok megkondulása nagy csoportozatokban kezdé vonni a népet a székesegyházba, hol Dajka püspök volt szónoklandó. Mikor fogják szent elmékedéseimet ennyien hallgatni? mikor mondhatom el büszkén: Klárám! te nem szégyelheted, hogy a pórfiut, hogy a szegény koldust választád férjül? Reméljünk! Az új Jeruzsálemnek alapja megvettetett, épületei hamar fognak emelkedni!

Ily gondolatokba merülve a szárdisi angyal észre

se vette a kék darabont kápláit, ki a pékhez betérve, egy pohár mélsör mellett róla tudakolt, szemét rajta tartá, s midőn több kérdezője nem volt, melléje simulva kezét vállára tevé.

— Nem tetszenék-e kegyelmednek — szól durva nyájassággal — az én társaságomban egy rövid sétára rándulni?

— Talán valami ügye van kendnek velem? — kérdé látható nehezteléssel a szárdisi angyal.

— Van ám, még pedig a javából, — szól a káplár.

— Mi tetszik hát, szóljon!

— Nekem ugyan semmi, de annál több Kassai uram ő nagyságának.

E névre a szárdisi angyal egészséges, életvidor arca sápadt lett.

— Kendet hozzá kell kísérem. Karabélyom töltve, kopjámát látja, tessék tehát csendesen előttem haladni.

A fogoly, mert helyzetéről többé kétségben nem lehetett, csodálkozásából alig birt magához térni. Mi baja lehet vele Rákóczi miniszterének, gyanítani sem tudta? Visszatekinte multjára, s tisztának találta, mint a tükröt. Bizonyosan új vallása foroghat szóban, gondolá. De miért kezdenék épen ma s épen rajta a szombatosok üldözését? Mit bizonyíthatnak be e perczben ellene? S ha törvényes adatokat csak nyomozás útján szerezhetnek, miért tevék őt fogolylyá, mielőtt vádolhatnák? s miért vezetik, mint rabot, börtön helyett a fejedelmi palotába és az ország első hivatalnoka színe elébe?

A szárdisi angyal e komor kérdéseket forgatá el-

— *Téged Szőke Pistának hívják.*

méjében. Kedélye befellegzett vala s arcza, ha nem is félelmet, megdöbbenést árult el.

— Most üt a kísértés órája! Légy hív mindhalálíg s neked adom az életnek koronáját, mondja a szentírás. Atyám! ha lehet, maradjon el tőlem e keserű pohár! szól a Megváltó. Szegény Klára! Oh! az én kedves kis gyermekeim! Mi tevő legyek?

Ily eszmék követék a szárdisi angyalt a fejedelmi irodába. A levéltárnokon, s egy pár diákon kívül a nagyteremben alig volt ember. Az egész szobasor oly csendes, mintha bezárt templom volna, s a szombatos saját lába kopogásától megdöbbsent.

Végre a fogoly és őre, hosszú, de aránytalanul keskeny kabinet küszöbéhez értek, honnan egy karszék vánkosai közül Kassai uram kis testének egyes részletei és egész kopasz nagy feje valának láthatók.

Az öreg úr előtt durva keresztkötésű irományok heverték. Csak kezét tartá rajtok, szemét a belépőn. Hm! posztóruhája, nadrágja, csizmája és dupla süvege van! Négyszeres megsértése a törvényeknek. Hm! E szavak hatottak a karszékből a szárdisi angyalig, kinek szívét e különös üdvözlésre remegés fogta el.

— Laczkó Istvánnak hívják kendet, hüm! És a másik neve?

A szárdisi angyal szótlánul állott, igézetes kényszerűséggel a karszéknek szegezve tekintetét.

— Nó! hangzék Kassai lapos ajkairól, nó! hangzék ismét, és még ferdébb mosolyal.

— Ha a kormány, válaszoló a fogoly, bizonyos hitfelekezethez szíttásom iránt gyanut táplál és ül-

dözni akar, van elég eszköze nevemet kinyomozni, s egészen fölösleges, hogy saját vallomásom által terheljem magamat, és önszántomból gyűjtsek fejremre parázst.

— Ez bátran van mondva: Ananiás-Azariás-Nisael-Szombaton-viaskodó uram! ez a keresztre feszítést áhítók merészségével van mondva, de én tőled álnevű Laczkó István valóságos nevedet kérdem.

A szárdisi angyal fejébe tódult minden vér, s erélye ismét megtört.

A korlátnok az irománycsomagra tevén kezét, száraz gúnynyal mondá:

— Téged Szőke Pistának hívnak s nagyrápolti féltelkes jobbágy vagy. Földesurad Döbrögi Péter uram volt. Tíz éves korodban atyádat egy erdőfoglaláskor agyonütötték. Döbrögi Péter, hogy atyád érdeméért megkülönböztessen, saját konyhájában kuktává tett, de te a szakácsnak nem akarál engedelmeskedni. A hátadra mért husángokat, hum! zokul vetted. A serpenyő és nyárs mellől megszöktél, egy izmos, ép gyereket lopván el ez által jámbor földesuradtól. Anyád nemsokára kimult.

— Szegény anyám! sohajtá a szárdisi angyal.

— Nem arról van itt szó, Szőke Pista, hogy néhai anyád szegény-e vagy nem. A baj az, hogy te szökött jobbágy vagy, és örökséged tizenhat kerek év óta üres. Ennyi idő alatt senki sem tett róla robotot, senki sem adott tizedet, senki sem állított katonát, senki sem fizetett adót. A te féltelked többnyire hasznavehetetlen földekből állván, népesítlen maradt. Én tavaly megvevém Döbrögi Péter uramtól a

rápolti birtokrészt, még pedig a jobbágyok minden restantiájával együtt. Érted-e?

Ekkor egy diák a korlátnokhoz valami iratot hozott ellenjegyzésre. Kassai hosszasan tudakolt tőle minden apróságot, hagyván azalatt a szárdisi angyalt a rémítő gondolattal küzdeni, hogy feleségestül, gyermekestül örökös jobbágy, még pedig egy fukar, szívtelen földesúrnál.

— Szőke Pista! én téged még ma Rápoltra indítalak, szól a korlátnok vigyorogva.

— Holttestemet küldheti nagyságod oda, magam nem fogok menni.

— Hm! tehát öngyilkosságra készülsz! Nem jut-e eszedbe, hogy feleséged vagyonából a tizenhat évi robot és tized hátralékját sem hajthatnám be. Boldogtalan! Meg akarsz-e károsítani? Porontyaidból hogy sajtolhatom ki pénzemet? Egyik gyermekeidet pujka-, a másikat sertéspásztornak fognám használni, de nőd nemes leány. Akaratja ellen tulajdonnak nem tekinthetném. El kellene kölykeitől űznöm. S ha anyai szeretet ösztönéből a telken maradna is, igen gyöngé, igen kényes. A háromágú korbács sem szoktathatná hamar a kapához és sarlóhoz.

— Mennyei atyám! kiáltá a szerencsétlen szombatos, hát csakugyan beteljesül az idő, midőn a sátán hatalmat nyer a világ feletti uralkodásra? Hát csakugyan néhány nap múlva azon év fog kezdődni, melyben az ötödik* angyal trombitájának hangjára

* *Mennyei jelenések IX. rész.*

egy csillag hull a földre, s a megrendült égsarkakkal együtt az erkölcsi rend tengelye kisiklik helyéből? Szent atyám! most kezdődnek-e ama szörnyű csapások, melyeknek nem szabad az embereket megölni, de gyötreniök kell éjjel-nappal oly iszonyúan, mint a scorpíó marása miatti gyötrelem? Rajtam kezdődik-e előjele a jósolt időknek, melyekről mondták: keresik az emberek a halált és nem találják meg, kívánnának meghalni, de a halál elmegyén előttök? Mit vétettem, hogy homlokomon nincs az Isten pecsétje,* mely védelmezzen a sátán véres körmeitől? S ha bűnös is valék, miért választattam épen én a legnagyobb büntetésre, hogy tudniillik saját élő szemem fedezzék fel először az Antikrisztust? Kassai! ha a bűn és elvetemültség eszményének meg kell testesülni, mint megtestesült a szeretet a Krisztusban, akkor te vagy az Antrikrisztus!

Annyi fájdalom, annyi kétségbeesés és magasztaltság volt a szombatos arczán, hogy még Kassai is némi megütközéssel tekintett rá, de hidegvére hamar győzött a percz benyomásán.

— Szóke Pista! nem költészetről van köztünk szó, hanem pénzről, robotról. Te öngyilkolással jogomtól akarsz megfosztani, azonban én sem estem fejem lágyára. Rajtam túl nem teszesz. Feleséged és gyermekeid bőrén kiveszem, a mit benned vesztenék. Most pedig pórruhába öltöztetve tartalak három napig a börtönben. Melléd tétetek egy éles tőrt, melylyel minden perczben kivégezheted magadat; ha

* Sz. János: *Mennyei jelenés.*

három nap elteltével élve maradsz, Nagy-Rápoltra vitetlek azon roskadt kunyhóba, melyhez maradékosztul tartozol. Nőd és gyereked utánad fognak jönni. Egy év alatt a deres oly munkás paraszttá alakítand, a milyen szájas pap vagy most. Ha a négy bevett vallás valamelyikének hívei közt mester, egyházfi, vagy sekrestyés lettél volna, most jogom nem lenne téged a röghöz visszavitetni, de midőn szombatosoknál angyal vagy, rápolti hajdum pálczája alá esel vissza. Hm! nem disznó orrára való az arany perecz! Nem parasztnak való az új vallás készítése. Három nap mulva ismét találkozunk.

Kassai száraz köhögések közt vonult ki egy falajtón.

XV.

Ha Szóke Pista e megaláztatást új hitéért szenvedte volna, ha Szóke Pista valami vakmerő bűnért vitetnék börtönbe, akkor talán emelt fővel lépne sorsa elébe, talán maga tépné le testéről az úri ruhát, hogy az utczaseprő durva és szennyes rongyait adhassák reá a poroszlók. De most visszaborzadt attól a gondolattól, hogy a fejedelmi iroda tanuja lehet átöltöztetésének, s hogy midőn majd az utczán hurczoltatik, midőn a bámészok tudakolni fogják a hajduktól: kit visztek a tömlöczbe? ezek vállvonva mondhatják: csak egy szökevény jobbágyot, kit földesura megtalált.

Van oly büszkeség s még a nemesebb természetben is, mely inkább retteg a balhelyzet szégyenétől, mint a bűn súlyától.

A kék darabontok beléptek, de kezökben czondra, abaposztóból szabott nadrág és paraszt bocskor nélkül. Fegyver közé fogták a fegyenczet, kinek lélekzete szabadabbá lett, midőn a szelidebb bánás-módot látta.

Kassai irodájából a várfalak mellett, a közfigyelem magára vonása nélkül értek a kijelölt börtönhöz, mely a kapisztrán-kápolna szomszédságában feküdt.

A porkoláb a letartóztatott nevét nem kérdé. Redős vén arczának hideg vonásain, ha valami, úgy egy neme a tiszteletnek, egy árnya azon kedvező sejtelennek csillámlott át, hogy úrral van dolga.

Kötött sipkáját tar homlokán kissé megmozdítá, s kezébe a bokorkulcs mellé vékony rövid lábvasat vett, mely karikástól együtt alig birt három fontnyi súlylyal.

Szöke Pista sötét, de tág pinczébe vezetteték, mely egykor, mint az ászok rothadt maradványai mutaták, sok hordót, utóbb, mint a falbékók hosszú sorából gyanítani lehet, sok bűnöst, s köztök kétségkívül nem egy ártatlan üldözöttet is, rejtett penészlepett, nedves és dohos keblébe.

A porkoláb Szöke Pista lábára zárta a vasat, a kísérő őr pedig a pinczeszöglethez vezetvén őt, a falbékót szorítá jobb kezére. Csak balja maradt szabad, hol a szív dobog, mely az élet kerekeit forgatja, s melynek mozgását a legkisebb gyilok is, ha irányát elszánás vezet, rögtön megszüntethetné.

De Kassai gúnyos ígérete ellenére, az ölöszer, szintúgy mint a pórruha, sehol sem vala. Szánalomból-e vagy fondor terv miatt? gyanítani is alig lehetne.

A falbékó Szőke Pistának szabad mozgásra csak félől széles és egy öl hosszú tért hagyott. Ez vala talán a világtól számára kiszakított azon rész, melyből szenvedésének története mélyebb és mélyebb sülyedések közt fog tovább ömleni, hasonlóan azon folyamhoz, mely a hitrege szerint, a föld színéről eltűnván, végre még a pokol üregéig is utat lel magának, hogy sötét hullámaiban a kárhozat szellemei fürödjenek!

A rab tompán, fásúltan hevert a nedves földön, hátát a penészborított falnak támasztva. Feje mélyen hajlott keblére. Arczának kifejezés- és majdnem érzés nélküli vonalait a börtön félhomálya elől is rejtegetni látszott, mintha a tanútlan magánynak ezer szeme volna, melylyel néz, ítél és gúnyol.

Mennyi kínnak és őrjöngő eszmének kellett a kedélyben tombolni, az arczon átviharzani, míg egy pár rövid óra alatt a túlizgatott idegek ily aléltsága bekövetkezhetett.

Szőke Pista nyelve majdnem szájpadrólásához tapadt a szomjuság miatt.

A vándor, ki rekkenő nyárban, szellőtlen rónán, csillogó, égő fővényben utazik, nem lehet tikkadtabb, nem sóvárogthatná az ég harmatát, a forrás cseppét inkább, mint e szegény fogoly, kit tél közepén egy nedves üreg árnya vesz körül.

Testi aléltsága már a legfelsőbb fokra hágott, midőn az utcزازaj, mely a beteg asszonyt ágyából ki és a halál karjaiba szólítja, az ő börtöne ablakain is besivalkodott, hogy a dermedt érzékeket bőszejével föloldja megkötöttségökből.

Szóke Pista figyelni kezdett, s a mit hallott, a mitől zengett az utoza, a szombatosok káromlása, a szombatosok ellen szórt átok és fenyegetés volt. A népvéleménynek e felekezetet üldöző iránya megrendíté őt, s épen váratlanságával nagy hatást gyakorolt kedélyére. Mert a Székelyföld azon vidékein, hol ő és társai az új igét — bár titokban — hirdették, a bevett vallások követői irántok kirívó gyűlölséget nem tanusítottak. Erdély többi részeiben pedig annyira ismeretlenek voltak a szombatosok, s babonáiknak oly kevés fontosságot tulajdonítottak, hogy még e secta létezése is ritkán jött szóba.

S épen a türelem, a közöny félreértése nyújtott a hevesebb vérmérsékű szombatosoknak reményt a bevett vallások közé soroztatásra. Csekélységök bizonyítékában jövődjök kezességét vélték.

Mekkora csalódás!

Szóke Pista tehát most hallotta először hitsorsosai dühös szidalmazását.

A mennyire csak lánczai engedék, közel vonult az ablaknyíláshoz.

Lázás figyelemmel kapott föl minden hangot, s hő képzelődése e töredékekből egészíté ki a künn történeteket.

Észreuvé, hogy a szombatosok elleni gyűlölet a tömeget megtámadásokra vezette. Gyanította, hogy valaki e dühnek áldozatul esett, sőt eshettek többen. Hallá különösen a Pécsi nevet szidalmak közé vegyítetni, s a nép szétoszlásának folyama és a rögtön beállott csend sejteté, hogy katonaságnak kellett a szombatosok védelmére sietni.

— Ah! tehát minket a kormánynak kell a széttépéstől oltalmazni? Nem a törvény, de a közvélemény kövez-e meg? Hát nem is a bakó lesz bakónk, hanem a gyöngye leány körmeivel, a reszkető agg átkával, az erőtlen gyerek az utczasárral? S csak azért prédikálok új hitet, hogy hahoták közt vettessék családom az utolsó ítélzetig rabigába? Mivel érdemlem büntetésedet, Izrael és Jákob Istene! kiről mondják, hogy nemcsak boszuálló, de igazságos és irgalmas is vagy? Oh! a börtön sötétsége elhomályosítja lelkemet! Jehova, oltalmazd a bűnös gondolatoktól!

Szőke Pistának sűrűn omlottak könnyei orcájára, a kézbilincsre s a különben is nedves földre.

A vértanuságot a hiú ember is gyakran hetykén fogadta el, midőn a máglyához vagy bárdhoz kísérte a nép rokonszenve, de a legszilárdabb jellem sem hallhatja megrázkódás nélkül a polgári hatalom és a közvélemény egyértelműleg hozott halálítéletét.

Új Jeruzsálem angyalai között pedig, ha nem is a legghiúbb, de a legcsekélyebb akaraterejű Szőke Pista volt.

MÁSODIK RÉSZ.

1.

Bár a nap leszállott, künn az alkony szürkülete alig kezdődik, de benn, a vad tekintetű pincze-börtönben csak a fogoly sötétkez szokott szeme vehet észre a tárgyak körvonalait.

A vasajtó zára nyikorga.

Az éles hang Szóke Pista csontvelejéig hatott.

Halantéka úgy lüktetett, üterei oly lázasan dobogtak, mintha a végítélet trombitája harsant volna meg.

A porkoláb lép be.

Ételt hozott a rabnak, kit már az éhség gyötört és hozott egy kanna vizet, hogy szomját, mely miatt már nyelni és lélekzeni alig tud, enyhíthesse.

Szóke Pista mohón ragadta ajkaihoz az edényt, midőn meglátta a hajdut a börtönőr háta mögött, a mint a szomszéd falbilincs horgára valami podgyászt akasztott.

— Mi az? — kérdé gyanakvó félelemmel, szemét a hozott tárgyon, száját a kannán tartva, melyet erős kortyokkal ürített.

— A jobbágyruha — válaszolta a börtönőr, ujjával a hajdunak távozást intvén.

— Büntessen Isten, ha magamra veszem.

— Nem is szükség, mfg kegyelmed mostani ruhája testéről le nem rothad.

— Mit? Engem itt akartok tartani, mfg megrothadok, mfg a hús foszlányokban hull le csontomról, mfg az éhes férgek lakomát ülnek az élő-halotton, s a sár pondrói elől fölemésztenek minden táplálékot? Borzasztó! . . . Ha! ha! Kassai úr ő nagysága jámbor becsületes ember! Úgy áldja az Isten, mint én kívánom! . . . Lám, lám! tehát három nap helyett három évtizedet fogok e dohos üregben heverni, ha! ha! . . . Oh ég!

— E falak közé csak terhes bűnöst szokás csukni — szólt vállvonva a porkoláb.

— Szegény szerencsétlen nőm, édes gyermekeim! S nyomorult, te a gyilkot nem hoztad el?

— Annyit teljesíték, a mennyit kötelességemmé tesznek — mondá hidegen és harag nélkül a börtönőr.

— Hol a gyilkok? Sehol! . . . Előjelnek vegyem-e, hogy öngyilkos helyett gyilkossá szánt az ég! . . . Markolatig döföm bele a tört. De miért van a törtnek markolata, hogy sokkal mélyebben ne lehessen döfni? . . . Oh! szép tavasz! te a földre ki fogod teríteni virághimes zöld szőnyegedet, . . . előmbe a bakó terít fekete szőnyeget, s hulló vércseppjeim lesznek rajta az árva pipacsok! Látom a tőkét . . . a bárdot! Börtönőr! hisz én élni kívánok! Börtönőr! tanum az ég: én élni kívánok! Ki meri mondani, hogy a sarló alá megértem? Ki gázol az Úr aratásában? Nem hallottátok-e, hogy én nem kívánok meghalni? . . . Oh! Klára! oh! gyászruhás özvegyem,

honnán vásárlod könnyeidet, hogy szemedben mindig új csepp van a régi helyett. Ha! ha! neki köntöse sincs! Kassai poroszlói letépték gyöngé, finom, alabástromfehér tagjairól. Holla! takarjátok be testét a buja szemek és ostor elől. Jobbágyonóvé lett ugyan, de még ma szemérmes . . . eddig nem volt megszeplősítve és megostorozva. Várjatok, várjatok! majd szenved és sülyed . . . akkor lesz nektek való. Szent ég! megőrültem! Agyam fölolvadott, s mint az égő láva fog kitörni rekeszein. Hány felé pattant koponyám? . . . Segítség! segítség! Engem ne végezzetek ki. Hallod-e, börtönőr, engem ne tarts sokáig ezen ürgelyukban! Szántani, kaszálni, trágyázni akarunk. Én jobbágy vagyok. Elkésem a nap-számtól. Barázdát akarok ekevasamma! hasítani. Vagy a helyett gyilkoljak-e más vassal?

Szöke Pista rázta bilincseit és dühöngött, de a börtönőr már rég rácsukta az ajtót, rég eltávozott.

Mécstelen éj borítá el a börtönt, annak nesztelen magányát még rémítőbbé alakítva.

*

Rákóczi első hivatalnoka, a hatalmas és gyűlölt Kassai egy szökevény jobbágygyal szemben — mint látszik — nem hivé szükségesnek a kimondott szót megtartani.

Ott hevert ő piszkos börtönben, undorral telve a lég iránt, melyet beszív, a fal iránt, melyre hátát támasztja, a nedves föld iránt, melyet lába tapod, a ronda pokrócz iránt, mely a koldusrongynál még épebb ugyan, de már förtelmesb és visszataszítóbb.

Ott hevert ő elvégre önmagától is iszonyodva. S mily kecsesgató alakban lebegett most szeme előtt a durva, azonban tiszta pórköntös! Ez is rövid időn szennyel fogna beboríttatni, ezen is penészfolt törne ki; de pár napig megmentené viselőjét az undor legélesebb, legközvetlenebb okától. Ha nem szégyelte volna, a börtönőrt most már figyelmeztetné, hogy öltöztesse őt más mezbe, habár a rabszolgaéba is. S miért nem tud meghalni? hisz! az öngyilkolásra a falbilincs horga, vagy a nyakkendő, melylyel lélekzetét elfojthatná, szintugy vezetne, mint a tör, melyet Kassai megigért, de el nem küldött. Szőke Pista a halálnak ezer különös nemét forgatá eszében, s mindeniket áhítá, s mindeniktől visszaborzadt. Egykor, midőn magával leginkább küzdött, s midőn legnagyobb szüksége volt vagy egy kevés vigasztalásra, hogy elviselhesse az életet, vagy egy kevés csüggedésre, hogy a halált önkezével megtalálja, — egykor, midőn hasonló hévvel akart imádkozni és átkozódni s nem bírván a két indulat rohama közül választani, sötétben tekintett a parányi világosságra, mely a nap keltét vagy talán leáldozását jelentve, a börtön komor üregét fölkeresé, — egykor, mondom, a falszögleten a fény élénk rezgése tünt szemébe. Rég nem látott csoda a homály tanyáján! Oh! mily felhőtlennek kellett künn az égnek lenni, hogy a pazar sugarakból e vak helynek is jutott valami osztalékul! S a nedves fal vakolatján mily porondcsilla volt elég bátor fölfogni és visszaverni a sugárt; honnan származik a fény e megtörése, e parányi, de majdnem

lángoló tükör, mely a rab elébe kihívón, kaczerul villog? Soká, soká nézett Szóke Pista, mígnem arczát tenyerével borítá, s ajkai szitkokkal teltek Kassai ellen.

Tőle elérhetetlen távolságban egy tört vett észre, melynek hüvelyén és markolatán gyémánt- és rubinkövek játszottak a börtönbe lopózó világgal. Mikor és hogy jutott oda e fegyver, gyanítani sem tudta.

A börtönőr még aznap föladá a fogolyra a jobbágyruhát; de egyszersmind nehéz vasat veretett kezére és lábaira. A falbékóhoz bilincselést megszüntette. Szóke Pista már a közönséges rabok osztályába látszott soroztatva. Eddig az országra nézve veszélyes egyénnek tarthaták fölvigyázói; most csak valami csinyen vagy gonosztetten kapott bűnösként tünt föl. A börtönőr nyersebb modorán eléggé észlelhető volt e változás. Nem is köszönt, midőn az ajtót rácsuká, s míg az öltöztetés folyt, a «kegyelmed» helyett megkisérté «tenek» szólítani; de a sötét és parancsoló tekintettől még egyszer s talán utoljára visszadöbbsent. Szóke Pista most valóban csekélynek tartá az életet, s a halál színtelen ohajával ragadta meg a tört; de a kimulás küszöbén Klára képe visszacsábítón lépett elébe. Reszketeggé lett keze, ingadozóvá akarátja. Nem tartá ugyan többé bűnnek, eldobni magától oly életet, melynek tartalma csak két szóból áll: nyomor és megaláztatás; de gyávaságnak hívé annak egész terhét öngyilkolása által nejjének gyöngé, finom, törékeny alakjára vetni. A mellére szegzett tört szeméből egy keserű csepel hullatá a földre, s a másik perczben bős harag-

gal ismét fölemelte. — Add nekem, Úram! — kiáltá öklével görcsösen szorítva a markolatot, — add a machabeusok bátorságát, hogy tudjak ölni, és szemhunyorítás nélkül töröljem le házam eilenségének, kit földre verek, arczomra feccsent vérét.

A rab ezer esélyt gondolt ki Kassai meggyilkolására; de mit használt a boszu ábrándja azon száraz tény ellenében, hogy a szökött jobbágy nejjének gyalázatját és inségét még tetézni fogná, ha orgyilkos és kerékbetört gonosztevő özvegyévé válik.

Mihelyt Kassai, mint földesur, törvényes jogait igénybe veszi, vége szakad minden reménynek, akár a boszun, akár az Istenben helyezett bizodalmon épüljön az: — ezt hitte a szerencsétlen szombatos, midőn a tört megint kihullatá kezéből.

— De miért akarná épen az én testi munkámhoz nem szokott családomat jobbágyúl Kassai? — sugá ekkor a szenvedőnek mentőeszmeül egy gonosz démon.

— Ó fősvény, — fűzé tovább a rab, — de nóm vagyonából teljes kárpótlást adhatunk neki. Miért ragaszkodnék tehát személyünkhöz? A fősvénységnek ellenkezőt kellene tanácsolni. Vagy tán gyűlöl engem? Hisz, akkor látott először, midőn bilincsbe veretett. S miért említé, hogy ha bármelyik bevett vallás szolgálai közé tartoznám, most nem volna joga mint szökevényt fölkeresni? Ah! és hogy dühöngött a nép a szombatosok ellen! Igen, Kassai alkudni kíván velem, s a váltság ára hitvallásom . . . Ne említsétek, hogy Eleazar a kegyetlen Fülöp poroszlóira hidegvérrel tekintett! Szökött jobbágy volt-e ő?

Fenyegette-e egyéb kín, mint a mit a bakó eszközeivel lehet a testből kicsikarni? Jelent-e meg lélekének más látvány, mint a vértanuság dicsfényében ragyogó halál képe? De én azt a fájdalmat érzem, melyet nőm és gyermekeim fognak szenvedni, s idegeim nem bírhatják a terhet, melyet a szolgaság testökre, az elaljasodás lelkiismeretökre fog rakni. Térdet hajtok templomod bálványai előtt Izrael zsarnoka Fülöp; hogy szívem bálványait oltalmazhassam, Átok legyen a napon, midőn a szombatosak közé fölvétettem magamat s meggyőződésemet családomban szerencséjét áruba bocsátottam! . . .

II.

Pár nappal e belküzdelmek után a szárdisi angyal a börtönőr által kihallgatást kért Kassaitól s e főúrral hosszas értekezése volt, mely szabadon bocsátásán végződött.

A pék, kinek boltjában látjuk őt ismét, most sokkal több tisztelettel tekint rája, sokkal több készséggel rakja tányérába a turóslepényt, rozspogácsát, sokkal frisebben töltöget poharába méhsört, s egész magatartásából sejthetjük, hogy e vendéget egy tuczat más jobb torkunál és nagyobb zsebünél többre becsüli.

Fehérvár érdemes polgárai közt is az élénkebb tudvágyúak nem minden részvét nélkül kísérik a megszabadult fogolyt, bár a derék pékétől különböző modorban nyilvánítják iránta figyelmöket.

Egyik a szárdisi angyalt tetőtől talpig méri, mintha

keresné azon helyet, hová legjobban lehetne egypár pálczavonást lerakni; a másik vidoran tekint szeme közé, mintha a fejedelem törpéjén vagy a fejedelemasszony bohóczán kívül a legfurcsább alakkal most találkoznék. Vannak, kik előle az utca másik szélére térnek, s vannak, kik a másik szélről eljönnek, hogy párhuzamban lépdeljenek vele, sem gyorsabban, sem lassabban. A kufárnók pedig bódéikból kidugják fejöket, s kötekedve kérdik egymástól: nem kínálná-e meg hugom bőrös pecsenyével azt a szép magyar zsidót, az ebszültét? Zsidó, nem zsidó, mi tagadás, oly deli, mintha képiró festette volna, s nénémasszony se esnék kétségbe, ha kegyelmed töpörtyűje miatt vétkeznék a Mózes törvénye ellen.

A szárdisi angyal nyugodt kedélylyel tűrte az ingerkedéseket, de arczát láng, majd viaszsárga szín borftotta, keble küzdött a dühvel és szégyennel, midőn Kassait dicsértetni hallá azon kegyelmes eljárásért, hogy egy szombatost, kire halál várt, néhány heti börtön után a törvény kezéből kisurranni engedett.

— Hisz a rab tagadta szombatosságát — szólt az egyik polgár.

— Egy kevés torturával vallomásra lehetett volna birni — jegyzé meg a másik.

— Oh! hogy nem dobhatom szemök közé: Kassai Erdély legalávalóbb embere; ti pedig fortélyos és hazug híreknek nyomorult terjesztői vagytok! — mormogá a szárdisi angyal, míg a róla pletykálók mellette elhaladtak. — Oh, hogy a számat feltörhe-

tetlen lakattal zárta le a bűn! Miért is nem maradtam a börtönben! miért váltám ki családomat szennyes áron a jobbágyság szennyéből. Mit használ a fehér ruha és a munkától föl nem tört kéz, sötét büntudat és megtört lélek mellett! Adjátok vissza a börtön békóit, s vegyétek le a bilincseket, melyek szellememet az öntudat pellengérére szegzik, hogy öröktől örökre magam legyek magam előtt megszégyenítve! Nőm tiszta tekintete az átok rajtam! Ki nem fogom állani kérdő kék szemeit, pedig érettök s gyermekeim ártatlan mosolyáért áldoztam föl a fölláldozhatatlan erényt. Késő vád, hasztalan vergődés! Hol van, a ki küzdhet végzete ellen! A sátán rám tette körmét, . . . illetésének nyoma lelkenem fog maradni!

Ily hangulatban kevésbé érdeklé a szárdisi angyalt a nép kíváncsisága, mely környezte, s a kandik élcei, melyek máskor az ő ingerlékeny idegeire erős hatást gyakoroltak volna.

Csak azt ohajtá, hogy mielőbb távozhassék Fehérvárról, s örvendett, midőn e város kapuin túl volt, s még inkább, midőn a magas tornyok körvonalaikat tekintete elől elzárták a közbelépő dombok.

*

Székelyföld némely vidékei sokkal kedvezőbb színen látták azon férfiúnak, kit Kassai Szóke Pistának, a tájék, hol lakott, Laczkó Istvánnak, a község pedig, melynek predikált, a szárdisi angyalnak nevezett, viszontagságos élményeit, elfogatását és bebörtönöztetését.

Üldözöttnek tünt föl, ki eszméjeért, hiteért szenvedett.

A kézdivásárhelyi szombatosok, kik, mint olvasóim tudják, magokat szardisiaknak hívták, büszkén tekintettek versenytársaikra, az udvarhelyi (vagy szerintök thyatirai) község tagjaira. S hogy is ne? Hisz, soraikból támadt az első üldözött, az első vértanú.

A thyatirai angyalt újja hegyével sem érintette Fehérvárott senki; de az övéket nehéz bilincsre verték s majdnem halálra kínozták. Igen, a köztiszteletű Laczkó István még eddig egyedül szenvedett az új Jeruzsálemért, az ő szent testéről tépték le a zsarnok poroszlói az öltözéket, az ő kezén és lábán mély rovatokat hagyott a vas. Meg is csókolták a vénebb nők a béko nyomait, s könnyeikkel mosták volna le a börtön minden szennyét, de a tisztaságot kedvelő papnál ily kegyeletes buzgóságra nem maradt semmi anyag.

Kézdi-Vásárhelyen az országtanács tiltó rendelete és Kassai szigora után feltűnőleg gyarapodott a szombatosok száma, s titkos imahelyeiken a vidéki birtokosok közül is többen kezdtek megjelenni. Hasonló eredmény vala ez új felekezet más gyűlpontjain is észrevehető.

A merészebbeket a veszély csábítgatá a keletkező valláshoz, a kíváncsiakat a titok leple, a szeszélyeseket a tilalom, a gyöngéket azon tapasztalat, hogy a kormány, mióta a szombatosok elleni hirdetményt kiadta, mintha tettét megbánta volna, nyugodtan nézi még a nyiltabb izgatásokat is.

A politika szintén szerepet kezdett ez ügyben játszani.

A katolikusok tudván, hogy Kassai a felső-magyarországi megyék sérelmei miatti nyílt fellépést azért ellenezte, mert Erdélyben még sok békétlen elem van, s mert különösen a szombatosok hittedesítőket rakonczátlanul űzik, nem késtek kéz alatt szítani e rajongók buzgóságát, mert csak úgy hitték Rákóczi fejedelemnek az európai vallásháborúba vegyülését hátráltatni.

Szóval, a titkos felekezeteknél elevenség, mozgás támadt.

A tulzobbak közelegni hitték az időt, midőn válásuknak nyilvánosságot és jogokat követelhetnek.

Jaskó Pál, a thyatirai angyal, mély meggyőződése és ragyogó szónoki tehetsége az óvakodókat is kezdé magával ragadni.

Laczkó István, a szárdisi angyal, ki börtönöztetése előtt a mérséklésre néha oly szép védveket tudott találni, most nem szegült ellen semmi indítványnak.

Ő vontatva, a költői emelkedettségnek minden csilláma nélkül, komor arcczal, a föld porát kereső szemekkel és páratlan érezű hangja bűbajos erejének igénybevétele nélkül, helyeslé versenytársa merészebb terveit, s kedélye annál levertőbb volt, mennél döntőbb hatással birtak nyilatkozatai.

Megfoghatatlan szomorúság fellegett egész kifejezésén, midőn társai reménytől sugárzó tekintettel s a jövőben hívő lélek derült elszántságával jártak-keltek, erősítve az ingadozókat, védve eszméiket, hirdetve az igét.

A ki figyelemmel kísérte az ellentétet e férfit szavai és kedélyhangulata közt, a ki elleste a fájó benyomást, mely idegein átrezgett, midőn magasztalni hallá magát, a ki látta, hogy máskor meleg, részvékeny és áradozó szive mennyire elfeledte a hőbb dobogással együtt a lelkesülést és életörömet, a ki fanyar mosolyát, sötét merengéseit, nyugtalan álmait és álmatlan éjeit aggódva követé szemeivel s gondjaival: az kénytelen volt valami mélyen ható, valami rejtélyes és bősztörténetben keresni e rögtöni átalakulás okát.

S van-e élesebb szem, mint a férjet szerető nőé?

Klára az első öleléskor, az első csóknál érzé, hogy minden ámitó hasonlatossága mellett más természet és fogékonyság, más kedély és jellem lakik most ama külalakban, mely oltáreskünél és szerelem jogánál fogva az ő élettársáé vala. Ha a kecses ifju nő a mesék világában, ha egy regényes és rémes korban élt volna, midőn jó és rossz nemtők közvetlenül vegyítették magokat a szegény halandók ügyeibe s örömet leltek gyarló érzékeinknek varázslat általi ámitásában: akkor a babonás előítéleteknek hódolva, talán hinni tudná, hogy férje testéből valami démon kilopta a lelket, s egy egészen idegenével cserélte föl. Ha Klára évek óta nincs úgy értesülve, hogy férje egy kihalt családból egyedül maradt életben, akkor félve vonná el tőle karjait és keblét, nehogy tévedésből ikertestvérré áraszsa a kéjeket, s a nő édes kötelességeit teljesítve, hűtlenség bűnébe essék.

 Valóban a régi Laczkó Istvánból semmi sem ma-

radt meg, csak Klára iránti szerelme, s azt is a távollét rövid hat hete csodálatosan alakította át.

Mohó, sovár, kielégíthetetlen lett e mostanig gyöngéd és költői színezetű indulat, s nemcsak anyagi alapízlet nyert, hanem élvei közé nyugtalan, rémes és idegenszerű elemek is vegyültek oly lélekállapotból, melynek titkai sejtetlen mélységben laktak.

Mintha hinné, hogy csak napokra, órákra van szorítva az időköz, mely alatt nejét szeretnie szabad; mintha a baljóslatok egész raját rezzentené föl e szerelem s mintha legártatlanabb és legédesebb kéjeiben keserű átok lappangana, vad bűn tombolna.

Képzelné, Klárának mennyi aggodalmat szerzett férje megfejthetetlen hangulata.

Az éles szemű nő hamar belátta, hogy itt nem mulékony hatásokról, nem az idegen kór okozta túlzgatottságáról van szó, melyen ápolás és gyógyszer könnyen segíthetne; belátta, hogy valami szokatlannak kellett férjével történni, mely egész valóját földrengésként rázta meg, s annál mélyebb nyomokat hagyott hátra, mennél véletlenebb volt rombolása.

Klára szerelmének erélyével tudta csak szülei megegyezését a vagyon és helyzet nélküli Laozko Istvánval való házasságra kicsikarni, s a kézfogás után lefolyt nyolcz év még bensőbbé, még áthatóbbá tette szenvedélyét.

Nem volt titkuk, osztoztak örömben és búban, soha sem kellett egyiknek is bizalomra szólítani föl a másikat, soha sem volt szükség esetlegességek közt találgatni az okot, mely valamelyik fél homlokára felleget vagy ajkára mosolyt vont. Lelkők egész lát-

határát úgy besugározta a szerelem, hogy abban homályos zúg nem maradt, hová a világosságtól rettegő legkisebb titok is bevonulhatna.

Legalább így hitte Klára.

S most férje egész magaviselete talányok szövődékéből áll.

Nincs nehezebb, mint kölcsönös bizalomban átélte évek után az első titkot tudakolni, mert szigorú ítélet fekszik ebben vagy a kérdőre, vagy a kérdezettre.

Klára érzé saját ártatlanságát, s hogy vádolhassa férjét, kit eddig csak tisztelni tanult?

Várt, hallgatott, túrt, s az óra minden ütésekor elérkezettnek hitte a perczet, midőn hön szeretett élettársa szívének terhét vele meg fogja osztani.

— Hasztalan!

Napok, hetek teltek, s férje mind sötétebbé, rejtélyesebbé lett.

A szárdisi angyal fizetése néhány hívő család szűk adományyaiból állván, a kecses szombatosné a drága időt nem áldozhatá föl merengésekre. Férje növekedő tétlensége új ösztönül szolgált neki, hogy takarékoság, erély és helyes számítás által házáat a sülyedéstől megóvja, s örökségül nyert csekély hozományából annyi kényelmet varázsoljon elő, melyet az ügyetlen bőség sok eszköz igénybe vételével sem tud mindig.

Reggeltől estig dologhoz látott, s tevékenysége egészen kimeríté, s mégis lehetetlen volt észre nem vennie, hogy fáradozásain nincs a régi áldás. Most káros szórakozottságon, majd lényeges apróságok

elfeledésén kapta magát rajta, majd ismét a találékonyosság teljes hiányán és a körülmények felhasználásában elkövetett vétségeken. Az egész háztartás nem volt többé oly összevágó, mint eddig, s azon parányi tőkék, melyekkel, hogy kamatozzanak, bevásárlásokat tett, most az egyszer nem elég biztosan látszottak forogni. Szóval minden egy kissé kibillent a szokott kerékvágásból, mert Klára kedélye sem volt többé helyén, s munka közt is gondolatai mindig azon iszonyú talány körül csapongtak, mely férje boldogságát ismeretlen örvényekbe sodrá. Ha ez soká tart, a lelki elégtétellel együtt a külső kényelem is eltűnik, s a csendes lakba a sötét merengés és önvád mellé vendégül bekopogtat a nyomor is.

Ily érzés, ily hangulat közt hallá férjétől, hogy az új hit ügyében ismét Fehérvárra készül.

Egy igen szerény jövedelmű családnál, hol a filérnek kijelölt helye van, a hosszabb út tetemes költségei mindig válságot idéznek elő, melynek utóhatásától csak lemondások és apró megszorítások árán tudnak idejekorán menekülni. De Klárát most nemcsak e tény hangolta le, sokkal mélyebben hatott kedélyére férjének zavart tekintete, s a majdnem reszketeg hang, melylyel távozási szándékát közlé.

— Minket új veszély fenyeget! gondolá Klára szorongó és sejtelmes szívvel. Fehérvárról hoza ő átkot házunkra, s most megint azért megy, hogy hozzon. Mi történhetett vele, mit követhete el ő? Az orvnak, ki örömeink gazdag kincstárát kirabolta, szerencsétlenség-e a neve vagy bűn?

— Mennybeli atyám! — kiáltá most Klára saját eszméjétől eliszonyodva.

Férjének lábai elébe borult, töredelmesen hajtá fejét a padlózatra, s arany csillámú gazdag sárga haja szétbontakozva omlott alá, sűrű palástjával eltakarva a szem elől az egész ábrázatot, csak a vékony ivorfehér nyakat hagyván meztelenül, mintha bárdcsapásra váró elítélt volna.

Laczkó István szobormereven állott, s bámulata határtalan lón.

III.

— Taposs szét — rimázkodott a kétségbeesés hangján a nő — tedd lábadat nyakamra, hogy haragod súlya zárja el rögtön lélekzetemet s oltsa ki az életet testemből. Oh! én téged most gondolatomban bűnösnek neveztelek, . . . férjem! jóltevőm! büntesd meg a hűtlen rágalmazót.

A férj tagjain hideg borzadály nyargalt át. Vértelen arczzal, kék ajakkal, összecsapott kezekkel rebegé: — Ő látja homlokomon a Kain-bélyeget!

Gépileg vonta végig homlokán ujjait, mintha szennyet akarna letörlni; neje pedig fölemelé a padlózatról omló könnyekkel áztatott arczát és tekintetét férjére fordítván, megható és sűrű zokogások közt így szólt: — Homlokodon, mint a márványlapon, melyet a művész szent oltárnak készített, csak az Isten előtt kedves gondolat és érzés lehet följegyezve. De az én gyanakvó képzelődésem, mely minden sötétben kísértetet lát, borult kedélyed szürkü-

letén a bűn alakját hitte át meg átsuhanni. Oh! iszonyú káprázolat! Úgy-e, Pistám! te csak szerencsétlen vagy, több nem, ... minket csak nyomor fenyeget, ... több nem? Ne szólj titkodról, mert a gyöngé nőnek nem szükség azon komoly dolgokat tudni, melyek a férfiú érzakaratját és törhetetlen szilárdságát veszik igénybe; ne szellőztesd a bánatod s lélekküzdelmeid elébe vont fátyolt; hallgasd el — mert a bizalmas szó, ha vissza sem éltek veled, sokat ejtett már törbe, — hallgasd el, kérlek, hogy vallásunkat fenyegeti-e veszély, vagy családukat romlás, de megnyugtatósomra, de kínzó szeszélyeim lecsendesítésére mondd, hogy a te nézeted szerint is, a legnagyobb szerencsétlenség a bűn. Nyilatkoztasd ezt ki!

Klára erős hangnyomatot adott a végszavaknak, míg enyhítéseül a sebnek, melyet ajkai ejtettek, férje kezét voná ajkaihoz.

Laczkó István indulatosan rántá el karját. — Távozzál tőlem! kiáltá vadúl. Távozzál! ismétlé a fájdalom leirhatatlanúl mély, azonban szelid kifejezésével. Éretted . . . de ne szóljunk erről! Eredj, lépj azok sorába, kik mondani fogják: ha előbb ismertem volna jellemét, most nem kellene pirulnom! ha nem lettem volna elfogult iránta, most nem panasználék a végzet ellen, s könny helyett öröm csillogna szememben! Távozzál! rég tudom én, mi a szerencsétlenség hatása! Még a fát is odahagyják levelei a hideg őszi szél lehelletére!

— Mert elhervadtak! mert meghaltak! szólt Klára, csüggedt fővel s alig hallhatóan.

— Édes nőm! feledd kiméletlen bánásomat. Indulatom túlragadott. Jer keblemre!

Hőn szorítá magához a szenvedő alakot és szeméből égő könny hullott ennek lilimarczára.

— Veled együtt érezném, zokogott Klára, a bűnvádat, ha ismeretlen volna is előttem oka; veled lépnék a gyalázat elébe, s egyenlő jogot követelnék a közmegvetésből. De úgy-e, erről nem lehet szó? Úgy-e, te is legnagyobb rossznak a bűnt tartod, s a szenvedés poharából az igazán keserű cseppnek azt, ha a kiűrtést megérdemeltük?

— Mit tudja a te tapasztalatlan szived, Klára, hogyan támad a bűn, s hogyan szívta táplálékát gyakran épen azon nedvből, melytől a büszke erény virít? Engem még senki sem vádolhat, bízzuk a bölcsekre a szabadakarat felőli hiú okoskodást.

— És mit tegyünk a Szentkönyvvel?

Oly megható és gyermeteg volt e kérdés, hogy a szárdisi angyal, ki maga is az ígét hirdeté, csak lesütött szemekkel s néma ajkkal tudott nejjének válaszolni.

Klára férje keblére borult, szeretettel és legkedvesebb kaczérságával egy bűbájos nőnek, ki szépségét is az igazság védelmére fegyverül akarja használni.

— Ládd, mily rosszúl tudod a kétkedő szerepét játszani? A büszke tudóst, ki nagynevű egyházférfiakkal versenyez, most egy együgyű kis némbert szorította kelepozébe.

Klára csókjával zárta el a választ férje ajkán.

— Hát csakugyan annyira gyöngének képzelisz?

kérdé hizelgőn. Két ép, egészséges gyermeket szültem neked, s ne bírnám-e el egy kis titok terhét vagy egy kis csapásnak fájdalmát, mely minket fenyeget? Miért nem nyilik meg kebled, hogy a közléssel könnyüljön? Ha eszemet gyöngének véled a tanácsadásra, úgy nincs hallgatásod ellen kifogásom; de ha lelkeket tartod erőtlennek a gondviseléstől ránk mért megpróbáltatásra, akkor soha igazán nem szeretted, mert érdemesnek sem hívéd keblemben mélyebben tekinteni.

— Mondhatnám neked Klára, szólt Laczkó István, hogy képzelődésed játéka a titok, melyet rejtegetek, s a bűn, melyet, hited szerint, tervelek; lenevethetném bohó aggodalmaidat, vagy szenteskedő rémlátásodat: de nem akarom a hallgatás kötelességét a hazugság vétkével könnyűvé tenni. Bevallom tehát, hogy Fehérvárott igen nehéz napokat töltöttem s hogy nehezebbek várnak rám. Bősz jóslatú fellegek gyűlnek össze a mi kicsiny kunyhónk felett, s ki tudja: nem volna-e jobb, ha magunk vetnénk még bele tüzet, mielőtt az ég nyila találná? Elgázolhatja vetéseinket az utolsó kalászig a jég-eső, s ki tudja: nem volna-e jobb, előre rá hajtani a helység csordáját, hogy aztán a pusztító vihar nyom nélkül öntse ki dühét? Örvényeikbe sodorhatják magzatainkat, a fellegszakadás áradalmi, s ki tudja: nem volna-e jobb, egy kosárban előre a hullámoknak eresztetni őket, hogy teljesedjék az Úr akaratja, s a kaján végzet az előfélelmek kínjai nélkül zúzza szét szívünket? Néha kedvem volna átkokból készíteni imádságos könyvet, s egész hitfelekezetet szer-

vezni a gyűlölet számára. De, Klárám, hagyjuk a titkot titoknak, s ülj mellém e kerevetre, hogy meséljünk fontos ügyekről, melyeket talán gyerekségeknek tartasz, és gyerekségekről, melyek talán igenis fontosak. Jer, üljünk le... Így ni... Már most, angyalom! képzeld, hogy még ez a kerevet, melyen helyet foglaltunk, sem a miénk s a széles világban, hajléktalanul és vagyon nélkül tengünk. Érted, Klárám, hajléktalanul és vagyon nélkül.

— Csak ez, hála ég! csak ez volna, mit akkora aggálylyal takartál előlem! szólt a nő könnyült lélekzettel és sugárzó arcczal.

— Hajlék- és vagyontalanul!... de halld, Klára, tovább. A madárnak az egész zöld mező és berek terített asztal. Szabad szárnyakkal röpköd, s még örvendett, evék, s még jóllakott, kiénekelte magát. S mit tennél te, ha számunkra az életből csak a nyomor maradna? Szólj, mit tennél? A nyomornak nincs éléskamarája, konyhája, asztala és terítéke. Rosszabb háztartó a fukarságnál. De azért, hogy tűzhelyéről füst nem emelkedik és keze mindig üres, apasztja-e vendégeinek, kiket ő tart, étvágyát? Oh! ha ez így volna, boldogabb lenne az emberi nem, mint a könyörületről szóló erkölcsstan által! Tudsz-e eleget dolgozni, Klárám?

— Tudok — válaszolá büszke önérzettel a derék szombatosnő.

— Ha, ha, ha! fölkaczagott a férj vad fájdalommal.

— Te kétkedel?

— Nekünk való, sorsunkhoz mért munkáról beszélj.

— Bízunk a gondviselésben és magunkban! válaszoló Klára. Érzem, hogy erélyemnek a szükség csak újabb meg újabb tért nyitna.

— S mily munkára szánnád büszke erélyedet?

— Ha nagy városba költözünk, skofiummal hímzek díszruhákat, bíbor palástra ezüst rózsát és keleti gyöngyből szeszélyes virágokat és arabeszkeket fűzők a hölgyek fürt-ékeire s a leventék övére. A mennyezetek, zászlók, oltárszőnyegek és hadisátrak szegélyeire rajtokat fogok sodrani, s az úrnők és lovagok pénze sok utat s ösvényt fog szerény lakunkhoz találni.

A férj gúnyos kétkedéssel mosolygott.

— Ha nem szereted városon, vonuljunk tehát falura — folytatá rábeszélőn a nő. Fajun még könnyebb lesz kenyeret szereznünk. Atyám a növényvilág csodaerejének ismeretére tanított. A sebet nemcsak bekötni, orvosolni is tudom. A lázak különböző nemei ellen ritka hatású szereim vannak. Eddig ingyen ápoltam és gyógyítottam a betegeket, ezentúl fáradságomért gabnát és más házi szükségekre valót szerzek. Te is vehetsz haszonbérbe korcsmát, bortizedet vagy néhány hold tanarokat.

— Az egész holdat, kedvesem, s még hozzá egy tuczat csillagot — közbeszólt keserűen a férj. Ha álmodni akarunk, Klára, ne elégedjünk meg csekélylyel. Ha az elérhetetlen vágyakra szorulunk, kívánjuk egyúttal az egész lehetetlenséget.

— S komolyan hiszed-e — tudakoló a szombatosnő gyönyörű kék szemeit kérdőn fordítva a szár-

disi angyal mélabús arczára, hogy helyzetünk ily szerény tervekre sem jogosíthat föl?

— Micsoda munkához értesz még? — szolt ez kikertülön.

— Elmondottam volna, hogy lehetek kulcsárnő, vihetem egy egész idegen háztartás terhét, taníthatnék gyermekeket olvasni és írni, s ha a városszony elnéző volna, még növendék leányának oktatását is rám bízhatná; — de már nem merek ily magas igényekről előtted beszélni. Tekinteted porba vezeti az én szemeimet is. Mit találjak ott az éhség és hideg ellen! Boldog Isten, mily tudatlan vagyok!... Ah, Pistám! van egy hárfám, letörlöm róla a port, ismét felhúrozom és vállamra veszem. Visszajönnek elmémbe a régi dalok, újjaim engednek az ihletésnek s a szép hangok hűn fognak újjaimnak szolgálni. És elmegyünk várról várra. Te énekled a verseket, én kísérem A tiszta holdas éjeken, midőn ligetekben és ezüst patakok mellett fogunk vándorolni, a költészet és zene tündérkéi még soha sem dalolt mesékre oktatnak, s a mit sugalataik után versekbe szedve a függőnyvel félig takart ablakok alatt és a fényesen kivilágított csarnokokban, a szerelem és hűr számára eléneklünk, az édes könnyet fog csalni a merengés galambszeméből és harsány rivajt a lelkesedés férfi-ajkairól. Úrhölgy és lovag meg fogja irigyelni szegénységünket, s mit ily érzés közt nyujtanak nekünk, az nem alamizsna többé, mert hódolat.

— S csak ezekből áll, a mit tudsz?

— A lelékenységen kívül, mely épen arra fog ta-

nftni, a mire legnagyobb szükségem lesz, s a megnyugváson kívül, mely nem engedi, hogy szükségeket teremtsék magamnak.

— Kis pacsirta, ki a sírfára szállva énekelsz az életről és a halál kertjében is keressz örömtanyát, te a ledér remény számára még meg tudnád nyitni szivemet, ha nem zárta volna be örökre a komor való! Oh! Klárám, mit használ az, a mit balgatag fejecskéd vigasztalásul kigondol!... Tudsz-e kontyodra tekert kendőn nehéz csöbröt vinni a mezőre? Tudsz-e forró rekkenőségben naphosszat aratni? Tudsz-e sárban, mezitláb és permeteg alatt állványokra téglát, meszet hordani, s túrni pirulás nélkül, ha a rongyok által rosszul fődött szépségeden kőmiveslegények, uradalmi hajdúk s koldus léhütők buja szeme nyugszik?

— Nézz rám... és felelj magad! szepegé a nő, arczát férje keblére rejtven.

Klára gyöngéd, finom alak volt, s kiválólag ideges természetű.

— Tudsz-e kapálni és ásni? tudakolá a szombatos.

— Ah! ki venné hasznát az én ásásomnak? kérdé Klára mosolylyal arczán, de egy könnyel pilláin.

— Az, a ki meg is büntethetne, ha nem tudnál sokat ásni.

— Sokat? s ezzel a kézzel, ezzel a lábbal?

Parányi lábfejét s hófehér gyenge karját láttatá férjével.

— Nevetnem kell ötleteiden, szólt alig leplezhető megütközéssel. Ugyan mi nem jut még eszedbe,

hogy elvond figyelmemet a titkolt veszélytől, mely reánk vár.

— Hátha annak nagy részét már föl is fedezém?
Klára viaszsápadt lőn.

— Hátha a titok kapuján már belül vagy, s a rémes épület egyes szobáiban vezetlek, a tárgyakat, melyek előnkbe lépnek, magyarázva?

— Az lehetetlen! kiáltá reszketve, dermedve.

— De miért?

— Mert képtelenség, hogy tőlem, ki sokféle munkával kereshetnék kenyeret, épen oly foglalkozást kívánjanak, melyre testalkatomnál fogva képtelen vagyok, s mely semmi jövedelmet nem hozna. Ezt te nem akarhatod.

— Én nem.

— S ki volna oly dőre, hogy követelhetné?

— Talán a törvény, kedvesem!

— Oh ég! csakugyan komoly tekintettel mondod ezt?

— Még nem vagyok tisztában, szólt a férj, hogy minő kinyomatot adjak arczomnak . . . De hallgasd tovább. Nagyobbik fiúnk alig töltötte be hatodik évét s már ismeri a betűket, tud számlálni, s játéku virágbokrokat és tarka pillangókat rajzol. Szellemi foglalkozásra látszik hivatva, s te hamar észrevévén hajlamát, a szerint is neveltetted. Most más iskolán kell őt átvenned. Tedd erős barommá, mely terhet bírjon hordani, állati ösztöneit vadul elégítse ki, s a szerelem epedése helyett csak a testiség nyers kítőréseit áhítsa. Tudod-e, Klára, ezt eszközölni?

A nő homlokán végig vonta kezét, hogy jól esz-

mélhessen. — Nem értelek — mondá végre azon borongó színezetével kedélyének, melyen az iszony, mint a villanyos anyag a még nyugvó fellegeken, rossz idők jóslataként meg-megcsillámlott.

— Nem értesz? mily kába egyszerűség! Hát nem tudsz képzelni helyzetet, melyben az emelkedettebb lélek átokká válik, s a mély kedély hullámaiba okvetetlenül bele kell fúlni a boldogságnak, egész tündér kíséretestül? Nem képzelsz-e körülményt, mely parancsolón követeli, hogy a durva testnek durva erkölcsi legyenek, s az érzéketlen szív és szégyelni nem tudó arc a korlátolt elmében találja istápját?... Klára! te zokogsz. Te már fölfogtad, hogy mire czélzok.

— Inkább lássam gyermekemet a terfőn! kiáltá a nő.

— E szavaddal megmentéd őt és magadat. Ne félj, ne remegj! A vihar elvonult; egctek tiszta. Oh, de az enyém!?...

Mély sohaj emelkedett a szombatos kebléből.

— Esküszöm, folytatá vad hévvel, esküszöm Mojzes bölcseségére, Szent János evangelista jósszellemére, a Messiásra, kinek második eljövételét és ezeréves uralkodását várjuk, s az ő dicső székvárosára, az új Jeruzsálemre, — esküszöm mindenre, a mit a szombatosok hisznek, s a mi előttem legszentebb, a te tiszta és boldogító szerelmedre, Klára! hogy ha végzetem bűnbe sodorna, az a kísértés, mely engem elejt, meg fogná tántorítani még azokat is, kik legszigorúbb birái természetünk gyarlóságainak, s kiknek markában mindig van egy alkalomra váró kő,

hogy vétkes felebarátjaikra dobják. Ne aggódjál, Klárám! Élénk képzelődésem túlélesen színezi a fenyegető veszélyeket... Holnap reggel indulok Fehérvárra. Legfőlebb két hét alatt ismét haza fogok térni, s akkor, Klára, arcom derült, jövődöd biztostott leend. S most, kedvesem, ne tudakolj semmit. A kíváncsiság szavait ajkadról tiltsa el e csókom.

Szóke Pista, vagyis —² mert neje e nevet nem ismeré — Laczkó István hévvel ölelé át Klárát.

— Oh! ő már nem szeret engem, mert szíve zárva maradt — sóhajtá a nő, midőn magányos kamrájába vonult.

Könnyei áztaták kendőjét s most először feledé a háztartás száz apró gondjait, melyek egyedül enyhítették volna fájdalmát.

IV.

Másnap reggel az udvaron befogott lovak tüszköltek s unalmokban rágták a zablát.

A szárdisi angyal mindig talált valami igazsáni valót hívei közt, házában vagy kocsián. Podgyászokat raktak a szekér-kasba, a láb elébe s hordottak onnan ismét vissza, mint fölöslegest vagy alkalmatlant. Midőn pedig már az idő szép messze haladott, s Klára a tornácz küszöbéről várta az indulást, a férjnek a kocsilépcsőn eszébe jut, hogy zsebében nincs elég tapló, s hogy az esetlegességek számára nem árt még egy darabot magával vinni.

Leszállva a szobába siet tehát, Klára követé.

— Tudod, mit gondoltam, kedvesem? szólta, midőn

magokra voltak. Már lanyhább téli napok kezdenek beállani, s ez a kocsi csak oly könnyen vihetne el engem oda, hová Rákóczinak hatalma nem terjed ki, mint Fehérvárra. Itt hagyóók házunkat csűröstül, bútorostul. Úgy nem ébresztene távozásunk semmi gyanút. Új életet kezdenénk a török császár vagy a magyar király földén, s még nevünket is elhagyóók a gyalázattal együtt, mely leselkedik utánunk, de többé föltalálni nem tudna. Jer, Klára! feledjük itt vagyónunkat, különben Kassai azt mondhatná, hogy tőle loptuk el.

— S hát e bölcsővel mit csináljunk? kérdé Klára a helyre mutatva, hol alig három hónapos csecsemője szendergett.

— Igaz, mi kötve vagyunk. A szegény beteg gyermeket miként tennők ki egy hosszú vándorlás viszonyosságainak! Vad gondolat volt tőlem. Egyébiránt csak tréfából hoztam föl; de nem kellene veled épen az elváláskor ilyen könnyelműen játszani. Jó-ságod, Kláram! maholnap engem kiállhatatlan szé-
szélyessé tesz. Isten veled!

Klára karjaival tartá vissza a férjet és kéréseivel, mert ha eddig aggódott, az újabb nyilatkozat után elrémült. Úgy tetszik neki, hogy a Kassai névben a rémítő titokhoz kulcsot nyert, s bár nem tudta miként, meg vala győződve, hogy ennek az embernek kell tulajdonítani szerencsétlenségöket s a veszélyt, melynek ki vannak téve.

Rimánkodása nem használt. Laczkó ingerülten bontakozott ki karjai közül, s a kocsi fölpattanva gyorsan elhajatott.

Az utcza végén, úgy kellett jobbra fordulnia, hogy a szombatos pap házának homloka ismét föltűnt.

Klára még a tornáczon állott, szemére tartott kendővel.

A férj magasra emelt főveggel int búcsút, de viszonoztatás nélkül.

— Egészen el van merülve a bánatban, s mintha hallanám zokogását. Igen sokat fedeztem fel neki, vagy igen keveset. Jobb lett volna hallgatni, ha nem lehettem nyílt... De vezekeljen — szövés tovább gondolatait a szárdisi angyal — öltözzék zsákba és hintsen hamvat a fejére az, ki a szabadakaratról tud a világ nagy szolgaságában álmodni. Szégyen e jámbor együgyűsége! megvetés rá!... Minden cselekedetünk tükör, melyben a végzet mutatja meg képét. S jó-e a tükör, ha egy király, rossz-e, ha egy zsvány arczát tünteti elő! Ki koszorúzná meg vagy törné szét ezért? Az örült... Ah! fejem kábul. Gondolatim örvényt szóttek, tánczolnak a habok a mély tölcsér körül, s bele vonják bőszejökkel hitemet, reményemet, az emberméltóság érzetét s az erény ábraképeit. Minden, minden szellemi elmerül!... Hadd! történjék meg! Vagy vesztettem-e vele? Szegényebb-e az ember, ha betegségeitől fosztatik meg. S miért volna szívem üres, holott benne van minden, mi az állaté?... Oh gondviselés! miért nem hirdethetem létedet a gonosz bukásában, s az erény ünnepnapjain? Miért nem kell nevednek mindig eszünkbe jutni, ha a világra fordítjuk szemeinket? S miért fosztott meg uralkodó székedtől fattyútestvéred, a kényszerűség? Ó vak

és érzéketlen, de rólad az írástudók komolyan mon-
dák, hogy szemed van és szíved.

A szárdisi angyal kedélye kormányvesztett hajó-
ként hányatott az ellenséges hullámokon, partot nem
látva és a tájékozó csillagok útmutatásait nem követ-
hetve többé.

Térjünk vissza az utazókocsitól az elhagyott nő
szobájába.

Bármennyire szerette Klára azon ifjút, kit családja
akarátának ellenére kezével ajándékozott meg, mégis
házasságok alkalmasint meg nem köttetik, ha világos-
ságra jön, hogy a leendő férj jobbágy-gyerek.

A XVII. században a legerősebb szenvedély is
meghunyáskodott e korlát előtt. Az örökös jobbágy
végtelenül alantabb állott helyzetre és szabadságra
nézve úrbéreseinknél, kiknek költözködési jogok biz-
tosítva, szolgálataik szabályozva voltak. S Klára szív-
kegyeltje sokkal többet tanult és tapasztalt, hogysem
a szerelem föláldozási készségét a legiszonyúbb tűz-
próbára ki merte volna tenni. Ő tehát több ügyes-
séggel, mint őszinteséggel a kővárvidéki Laczkókkal
köté magát össze, kik a puskások közé tartoztak.
Olvasóim számára megjegyzem, hogy a puskás oly
jobbágy volt, kit a fejedelem minden szolgálattól
fölmentett, azon kikötéssel, hogy a vadászatokban
tartozzék részt venni. A puskás látszólag csak haj-
szálnyival állott a jobbágy fölött, s mégis végtelenül
magasan, mert szabad volt. Őt senki sem kérte föl,
mint szökevény rabszolgát. Nem is vala szükség e

rendszabályra, mert a puskássággal járó birtoknak két kézzel akadt mindig ura.

Klára rokoninak, midőn választottját legrosszabb színben akarták is föltüntetni, eszökbe nem jutott azt születésére nézve egy puskásnál alacsonyabbnak mondani. Már itt, szerintök, ki volt mérítve minden, mit az osztálykülönbség lebeszélőt hozhat föl.

Hogy lehessen szökött jobbágy eléggé merész, művelt és tisztos állású leányt oldhatatlan kötelékekkel csatolni a testi büntetések és személyes szolgáltság soha sem évülhető igájához : erről Laczkó István ellenségei sem birhattak sejtelemmel, miután a rágalmozók gyanúsítása is csak a hihetőségek korlátai közt szokott működni, különben hatását vesztené.

A közszellem ily irányából magyarázhatjuk ki, hogy Klárára elég mély benyomást nem tett mind az, a mit férje a legdurvább nemeiről a napszámos munkának, s a legsértőbb lealázatásairól a más akaratjától függésnek, előkészítésül és vallomásként megemlíttett.

A nő csak annyit hitt belőle, hogy minden vagyónuk veszélyben forog, de ezt, önmerejébe s férje műveltségébe bízva, még nem tartá kétségbeejtő körülménynek.

Ha a fecske levert fészket ismét újra és újra tudja rakni, s legfőlebb az üldözésen okulva más ereszt alatt keres védelmet, rommá dőlt életterve vagy vesztett vagyona mellett miért csüggedne el épen az ember, ki egyedül bir értelemmel, s egyedül hisz a gondviselésben? Klára nem becsülte oly csekélyre magát, hogy az első balesetre tuladjon önértetén,

s az első megpróbáltatáskor féltse szívének erélyét.

De midőn férje Kassait említé, midőn ködbe takart szavain is átsugárzott, hogy a hatalmas és gyűlölt miniszter kezében van sorsok, s hogy általa üldöztetnek, akkor Klára egészen átérzé a veszély nagyságát, bár azt megnevezni nem tudta.

Szorongását rémületté fokozta a magábanlét.

Most először nem bírt foglalkozni.

Bálványként állott a tornácz előtt; merengett szobája sötét zúgában.

Reggel könnyű öltözékében nem érzi a hideget künn, a kialudt kandallónál ülve nem gyújtott késő este gyertyát, nagyobbik fia imádság nélkül aludt el. De midőn az utca egyik ablakából sem csillog már mécsvilág, midőn oly néma lett a különben oly élénk helység, mint a temető, melyben végződik; midőn minden ház és sírkő a kétféle álom egyenlő csendjét őrzi, s a lélekóra eltelte után kísértet és gondolat nem bolyg többé, a szombatos neje halk, azonban folytonos tevékenységben volt. A szekrények fiókjait nyitogatá, válogatott, összegyűjtött, irományokat tekintett meg, számlatokat nézett át, s csak ha mosolygó csecsemőjére, kivel talán álmában angyalok játszottak, veté tekintetét, látszott megindulva; különben nyugodt, gondolkodó, figyelmes és mindig elfoglaltabb volt.

Így találta a hajnal.

Ekkor kibontá hajfürteit, vetkezett, egybekulcsolt kezekkel állott egy perczig ágya előtt, csak lelkében imádkozott, mozdulatlanul halvány arcczal, néma

ajkakkal, emelkedő kebellemel, s egyetlen félénk könyvel szemében, mely sokáig reszketett pilláin, míg eltűnt.

Most háló-fejkötőjét gondosan csokorba kötö, néhány téveteg hajszálat visszaillesztett a csipke alá. Futó tekintetet vetett a tükörbe, parányi lábairól czipőjét, s himes szegélyű finom harisnyáját levonta, szabad mellét szűz ovatossággal kis nyakkendőjével befödö, ágyába csúszott, s gyorsan magára húzta a takarót.

A fölkelés szokott idejéig alig volt még fél óra.

Egyetlen cseléde akkor már ébren találta, mint máskor mindig.

Rendeleteket adott ki, s maga is dolgozott egész harangozásig.

Oh! az ő vallása híveit nem szólítá semmi harang imára! A tiltott hit titkon, kivételes időben, erdők, sziklaüregek, romok közt vagy magányos hajlékokban és ritkán gyűlt össze. De nemcsak kőből épült templomok vannak; minden ember szíve az, s Klára megcsókolá, könnyeivel, szavaival megáldá csecsemőjét, s kiemelvén a bölcsőből, keblére vette. Fohász-kodott, szoptata, elragadtatással merült a kisdud mosolygó tekintetébe, áhítattal fordítá szemét az égre, s míg az anyai szeretet édes kötelességét teljesítö, oly szűzies, ártatlan pír borítá arcát, és finom átlátszó vonalai oly szende — bár bánatos — kifejezésűek voltak, hogy a ki most látta volna őt, többé el nem hihetné, hogy a kellemet és szépséget a dísztermekben és ünnepi alkalmakkor lehet fölhalálni, s meggyőződött volna arról, mit a kéjencz soha sem fog

érteni: hogy a test búbájának legfőbb alkatrésze a lélek jósága s egy nő egész lénye akkor van összhangzásban, midőn a külalak ígázatéből az első hatás nem az érzékekre esik.

Klára letörlé szemeiből a könnyet, midőn ismét a leplet mellére összeilleszté, s meleg kelmékbe takart gyermekével az utczára lépett.

A helység népesebb részéből szegény és szétszórt kunyhók közé sietett.

V.

— Atyám, — szólt Klára, — e kisdedet a tejtől el akarom választani, és kérlek, kereszteld meg. Eddigi nevét a reformáltak templomából nyeré, s most még Barbarának hívtuk őt.

Az aggastyán, kihez a szombatosnő szavai intézve voltak, a lelkesültek sorába tartozott, kik az íhletéstől környezve, gyakran prédikáltak a hivek gyülekezetében az új Jeruzsálem szépségéről, az Antikrisztus arczáról, a végítélet rémes nagyszerűségéről, s a kárhozottakra váró gyötrelmek minősége felől. Mint-hogy pedig a tisztas öreg férfiú szónoklatainál fogva az Isten szolgálói közé számíthatá magát, Laczkó István távolléte alatt a rendes papi kötelességeket teljesítette.

— Leányom, kívánságod könnyelműnek látszik. Barbara még gyöngé, alig tölté be hatodik hónapját, s ha kebledről ily korán szakítod el ajkait, meg fogja sínyleni.

Klára aggodalommal tekintett magzatára.

— Hiszed-e, atyám, hogy e hideg téli időben nem

lenne rája nézve még veszélyesebb, ha egész napokon át a szabadban tartanám, s a vihar elől is ritkán vihetném meleg hajlékába?

— Leányom! kinek jutna eszébe egy csecsemőt a hóra tenni, midőn bölcsőben tarthatja, s dajkáló kéz helyett a zivatar által ringattatni? . . . A kosarat, melyben első nagy prófétánk, mint gyermek aludt, a Nilus hullámai sodorták ugyan magokkal, de Izrael Istenének szeme ügyelt a kevély vízre, hogy lassan ringva haladjon, és tisztelje az erőtlen ártatlanságot, mely szilaj kényére volt bizva. Azonban nemzedékek halnak el, míg az Úr egyszer találja szükségesnek, a bölcsőtől kezdve csodás kísérettel védni azt, kit nagy küldetésre szánt. S a te magzatod, leányom! azért adatott neked ajándéku, hogy úgy takard be az élet viszontagságai ellen gondoskodásoddal, mint a hogy tested elzárva és oltalma alatt tartotta, míg a születésre megérlelődött. Az ember akkor hisz a gondviselésben igazán, ha kötelességből semmit sem mulaszt.

— Isten bizonyosságom, hogy kötelességből akarom gyermekemtől idő előtt megvonni az emlőt — szóló Klára könnyezve.

— Akkor is, leányom! az újrakeresztelésnek ideje még nem érkezett el. Mi a hitbeigatás vizét fejletőbb koruaknak szeretjük elosztani.

— Atyám! meg kell válni magzatomtól, s talán hosszú időre. Ne kérdezd, mit érez szívem ekkora áldozatnál! Férjem egy kívánságát makacsságból tagadtam meg, s most belátom, hogy teljesíteni kellett volna. Az Isten a férjet bizta meg a parancsolás

tisztével, s a szombatosnő első erénye engedel-
messég.

Az agg szokott szertartások szerint igtatta a kis Barbarát a törvény üldözése alá eső felekezetbe, s ada neki igen cifra és hosszú nevet, melynek a világban nem sok hasznát lehetett venni, minthogy a polgári hatóság minden érintkezései közt csak álnévnek tekintik.

A keresztelés után Klára kételkedően, magával küzdve tekintett a szent férfúra. Látszott, hogy fél még be nem forrt sebeket érinteni, de még sem gondolja azt kikerülhetőnek.

Az öreg előérzé a szombatosnő szándékát, mély árny vonult arczára, s tisztos hószakála reszketni kezdett az indulat miatt, mely görcsös rángásokat idézett ajkaira.

— Ki ne mondd nevét! — szólt leírhatatlan keserűséggel. — Nekem nincs többé leányom. Ne tudakold a kárhozat edényét, melyből kiöntetett a mirha és tömény, hogy mint az elrablott templomkincs a szentségtörés vad czéljaira használtassék. Megtagadtam őt, mint ő megtagadta Istenét.

— Miért vagy oly szigorú iránta, hisz! most veszté el egyetlen fiát s az özvegyi gyászt még hordja.

— Az Úr ítéletei igazak! Elhagyja atyját, az erkölcsöt és a szent szombatot. Három főbűnért még csak két csapás érte. Nincs eléggé büntetve, — szólt az öreg kegyetlen fájdalommal.

— Szerelme volt tévedéseinek oka s eléggé lakolt szereteted elvesztésével. Szíve nincs megromolva.

— Nincs megromolva? — kiáltá indulatosan az

agg. — Akkor fűszert lehel maga a rothadás is, és a tiszta ég sugaraiban repkedő angyalok rázzák le kis szárnyaikról a ragályt, hagymázt és azon dögvészt, mely földünk virágzó vidékeit egyszerre temetővé változtatja. Nincs megromolva? . . . Akkor az Istent káromlás által imádjuk s Ábrahám úgy fogad ölébe, az égnek kapui úgy nyílnak fel számunkra, ha ördögöket idéztünk, a kígyóval földet ettünk s ha a sötétség lelkeinek szolgálva, csak akkor pirul el orcánk, midőn egy jó cselekedeten magunkat rajtakaptuk . . . Nincs megromolva? . . . Vagy talán az én vén fejem megfeledkezett a szavak értelméről, s azóta, hogy ő kéjhölgy lett, atyjától elszökött, s válását csábítója kedvéért elhagyta, a bűnt erénynek hívják, és a tisztaságot szennynek nevezik? . . . Nincs megromolva? . . . Átkom reá azért, mivel lelke gyökeréig meg van romolva.

— Oh atyám! ekkora gyűlöleted gyermekemet teszi szerencsétlenné, — zokogá Klára könnyekkel szemében.

Az öreg kérdőn és ámulva tekintett reá.

— Még ma elutazom, s talán messzebb, mint képelem, talán elhagyottabb ösvényeken és több sanyaruságnak kitéve, mint egy nő gyöngye teste el tudná bírni. Higyem-e, hogy csecsemőm nálamnál jobban fogja túrni a vándorlás alkalmatlanságait és az idő sanyarát? Oh! a tavasz még messze van! s nekem menni kell, sietve, tétovázás nélkül! És kinél hagyjam a kis Barbarát, ha leányod nem venné gondja alá?

— Hagyd egy barlang szája előtt, hol a nőstény farkas lakik. Majd beviszi odvába s emlíni fogja

szoptatni. Keresd meg e barlangot, de ne közelíts a hittagadó küszöbéhez, ki elég szemtelen magát még most is leányomnak nevezni. Legyen öröksége tőlem minden átok, melyet halálom órájáig agyam kigondolhat!

— Most már igazán szerencsétlen vagyok!

Oly csüggeteg hangon mondá ezt Klára, arczán úgy látszott az elhagyottság érzése, hogy az öreg a fájó benyomásnak ellen nem állhatott. Vigasztalni, bátorítani kezdé őt, orczáját, homlokát, redős, száraz, hideg kezeivel simítva.

— Nem kérdém, miért akarsz elutazni; te megfontoló nő vagy, s tettednek van bizonyosan elég oka; nem kérdem, miért hagyod el magadtól csecsemődet; te jó anya vagy s ekkora öntagadásra kétségtelen nem csekély tekintet birt rá. De gyógyszereid nem szerezték-e vissza sok szenvedő egészségét? anyádnak nincsenek rokonai? s mit vétettek testvéreid, hogy épen Jeftához — kinek nevét saját atyja undorral mondja ki — óhajtod vinni méhed legkedvesebb gyümölcsét, férjed szeretetének utolsó zálogát? Ily gondolatlanul kell-e bánni kincsünkkel! Ki adott valaha gyémántgyűrűt őrzés végett oly tolvajnak, ki szeme előtt rabolta el a koldus egyetlen fillérét? Helységünkben a hála, a becsülés, a rokoni indulat készen áll szolgálatodra, s te ahhoz folyamodnál, kit csak a bűn ismer, csak az elfajulás vezet, csak a hálátlanság táplál, csak az állati kék ringat álomba, csak az istentagadás költ fel tevékenységre? Menj, leányom, akármelyik szombatos hajlékába, menj akármely felekezet házába, a hol csak asszony

van, s meg fogod látni, mekkora örömmel fognak gyermekedről távolléted alatt gondoskodni.

— Nem hagyom e helységben őt, nem annál, kit ismerősömnnek vallhatnék és semmi esetre sem egy szombatos hajlékában. Veszély vár rá. A gonoszok érdeke kívánhatja, hogy megtaláltassék. Kutatni fognak utána. Én minden iszonytól tartok s tán jöhet oly gyászos idő is, midőn anyai kötelességem lesz : esküvel — bocsássa meg az Isten e bűnt! — más anya magzatának vallani őt. Jefta most temette el szerencsétlen vonzalmának egyetlen zálogát, még nedvesek szemei a könnyektől, szive még nyitva van az idegen fájdalom előtt; ő nem utasíthat vissza. Együtt játszottunk, mint gyermek, s azóta nem láttuk egymást. Mi emlékezhetünk a multra; a világ elfeledte azt: ez szükséges nekem.

— Meg vagy átkodva, Klára, s ismerem makacs természetedet. Ám vidd oda gyermekedet, hova szántad; de ha majdátkozni fogod leányomat, emlékezzél rá, hogy én nem tartottam őt leányomnak, én érdeme szerint megbélyegeztem őt előtted; én óva intettelek minden közeledéstől e gonosz lélekhez. Én mosom kezeimet. Rám semmi vád ne háruljon.

— Atyám! ne vond meg tőlem e lépésemért szeretetedet, — rimázkodott Klára.

— Eredj, én nem akarok haragudni rád, s lesz erőm feledni, hogy megbántottál.

Szivesebb szót nem lehetett nyerni az öregtől, ki magát gyakran a Szentlélek által hívé környezve, ki a szombatosok előtt nagy tiszteletben állott s Klára néhai atyjának legjobb barátja volt.

Midőn az asszony távozott, Kádár — mert így hívták áhítatos aggastyánunkat — Kádár, a szent férfiú, egész hosszú sorát nyitá meg az átkozódásnak, s a mi csapást nem kért leánya fejére, az egyedül az emberi nyelv szegénységének s nem az ő indulatjának köszönhető.

Jefta valóban sokat is vétkezett; letért az erény útjáról, eltűnt az atyai háztól, s hogy csábítójának neje lehessen, hitéről mondott le, de szíve a boldogabb pillanatokban is az atyján elkövetett vétkek miatt vérzett, s midőn egyik bánat a másik után szállt rá, midőn egyik szerencsétlenség a másikat váltá föl, ha nem is legszaggatóbb, de legállandóbb keserve azon sötét órák emlékéből szivárgott, melyek atyja haragjára okot szolgáltatottak.

Félévi házasság után férjétől megfosztva, egyedül gyermekének élt, s még a gyászév kitelte előtt gyermekétől megfosztva, a bánatnak és jótékonyságnak áldozta óráit; de egyik áldozat sem volt kedves az ég előtt. Bánatja nem tisztult a könnyek által; förgeteges és sötét maradt; jótékonysága nem szült kielégítetést kedélyének, s azokat, kikre hárult, nem lelkesíté hálára.

Jefta és az ég kegyelme közt ólomfellegeként terült szét az atyai átok s fölfogott minden sugarat, hogy alászállani ne engedje.

Jefta már nem ismerte többé a reményt, s hogyan volna oly merész, hogy a boldogság nevét eszében akarja tartani!

Puszta volt szíve és életkilátása.

De csak a bezárt koporsóba nem hathat egy csil-

A másik perczen már Jesta kebelén volt az idegen csecsemő.

lám is a világosságból. A barlang, hova üldözőink elől menekszünk, s a börtön, hova üldözőink hurczolnak, bir oly nyílással, melyen a derűből valami parány áttévedhet.

S Jefta vétkezett, midőn remélni félt.

A kislelkűség legszelidebb, de mégis egyik neme az istentagadásnak.

Ezért megszégyenítettett.

A merengés sötét pillanatában lepte meg őt Klára.

Mily véletlen és kedves változás a komor egyhangúság közepett.

A másik perczen már Jefta kebelén volt az idegen csecsemő; oly közel szívéhez, mintha szülöttje volna.

Oh! mint sirt ő örömben, és mint sirt Klára bánatában.

VI.

Kassai Elemér, midőn Gyulai Ferencz az utczai rakonczátlanságnak véget vetett, Pécsi Deboráht kocsin a Mikóházba vitte.

A leány arcza márványfehér és hideg, nyugodt volt; de ajkát élesebben szorítá össze, sötétkét szemében mélyebb tűz égett.

Mozdulatlan vonalai vitázó és erős érzéseket lepleztek el.

Mielőtt Elemér kart nyujthatna, a kocsiból kilebent, s mintegy kerülve az ifjút, gyorsan, igen gyorsan siete föl a tornáczlépcsőn.

Az előszobákban aggódó, zajló, s megfélemllett cselédekkel találkozott, bent pedig sáptó nők, kik

ijedtségökből még kiócsudni nem tudtak, veték rá rémült tekintetöket.

Csak Mikóné, egy tisztos matrona, fekete főkötője alatt ősz fürtökkel s az évek, de nem a megindulás miatt reszkető kezekkel — csak a ház asszonya fogadá a szokott nyugalommal s ölelé meg azon szives és vidám magatartással, melyből szeretet és bátorítás sugárzott.

— Férjem még a fejedelemnél, s minthogy soká késhetik, ha megengeded, Deborah! én viszlek haza. Kisérőül nagyobbik fiam fog jőni, s hogy az utozanépet a vállszalag illő távolságban tartsa tőlünk, reménylem, szives lesz Kassai Elemér öcsém is kocsink mellett lovagolni.

— A Kassai név, — szólt felgyult szenvedélylyel Deborah, — eddig sem szokott a gyűlölet lecsendesítésére használtatni, ma pedig a mi családunk kiirtására vészharang és lármadob volt. Vagy nem éltették-e Kassai Istvánt azok, kik Pécsi Simon fejét kérték?... Oh! Elemér, indulatom igazságtalanná tett ön iránt! — folytatá a leány a gúny mosolyáról fájdalmas rezgésre átmenő ajkszöglettel és kipirult arcczal. — Bocsásson meg gyöngédtelenségemért! De Pécsi Simon leánya...

— Ne folytassa tovább, Deborah, akár bünös, akár ártatlan nagybátyám a tömeg lázításában, én mélyen érzem, hogy jelenlétem az ön atyjára rossz benyomást okozhatna. Helyzetünk által gyakran elítélteünk; helyzetünkben van sorsunk és bününk. Miért panaszkodjam! Egyébiránt engedje meg, Deborah, s engedje meg kedves asszonyném, hogy magam

helyett barátaim közül állíthassak más kíséretet. A nép már csendesnek látszik ugyan, de csak most dühöng, s egy részeg vagy őrült megint föllázíthatná. Néhány percz alatt itt lesznek barátaim; addig, kérem, halaszszák menetelőket.

Elemér szelid, majdnem nyugodt hangon ejté e szavakat. Csak arczvonalain látszott a bánatnak vagy szenvedésnek árnya, — egy vékony ködfátyol, melyet a nem eléggé éles szemű észre sem vett, és a kételkedő szintűgy magyarázhatott volna a még be nem hegedt seb által okozott fájdalom nyomának, mint a végkép szétszakított viszony, az eloszlott utolsó család és az eltemetett szerelem miatti szomorúságnak.

Deboráht ingerlé a lovagias ajánlat és a higgadt hang.

— Nénémnél maradok, — menteketőzék, — míg férje hazajövé, elégséges kíséretől fog gondoskodni. Talán egy országtanácsos házából nem hurcolhat egy másik országtanácsos az utczára, nem tépeti le ruháimat magas politikai czélokért, s nem tesz ki közgúnyra, mert atyám pénze nem az övé. Szívemből sajnálom, Elemér, hogy midőn ön bántalmaktól oltalmazott, nagybátyját bántá meg, bűn volna tőlem, ismét hasonló áldozatot követelni. Sőt visszautasítanám ezt, esküszöm, ha életem függne is e makacsságtól; visszautasítanám, mint önre károst, atyámra megalázót, rám nézve gyöngédtelent.

Majdnem sátáni göggel és gúnynyal voltak e szavak ejtve.

Mikóné neheztelő bámulattal tekintett Deboráhra.

— Ne ütközzék meg, — szólta Elemérhez fordulva, — ne ütközzék meg hugom ingerült kedélyén. A szegény leány ma annyi gyalázatos és rémítő dolgoknak volt tanuja; atyját annyi ármánytól látta fenyegetve, hogy alig lehet hibáztatni, ha az első benyomás közt csak Kassai István uram ellenséges indulatjára gondolt. De azért nem szűnik meg elismeréssel lenni ön nemes magaviseleteért, és sajnálni fogná, ha a pillanat hevében esett nyilatkozatai többnek vétetnének, mint a mik valódilag.

— Néném, — tiltakozék Deborah, — nem akarom sem magamat, sem mást abban a csalódásban ringatni, hogy a Pécsi és Kassai név közt örök sorompóként nem áll a mai nap emléke.

— Hisz ez emlék vegyes, — válaszolá Mikóné. — Egyik Kassai ellenetek tört, a másik téged védelmezett.

— Nagyságos asszony, — közbeszólta Elemér, — kétségtelen, hogy nagybátyám gyűlölettel viseltetik Deborah kisasszony atyja iránt. Azt sem merném tagadni, hogy boszúra hajló ne volna. De alig hihetem, hogy képes lenne a nép söpredékét rakonczatlanságokra izgatni. Ha szive ily eljárást áhítna is, elméje kárhoztatná, s nála az ész az úr. Én nem értek országos dolgokhoz, nem is kívánok azon titkokba avattatni, mik a sötétségben keletkeznek s csak az okozott veszélyek útján vezetnek létezésök nyomára. De bármennyi rosszat tegyek föl a hatalom embereiről, még sem hihetem, hogy egyesek megrontásáért a nép dühét élesztenék, mert e düh az elnyomatottól az elnyomókra szokott visszafordulni.

S nagybátyám, ha hirénél rosszabb jellemű volna is, csupa önzésből sem folyamodnék utczai lázadásokhoz. Azonban föltéve, hogy lázított, s hogy ő gyűjtött össze Pécsi Simon nagyuram szidalmazására egy csoport bősziült nőt és részeg kézművest: akkor is hogyan tudhatta Deborah kisasszonynak egy beteg asszonynál mulatását? s ha tudta, hogyan vetemülhetett férfi és magasrangú létére egy úrhölgy bántalmazására? s ha bántalmazni is akarta őt, hogyan nem küldötte tehát bérenczeit a beteg asszonyság házára, s hogyan bizta ördögi tervének sikerülését azon véletlenre, hogy Deborah kisasszony a szobában maradás helyett az utczára fog kilépni? Oh, kérem, e kérdéseket méltóztassék nagysád saját belátása szerint eldönteni. Nincs kedvem Pécsi Simon leánya ellen egy kérdésben oly rokonomat védelmezni, kit százban magamnak is kárhoztatni kell. Csak azt sajnálom, hogy midőn nagybátyám hihetőleg bűneinél erősebb vádakkal terheltetik, én nagysád által oly elismerésben részesülök, melyre, fájdalom, érdemetlen vagyok. Bár védhettem volna sikerrel őt, kit nemtelenül támadtak meg; bár ont-hattam volna engesztelő áldozatul véremet azon család egyetlen ivadékáért, ki csak keserűséggel fog a névre emlékezni, melyet hordok; bár részesültem volna a gyöngéd szerencsében, hogy most holttestem, nem pedig halló, látó érzékeim, nem fájó lelkem előtt hozzon ítéletet Deborah kisasszony rólam és nemzetségemről! De sebem miatt nem valék képes sikerrel oltalmazni nagyságod tisztelt rokonát, a megtámadók gyávasága pedig életemet semmi kocz-

kára nem tette ki. S ha egy bajtársam erélyes, büszke magatartása varázst nem gyakorol a tömegre, akkor a felbőszült szenvedély rakoncátlanságai még tovább terjedtek volna. Deborah kisasszony egyedül Gyulai Ferencznek köszönheti szabadulását.

Mit érzett e nyilatkozat közben Deborah, nehéz volna a legmerészebb arczismerőnek is a gyorsan változó vonalokról leolvasni. Annyi igaz, hogy a végszavakra finom pír borította a büszke és hideg leány orcáját, s a szégyennek és önvádnak bizonyos vegyülete olvadt a neheztelésbe, mely rövid habozás után tekintetének állandó kifejezésévé lett.

Elemér, kerülve minden további vitát, a távozásra kínálkozó alkalmat megragadta, s mielőtt a csend félbeszakíttathatott, rövid, száraz búcsúval távozott azon házból, melynek küszöbét átlépni talán sokáig nem lesz alkalma, s azon bálványozott lénytől, kivel sorsát egykor összekötöttnek hitte s kivel minden viszonya most már örökre megszakítva.

— Igazságtalan voltál iránta, — szólt Mikóné Deborahhoz.

— Atyám nem engedte volna meg életében házasságunkat és sirjában is megfordulna, ha a mai nap után, halálát bevárva és a gyászruhát elviselve, kezemet nyujtanám neki. Polgárháborúk, pártok villongásai elégszer távolították egymástól messze a szívet, kiket ígélet és hajlam egymáshoz kötöttek; de mióta történetirók vannak, s a multat a jelen számára kiragadják az enyészet örvényéből, mint a buvár az erőtlen gyermeket, ki el akar merülni; a mióta szerzetesek és az iródiások papirosra teszik, a mi a bűn

és erény küzdelmeiből szemök előtt foly le, soha, néném! nem volt eset, melyben inkább lett volna kötelesség gyűlölni azt, kit egykor szerettünk, mint a mostani. Elemér szándékosan feledé, hogy nagybátyjáért atyám iszonyodik vele találkozni; értse meg tehát, hogy Pécsi Simon leánya előbbre becsüli atyjának jogos haragját, mint saját érzelmének dőre tévedéseit.

— Hugom! Báthory Zsigmond leköszönése óta napjainkig sok család-gyűlöletet láttam házassággal kiegyenlítettetni. Egy jobb nemzetség sincs Erdélyben, mely a lefolyt ötven év alatt esküdt ellensége ne lett volna a másíknak; de a sebeket, melyeket az atyák meghasonlása metszett, többnyire az ivadékok szerelme hegeszté be. E balsam által élünk mi, s nem lett még halottá hazánk. Nagyatyám Báthory Zsigmondért küzdött, férjem nagyatyja Kendinek és Báthory Boldizsárnak fogta pártját; apám a megvert Báthory Gáborral vonult Váradra, míg férjem atyja Bethlen Gábor kedvelt tanácsosa lett. A két ház két nemzedéken át egymás rontását tervezé; de végre bennünk egyesültek a rég ellenségeskedő érdekek, s én és férjem a mult ádáz gyűlöletéből csak a szeretetről vettünk okulást.

Deborah szemében köny csillogott, de mintha felindulását szégyelné vagy kárhozzatná, vállat vonva szólt: — A Gesztiek, Kamutiak, Jósika István, Imrefi csak pártdühből vagy személyes boszúból üldözték ellenfeleiket, ellenben Kassai István közönséges rabló, ki mindazon erszényt, melyet valaha atyja kötött, atyám aranyaival szeretné megtömní.

Deborahnak majdnem igaza vala Kassai István jellemére nézve, s mégis maga érzé legjobban, hogy egész föllengésében önámítás, csalfaság és színlés volt.

Mikóné kifordult gazdasszonyi intézkedéseket tenni, Mikó még nem érkezik, s Pécsi leányának oly erős izgalmak után, melyeken ma átment, úgy látszik fél, vagy talán egész órát magában kell tölteni.

Ma hallá nénjének, a «beteg asszonynak», hajmeresztő történetét ;

ma látá e szerencsétlen teremtés iszonyú halálát ;

ma rohanta meg őt, a büszke és aristocratikus érzelmű leányt, a bőszült nép s neveté ki vad hahotával ;

ma szegezték ellene rongyokba takart kufárnők, piszkos kezű, bort lehelő banyák ferde szitkok közt ökleiket, és ma akarták letépni róla a ruhát, hogy szemérmes szűz keble, melynek igézetét csak a vakmerő képzelem rajzolta le magának, most az összezsúrdult utczanép fajtalan szeme és gúnyai számára feltárassék, úgy, a miként egy kéjhölgyé sem szokott ;

ma szabadítá meg őt a gyalázattól és veszélytől két ifjú ; egyik, ki határtalanul imádta, másik, ki negédes modorával akarta figyelmét megnyerni, talán csak szeszélyből, talán csak kalandori szórakozásért ;

ma szakított végkép azzal, kit egykor vőlegényének hitt s évek óta vélt szeretni ;

ma támadtak szívében kétes küzdelmek, melyeknek természetére gondolni még nem volt ideje.

S most egyedül van !

Most Deborah gondolkodhatik !

— *Egyik Kassai ellenetek tört, a másik téged védelmezett.*

Oh Istenem, mily kín magányosan lenni, midőn vádak vagy emlékek nyomják lelkünket! midőn álmokból, ferde benyomásokból és démoni érzésekből egy bős sokadalom támad, fölvert rajként zszibong körülünk, fullánkjaival fenyeget, s védve vagy elhagyva magunkat, egyaránt lehetünk bántalmaiknak kitéve! és százszor kín e magány, ha sejtjük, hogy idegeink izgatottsága oly tükröt tarthat előnkbe, mely által önbecsülésünk csökken; holott ha nyugodtabb perczekben lepne meg az egyedüllét, hidegvérünk és részrehajló eszünk oly vonásokban rajzolná le énünket, melyek letörölnék vagy szelidítnék lelkünk arczáról a sötét, a kísérteti árnyakat! A ki néhány perczet úgy élt át, hogy magát nem becsülhette, a gyémántként, mely törést kap, sohasem fogja úgy összegyűjteni és visszaragyogtatni a sugarakat; sohasem képes úgy örvideni, mint addig tevė. Nem minden bűnből vagy vádból támad azon mély szomor, mely a hang és arcz derűjén mindig útát tud törni magának, s örök tiltakozásként vegyül a szerencse és boldogság közé. A belső meghasonlást csak az idézi elő, ha tetteinkben hiányzott a nemesség, s ha azok a jog színével birván, helyeseltetnek a sokaságtól, de elítéltetnek egy egyén, — önmagunk által.

Mint mondám, Mikóné távozott.

Deborah a teremben egyedül maradt.

VII.

Körül nézett. Neszt hallott, szive dobogása volt. Lehajtá fejét könyökére, s könyökét, mely az asz-

talra támaszkodott, elfedte a pártájáról aláomló fátyol, mely hullámozó fehér ködével arcját is beborítja.

De a mint a világ elzárva lett előle, a világba ragadtatott be.

Elemér rég kiment a házból, s már lakására is megérkezhetett, ha oda akart; azonban Deborah az elúzótt ifjú lépéseit még hallá a tornáczlépcső kövezetén. Oly lassú, oly kísérteti nesz volt ez, mintha a vékony fövény fölött őszi szél járna, s a súlytalan parányokat söprené tovább, tovább. Néha úgy rémlett, hogy Elemér visszafordúl, s azért nincs több zaj, mert az ajtóra néz, melynek kilincsét soha érinteni nem fogja, s mert előveszi a kis érmét, melyet három év óta keblén hord, fölpattintja rugóját, kitépi az aranysárga tincset, mely benne az örökkévalóságot jelentve, gyűrűvé tekerődött. Oh! az a Deborah haja, . . . egyetlen emlék szerelmök verőfényes, de már lehunytt napjából. És Elemér a porba dobja. Ah! előbb legdrágább kincse volt, most megvetésének tárgya.

Deborah indulatosan emelkedett föl az asztaltól, letépte kebléről a másik érmét, mely Elemér fürtjét őrzé. Kis lábával dühösen tapodott a vékony arany lemezre, s megint felvevén, megnyitá az ablakot s hirtelen aláereszté az érmét. A hideg szél forró arczára csapott s kijózanította őt mámorából.

Az egyik ábránd volt, a mi az ifjú tettét festé, a másik való, a mit a leány tett.

Nem volt többé keblén érzelme. Ott hever a havon, csak a fekete selyem zsinór, mely Deborah nyakán maradt, él tanúként a multból.

S kivel bánt ő oly szívtelenül? . . . Megint előtte Elemér; pedig most nem hajtá fejét merengőn a könyökére, pedig most hátravetett fátyollal és büszkén jár a szobában. De körülé van az ifjú, nem úgy már, mint a lázas idegek ábrája, hanem mint az emlékezet hű rajza, melyet elménkben látunk, nem a térben, s mely nem kísértet, de kísér, velünk van. Deborahnak eszébe jut Elemér, s hogy sebzett jobb-
jával nem birván a kardot, baljával védelmezi őt. A helyzet nem festői, a fordulatok nem művésziek, s általában kevés igézet van oly jelenetben, midőn valakit védünk, holott magunkat sem tudjuk oltalmazni. Miért tenné vászonra a művész, mért vésné ki a szobrász? A balkézzel folytatott vívásnak nincs elég kecse. Életünkbe kerülhet, de a néző szemének nem tetszik. Azonban csak néző volt-e Deborah? Oh! a finom izlésű leány gyöngédtelen lelkiismerete most valami olyasról is kezd beszélni, hogy Elemér kórágóból kelt fel, védelmére sietett, s ha az a kardot forgató bal kéz nincs az utczacsoptozat közepett, Pécsi Deborah igen művészietlen, sőt torzhelyzetekbe juthat vala, nielőtt a Mihály-kaputól az őrizet elhivatott volna . . . Mivel fizettél fölláldozásáért neki? kérdezte ismét a finom leánytól a goromba lelkiismeret. Úgy-e, szakítottál vele, mintha bűnös volna, családja nevét dobtad szeme közé s egy tisztos úrhölgy előtt kivántad lealázni őt? Hol volt a szíved, hogy ezt tehetted? vagy a te szíved csak vértartó edény, csak vérforgató gép volna-e? Szeretném, ha kevesebbet tartana a világ rólad, Deborah, s te többet tarthatnál magadról! . . .

— Oh hiú gondolatok, tépelődött magában a leány egy puha kerevetre dőlve, melyen még sem lett nyugvóhelyet. Tekintetét véletlenül az átelleni tükkörre veté, s a drága velenozei üveg, melynek hűségéért annyi pénzt fizettek, nem akart neki hizelegni. Sápadt, dúlt, sötét vonásokat vert vissza.

— Ki merné állítani, hogy annyi árulás, üldözés és ármány után, akkora családgyűlölet mellett kezem valaha Eleméré lehetett volna? S ha még csak gyűlölet forogna fönn! De atyám utálja, megveti a vén Kassait. Nem ülne oly székre, melyet az ő ruhája érint, s ha undorát pillanatig legyőzve egy hóhérral szorítana jobbot, csak megmosdanék s azonnal tovább folytatná a munkáját; de ha Kassainak nyujtana kezét, örökre hinné, hogy maradt ujjain valami mocsok, melyet lemosni lehetetlen és a lopott kincs rozsdáját, a hamis ítéletek tintafoltját s a legpiszkosabb üzletek szennyét bélyegként látná bőrébe evődni. Hiba volt, hogy midőn atyám indulatját legelőször észrevehém, akkor nem viseltem határozottan magamat, akkor nem téptem szét Elemér minden reményét. S ha végre most teljesítem azt, mit eddig is bűn halogatni, kinek van joga szemrehányásra, ki szólhat meg engemet? Elemérnek volt kötelessége visszavonulni, neki nem kellett volna engemet azon kényszerűségbe hozni, hogy tudtára adjam: mivel tartozik saját büszkeségének és atyja akaratjának egy önérző némben és egy engedelmes leány.

Így okoskodott Deborah, de a kíméletlen lelkiismeret a kereveten is vele volt s rövid hallgatás után ezt mondá: — Esküszöm, Deborah, s csak én

nem szoktam hamis esküt tenni, hitemre állítom, hogy te ma azt a szegény Elemért el nem taszítottad volna magadtól, ha Gyulait meg nem látod, ha az ő lovagiassága, merészsége, gőgje, urias magatartása nem bilincseli le szivedet. Jól esett sebzett kedélyednek a gőg, melylyel a népsöpredékre tekintett s hogy selyem ostorral fékezé a ronda vadállatokot, és azok reszkettek szeme életől, míg az Elemér kardja élet fitymálák. Ez tetszett neked, s most ledérségedet takarod elvekkel. De honnan tudod, hogy ő vágnék a te szerelmedre? hiszed-e, hogy csak egy szikra is lesz keblében azon hűségből, mely a megvetett másik ifjában évekig égett egyenlő lánggal, és semmi hamu sem mutatá fogyását? Mit birsch Gyulaitól egy nyájas mosolyon kívül? s te azért a szíved táján sokáig hordott érmét dobtad az utczára? Úgy-e, most fölvennéd a hóról, honnan, ha az ablakon kinézzsz, még vádlólag fog szemedbe csillogni? s végtére is miért vennéd föl?

— Soha, soha! — zokogá Deborah. — Inkább törjék el kezem.

Sűrűn omló könnyek közt találta őt a belépő Mikóné.

— Atyádat értesítettem a történetek felől, s most már minden aggodalom nélkül maradhatsz nálam. Holnap reggel, vagy ha tetszik, ma estve magam viszlek haza. Gécziné halálát is megírtam, csak Elemérről hallgaték, . . . de te sírsz, képedből ki vagy kelve, szemeid veresek, ajkad reszket, . . . édes Deborahm, mi lelt?

— Igen rosszul érzem magamat, néném, — szólt a leány.

Mikóné Deborah homlokát tapintá, kezét megfogta, üterét érinté ujjaival.

— Egy kevés lázad van, hugom! Ágyat vettetek, pihenj ki, hogy hamar visszanyerhesd nyugalmaidat. Feküdjél le kedvesem! Ne vonakodjál, . . . Deborah, csak egy pár órát ülj ágyban. Meglásd, megint jobban fogsz lenni. Halantékod dobog. Deborah, jer hálósobámba.

Valóban ő beteg volt, egész nap beteg, nyugtalanúl gyúrte össze vánkosait, arcza rózsapiros volt, szemében idegen láng égett, s összefüggés nélküli éber álmok s álmodó éberlét közt beszélt egy érméről is, mely villog, égeti a havat, . . . s ha még csak ez volna! de az ő szemét is égeti, lelkéig süt tikkasztón, hervasztón.

— Szegény félrebeszél — mondá nejeének Mikó.

— Mindjárt itt lesz az orvos — válaszolá halkan a háziasszony.

— Túlizgatottság miatt támadt baj, holnaputánig bizonyosan el fog múlni — szólt az orvos, rövid vizsgálatot tartva a betegen s hosszú receptet írván számára.

VIII.

Pécsi Simont a történteokről értesülés kiragadta magányából.

Meg akarta mutatni, hogy ki ő; látni akarta, hogy mit tartanak felőle.

Dacczal tölt el keserőség helyett. A szerény

visszavonulást gazdagságának és tekintélyének fitogtatásával szakítá félbe.

Kedvező alkalmat nyújtott erre Gécziné gyászesete.

Szégyelte az élő rokont ismerni, a halottat büszkén vallá magáénak.

A «beteg asszony» nem volt egy főúr társaságába való, mert férjét a gúnyoló népnek ketreczben mutogatták; de a «beteg asszony» holttestét a családi sírboltba fejedelmi díszszel kelle eltakaríttatni, mert a nép hasonló gúnynyal illette Pécsi Simont, mint egykor Géczit, s e silány tömegnek nyomorult véleményét kislelkűség volna tekintetbe venni.

S mint fogja boszantani Kassait, ha üldözöttje, aggodalom köde helyett, homlokán a magas rang és szertelen vagyon dicskörével jelen meg, s ha a nép, mely tegnap dühös szelindek volt, ma szelid és aláztos uszkárrá válik!

S mitől félne Pécsi?

Talán a szombatosok elleni törvény föléléstésétől?

Hisz nyiltan nem állott még e felekezethez.

S hát Kassainak nincs-e oka tőle félni?

Nem volt-e Pécsi egykor mindenható korlátnok, nincs-e most is erős pártja az aristocratiában, s nem üríthet-e ki arannyal tömött zsákokat, akár a boszúért, akár becsvágyból, míg a fukar Kassai a halált sem váltaná meg a rája nézve még iszonyúbb halál — a pénztől megválás által?

Volt-e csalokoskodás e nézetekben? vizsgálni nem akarjuk, csak följegyeztük.

A «beteg asszony» holtteste díszes terítón, drága kelmékben hevert, míg nem hármas koporsóba zára-

tott, s fölemeltetett a halottas kocsiba, melyet gyászfátyollal takart hat paripa vont a székesegyházig, hogy ott nagyhirű papok szónoklata s a püspök búcsúztatója avassa a Pécsi Simon balázsfalvi sfrboltjának méltó lakosává.

A szónoklatok ki is tüntek, s a nép figyelemmel hallgatta, míg a főurak, kik majdnem teljes számmal voltak jelen, gyakran feledék szemeiket az ismeretlen czímereken, melyek az egyház falait belepték, s tanakodni látszottak: melyik a Pécsieké, melyik a Géczieké?

A fejedelem a szertartáson nem volt jelen; de György úrfi tartván magát a «tegnapi dynastiák» azon arany szabályához, hogy a trónörökösnek az ellenzékhez kell szítni, egész udvari személyzetével ott vala.

Némelyek nagy fontosságúnak rebesgeték a tényt, mivel híre járt, hogy a fejedelem még életében utóddá fogja választani György úrfit; de Pécsi bölcsőbb államférfiú volt, mintsem a fiatal herczegnek, ki iskoláját most végzé, elégületlenségét csak félig megtanult leczkénél többnek vegye, s ha büszkén tekintett a díszruhás halotti vendégekre, nem a jövődre számíta, hanem jelen helyzetének súlyát méregeté, s elégnek találta azt, még Kassaival szemben is.

Ez adott szép és kifejezésdús arczának akkora méltóságot, mintha római patricius volna, még pedig a köztársaság arany korából.

Az isteni tisztelet végével a koporsót megint halotti kocsira tevék s eljött a döntő pillanat, mely Kassai és a népzavargás ellen volt kiszámítva.

A holttestet Balázsfalvára a Mihály-kapun kellett volna vinni, de Pécsi a Miklós-kapu felé indítá, hogy Kassai háza előtt vonassék halkán tovább. Értésülve volt a vén korlátnok gyöngélkedő állapotáról, mely őt szobájában tartá, s tudta gyermekies kíváncsiságát, hogy lopvást mindig az ablakon tekintget ki, s ha fontosabb látvány nincs, az utozagyerekek veszedéseit élvezi.

A nagy és kicsiny harangok megkondultak.

A főiskola minden énekelni tudó növendéke zengé a gyászdalokat.

Néhány pap is a tetem előtt járdalt, zoltárral kezében, áhstattal arczán.

De a kíséret, mely a koporsó után ment, volt hivatta, nagy benyomást tenni az összecsődült tömegre.

E kíséret létesítése a porból emelkedett főúr sok fáradságába került.

Nem alázhatá le magát unszolásokig, s a Kassai elleni dacz egy félig elhangzott név körül dicskört vonni nem volt elég erejű.

Mikó, ki Pécsi régi barátja vala, czimeres kocsija elé hat lovat fogatott, s fekete bársonyba öltözött nején ragyogtak az ékszerek, három ósanya takarékosága és fényvágya csillogó emlékei.

Szerédi a vén Kassai ingerlésére megjelent dízhintójával, s ezt azért sem mulasztá el, mert alkalmat lelhetett a másik fölvergődött főúrnak, kit most pártol, nevetséges gyöngeségeit kémleni, és élczekre használni.

A Mikó és Szerédi rokonságaiból jelentékeny számú dandár telt ki, nyalka öltözetben, szilaj mé-

neken ; György úrfi kamarásai közül is egypár csatlakozott hozzájuk, s Pécsi a Fehérvárhoz közel fekvő jószágaiból tudott annyi védenczet és uradalmi tisztet előállítani, hogy a testet követő tömeg számára és fényére nézve az emlékezetesek közé vala sorozható.

A «beteg asszonyt» e csoportozatból talán senki sem ismerte, csak azt tudták, hogy a népsöpredék bántalmi okozák halálát s hogy Pécsi Simon rokona volt.

A gyászmenet tehát erős tiltakozásnak látszott azokra nézve, kik Bethlen Gábor fejedelem megbukott miniszterének befolyását tagadták, s kik többé veszélyesnek sem hívék a haldokló oroszánt, egy régi mesében említett állatként, megrúgni. Azonban a mi az idegennek és a sokaságnak imponál, a részleteket vizsgáló és a viszonyokat ismerő előtt gyakran veszti el komolyságát, s az erő öltözékében a gyöngegség alakját gyaníttatja, vaspánczélban az izmatlan testet, melynek csak tehetetlenségét növeli az, mit védelműl vett magára.

A gazdagság varázsával inkább hatott Pécsi, mint az aristokratikus összeköttetések dicskörüvel.

A hintó, melyben ült, Brandenburgi Katalin menyegzője óta párjára nem talált, mert Rákóczi az aranyat nem kerékpántokra szerette veretni, hanem szekrényébe zárta el, s példája hatással volt fiatalabb korú országnagyokra, kik a pazar Báthori Gábor és a fényűző Bethlen udvarában nem tehetik még hosszas megszokás által második természetökké a csínt, választékosságot és ragyogást.

S ha Pécsi hintójának diszítványai a dúsgazdagot vezették a bámész nép képzelődése elébe, kecses alakja a szép izléssel bírót elégité ki. Nagy volt a nélkül, hogy a nehézség eszméjét költené föl. Nemcsak külsőjének és borítékának színe, de minden, a legkisebb szegtől a legizmosabb izekig, oly összhangzású, mintha nem egyberakva, hanem egyszerre lett volna alkotva, s a választás, rendezés és szép-arányosság nehézségeit nem is kellett volna leküzdeni, mert azok önkényt oldattak meg.

Azurkék szövetű s áttört aranytól csillogó hálóval borított hat andaluzi szürke vonta a pompás járművet, büszkén hordozva nyakát, s oly iskolázattal, melynek föladata volt sok mozgékonyság mellett keveset haladni s az idomok szépségét, a vér tüzét, a meghajlások kecsét tüntetni föl. Mindenik ló mellett, vezetéket tartva kezében, díszruhás csatlós léptet. A fogat előtt a kengyelfutó halad, mintegy utat törve, a hintó háta mögött pedig a szolgák sűrű csoportozata.

Pécsi Simon egyedül ült a bibor-vánkosokon, betegsége miatt Deborah jelen nem lehetvén.

Az agg államférfiú tekintélyes alakjával, az esteledő kor minden sajátos szépségét és méltóságát kifejező arczával, tar homlokával, nagy kék szemekkel, hideg s mégis szives magatartásával, melybe jellemének s a gyászszertartásnak kellő komolysága vegyült, nem tévesztheté el hatását a tömegre, még akkor sem, ha a vagyon, rang és hatalom számos jelvényeivel nincs körülvéve.

A merre a hintaja haladt, emelkedtek a fővegek,

mintha a harmadik nap, mely a nép rakonczátlan-sága után telőben van, ugyanannyi év távolságát ékelné a jelen hangulat és a régi közé.

De a tisztos férfitu egészség-piros vonalai most a szokottnál jóval halványabbak voltak, s ki tudná, e csekély elhajlás hányféle indulatot s mekkora szenvedélyt jelezett!

Mi nem jutott Pécsi eszébe, míg tekintete csendesen nyugodott az egyéneken, kiket most bámész kíváncsiság csődített össze, s egykor vak düh?

A hintó ajtóinál jobbról és balról egy-egy udvari tiszt lovagolt, bogláros övében rakott mívű vadászkéssel s hosszú török pisztolyokkal. Mindketőnek nyregkápájáról zömök vidrabőr-zacskó függött. A hogy a menet a templom körét áthaladta, az udvari tisztok marokkal kezdték szórni a pénzt.

A közszokás ellenére ezért zárta be Pécsinek, a legközelebbi rokonnak hintója a gyászkiséretet.

A jelenet, mely bekövetkezett, vadabb volt, mint a mennyit mélyebb érzésű kedély mellett rendezni vagy csak eltúrni is lehetett volna, de a gazdag fölvergődöttet hiúsága és sértett gőgje ragadá a temetékdivatozó alamizsna-osztás e badar gyakorlására.

Kapzsi öröm zaja vegyült a gyászénekbe, tolongás háborította meg az ünnepi menetet, a mulandóság rendítő eszméje mellé az élet alávalóságának érzése társult, s a halottat a rothadt élők csődülete látszott nyomról-nyomra üldözni.

Hullott a réz és ezüst pénzdarab göröngyökre, hóra, a feltartott süvegekbe, a nép fejére, egy ércz-

eső, melynek minden cseppje a szégyenpírt kellett volna a tömeg arczán föllobbantani, de csak örömét gyújtá meg.

Pécsi komolyan nézett ki a hintóüvegen. Észre vett minden mozdulatot. Látta azt, ki görcsösebben szorítá tenyerébe a dénárokat, kinek szeme birvágygyal villog a szerencséesebbek szerzeményére, ki daczos vonalait mosolyra torzítja az ezüst hetesre vagy lengyel forintra, mely ölébe hull, ki a kövér alamizsnán hálálkodva fogja össze kezét, s ki a pénzosztók lovainak zablafékéhez kapkod, mintha az ajándékot rablással akarná bővíteni.

— E nyomorultak támadták meg leányomat, s fenyegettek engemet. Hadd veszítsék el eszöket ma pénzemen, mint tegnapelőtt Kassai üres szavain. Hadd legyenek most ittasok a bortól, mint akkor a dühtől. Melyik volna közülök, ki harminczegy kispénzért ne adná el magát a Megváltót is? Ime, az iskolamester most már nem félne a kis Gyulai se-lyem-ostorától! Mindig lovaim előtt lábatlankodik, csatlósomnak kell az útból félrelökni őt, s ismét itt van.

Ilyen a nép! S hát az a vastag asszony vajon nem Panna-e, ki tigris körmeivel Deborah arczának rohant? Ah, leányom, sohajta ekkor Pécsi, látván, miként a kövér nő ökleit szorította össze a helyett, hogy kinyitná. Szegény gyermekem! életed csakugyan nagy veszélyben lehetett. De mi az?

Pécsi e kérdésre, mely a fölillant gondolattal egyszerre szavakban is kitört, sáppadt lett.

Valaki tudniillik ezüst féltallért fogott ki, s egy

vén koldusnőnek adá át, ki évei miatt a földre nem görnyedhetett, a légben nem kapkodhatott, s a pazarlás nagy napján üres kézzel maradt.

Pécsi hirtelen feltárta a kocsiajtót, s néhány körmőczit dobott az ajándékozóhoz. A csillogó aranydarabok épen ennek lába elé hullottak. Rá se tekintett e csábkinsre, pedig avult ruhája volt, de a helyett gúnyos mosolylyal fordítá szemeit Pécsire.

Ismeretes arcz!

Pécsi merengett, fölkutatta emlékezetét, hasztalan!

Pedig bizonyosan többször látta ezt az embert.

Ki lehet ő?

A főúr homlokára sötét felleg vonult.

— Rajongónak kell lennie! Gyilkosommá is lehet!

Bizonyosan a szombatosok gyűlölője!

Pécsi visszább vonult hintájába, és sokáig, sokáig nem látta, mi történik körülötte.

Őt lehangolá az önérzet első nyilatkozása; mert zaklatott kedélye veszélyesnek vélte azt, kit nem vethetett meg.

Pedig az önérző férfi, a jámbor kőműves volt, ki a szombatosok elleni kitörés alkalmával mindent tőn a Pécsi Simonra és Deboráhra fölingerült tömeg csillapítása végett.

A temetési kíséret a Miklós-kapun túl volt már, midőn Pécsi észrevevé, hogy merengése megfosztá őt a legérdekesebb látványtól, melyre sovárgott, tudniillik a hatás szemléletétől, mit a kíváncsi Kassaira a nép hódolata, a számos gyász kíséret, a pazar fényűzés gyakorolt.

— A pimasz tollragó, gondolá magában, ha nem

fél a megismertetéstől, kétségtelenül a koldusok és csavargók közé lopódzott volna, hogy néhány fillért az éhezõ gyomrok és meztelen testek elõl elkaparíthasson. S én nem láthatám arczán az irigy dühöt, a szomju birvágyot! S Kassai nem nézhetett szemem közé, hogy érezhesse, mennyire képtelen vagyok õt gyûlölni, mennyire lefegyverzi aljasságával még haragomat is!

Midõn a gyászmenet az Ompoly partjához ért s a külvárost háta mögött hagyta, kocsik vártak azokra, kik a gyalogok közül Balázsfalvára akarják a holttestet kísérni. A nagy tor és az ajándékok reménye annyi csáberõvel hatott, hogy miután a jármûvekre több föl nem kapaszkodhatott, sűrû falka lepte el az utat és tarlókat, hogy a legalább három órára fekvõ helységbe barangoljanak télnek idején, s azon lehangoló kilátás ellenére, hogy hihetõleg késõ estig kell a Marosparton vesztegelniök, míg a repülõ hidak átszállíthatnák.

E csopotozatot azonban meggyéríté egy terjengei kezdõ hír a fehérvári tor iránt, mely szintén sokat ígérõ körrajzokat festett a falánk képzelõdés elébe. A vállalkozóbb szellemüek tehát tovább haladtak, míg a kik a hideget csipõsnek, az utat hosszúnak s ruháikat vékonynak találták, vissza kezdének szivárogni, s még jókor érkeztek meg ama fontos perczre, midõn a külvárosban Pécsi egyik nagy pusztatelkén rögtönzött tûzhelyek és ernyõs sátrak alatt a hízott ökör részletei fölött dulakodott a nép, s a második hordó csapját kiverték, hogy a hatalmasok asztalán is kedvelt sárdi bor öblös cserép-

edényekben osztassék ki azoknak, kik még nem töltek torkig a dáridóval.

Pécsi elégtelt vala, midőn meggondolta, hogy valószínűleg egyen kívül, minden, a ki csak őt szidalmazá, ki a «beteg asszonyt» vad zajongással örökre elnémítá, s ki Deboráht mocskos kezeivel, szemtelen szemével és nyelvével sértette, a mai napon jól lakott, egészen leitta eszét és lapos zsebeit pénzzel tömé meg az ő nagylelkűségéből.

Ez vala boszuja.

IX.

Midőn Elemér a Mikó-házból távozott, a csapásnak, mely őt érte, egész súlyát épen temérdeksége miatt nem érezé.

Keble fásult volt inkább, mint izgatott, s önérzete, ha nem is bírt fájdalmán uralkodni, annak küljeleit letiltá az arczról, s hevesebb rohamait óvatosan mérséklé.

A fejedelmi udvar III. osztályához közeledvén, bajtársai épen őrt váltottak. A künn és foglalatosság nélkül levők nevetve és baráti szivességgel üdvözölték, tréfáltak gyors fölgyógyulásán, tudakozódtak a történetekről, s volt ki dévajon — mint ifjaknái szokás — czélza a szerelemre és Deboráhra, volt ki megbocsátható gyöngédtelenséggel a nagybátya magaviseletéről ejtett kellemetlen szavakat.

Úgy szerették Elemért, mint testvéröket, és mégis ellenségként sem érinthettek volna kedélyében fájóbb húrokra.

A velök töltött percz jobban fárasztá, mint a küz-

dés, melylyel a Mikó-házban annyi arany álomtól és boldogságtól vált meg. Míg csak a viszonyok kedvezése fordult el tőle, de Deborah hidegségét nem a szív kihülésének vélte, míg csak Pécsi háza volt zárva a gyűlölt nagybátyának unokaöccse elől s nem a lány hajlama, míg egymásé nem lehettek, de a nélkül, hogy lemondásuk a közöny jelmezét hordaná, oh! addig Elemér még áldá a gondviselést s az élet fáradaimait, s hétköznapi örömei közül oly szívesen menekült a reménytelen szerelem ábrándvilágába, mintha a bánatnak is saját édene volna, melynek sötét, regényes árnyaiból s könnyharmattól áztatott virányairól csak a ledér szív vágyhatnék többé vissza a boldogság verőfényes tájékaira. De most... most, a mikor Deborah, kit istennőként imádozott, maga rombolta le az oltárt, melyet számára az ifju rajongó emelt; most, a mikor nemcsak szerelmét vontta el tőle, hanem nemesebb, fensőbb természete iránti hitét is néhány kedélytelen szavával meggyilkolá; most e sivár elhagyottságban úgy rémlik Elemérnek, hogy az ő árva szivétől kezdve minden tárgy elvesztette életjelentőségét, s valamint keblében nincs meg többé a drága eszménykép, mely a helyet, hol őrizé, szentté tette, úgy az egész érzéki világ is e percztől kezdve valamit sirat, mi belőle elraboltatott, mi soha vissza nem kerül, s mi azt a kellem ígézetétől és a vidámság mosolyától örökre megfosztotta. Szemünkben egy könny elég arra, hogy elfátyolozza a csillagok fényét. S ki örömeit eltemette, a tavasz virágos kertjeiben is csak temetőben járkal, minden kő a keresztet, minden fa

a fejfát hozza emlékezetébe s a porszem, mely a verőfényben játszik, a port, melyet a koporsó zárva tart, míg a deszkák elrothadnak.

Szerencséjére Elemérnek a párbajban nyert seb a mozgás, belizgatottság és surlódások miatt ingerülve, mindinkább kezdett sajgani, külfájdalmakkal súlyegyenzé a lelkieket, s lázat idézván elő, nem engedte a gondolatoknak egy tárgy körüli összpontosulását.

Tompa, mély és tartós álom követé a kimerültséget, s már a reggel szürkülete félig földerftette a beteg szobáját, midőn az csendesen kinyitá szemeit, s előbb jobb karjára, mely, mint látszik, még túlérzékeny vala, tekintett, s aztán figyelőn, kénlőn a vánkosokra, gyógyszeres üvegekre, a kerevetre, a fogasra, hol handzsárok, lándzsák, kardok, pisztolyok és egy idomtalan torkú kerekcső puska függöttek.

— Lám, lám! otthon vagyok, s csakugyan az én saját szobám! mondá érthetőn, hogy maga is hallja szavát, abban keresve mintegy tanut ébrenléte iránt. Magyarországba vagy pokolba ragadtak-e szilaj álmaim, mit tudom én? Élet és halál ölelkezett körüllem. Különös vegyülete volt a kéjnek és kinnak, mely ereimben pezsgett, zsibongott.

Elemér a történetek és lázálmak zürzavaros tünevényei közül, melyek egymást félre- és elötölva lebegtek lelke előtt, rendre különválasztá s összefűzé a valóságot, s midőn a téli nap hajnalsugarai ablakára sütöttek, már elméjében is minden világgossá lett.

Ah! hogy kedves csalódásainkkal egyszerre nem szűnik meg életünk!

— El, el innen! De lesz-e a széles világon hely; melynek minden fűszála, minden zsendülő virága és hervadt levele ne kiáltsa nekem: el, el tőlünk! Elemér e sohajjal a vánkosra visszahajtá fejét.

Legelső látogatója Gyulai Ferencz volt.

— Hát megint ágyba huzódtál? — szólt szeles és dévaj modorával, miért nem ültél tegnap itthon, vagy miért fekszel most? Kijárásoddal mindenkit figyelmeztettél, hogy párbajod volt; bennülésseddel elhitetted velök, hogy veszélyben forog életed. Nem rajtad mulik, pajtás! ha a «nemes társaság» tagjai sorából trombita és dobszó mellett kicsapnak, s csak ne kellene még fekete palástot tartani nyakadon a czeremonia alatt, s ne volna a bakó kötelessége azt az ünnepi szertartás végével sajátkezüleg lekapcsolni rólad! Megköszönném ő kelmének e furcsa szolgálatot.

Elemér leirhatlan közönnyel hallgatá Gyulai szavait.

— S te meg sem ütkezől? arozodon a szemérem vércseppéből egy parány sem jelentkezik? Hát miért szabadítottalak meg a bajból, ha haltermészeted miatt áldozati készségemért még hálára sem számíthatok? Pedig nem hullott-e ki majdnem zsebemből a kamarási kulcs, melylyel az elfogadási termeket a szolgáló apródok- és a könyörgő nagy uraknak megnyitom? A testőrkapitány már az udvarmesternek közlé azt a gyanuját, hogy alkalmasint füllentek. Szerencsémre az a buta Kőszegi, kivel vívtál, egyszerre éleseszüvé vált, kitalálta még gondolataimat

is s velem mindenben egyenlőn vallott. Megérdemli, hogy druzsámnak hívjam, bár nem Ferencznek, de Tamásnak keresztelték, azonban ily csekély tévedés a névben nem bír jelentőséggel. Elég az hozzá, Kőszegi az eget veri fejével, hogy oly jeles családból, minő az enyém, druzsája akadt.

Míg Elemér fásult nyugalommal hallgatá a párbaj iránt tett előleges nyomozatot, melynek kimenetele katonai rangjába kerülhetett volna, Gyulai elbeszélé a további vizsgálatoknak véget vető csínyt.

Ő tudniillik magára fogta Elemér megsebzését s tanúul Kőszegire, a párbajvívóra hivatkozott. A történetet úgy adta elő, hogy kardhordozási ügyességről vitatkozott Elemérrel, s a próbán tőle egy vak ütést kapott, melynek sárga foltját mutogatá is, míg viszont a hévtől elragadtatva, ő a kard élével sérté meg diadalmas versenytársát, de tüstént bocsánatot kért ügyetlenségeért, mit sebzett barátja, ha megkérdik, bizonyosan nem fog eltagadni.

— Így hát czimborám, szólt Gyulai, mindent körülményesen előadva, neked más tennivalód nincs, mint kapitányunk és az udvarmester előtt kinyilatkoztatni, hogy nem kívánsz semmi elégtételt és szivedből megbocsátasz nekem.

Elemér, bár alig figyel a történetek elbeszélésére, annyit mégis sejt, hogy Gyulainak köszönettel tartozik, s a jelenleg használatban nem levő jobbja helyett balját nyujtá neki.

— Már most, czimborám, szólt Gyulai a kerevetről felpattanva, sietnem kell Anna nénihez, ki a beharangozáskor rám vár; de, ne hidd, hogy pénzzel,

nem vagyok oly adósság-csináló, mint a világ hiszi, s azt se hidd, hogy templombamenetel végett, nagy-néném korántsem oly vallásos, minőnek ki van kiáltva, ha! ha! ne hidd! Tudnék én szépeket beszélni asszony-néném kegyességéről, ha! ha! Tegnap este is nagyon furcsa kötelességet tukmált rám a herczegkisasszony-nál. Nevetnem kell, ha meggondolom, hogy fejedelmünk, kivel a belátásban bölcs Salamonon és a svecus királyon kívül senki sem versenyezhet, még saját háznépét sem ismeri. Hüm! pajtás, szeszélyes fejecskéje van Zsófi herczegkisasszonynak! Ha te, Elemér, tudnád, a mit én tegnap óta tudok.

— S mit tudsz? kérdé most a beteg öszpontosított figyelemmel.

— Azt, hogy a nők a ravaszság testvérhugai, válasszolta kikerülőn Gyulai.

— A herczegkisasszonyról akartál nekem beszélni.

— Csak azért, hogy róla Pécsi Deboráhra térjek át. Elemér arca halvány színt váltott.

— Deborah, szólt Gyulai, Erdélynek alkalmasint legszebb leánya, s csak azt akarnám tőled, de megbántás nélkül, kérdeni, hogy hasonlíthatlan varázsú szemei szívének szolgálatjában állanak-e, vagy csak mint szabad-csapatok folytatják a háborut eszünk ellen. Isten látja, hogy nekünk férfiaknak, eszünk nincs jól vértézve oly szemsugarak ellen, melyek élőkkel a numidák nyilait is megszegyenítnék. Elemér, téged Deborah lovagjának tartanak; te, mint tornákon mondani szokás, évek óta az ő színét hordod jelül, szólj igazán, nagyon hiúnak tartasz-e?

— Egy kevésbé az vagy Ferencz, — válaszolá a beteg.

— S Deborah, de ne haragudjál! ne volna-e egy kevésbé tetszelgős?

Elemér mellét visszafojtott sohaj emelé.

— Deborahról, — szólt, — csak azt mondhatnám, a mit a személyesített erény sem vehetne ócsárlásnak, ha mi gyarló halandók az ő halhatatlan tulajdonai felől beszélgetnénk.

— Te imádod Deborahát, s igazad van, ha engem neveltségig hiúnak tartasz. Másnál lehet tetszelgés, a mi Deborahnál csak az elfogulatlan és élénk kedélynek mozzanata. A szeleverdi urfiak önhittsége gyakran tulajdonított mély jelentőséget még annak is, ha egy szép leány összevonta szempilláit, midőn a szellő vagy sugár kellemetlenül érinté. De már eleget fecsegtünk, s Anna néném lehord késedelmezésemért. Isten veled, Elemér! Feledd el, hogy Zsófia herczegkisasszony nevét említettem. Ha, ha! csak azt szeretném tudni, ki volt még oly vakmerő levante, mint a milyenné Anna akar engemet tenni? Nincs furcsább teremtese az Istennek a szeszélyes némbereknél.

— És vétkesebb a hallgatni nem tudó férfiaknál, — tev é hozzá Elemér.

Gyulai arczára vér szökelt. — E megjegyzésedet nem fogom soha feledni. Kérlek, ha sejtess valamit, ne ítélj balul. Legjobb barátom vagy, s tudom, hogy minden gondatlanul ejtett szavam kebledben mélyen el van temetve.

Ezzel Gyulai távozott.

X.

Elemér marczangoló gondolatok zsákmányává lett.

Változatos s egymással veszekvő érzések küzdöttek keblében.

Gyulai a párbajra szabott szigorú büntetéstől mentette meg őt, de mit használ a büntetést az önvád magasabbra fokozásával kerülni ki!

Vagy nem volt-e annak, ki Zsófia hercezkisaszszony titkába avattatott, lovagi kötelessége, az úr asztalához járulást megelőző hetekben minden párbajt kerülni? Nem volt-e Elemérre nézve becsületi tartozás, saját testének épségét védeni, hogy e delnő lelkiismeretét oltalmazhassa s ne adjon alkalmat veszélyes fölfedezésekre? Nem kell-e tudnia, hogy bajvívásban ő csak úgy kaphat sebet, mint ellenfele, s hogy a vér, mely ereiből kiömlik, a lankadás, mely kórággyba szegzi, a fejedelmi család közé örökéletű botrányt és meghasonlást vethet?

Elemér élénk színekben rajzoló maga elébe a helyzetet, melybe a katholika hitvallású herczeglányt taszította.

Borzadva gondolt arra, mily közel már a karácsony, s e rövid idő alatt betegsége enyhülés helyett akkora erősbülést nyerhet, mely a válságos perczen a kamarási szolgálatra egészen képtelenné teszi.

S mi fog ekkor történni?

— Ah! — sohajtá Elemér — Gyulai szavaiból azon keserű vigasztalást vonhatom, hogy mások nálamnál előrelátóbbak voltak, a baj ki van kerülve s helyem

betöltve. Úgy látszik, Gyulai utódom, s mily rossz véleményt kell jellememről a herceglánynak táplálnia. Személyes ügyemet előbbre tevém érdekeinél. Szégyenbélyeg rajtam a becsületi vitában nyert seb, mert bizonyosága a becsületről való magasabb fogalmak hiányának. Nem érdemem, hogy György herceg jegyese nem volt elébe dobva a hazaküldetés gyalázatának. S most mentve-e a titok föllepleztetésének veszélyétől? Oh ég! — töprenkedett Elemér — Gyulai ügyes, lovagias, bátor; de könnyelmű, és a túlságig közlékeny természetű. S nem tőn-e nálam is rosszul leplezett czélszatokat, s hány ember nincs, kiben még inkább bízik, mint bennem?

Elemér gyöngé szivét, mint a galambot az ölyv, éles körmökkel ragadta meg az önvád.

Eszméi nyomonként rémítőbb lehetségekbe barangoltak.

Ha világra lépne a titok, nem volna-e ő is saját hitsorsosai előtt bemocskolva? Nem tartatnék-e valása kigúnyolásában silány eszköznek vagy gonosz bűntársnak? S a fejedelem szabhatna-e oly szigorú büntetést rá, mely a közvélemény méltó ingerültségével versenyezhetne?

E kérdések mindenike fáklyafény volt, mely sötét ösvényeken vezette sejtelmes mélységek fölött.

Elemér izgékony figyelmét már többé nem kerülheté ki azon eddig általa kellőleg nem méltatott tény, hogy Rákóczi fejedelem ellen terhes bünt követett el, midőn a ravasz Anna kéréseinek engedvén, csalás és kijátszások eszközéül vállalkozott. Elragadta a költői s leventei látszat. Csillogó fény-

ben tünt föl előtte, hogy ő, az igénytelen ifju, a legmagasabb rangú hölgy lelkiismeretszabadságának őre, s nem vevé észre, hogy e ragyogó álerény leple alatt végre is egy hűtlen udvari szolga fenysztést érdemlő csínyje lappang.

— És nem áll-e ily ballépések sorozatából egész életem! — sohajtá Elemér. — Pécsi kész volt hozzám, a vagyontalan testörhöz, kinek kardján kívül semmije, még kilátása sem volt, nőül adni Deboráht. S ekkor Isten büntetéseként veti magát nyakamra egy nagybátya. Jellemétől idegenkedtem, kincsére nem vágytam, s bár hallám, hogy Pécsinek halálos ellensége, nem volt szívem visszautasítani a gyűlölt öreget, kit annyian üldöznek és vetnek meg, s ki lelki elhagyottságában s egy örömtelen élet alkonyán, a közös eredetre hivatkozva, követelék tőlem a szeretet kötelességét és a családi kötelékek becsülését. Szeretni nem tudtam őt; becsülni tisztelnék tartám. De épen e becsülés egyenlőnek mutatkozott Pécsi kárhoztatásával. Vagy ipam vagy nagybátyám nem élhet emlékezetemben, ezt sejteté minden jel. A két ellenkező földszark közelebb fekszik egymáshoz, mint szívök, s tudtam, hogy ragaszkodásomban soha osztozni nem fognak. Inkább, mindketten, használatlanul dobják el azt. S mégis lemondottam-e nagybátyámról, mert vérárulásnak festé gyöngeségem a szerelemnek hozandó áldozatot, s lemondottam-e Deborahról, mert a szerelmet hittem az élet legdrágább kincsének, melyet elalkudni, fölcserélni, s mint az aranyat silányabb érczekkel beváltani, nem lehet? . . Oh! gyöngeség, neked mennyi neved van!

Jóságnak mond a bamba, gyávaságnak a szilárd jellemű, hiuságnak a bölcs, eszelősségnek az önző, s Kassai Elemérnek mondalak én . . . S mily szemtelen voltam, — folytatá a beteg ifju kéjelgő hévvel az önkínzást, — mily igazságtalan és nemtelen voltam én, midőn tegnap Deborah fölött törtem el szivemben a pálczát. Mit vétett ő, ha velem szakított? s ha midőn én őt határozatlansággommal évek óta megtagadám, végre tudatá velem, hogy atyját nem tagadhatja meg oly ifjuért, ki egy rögtönzött nagybátyáról nem tud érte lemondani.

Elemér ágyvánkosába szorítá arczát, hogy könnyeit saját maga elől fedje.

A szegény ifjú csak egy körülményt feledett ki okoskodásából; azt a kaczer tekintetet, melyet Deborah Gyulaira vetett, s mely a lyány magaviseletét egészen más világításba állította volna. Csak imént Gyulai észrevehetőn czéltott erre; de a leg-határozottabb szavak sem birtak volna elég erővel bármi gyanut csempészni Elemér szívébe oly gyarlóságok iránt, melyek az imádott lyányt a közönséges némberek, a hétköznapi lények színvonalára sülyeszthetnék.

Nincs is lehangolóbb kiábrándulás, mintha kénytelenek vagyunk azt, kit imádtunk, midőn angyalnak többé nem hiszszük, démonnak nem képzelni. A csalódott szív utolsó hiusága: nagyszerű csalódáson könnyezhetni.

Elemér sokáig könnyezett haragudva e gvönge ségért, s haragvék, hogy nem tudja szeméből az utolsó cseppel szívében az utolsó dobbanást elő-

idézni, és bevégezni az élet színpadán azon elhibázott szerepet, mely a játszót nem lelkesítheti, a nézőt pedig részvét helyett közönytöl tölti be.

Tartós és méregkeserű fölindulások után a lélek túlzogatottságának a test lankadása vetett véget s e visszahatás annyira makacs volt, hogy Elemér néhány órát töltött oly kimerültségben, mely ájuláshoz hasonlított s oly féléber állapotban, mely az alvás majd minden jelenségeit egyesíté.

Midőn kábultsága — mint a nehéz felhő a lát-határról, melyet ólomlemezszel látszott befedni, — végtére eltűnt, Elemér csak egyetlen érzés lidércz-nyomása alatt szenvedett. Üldözé Gyulafehérvár háza, utozája, mezeje, ege. Unta e tájat körülvevő levegőt szívni, gyűlölte a vidám sugárt, melyet ablakrostélyához küld a nap, gyűlölte az utolsó csil-lám elhalásával bekandikáló alkonyt, a szomorú sötétséget, mely ezt követé, a kedélyes gyertyafényt, mely a homályt és az élénken pattogó kandalló tüzet, mely a hideget tiltotta ki. Szerencsétlennek érzé magát, ha a közel fekvő székesegyház torony-órája mély és átható érczével figyelmezteté az időre, s még inkább neheztelt a hosszas közök miatt, melyek alatt a harang néma volt, s a gyűlölt időpará-nyokat, a perczeket és másodperczeket — figyelem nélkül hagyá tovább osonni. A palota kapuinál őrt váltottak s a parancsszó és fegyver megcsattant; de megint sokáig, igen sokáig hallatszott mind a pa-rancsszó, mind a fegyver. Hogy melyik volt alkal-matlanabb Elemérnek, kartársai zaja-e vagy csendje? nehéz volna meghatározni. Iszonyú éjt töltött, s vir-

rasztásai és bőszt álmai benne csak azon meggyőződést erősíték meg, hogy mielőbb el kell e várost hagyni, mielőbb menekülni kell e helytől és tárgytól, melyek szomorú emlékekkel vannak összekötve, ha kedélybetegségéből gyógyulni és férfihoz illő lélekerővel akar birni.

Ezt sugta az első benyomás is; ebben szilárdítá meg a későbbi fájdalmak tömött csoportja.

De a terv és kivitel nem áll mindig oly közel, mint a küszöbötől a szoba.

A nemesi társaság zászlójának hír és engedelem nélküli elhagyását a legszigorúbb büntetéssel fenyegették.

Az ifjak bizonyos szolgálati év elteltével, s némely esetben még az előtt is, kilépési kérelmeket benyujthatták ugyan; de a fejedelmi udvarra mindig rossz hatást gyakorolt, midőn az nem volt ismeretes és kielégítő okokkal támogatva. S ha lettek volna is Elemérnek ily okai: vagyontalan lévén, hová forduljon? hol nyilik pálya számára? hol van a foglalkozásra tér, hol a visszavonulásra nyug hely? . . . Sehol, épen sehol.

Józanon tehát csak áttételről lehetett szó.

De hova, a közszolgalat mely terére?

Elemér tisztársai, ha megunták a dísztermekben és a palota bejáratai előtti őrködést, azon voltak, hogy küldetésekkel bízassanak meg, s residensek vagy rendkívüli követek mellett alkalmaztatást nyerjenek. Ilyesmit Elemér szerénysége, ha ajánlatnék is, visszautasított volna; mert nem hitte, hogy a hozzá hasonló műveltségű egyén a diplomatai ne-

héz pályán alárendelt helyzetet is kellőleg be tudjon tölteni.

Ő csak a kardot bírta forgatni; a tollnak — képezelete szerint — sokkal nehezebb forgatását a gondviseléstől kegyeltebbekre bízta.

Nem volt tehát más választása, mint a mezei hadakhoz tétetni át magát.

De itt is mennyi akadály nem tolt elébe!

A testőrségtől a mezei hadakhoz előléptetés nélkül csak az küldeték, ki csínyei vagy ügyetlensége miatt a fejedelmi udvarban maradásra nem volt méltó.

Elemérnek tehát, ki eddig mindig hátrahuzódott, most a hiu- és becsvágyó úrfiak nyugtalanságával kellene az előjárók pártfogásáért cseleket szöni, s a fejedelem kegyeltjeit esdeklésekkel ostromolni, hizelgésekkel megnyerni. E szerep jelleméhez nem férhetett. Hogy jusson másképp az előléptetéshez, mely egyedül teszi lehetőségessé szerencsétlen szerelmének tanyájától hosszas időre, talán örökre elszakadni?

Könnyű annak boldogulni, kinek Krisztus a barátja: mondaná Gyulai Ferencz, ha most betegünk ágya mellett ülne s lélekküzdelmeinek tanuja volna. A ki a hatalmas Kassai unokaöcscse, az játszodva juthat célhoz: tenné hozzá, ugyan csak Gyulai, a fürge s minden ajtónál szivesen kopogtató kamarás.

Elemér legutoljára gondolt nagybátyja segélyére, s akkor is kényelmetlen rezgést érzett idegein átrohanni, mintha egy jó nemtő, egy messzelátó sejtetem, egy felette könnyezve örködő szem, vagy

az aggodalom mezében lappangó önértzet óva intené, hogy hagyja inkább szívét a fájdalom éles körmeitől szünetlen marczangoltatni, tűrje inkább, hogy minden körül, melyre lép, minden alakból, melyre néz, minden zugból, hová vonul, a kínzó emlékek egész raja rohanja meg, mintsem Fehérvárról való menekülésre Kassai István közbenjárását vegye igénybe, mintsem tőle fogadjon el oly pártfogást, melyet a többi nagybátyáktól az unokaöcsök méltán kérhetnek s minden nehézség nélkül meg szoktak nyerni.

Eddig Elemér függetlensége azon épült, hogy szegénysége mellett sem szorult jobban a dúsgazdag rokonra, mint ez rá.

Most az első kérés az alárendeltség első láncszemét verné az ő szabad szellemére.

Tudta azt is, hogy az öreg Kassai, ki senkit becsülni nem szokott, iránta bizonyos tartózkodást érez, épen azért, mert valamint szükségei nincsenek, úgy becsvágya sincs, s valamint a nagybátya pénzes ládáját, úgy befolyását sem veszi igénybe.

— S most nem fogja-e ő gondolni, — sóhajtá Elemér — hogy a hiuság tört útján akarok én is járni, s nem várva be a sort, előre tolakodom, csak azon érdemre támaszkodva, melyet nagybátyám a fejedelemsnél hosszas szolgálatokkal szerzett. S mivel indokolhatom kívánatomat, midőn a valódi okról hallgatnom illik? És nem tudom-e szint oly jól, mint ellenségei, hogy ő a legönzőbb emberek közé tartozik, ki semmi szolgálatot ingyen nem tesz, s mindenért túlságos árt követel pénzben, alávetésben,

sőt a közhír szerint, ha kell, még bűnben is? Én volnék-e egyetlen, kit Kassai István melléktekintetek nélkül segítene? Oh ég! mittevő legyek?

Elemér nyugtalanul hánykodott ágyában.

Aggodalmaihoz járult még Deborah vádja is.

Nem hitte ugyan, hogy nagybátyja Pécsi ellen utcai lázadást támasztott volna, s annál kevésbbé, hogy a Deborahra szórt durva bántalmak előidézését rája lehetne róni; de mégsem vihatta le azon gyanuját, mikép a szombatosok ügyét Kassai csakugyan Pécsi megrontására hozta szőnyegre. Ezért félelmes undorral kezdett az öreg úrra gondolni, s majdnem iszonyodott azon küszöbre lépni, melyen belül egy általa becsült család ellen annyi gyűlölet él.

De bár mennyi okot hozhatott föl elméje a nagybátyjához folyamodás gátlására, egy levívhatlan indulat, mely távozásra ösztönte, uralkodott Eleméren, s ha nem győzött is le, legalább háttérbe szorított minden mást.

Mihelyt orvosa, ki a szokott reggeli órán megjelent, sebét beköté s nyugalmat ajánlva távozott, Elemér legott öltözködni kezdett, s katonaköpenyét fülíg vonva, a palota mellékkapuján kiosont. Sápadt arczczal, élénken verő szívvel haladott a Miklós-kapu felé. Sietett, de vissza-visszatartózkodva, megmegállva és ismét gyors léptekkel előnyomulva, sietett a »beteg asszony» temetésére gyűlöngő nép közt [magának rést nyitva, a hatalmas nagybátya, Kassai István szerény hajlékához.

Midőn a kilincsre tevé kezét, azt hívé, hogy me-

leg és nyugtalan szívét egy jéghideg kéz megszorítja.

XI.

Kassai István köszvénye és rokkantsága miatt magas épületben nem lakhatik.

Fukarsága minél olcsóbb szállást követel.

A személyzet, mely körülveszi, csekély térben nem fér meg.

Rangjának mellőzhetetlen igényei vannak.

Mi magát illeti, még inkább szeretne egy csigahéjba, mely hátához ragad, bujhatni, mint Diogenes hordójába; de Erdély első hivatalnoka s egyik leggazdagabb földesura lévén, kénytelen a fényűzés és kényelem ördögének is néhány szemernyi töményt égetni, s valamivel tekintélyesebb lakásra volt szüksége, mint apjának, a becsületes erszénykötőnek.

E czéloknak együtt véve kitelhetőleg megfelel a Miklós-kapu melletti ház, mely nem sajátja, de annyiban mégis sajátjának mondhatja, mert a községi tanács egy tagjától kamat fejében bérelte ki, s ha akarja, a kölcsönzött tőkéért minden perczen elfoglalhatná.

Az említett épület, a vár töltéséről tekintve, emeletes, s bár kicsiny, de számos ablakkal pislog alá az árkokba; míg ellenben az utczáról nézve földszintesnek látszik, lépcső nélkül vezet a felső osztályba, s az alsóba a cselédeknek töredezett kövű s vékony karfával ellátott hágcsonn kell alászállani, mintha pinczébe mennének.

Meg kell vallanunk, hogy a vastag bolthajtású,

tág, de sötét kaszamátkban, számra elég szolgáló lélek van összezsufolva.

Kevés költségbe kerülnek. S miért ne tartaná őket, ha rangja s foglalkozásai nem engedik a vakondok elhagyottságát példányképül választani?

Az alsó sor szögletszobáját kizárólag titkárja bírja, egyik könyvvívó a fejedelmi irodában, ki az egyiptomi hét sovány esztendő napjait éli most; de reménye van, hogy a kövér évek beálltaig fogai még mind ki nem hullanak, nyelve nem ragad szájpaplásához, s vékony tisz ujjával előbb-utóbb a közönségesnél nagyobb hulladékokat kaparhat el a kegyelem asztaláról. Titkári fizetése a levéltárnoki hivatalra nyújtott kilátás. Ez a honorarium, mely Kassai ő nagysága pénzládáját a maga teljes épségében hagyja, jámbor papirfogyasztónkat teljesen kielégíti. Hasonló tartásban részesül négy táblai irnok is, kik egy magtárhoz hasonló teremben laknak, szemök nem csekély erőltetésével régi okmányokat másolnak, ő nagysága olvashatatlan betűit tisztázzák le, s pihenés kedvéért a számtartói, kulcsári s házmesteri kötelességekben osztoznak, legény helyett a nagy úr bakjára ülnek fel, csinnyán kefélgetik a prémes dolmányokat, gyorsan postáskodnak a város egyik szögletétől a másikig. Álmuk a jól végzett munka után édes, s ez a fáradt emberek számára fentartott oly áldás, melyet tőlük, ha lehetne, drága pénzen vásárolnának meg a henye gazdagok, s melyet ők badar együgyűségökben, ha lehetne, készek is volnának eladni. Van még Kassainak egy pár úrfi apródja, kiket hazulról tartanak, s egy pár szegény

tanulója, kiknek számára alumneumot szerzett, kik úgy vétetnek, mintha a tanodában laknának, s kik nem mulasztják el név- és ünnepnapokon szép latin versekben magasztalni hatalmas pártfogójuk minden erényét s különösen bőkezűségét.

Ennyi nép elég zajossá tehetné az alsó sort, ha Kassai uram házában főtörvény nem volna a csend.

A korlátnok sovány lovai a szomszéd udvar telkén vannak elhelyezve azon becsületes gyertyamártónál, ki e szivességért előjogot nyert: a fejedelmi udvart a világítás minden anyagszereivel ellátni, a szerény méctől kezdve a csillárok és kandeláberek büszke viaszgyertyájáig.

A korlátnok konyháján takaros tűz ég s a szakácsnő, a szolgáló, a nyársforgató cigány és Demeter, az öreg étékfogó, János pap országa boldogságának felét, a henyélést, elég bő mértékben élvezik; a másik felét, tudniillik a sült galambokat, a patakkal folyó bort, a kolbászból font kerítést ő nagysága sem kívánja, — s mi okon lehetnének ők magas rangú gazdájoknál követelőbbek?

Elemér, kit Kassai házáig kísértünk, nem az alsó sorba nyit be, s nekünk, a hova csak megy, nyomban kell követnünk.

Az előszoba belső ajtajánál két irnok áll, Cerberusként őrizve a bejáratot; mert ő nagyságának sok a dolga, s most senkit sem fogadhat.

Elemér már készült visszavonulni, midőn a titkár nagy csomag irattal hónalja alatt, pápaszemmel orrán, jobb füle mögé szúrta s még tintanedves tollal, megjelen.

Élénk, vidám, mindig mosolygó emberke ez. S ha meggondoljuk, hogy rég szolgálja Kassait, áldott humorára csak azon borból üríthetnénk méltán poharat, mely silány dongájú átalagban a hajófenékre dobva, át- és visszautazik az egyenlítőn, a nélkül, hogy legkisebb törést szenvedne, noha bizvást meg is eczetesedhetett volna.

— Vidd Gabi öcsém, — sugá a titkár, — az alsó csomagot a direktor ő kegyelméhez . . . Alázatos szegény szolgálja Elemér úrfi! hogy s mint vagyok gratiájában? . . . a másik köteggel pedig Gazsi öcsém tüstént lódítsa valamelyik diákot a nagytiszteletű püspök úrhoz . . . Elemér úrfi után már másodszer tudakolt ő nagysága . . . Siessenek öcsém az iratnyalábokkal! . . . Nem emlékszem, hogy Kassai uram ő nagysága huszonnégy óra alatt kétszer kérdezősködött volna az iránt, kire nem haragszik. Egyedül ma történt kivétel. Mert, ha principálisom vonalaiból hibátlanul tudok olvasni, neheztelés helyett csak csodálkozni látszott, hogy az ifjú úr oly régóta nem mutatá magát nála.

— Sietek jóvá tenni hibámat.

Ezzel Elemér az étterembe lépett.

— Ne vegye rossz néven az úrfi, — szólta a titkár, — ha most előbb be kell jelentenem. Rohanok, tüstént itt leszek.

Elemér Bethlen Gábor s a Rákóczi-család olajfestésű s életnagyságú képein nyugtatá szemét, azon egyedüli tárgyakon, melyek nem zsidvásárról kerültek Erdély legfőbb hivatalnokához, s melyek a többi butorok által hagyák Kassai fősvénységét hirdetni,

hogy magok annál többet beszélhesscnek alattvalói hűségéről, mi egyébiránt épen nem volt minden kétségen kívül, minden rágalmon felül.

— Tessék belépni! — szólt a titkár az ajtó szárnyait megnyitva.

Elemér ezüst rojtú és tengerzöld bársonyú karszéket látott a háttérben, ugyanazt, melyet Csáki szökésekor Bethlen István gróf garázda zsoldosai szét-hasogattak s az utczára dobtak, de a melyet Bogdán, egy bosnyák kereskedő, potom árért sajátjává tevén, szépen kitatarozott, s kamatpótléku batorkodott alázatos bókok közt a nagy úr dísztermében elhelyezni, a hozzá tartozó lábszékkal és gyöngyszín szőnyeggel egyetemben.

E karszék mély ülésének kell tulajdonítani, hogy egy nagy és tar fejen kívül alig volt valami kivehető Kassai István parányi alakjából; de az arcz szürke tömött szemívekkel, éles, majdnem szúrós személlel, redőtakart, azonban még mindig erélyes és kifejezésdús vonalakkal, mindent magában foglalt, a mi Rákóczi hatalmas tanácsnokán jelentékenységgel birt. Összeaszott s a szánalomig gyöngye természetéről csak azon egyénre ismernénk, ki az öleb ugatásától is megszeppen, s a löfegyver hangját kiállani nem képes; míg arcza a bátor, majdnem vakmerő államférfiút tünteti szemünkbe, ki az ellene törő pártok dühét megmosolyogja, s a politikai bátorságot a rablóéval egyesítvén, oly kevéssé döbben vissza a szigorú szabályoktól, mint az aljas bűnöktől, s bár a vérontástól retteg, egész családoknak akár kapzsiságból, akár állami érdekek tekintetéből, semmivé téte-

lét oly ingerlő játéknak tartja, mint a lovag a tornát, s lovagtársának egy lándzsalökés által a nyereg-
ből kiemelését.

Elemér pár szobán át a karosszékhez közelítvén, nagybátyja jelleme felől semmi általános szemléldésekbe nem merült. Csak saját ügye foglalkoztatá, s meghányván a lehetőségeket, czélszerűnek hitte, hosszas kerülgetés helyett, kérésével — mint mondani szokás — az ajtóval együtt hullani a ház közepébe. Mihelyt tehát a nagybátya alig észrevehető főingással viszonzta bókját, s mihelyt mutató ujjával egy szék felé intett, mi annyit jelente, hogy Elemér leülhet s nagy úri kegy helyett rokoni szivességgel van látva; az unokaöcs határozott és nyugodt hangon mondá: — Egy rám nézve nagy fontosságú kéréssel jöttem urambátyámhoz.

Kassai fölebb húzta térdén a lábzsákot s ajkszögletével gyér bajuszát némi mozgásba hozta. Úgy látszott, meg volt lepetve, s nem kedvezőleg.

— Hm! a mennyire e szűk időben, hm! a mennyire mostoha körülményeim közt lehet (mert az ember csak addig nyujtozzék, a meddig a pokrócz ér) örömmel szolgállok öcsém. Hm! pénz kell? most drága a pénz, a gabnának semmi ára, nagy a luxus, a parasztok is kucsma helyett forintos süveget hordanak. Hm! lóra kell a pénz? adósságra? Van egy fiatal nyerges paripám, elhozatom számodra, hm! Talán csak nem csináltál sok adósságot? Eddig nem voltál szeleverdi, mint a főnemesek fiai, kik ha dénárjok nincs, jobbágytelkeket vetnek koczkára, ha vadászebök nincs, őseik díszkardján cserélnek egyet,

ha lovuk megsántul, czímeres levelöket adják a kucpecznek zálogba, s ha egy ledér pórlyány szemökbe mosolyog, lovagi sarkantyújokon vásárolnak a szatócstól piros szalagot. Hm! te nem tartozol e csürhe, de gögös néphez. Egyszerű, rangtalan házból származtál. A porból fölcseperedettek hiuságával sem birsz. E szemétdombon termő ostoba gombák, még rosszabbak a kétszersült úrfiaknál is. Hm! adósságod van? Reméllem nem sok és nem könnyelmű. Száz tallért talán még nélkülözhetnék. Szép összeg! Rendelkezésed alatt áll, öcsém, hm!

— Nagy hálaára kötelez urambátyám kegye, de pénzem van.

— Van? hm! kevés ifju beszél így. Kedves öcsém, terjeszd elé kívánságodat.

— Szeretnék a mezei hadakhoz rögtön áttétni; ez csak urambátyám közbenjárása mellett lehető.

Kassai arcza pergament-sárga lett, és sűrű piczi redői hemzsegtek, mint a megmozdult hangyaboly.

— Hm! szólt szárazan és epésen.

— Nem hittem, hogy kérésemmel urambátyámnak kerúséget okozhassak.

Most az összevont szemívek alól ki-kivillant Kassai égető tekintete, míg homloka gondolatokba lát-szék merülni, gúnyos ajkszögletei pedig szilárd állának vadállati, majdnem a marczangolás dühébe borult kifejezést szereztek.

— Ezt is Pécsinek köszönöm! — sóhajtá az öreg nagybátya harag és boszu közé vegyített bánattal. — Veled akar ellenem demonstráltatni. Az unokaöcs nem szeret nagybátyjával egy városban lakni, egy léget

szívni és sajnálja, hogy vele együtt kell látnia éjjel a csillagokat, reggel a kelő, este a leáldozó napot. Hm! balog nézése van a sátán leányának, kit a minap a nép dühe ellen védelmeztél. Ismét megbűvölt ámító tekintetével. Lázadásra birt a vérségi kötelékek ellen, parázna vágyakba meríté lelkedet. Hm! itt fogsz hagyni, nemde? s ez jelentse azt, nemde, hogy Kassai Istvánt elitéli maga az unokaöcs? hogy Kassai Elemér Pécsi kedvéért szégyenli családnevét, s pirul a vagynon, melyet vén gonosztevő rokona örökségül hagyományozott? Erre tanított, úgy-e Deborah kaczer szeme, álnok sóhaja, hitegető ajka? Megint szerelmet ígért, hogy megint megcsaljon.

— Esküszöm, hogy soha méltatlanabbul nem vádoltatott Deborah, soha szíve nem volt tőlem távolabb, mint most, és soha ajka őszintébben nem fejezte ki, a mit keblében hord. Mi a távozási vágyat bennem fölébreszté, nincs a boldogság reményével, nincs a szerelem álmaival kapcsolatban. S ha urambátyám tetteit kárhoztatnám is, nézeteim alapjául nem fogadnám el sem a tömeg rágalmasait, sem a versenytársak gyanúsításait, sem az ellenség gyűlöletét. Itélnék és cselekedném saját eszem szerint.

Kassai kételkedőn nógatta fejét. — Miért akarsz, — szólt metsző hangon, — épen azon jelenet után távozni Fehérvárról, melyben az utczacsoportozat Pécsi Simon ellen dühöngött, s épen azon jelenet előtt, melyben Pécsi azt készül bebizonyítani, hogy az én bujtogatásom nélkül a nép ragaszkodnék hozzá? Vagy talán semmit sem tudtál arról, hogy Gécziné temetése ellenem használtatik bizonyítékul?

— Legkevesebbet sem — válaszolá Elemér. — A mi pedig — folytatta rövid szünet után, — az utczacsoportok lázítását illeti, e részben én urambátyámat vétkesnek azért sem hihetem, mert nincs okom rövidlátónak tartani.

— Köszönöm, Elemér! — szólt félgúnynyal és félbókkal Kassai. — Igen le vagyok kötelezve, Elemér! a te gyöngéd, a te kiméletes, a te engedékeny nézetedért. Hm! tehát oly bűnt nem követnék el, mely még inkább volna ostobaság. Ezt mondád, hm! Igazad van! S hová vágnál áttétetni? A fejedelemnek mezei hada szétszórva fekszik. A véghelyeken kívül Déván és Kóváron van derekasabb csapatunk. De az elégületlenek szükségessé tévők, kivált a Kükküllő torkából Marosvásárhelyig, a hol csak nagy áldozat nélkül lehet, őrséget tartani. Hol óhajtanál mezei kapitányságot? Hm! legmesszebb Fehérvártól, legmesszebb tőlem, nemde? . . . Gyűlölöm Pécsi Simont, tört ki most megint a nagybátya. Ha miattam nem tagadta volna meg leánya kezét tőled, s ha soha ellenem semmi bűnt nem követ el, akkor is hasonló erővel gyűlölném. Ha elégetné házamat, elrablaná vagyonomat, nem növekednék gyűlöletem iránta, s ha megmentené életemet, nem apadna. Állandó és teljes leend e gyűlölet koporsóm zártáig. Te tudod, s mégis az ő részén vagy. Ne szólj Elemér, ne válaszolj, intett kezével az öreg. Hallgasd végig, a mit mondani akarok. Ha én Pécsit úgy szeretném is, a mint gyűlölöm, a fejedelem és ország érdekében óhajtanom kellene, hogy vagy életének világa aludjék ki, vagy befolyásának minden

eszközei, a vagyontól a becsültetésig, széttöreszenek.

— Szörnyű, szörnyű — kiáltá Elemér, nem fékezhetve magát.

— Szörnyű lehet, de igaz. Kétkedél? Lám, mily bölcs a fiatal kor, midőn csak érzései után indul! Pécsi fényes elméjű, kellemes modorú és nem rossz szívű férfiú, mondod. Megengedem. De mi hasznát vettük elhíresztelt elméjének? Ő egy örültházi valóság élén áll. S modora? Simaság, aljas hizelgés a főurak irányában; finom, de annál sértőbb gőg, a nép ellenében. Csekély sorsú szüléktől származott, hogy megvesse eredetét, s a nagyok közé tolakodik, hogy visszataszítottassék általok. Magasztalod szívét? Hm! tőlem a szívet vitatják el. S miért? Mert egy csoport háborgó elem ellenében és a kivételes körülmények nyomása alatt használni vagyok kénytelen azon fegyvereket, melyeket a hatalom számára és igen békés időkben Pécsi kovácsolt. S micsoda jelleme van neki mint államférfiúnak? Midőn Bethlen Gábor első hivatalnok volt, a némettel czimborált s félig világosságra derített hitszegésének börtön lett a díja. S bár most hűséget színlel Rákóczi ő fensége iránt, a közvádoló lajstromában neve mindig a gyanúsok közt áll. Zólyomi lázadásában aligha nem vett részt és Székely Mojses együgyű fiának sem szégyenlenezászlója alá állani, ha nem tudná, hogy szemem mindig rajta függ.

— Kit ne ítélne el a törvényszék és az utókor, ha ellensége volna előbb bírása s aztán történetírója? — sohajtá Elemér, mély megilletődéssel.

— Minő badar beszéd! — dörögte Kassai.

— Én bölcsnek vélem. Hisz urambátyám mondá egy igen nevezetes alkalomkor.

— Én?

— Igen. Saját védelmére.

Az öreg úr ajkai fanyar mosolyra húzódtak félre. — Ellensége vagyok Pécsinek, de a szombatosok országtörvény szerint honárulók s fejük a pallosé. Azonban nem lélekzik-e még Pécsi? Nem hordja-e dölyfös nyakát ezrek fölött? nem néz-e megvetéssel reám és reád? Törvényeink nyujtottak nekem, mint ellenségnek, elég eszközt, hogy vérét onthassam. De, hm! halott-e ő? Miért, he? miért nem az? Mert a kormány engedékenysége aludni hagyta a törvényt, s ha Kassai István Pécsi számára éleszti föl, azt mondták volna, hogy gyűlöletnek áldozta e férfit. Most a közkiáltó hirdeté ki, s hirnökök hordták szét minden hatóságban az ország-tanács azon határozatát, mely a szombatosok ellen a régi törvény szigorú alkalmazását parancsolja, s ha Pécsi mégis babonája mellett maradna, akkor, úgy-e, meg kellene büntetnem őt, bár ellenség vagyok, szintúgy, mintha barátja volnék? Úgy-e, van eset, midőn a gyűlöletnek és szeretetnek egy úton kell járni, s midőn te is azon halált mondanád ki Pécsire, melyet én.

— Pécsi nem fog a szombatosokkal czimborálni — jegyzé meg Elemér.

— De fog — erősítette Kassai.

— Jó nemtője megőrzi őt e vakmerőségtől.

— Rossz szenvedélyei belesodorják.

— Lehetetlen.

— S ha megtörténnék, — folytatá Kassai — akkor hinni fogod-e, hogy csak gyűlölet vezeti tettemet? Ha te, mint egy század kapitánya, kénytelen volnál őt, kötelességednek engedve, fogolylyá tenni, akkor nem hozod-e többé kétségbe, hogy nekem is kötelességem mindazt teljesíteni ellene, a mit hivatali állásom parancsol?

Elemér gerinczén hideg nyargalt át.

— Nem, nem, — szólt, — Pécsit rajongása a nyílt lázadásig soha sem fogja vinni.

— Egyikünk sem jós, Elemér! Ejtsük el e kérdést. Sűrű kárpit fedi a jövőndőt. Homályán sem az én vén, sem a te ifjú szemed nem tör át... A harangok zúgnak. Minő zaj az utcán! Hej! gördítsétek székemet az ablak elébe. Géczinét temetik. Talán én is láthatok valamit a nagy komédiából. Maradj nálam, Elemér, míg lezúg e vihar. Hátha mennykő csap tar fejemre, he! he!... Hol vannak a diákok, hol a táblai jegyzők, hol cselédeim? Csődítse kend őket össze, titkár uram! Arról értesültem, hm! hogy Pécsi Simon, a szombatos, pénzt fog a nép közé szórítani. Nem minden nap akad ilyen bolond. Használni kell az alkalmat. Menjenek ki embereim. Erős fiak, sokat gyűjthetnek össze a pénzből, elölkhetik a kapzsikat. Nosza! vegyétek hasznát a szombatos örültségének. Rajta! Fiam, Elemér, korodhoz és a hivalkodó pajtásokhoz képest takarékos voltál. Mint mondod, van is pénzed; de a vér nem válik vízzé, s nagybátyád, kitől te eddig egy fillér segélyt sem kértél, tudja becsülni az atya-

fiság kötelékeit. Szegény legény vagyok, s minden denárt verstékkel szereztem, módom és kedvem sem volt a zavarosban halászni, mint Pécsinek! azonban a mostoha termés mellett is talán lesz, min tengjek napról-napra. Emlékeztetek tehát, hogy épen most ígértem neked háromszáz tallért, hm! szép összeg.

— Csak százat, urambátyám! — közbeszólt Elemér, — s én forró köszönetem mellett bátor voltam megjegyezni, hogy saját vagyonomból is hordozhatom az új helyzettel járó kiadásokat.

— Semmi köszönet, Elemér. Úgy emlékszem, kerek számmal ötszázat ígértem. Még ma meg fogod kapni. Hm! de nem mondtám-e azt is, hogy egy derék paripa is készen áll számodra, skófiummal áttört vörös takaróval? Mondtam, hm! valósággal mondtam. Öcsém! négy hét alatt kapitány leszel a mezei hadaknál, s ha nem is szeretsz Gyulafehérvárott lakni, remélem, közel kaphatok helyet számodra. Semmi köszönet, Elemér, a vér vízzé nem válik. Fukarnak mondanak, mert tudom, hogy egyszerű polgára vagyok a hazának, s a mesterember fia nem pöffeszkedik, mintha bársonyban született volna, s már bölcsőjében a nagymogultól kapott volna névnap ajándékot. Bár tudná ezt Pécsi is. Ő szintén csak mesterember gyermeke, de carrarai márványból szeretné sertésólaít építtetni, mintha fölfedezte volna a bölcsek követ, az aranycsinálás titkát. Leánya számára a Báthoryakból is csekélylené a vőlegényt. Hm! a gőgös paraszt! Feledd, Elemér, Deboráht! ne gondolj rá! E hajadont a természet bűbájjal ajándékozta meg, dölyffel és érzéketlen szívvvel;

apja vére és példája, hódítani tud, boldogítani nem... Mily éktelen zajt üt a nép! Ma minden naplopó részeg lesz! A nép közül kicsoda köszöni Pécsinek műveltségét vagy szerencsését? Úri szülék apródjait hizlalja, a koldus gyermekétől undorodik. Hm! a pórruhában Apollót is faragatlan suhancznak nézné, de a nyomorék gróf úrfit gyors futónak, a ragyás herceget Adonisnak, s egy szüette trón örökösét cziterázó szent Dávidnak képzelné. Pécsi hiú, gőgös, dölyfös, erőszakos, rabló, vallástalan, tébolyodott... pazarló. Hm! ordít a nép! Marakodik a haragsolt pénzen, ... mindig közelebb, mindig ferdébb a zaj. He, he! embereim nem utolsók lesznek a kapkodásban, még tolakodásaikkal elvadítják Pécsi uram lovait, még szerencsétlenség történhetik, hm!

— Kassai szeme kárörömmel villogott, ujjai összehúzódtak, mintha pénzt akarna kaparni, vagy körmét ellensége arczába vésni.

— A czudar megtagadta tőled Deborah kezét! Elemér, négy hét alatt kapitány fogsz lenni. A gondviselés útjai csodálatosak! Ki mondhatná meg előre, mivé szánt téged a végzet... Elemér, a katona engedelmeskedik, nem okoskodik... Ha az ötszáz találér elfogy, jusson eszedbe, hogy néhány vén, de körülnyiratlan arany van vasasládámban.

Kassai nagy crólködés közt mozdult meg karszékeben, s míg száraz ujjával reszketve mutatott a vasrúddal és lakatokkal elzárt láda felé, mely a szomszéd szobából kacsintott ki, kettős lárma csapta meg füleit, s izgatott idegekkel, réz-sárga arccal, foga

közé vont al-ajakkal, és reszketeg vonalain démoni kifejezéssel fészkelődék ismét az ablakhoz.

Most a karika-üvegekig nyomá orrát, szemei üregeikből elődűledni látszottak, de már csak egy fényes hintó hátát veheté ki.

A Pécsi hintója volt.

XII.

Ha van helyzet, melyben kívánságunk betöltése fájóbban hat reánk, mint a visszautasítás; ha van modor, mely elért vágyainkat örömtelenné, a nyert kegyet gyanússá, s a szemünk előtt lebegő czélt a törekvésre már többé nem is érdemessé teszi, akkor a nagybátyától távozó Elemérnek mindezt együtt kellett átérezni.

Megdöbbenté a fukar rokon rendkívüli bőkezűsége.

Csodálatosnak találta, hogy az öreg úr, ki egész cynismussal szokta szándékait foganatosítani, most egy fiatal unokaöcs véleményére nagyobb súlyt vet, mint máskor az országéra, s igazolni akarja Pécsi elleni eljárását, ő, ki közönyös volt az ócsárlások és vádak ellen.

E kopár szív érzi-e a ragaszkodás szükségességét, s ezrektől kárhoytatva, vágyik-e legalább egy által becsültetni?

Elemér, midőn nagybátyja némely nyilatkozatára gondolt, kénytelen volt hinni, hogy igen, és hogy az öreg úr szeretett volna előtte szebb színben tűnni föl, mint a minő világításba helyezték cselekedetei.

De ha ily gyanítás hízelt is Elemér becsvágának, sokkal szerényebb volt, mintsem azzal ámsíthatná magát, hogy érette akkora erély s akkora boszu, mint a Kassaié, levetkőzhetné természetét, eldobhatná fegyvereit s lemondhatna rég táplált vágyairól.

Nagybátyának Pécsi ellen emelt vádjai meggyőzték arról, hogy nem csak személyes, hanem országos kérdés is rejlik a két hatalmas férfiú torzalkodásai-ban, s hogy a rideg gyűlöleten kívül vannak még más és kevésbé kárhóztató okok, melyek Kassait erőszakos eljárásra ingerlik. Mennél inkább mélyedt Elemér taglalásokba, mennél többször frissíté föl a hallottakat, annál inkább sűgá előérzete, hogy válságos peroz közelít. Egész lénye attól volt áthatva, hogy az öreg urat már semmi tekintet vissza nem tartóztathatja Pécsi Simon megbuktatásától, és a legaljasabb útra térni, a leggyalázatosabb eszközökhez nyulni sem fog vonakodni, mihelyt tetteire a törvényesség palástját vetheti.

— Csak a külszínre van szüksége, csak a látszatot keresi! — sóhajtá Elemér. — De miért akarja a birák mellett még az én véleményemmel is elítéltetni Pécsit, s a fejedelem aláírásán túl mi szüksége van az én helyeslésemre is? Fél-e, hogy mennél kevésbé kárhóztatom Deborah atyját, annál inkább fogok gyilkosától idegenkedni? De hát az Istenért! oly közel áll a vég? Előkészíttem-e rá, mint barátaink vonaglásakor szokás óvatosan megemlíteni, hogy a beteg nyavalyája még rossz fordulatot is vehet? Nem nem! Pécsi most félrevonultan él, ha

hitújítási viszketegéért gyanu alatt is van, mikor nem vádoltatott szintúgy, mint most!... Még derült az ég s a cserfa nem dől le bőszi vihar nélkül. A közönséges embert észrevétlenül tehetik el láb alól; a nagyok bukását a világ látja, előneszét ezek érzik. Korán aggódtam! S mégis, mintha jósszó mondaná: Pécsi ellen nagy csapás készül, s az én szerelmem, az én visszautasíttatásom adta a végső és legerősebb indokot e tervre. S ha még nagybátyám, midőn a gyűlölet fokozására befolytam, a boszú végrehajtására is bennem keresne eszközt, s ha azt akarná, hogy a szerencsétlen áldozat véréből az én kezemre is ragadjon egy csepp, az én lelkekre is essék egy bűnfolt! Ah! ez iszonyú ötlet!... De hová tévedtem?... Bizonyosan rossz hatással volt sebemre a szobából kijárás, az izgatottság, a hideg idő. Megint seblázam van, s azért teremti beteg képzelődésem e bőszi eszméket, e torz ábrákat, azért ijesztget szívszorító sejtelmekkel, azért festi nagybátyám komor jellemére az éjtszakánál is sötétebb színeket, melyek még sem oda valók. Hisz! ő nem maga a sátán. Kormányzása alatt sok panasz támadt ellene, de a bakó ritkábban volt a piacokon látható, mint a kedvelt korlátnokok idejében. Tagadhatatlanul seblázam van.

Elemér egész komolysággal tulajdonftá pessimismusát seblázának.

Igyekezett vissza sem gondolni nagybátyja nyilatkozataira.

De hasztalan.

Minden szó fülében hangzott, lelkében élt. Vele

volt a magányban, meglepte a társalgás közt, kíséré nyoszolyájába, fölébreszté álmából.

Különösen gyanúsnek látszott előtte, hogy az öreg úr mennél keserűbben kelt ki Pécsi ellen, annál inkább feledé fukarságát, annál több pénzt ígért neki, annál határozottabban biztosítá a mezei kapitányságra előléptetést. Igaz, volt ilyenkor Kassai hangjában valami kedélyes is, de volt meg több visszadöbentő. Egyaránt lehetett hinni, hogy Elemért, ki miatta esett el Deborah kezétől, sajnálja, mint azt, hogy a Pécsi ellen való ármányba szándékozik sodorni. Egyaránt lehetett a fukar tágleglküséget szeretetnek vagy ravasz számításnak magyarázni.

Elemér majd az egyik, majd a másik magyarázathoz hajlott. Folytonos küzdelemben volt kedélye. Elrettenve az előjelektől, most a Fehérváron maradt a visszaemlékezések bánatos tárgyaival együtt inkább óhajtá, mint a távozást; majd pedig lesújtva a vesztett boldogság annyi tanujeleinek szemléletétől, nyugtalanul várta a perczet, midőn nagybátyja közbenjárásával búcsút mondhat a városnak, hol Deborah varázskörében a feledésre iszonyú csalódásai sem taníthatják meg.

Kassai az unokaöcs távozása után csakhamar hivatta titkárát.

— Állítsa össze kegyelmed pontosan a mezei hadak fekvésére vonatkozó adatokat, s a különböző helyeken szállásolók létszámát, megemlítve mindennütt a kapitányok nevét, s az ürességben levő tiszti állomásokat.

— Kornis Zsigmond ő nagyságától, — válaszolá

a titkár, — talán még holnap estig teljes fölvilágosítást nyerhetek mindenről.

— Hm! — szólt Kassai mogorván, — kend reszteli a fáradságot, szeretné, hogy a sült galamb a szájába repüljön.

— Isten őrizzen! — válaszolá sápadozva a szerencsétlen hivatalnok. — Szívemből óhajtanám, minden nap negyvennyolcz órából álljon s így alkalmam legyen kétannyi időt szentelni nagyságod parancsainak teljesítésére. A főtábornok nevét csak azért hoztam fel, hogy az ő segítségével gyorsabban reményeltem sikerhez jutni.

— Nincs kedvem Kornis Zsigmond uramat ügyeimbe avatni.

— Úgy a fejedelem ő fensége levéltárnokához fordulok.

— Helyesen cselekszi, s a mennyiben még kétségei volnának, a nemes társaság kapitánya és az udvarmester ő kegyelme fölvilágosítást fog adni. Csak nem kell dobra ütni a dolgot.

— Értem, nagyságos uram!

Néhány nap mulva a fürge, szorgalmas titkár jobban tudta magánál a fejedelemnél és Kornis Zsigmond uramnál is a mezei hadak állapotját.

Írásba foglalta a főbb dolgokat, de emlékezetének roppant archivumába a legkisebb részleteket is oly jól elhelyezé és őrizte, hogy a sereg számáról és szalmazsupokról is számot adhatott volna, annál inkább az élő emberekről, annál inkább különösen a tisztikarról, a betöltött és még rendelkezés alatti állomásokról.

A szigorú Kassait is meglepte s majdnem kedélyesre hangolta e pontosság.

Redőtlen homlokkal hallgatta végig s vizsgálta meg a papírra tett értesítéseket, tudakolt, számíttgatott, latolt, tanácskozott.

— Hm! Kőváron s Gyaluban egy-egy állomás üres, de nem vehetem hasznát. A hódoltságban három fölött rendelkezhetik ő fensége, de mit érek vele?

— Ecseden a kapitányt agg kora, Sólymoson garázda élete miatt el lehet mozdítani.

— Miattam ott maradhatnak, hol vannak — szólt Kassai.

— A görgényi Déván egy özvegybe szerelmes; a dévai tavaly kérte az oláhországi csapatokhoz küldetését, s ha nagyságod akarja, akármelyiket át lehet tenni, hogy rést nyisson.

— Görgény s Déva igen messze fekszik Fehérvártól.

— Gaudi ő kegyelme idegen csapatja naponként gyarapodik, s ott szükség van jó tisztre. Közülök két század Fehérvár környékén szétszórva tanyáz.

— Jöttment emberek közt nem lehet helye Elemérnek — jegyzé meg Kassai.

A titkár egészen kipirult, úgy szégyenlé baklövését, pedig szegény nem is sejtette, hogy kegyelmes jóltevője és főnöke unokaöcscse forog kérdésben.

— Még csak Háromszéken van fél zászlóalj a Zólyomi által gerjesztett nyugtalanságok miatt ideiglenesen beszállásolva, miért is a székely urak nagyon haragusznak, és szabadságaik sérelmét pa-

naszolja. Itt az öreg Zöld Mihály szeretne a kapitányságról lemondani, mert születésére nézve székely puskás lévén, több boszantásoknak van kitéve, mintha helyében más volna.

— Hm! ott a szombatosok fészke! — szólt gondolatokba merülve Kassai; — de... még sem czél-szerű.

A titkár se nem értette, se nem vizsgálta a korlátnok ő nagysága e megjegyzését s különben is szokva volt találgatás helyett kész kérdésekre felelni.

— Hm! Radnóthtól csaknem Balázsfalváig szintén hevernek téli szálláson mezei hadak.

— Két század, nagyságos uram!

— S kapitányok?

— Vincze Péter! — válaszolá a titkár.

— S mily ember?

— Vitéz katona, nagy ivó és kevés pénzü.

— Szeretik-e a vidéki földesurak?

— Velök vadász, lakomáz, koczkáz.

— Úgy tehát mostani állomását nem cserélné föl örömeit a háromszékivel, melytől Zöld Mihály uram menekülni akar?

— Életének legkeserűbb napja volna az.

— S előljárói nem panaszkodnak ellene?

— Nem, nagyságos uram.

— Csupa elnézésből, úgy-e?

— Semmi panasz vagy föladás nem terheli.

— S oly bűnt vagy kihágást nem követett el, mely veszélyére fordulhatna?

— Egy leányzót közbenjárásával megmentett a

templomkövetéstől, s ezért az esperes leszidta az illető papot.

— Hm! alkalmasint e leányzót Vincze Péter maga csábította el.

— Közönségesen azt hiszik, nagyságos uram!

— Úgy a semmirekellő még megköszönheti, ha Háromszékre Zöld Mihály uram helyébe küldik. A fejedelemné, Lorántffy Zsuzsánna, a mi kegyelmes nagyasszonyunk, a bestének letétetését, sőt gyálázatos elüzetését követelné, mihelyt a csábítás tudomására esnék. S kegyelmed, édes fiam, hiteles és megnevezhető helyről hallá e hírt?

— A palotadámák rebesgették, a hopmester szintén orrantá, s a leányzó egy rokona fenyegetőzve említette az ötvösök czéhmesterének a *Három rucza* vendéglőben.

— Kegyelmed most már elmehet — szólta a korlátnok derült arczczal.

A jó kedv sokáig honolt a máskor szigorú, komor és hideg vonalakon. S mi különös! Kassai örömeiben a bős kinyomat mellett volt valami kedélyes szín is s volt a merengésnek egy szelid, majdnem lágy árnyalata is. Fehér, aszketailag fehér ajkain a támadt és elhervadó mosoly engesztelő és éles jellemmel birt egyszersmind. Vegyült bele sok a gyűlöletből s némi csillám a szeretetből is.

— Nem akarnám, hogy Elemér még tiszta lelkiismerete foltot kapjon. Nem az a nagy ész ő, ki a dicsőség babér lombjaival befedhetné az üreget, emly jóhizeműségében támad. Nem politikus ő, kinek kevesebb szüksége volna a vád nélküli névre,

mint a hajadonnak a szeméremre. A kormányzat gépe nincs kristályból készítve, mert erősnek kell lennie. Alkotásában kevesebb tekintet van az anyag átlátszó tisztaságára, mint szilárd czélszerűségére. Ily eszközökhöz egészen hasonló természetű emberekre van szükség. Én Rákóczi első tanácsosa vagyok; Elemérnek semmi viszonya a közélettel. Ő egyszerű katona, minden becsvágya nélkül még a katonai hivatásnak is. Kedélye lágy, költői; külseje igénytelen és modora csak a nemes szív által nyer, s nem a forma kecsével hódít. Semmi sem maradna rajta, ha megromlanék. A gyémánttól a legkisebb repedés becsének nagyobb részét veszi el ugyan, de a gyémánt, csorbája mellett is drágakő marad. A keleti gyöngy olcsóbb, ha hólyagai vannak, s nem foglalják a királyné koronájába; de elég nő van, ki boldog, ha pártájában látja, s nyaka körül fűzheti. A ki pusztán csak mint jó ember részesül megkülönböztetésben, egy bűn által egész értékét elveszti, s nem számíthat a világ azon kegyelésére, melylyel a hibás gyémánt és drágagyöngy aljas minőségben is bír. Nem csődülnek hozzá az alkuszok, nem ígérnek érte semmit. A nagy szellemű férfiú silány erkölcsessel is gyémánt és gyöngy. Az egyenes útról letévedt középszerűség minden becsét lehullatja magáról. Hm! Elemérnek állandó szüksége van a tiszta lelkiismeretre. Ő örökösöm, s a Kassai név föntartója.

Így okoskodott a nagybátya. Meg-megmozdult karszékeiben, ujjaival dobolt az asztalon, s megint okoskodott.

— Deborah kezét Pécsi csak irántam való gyűlö-

letből tagadta meg Eleméرتől. Mekkora vagyon esett el ezzel tőlünk! S mennyi befolyás csatlakozott volna e házassággal hozzám! De hisz az övé volt a vagyon. Egy hóbortos, egy pazarló, egy dölyfös emberé; de végre is az övé. Hm! hm! s ki mondhatná, hogy Kassai Istvánt megbántja Pécsi Simon azzal, ha vagyona számára más családból keres birtokost, másból leányának férjet? Sérelmem, hogy miattam teszi azt. De mivé törpül e bántalom, az Eleméren elkövetetthez képest! Magához kecsgetteti a szerény, a bátortalan ifjút, leányával hagyja, örvend a fejlődő vonzalmon, lesi, mint növekedik ez indulat szerelemmé, mint ér a bálványozás határáig, az őrzöngés fölmagasztaltságáig, s midön az ifjú hozzászokott a szép boszorkányt sajátjának tekinteni, midön képzelődése Deborah nevét a boldogsággal kötötte össze: akkor előáll a hóbortos és gonosz apa s így szól: Deborahát másnak szántam, Deborahát nem szabad szeretned többé, Deborahát inkább adom akármelyik czímeres és ős családú bitagnak, mint neked. S miért? Talán rosszabb lettél, mint akkor, midön Deborahát eiődbe vezettem, hogy fogadd el? Nem. Talán czímertelenebb volt családod, mint akkor? Nem. Talán elvesztetted vagyonodat? Nem. Sőt most vagy gazdag. Miért tehát? Mert nagybátyád van. Én gyűlölöm őt, és te nem akard megtagadni és velem együtt gyűlölni. S most nekem jól esik a te szerencsétlenségedben az ő boszankodását élvezni... Így bánik Elemérral Pécsi. Kit illet tehát inkább a boszú joga: engem-e, vagy Eleméرت?... Mily dicső elégtétel volna, ha

Elemér tenné kezét Pécsi Simonra, s ha az ő kezén, mint csatornán, a hitvány szombatos vagyona idegen és jobb kezekbe folyna át! De fájdalom! Elemér csak becsületes ember, egyéb semmi. Én térítsem-e a bűn ösvényére?... Ragaszkodik hozzám, nagybátyja vagyok, hm! családomnak, mely alig kezdett még élni, végreménye! S én térítsem-e a bűn ösvényére?

Kassai gondolkozott, s hévvel, mintegy szemrehányóan kérdé magától: — Micsoda bűn? Hol van itt a bűn? Pécsi a megújított tilalom ellenére sem fogja megállani, hogy a szombatosokkal titkos gyűlést ne tartson. Kényelemvágya eddig sem engedte tanácskozásokra a székely barlangokat és rengetegeket fölkeresni. Két év óta negyedszer tettek nála látogatást Balázsfalván az új Jeruzsálem hívei, s ötödször is bizonyosan ott fognak értekezni. Ha tehát Zöld Mihály helyére Vincze Pétert küldöm, hogy Elemér számára maradjon a radnóthi kapitányság, akkor hozzá, mint e vidéken legfőbb tiszthez, utasíttatik a befogatási parancs, mihelyt tudnillik Pécsi tilos összejövetelt tart. Ő a fejedelem egyenes akaratját fogja végrehajtani; köteles s katonai törvényszék elébe állíttatnék, ha elmulasztaná. Ártatlan marad, ha Pécsit elfogja; bűnössé lesz, ha nem. Csak Zöld Mihály elmozdítására kell tehát törekednem, a többi önkényt megy.

Kassai összehajtá hasán kezét, mint a fáradt munkás, ha erőfeszítései után pihenésre nyer időt és árnyat; de pár percz mulva megint új aggály kezdé nyugtalan lelkét izgatni.

— Hátha Pécsi nem tart gyűlést? gondolá. Hátha hisz a szombatosokra mért szigorú büntetés végrehajtásában? Csökkenteni szükség ez aggályát, és színtani bátorságát, hm!

Csengetett.

— A börtönőrrel akarok beszélni — szól egy belépő irnokhoz.

Kevés idő múlva a tömlöcztartó a korlátokhoz bevezettetett.

— Hogy viseli magát a falhoz lánczolt rab?

— Hol dühös, nagyságos uram! mint a fenevad, hol csüggeteg, mint a pártában maradt leány.

— Ezentúl naponként hozzám jössz, hogy a rab iránt utasítsalak.

— Értem, nagyságos uram!

Mihelyt Kassai megint egyedül maradt, szelid mosoly vonult arczára. — Hamar fog megtörni a szombatos pap, s ha az Isten ő szent felsége is úgy akarja, jó eszközömmé válik Pécsi ellen.

Olvasóim tudják már, mert előre elbeszéltem, hogy Laczkó István, a kézdivásárhelyi szombatosok lelkesze, a kedves, a szeretetreméltó Klára férje, nem igen hosszú ideig tartó szenvedés után a börtönt szabadsággal cserélte föl, s oly helyzetbe jött, mely előtte nyugtalanítónak látszott és rejtelmessége miatt hitvesének tündérszép szeméből sok könnyet, angyaltiszta kebeléből sok sóhajt facsart ki.

Kísérjük most Klárát, ki mint tudjuk, bölcsőben ringó gyermekét az öreg Kádár leányához, Jeftához elhelyeztetve, útnak indult Fehérvár felé, s onnan akármerre a széles világba, csakhogy férjét árnyék-

ként ne kövesse a titkos és sötét bú, bűn, veszély vagy rémület. Mit tudja ő, melyik? De retteg, hogy a bűn?

XIII.

Ötödik napja utazik a szombatos nő.

Az idő derült és hideg volt. Szikrázott a nap a havon, hollók és varjak tömött falkában repültek a mezőkről az egyházakra, s a torony gombjától az ablakok kökeresztjének párkányáig, mindenütt állást foglaltak a fekete mezű vendégek, ki bölcs nyugalommal szárnya alá dugva fejét, ki élénk czivakodási vágygyal riasztá tovább szomszédját, a nyert győzedelmen nagyot káromva. A hol a templom mellett czinterem volt, a sötét madárraj hosszasan ringatta magát a csendes légben, finnyás ízléssel, mintegy kémlelve választott helyet a fejfák tetején, a sírdomb tövében, a halál lakának kapuján s kerítésén. A varjak az új hantokat látszottak inkább kegyelni, s békétlenül néztek alá, mintha szaglásuk ingerelné; a hollók inkább a besüppedt köveken, melyeknek betűit, mintegy haragúva a kegyelet s visszaemlékezés megszűnésén a moh és idő olvas-hatatlaná tette, kerestek magoknak tanyát. Egyenként és világunalommal ültek ott. Hosszas életök csökkenté kíváncsiságokat, hűté társalgási vágyaikat, s azon komoly hangulatban tartá, mely helyét cserélni, benyomásokat fogadni el lusta. Ha néha meg-megszólaltak vagy szomorú jóslat lehetett a falu vénei számára, vagy rejteimes beszéd a halottakkal.

Hideg nappalok voltak, csipős szél és fehér fellegek nélkül.

Klára nagyobbik gyermeke, kit magával hozott, fázott és panaszkodott. Az anya saját kendőivel is takarta s kék ajakkal magyarázta, hogy ne dugja ki kezét, ne mozduljon, a másik faluban meleg szoba, meleg leves lesz, szép ragyogó tűz, mely mellett hosszú mesét fog mondani az utazó királyfiról, a nagy bundájú télről és az okos hollóról, ki a királyleányt aranyhajú vőlegényének közelgéséről szerzett hírekkel vigasztalja. Szép mesét fog majd mondani . . . hideg volt, a gyerek fázott, az anya fázott, s előre kezdett a fázó figyelő gyerekek mesélni.

Még csak egy óra kell, s akkor talán Balázsfalvára érnek, hol az éjet töltik. Hisz, már alkonyodik.

A nap búcsút vőn.

A hold világított, télies arcocsal, hidegen.

Klára ölébe vette gyermekét, hogy még jobban védje.

Ez behunyta szemét. A hidegnek álmosító ereje van.

Az anya aggódni kezdett gyermekén, bebonyolítja mindennel, mi őt magát még oltalmazhatta volna a mély átfázástól.

Jó még, hogy nem kell már mesélni; reszkető hangon hogy fejezhetné be szépen és érthetően a királyúrfi és a nagy bundájú tél történetét.

Balázsfalvára értek.

Csak az anya dermedezett; a gyermek már édesen alvók, meleg, erős lélekzete megnyugtatta a női

szivet, mely magáról úgy el tud feledkezni, mihelyt van, kiről gondoskodják!

A fogadó, melynek udvarára hajtott a szekér, a földesúri kastély átellenében feküdt. Tág, csinos és sok kényelmet ígérő épület volt. Külsejét tekintve egész Küküllőmentén ritkította párját, s belscje is elég megnyerő vala, csakhogy a czélnak legkevésbbé sem látszott megfelelni.

Vendégszobái tükörtiszták s jól butorítottak, de bennök két nevezetes hiány tapasztalható: asztal és ágy tudniillik sehol sem tekintett az éhes s kifáradt élébe.

A fogadós Klárát két egymásba nyíló terembe vezeté és szolgálati készségét bemutatandó, a hatalmas fűvóval maga kezdé a kandalló tüzét szftni.

— Igen nagy szállás ez számomra, fiammal a legkisebb szobában is megférek — szólta Klára, az árjegyzékre gondolva.

A gazda kettőzött iparkodással folytatá a tűzszftást.

— Mi nem vagyunk gazdagok, nyisson kegyelmed a hátulsó szobákból egyet.

— Kérem alásan! a nemzetes asszonyt megilleti két csinos terem.

A fűvó megint szorgalmasan működött, a száraz hasábok lobbot vetettek, festvényileg terjedt a láng, kedélyesen a meleg.

Klára gyermeke nagy fekete szemeit egészen kinyitá, nem volt többé álmos, majd mosolyogva csimpolykozott anyjára, majd a kandalló élébe ment, kezecskéjét melengeté, gyönyörködött a pattogó szenen.

Mit volt tenni! Klára nem sürgeté többé a kiköltözést.

— Kaphatok-e hamar vacsorát?

— Mindenesetre, nemzetes asszonyom! — szól a korcsmáros udvarias mosolylyal.

— Egy kis csirkebecsináltat készíttessen, mielőbb.

— Követem alásan, épen csirkebecsinálttal nem szolgálhatok; de azért lesz vacsora.

— Sült csirkét hozzon hát.

— Részemről azzal sem kedveskedhetem, de azért lesz vacsora.

— Úgy libát.

— Nincs, de azért lesz vacsora.

— Ruczát.

— Nem szolgálhatok vele, de lesz vacsora.

— Legalább hát egy kevés köménymag-levest.

— Alásan engedelmet kérek, nem tehetem.

— De hát korpacziberéje a legszegényebb parasztnak is van. Hozzon azt.

— Lesz vacsora, nemzetes asszonyom! — jó vacsora lesz.

Klára látván, hogy hasztalan rendel étkeket, megnyugodott azon gondolatban, hogy ma czélszerűbb lesz fiacskáját hamar elaltatni.

— Hozasson a kisebbik szobába ágyat.

— Épen azzal nem szolgálhatok, nemzetes asszonyom! — válaszolá a fogadós.

— De legalább ágyneműje van?

— Instálom alásan, azt sem lehet adnom.

— Teríttessen szénát a földre.

— Lehetetlen, nemzetes asszonyom.

— Hozasson hát szalmazsupot.

— Szalmazsup nincs e végre.

— S talán a lovak számára sincs e vendéglőben se széna, se szalma? — kérde Klára meghökkenve.

— Nincs, nemzetes asszonyom!

— Az Istenért, hát hogy alszunk s mit esznek a lovak?

— Ha ő szent felségének is úgy tetszik, jól fog a nemzetes asszony és a kedves úrfi is aludni. Majd a lovak sem koplalnak.

Klára hinni kezdé, hogy féleszű emberrel van dolga.

— Nincs-e, tudakolá, közel oly fogadó, mely ha nem is czifra, mint ez, de legalább ágyfája és asztala van?

— Kujakomnyi sincs.

Klára meglepetését tetézte a korcsmáros vfg, alázatos és elégült tekintete.

— Mindennel elégült fog lenni a nemzetes asszony — biztatá emberünk.

— Istenem, de mi lehet az a minden semmiből... Legjobb, ha rögtön fogatok! De hová forduljak késő éjjel! Hogy megyek át a Maros jegén! S ha itt maradok, kiéhezett lovaim holnap miként vihetnek tovább?

E szavakat Klára sükségtelennek tartá a korcsmároshoz intézni. Csak aggodalomként jelentek meg ajkaira s lebbentek el azon.

E közben a folyosón lábkopogás hallszék, az ajtó előtt lábsurlás. Valaki zsebkendőjét vette igénybe, köhögött is, s midőn orrával és torkával rendben volt, fölöslegül még csizmatalpát törle a küszöbhez,

hogy semmi havat be ne czipeljen, — s végre kopogtatott.

Klára helyett a fogadós kiáltá: szabad!

Piros, gömbölyded férfi lépett be, széles arczczal, és víg, de udvarias kifejezéssel.

A bók után széjjel nézett a szobában, mintha keresne szemeivel tárgyat vagy embert.

— A tisztelt kisasszonyt keresem, ki látogatásával szerencséltette szegény helységünket.

A korcsmáros Klárára mutatott.

A gömbölyű úr ezer bocsánatot kért, hogy Klárát kisasszonynak gondolta, hisz oly fiatal, s jobban beillenék a kis úrfi néjének. — A szállás, szólt végre bókjaiból és a zavarból, mely arczát is színezni kezdé, kibontakozva, a szállás parancsolatjára készen áll, a lovakat is elhelyeztettem, a hintó a vendéglő kapuja előtt, a kis úrfit a nemzetes asszony engedelmével ölembe veszem, s ha úgy tetszik, indulhatunk.

Ezzel feleletet sem várva, karjára ragadta Klára gyermekét, ki a nyájas úr szolgálatkészségét félremagyarásván, lábával kapálni, körmeivel pedig az idegen torzonborz bajuszához kezdett kapkodni.

— Viseld szépen magadat Endre, — inté magzatát az anya.

— A kedves, fürge úrfi, mily eleven, mily jó kedvű, mint szeret tréfálni! — szólt a magát meg nem nevezett egyén. — Szakasztott mása unokámnak. Nincs az Istennek nagyobb áldása a vidám gyerekeknél. Bezzeg az én unokám néha olyat rándít üstökömön, hogy örömben könnyezek. Ham!

Endre ijedten kapta vissza a bajuszról körmeit, de annál erélyesebben csimpalykozott, az unoka példáján tanulva, a nyájas úr üstökébe.

— Lám, lám! mily szerencse, hogy nem vagyok török! Unokámat, mihelyt sőr, mindig azzal ijesztgetem: ha Gabi rosszul viseli magát, a nagypapa tüstént leberetváltatja a haját, s akkor nem lesz mit tépni. Menjünk, kis úrfi, menjünk a nagy fa-lóhoz, melynek aranyos nyerge van, akkora, mint egy agár, s úgy nyargal, mintha élne. Tizenkét katonát is adok magának. Hát még mennyi fényes tollú madarat! Aztán eszünk édes pogácsát, marczipánt és kürtös kalácsot.

— Igazán? — kérdi az úrfi.

— Biz, igazán. Hát a sok füge, mazsola és rózsméz! Aztán mutatok egy kis majmot karmazsin köntösben. Úgy ám! Látunk pávákat és strucztojást.

Endre előbb nagy fekete szemével bámult, s aztán a beszédes bácsi nyakába csimpalykozott.

— Pécsi Simon ő nagysága számtartója vagyok, — szólt most a kövér úr Klárához — s uramtól szoros kötelességemmé van téve, hogy a fogadóból minden vendéget a várba vezessek, nem kérdve nevét, járatát, s kényelméről úgy gondoskodjam, mintha földesuramat vagy Deborah kisasszonyt fogadnám.

— Fáradt vagyok — mentegetődzék Klára a szivességet megköszönve.

— Az ágyak már vetve vannak — szólt a számtartó.

— Nem akarnék senkivel találkozni.

— Parancsolja szobájába a vacsorát?

— Holnap korán óhajtanék indulni.

— A rendelt perczre befogatom lovait.

— Köszönöm I de mégis inkább szeretnék itt maradni, ha a korcsmáros ágyról gondoskodnék.

— Csak azt nem tehetem — közbeszólt most a korcsmáros, ki a kandalló mellé huzódva, tanuja volt az egész jelenetnek. — E vendéglőben, nemzetes asszonyom, bőven van minden, kivéven az ágyat, az asztalt, az edelt, az ágyneműt és a lovak ellátását, meg a szekérszft.

— De hát miért épftették e vendéglőt, ha se^venni, se aludni nem lehet benne?

— Két fontos okból, — szólt most a számtartó, — először, hogy azok, kik nem lévén ő nagyságával ismeretesek, különben tovább utaznának, a függő czégér által becsábítottva, kijátszatva, szándékok ellenére is, kénytetve legyenek a várúr vendégszeretét élvezni; másodsor, hogy a jobbágyok ünnepnapokon és lakodalmaikon tiszta, nagy teremben tánczolhassanak, s jó bort ingyen kaphassanak.

Klára értesülvén a balázsfalvi szokásokról, vonakodás nélkül ült az udvari kocsiba.

XIV.

A várkastély, hová a vendéget beszállásolták, azon épületek közé tartozék, melyek a vár nevére is számot tarthattak.

Dombon feküdt, széles, de rongált árkokkal volt körülvéve.

Kapujához fölvonóhíd vezetett.

Emeletes, tornyokkal, bástyákkal erősftett mű volt, s míg Pécsi birtokába nem jutott, Küküllővárnál és

Radnóthnál inkább védheté magát az ellenség támadásaitól. Rendszeres ostromot akkor sem állhatott volna ki, de a fellázadt nép dühét, a martalóczok zsákmányvágyát, a harambasák leshányásait, sőt a csatangoló tatár és török csapatok rohamait is többször visszautasítá, a nélkül, hogy valaha a megaláztatástól komolyan rettegni s kulcsait félteni oka lett volna.

Most már az érdeemes és tömör műnek e részben kevesebb oka van a dicsekvésre.

Erejének gazdája hajlamai sokat ártottak.

Büszkesége is meg van alázva.

Környezete fölött bir ugyan még a pallosjoggal, de kaszatömlöczei már beomladoznak, börtönei veteménypinczékké váltak, s a híres szobák, hol a kínpad előtt a várúr a váltságdíj fölött néha a török rabokkal, néha saját rokonaival alkudott, most vagy elhagyatva, megrongálva és lakatlanul tengnek, vagy oly derült és ragyogó kinézést nyertek, mintha záváraik sohasem csukódtak volna szerencsétlenekre, ablakrostélyaikon át sohasem tekintett volna a kétségbeesés a fekete éjbe, a könyörtelen égre, s mintha falaikra sohasem feccsent volna vér, nem gördült volna padlataikra könny, nem térdelt volna zúzott kebellemel, rimánkodva a porban az egyik lény, s nem állott egyenesen, szívében irgalom nélkül a másik.

Szóval a balázsfalvi vár egy része szabad martalékul vetteték az idő foga elébe, míg a más részét Pécsi Simon czifra és egészen új izlésű kéjlakká alakította.

Klára a holdvilágított épületnek csak nagy körvonalait veheté ki.

A bejárat előtt fürge cselédség fogta körül.

Egyszerre több kéz kapott málhái után. Igyekeztek szolgálni neki, s majdnem az alkalmatlanságig. Úgy látszott, a ház szokásai közé inkább tartozott az előzékenység, mint a rend, inkább a vendégszeretet, mint a zajtalan pontosság.

A cselédeknek fáklyával kelle vezetniök Klárát a sötétebb lépcsőkön, míg a főbb folyosónak falfestményeit, érc- és márványszobrait a színes lámpák, melyek hosszú zsinorokon himbáltak, csodásan, rémesen világították meg. S vezették népes szobák előtt s óriási termeken keresztül, elhagyatott részekbe, hol a tört ablakokon egész arccal nézett be a hold és kísérteti neszt támasztott a legkisebb szellő is. Végre egy kis pavillonba érkeztek a vár keleti oldalán. Három gazdagon butorozott szobából állott ez. A török izlésre készült elfogadóterem, melyben csak divánok és nagy tükrök voltak, gondosan rejtett falajtóval nyílt a hálószobába. Itt a mennyezetes ágyat faragványok, elefántcsont alakok s mozaik virágok ékték. Lábszönyegei, habzó bársonykárpitjai és a csipkés vánkások fejedelmi díszet fitogtattak, megközelíthetetlen kényelmet ígértek. A szomszéd cabinban pedig az ezüst- és kristályedényekkel ellátott öltözőasztal a legkényesebb palotahölgy szeszélyeit is teljesen kielégíthette.

— Én csak egy szegény szombatos nő vagyok, — szólt Klára, azt gyanítván, hogy főrangú néembernek vélik, s azért nyitottak számára oly pazar fényű lakást.

— Örvendek, — válaszolá a számtartó, még mélyebben meghajtva magát. — Nálunk minden úrhölgyet úgy szokás fogadni, mintha Deborah kisasszony, a mi földesurunk egyetlen leánya, érkezett volna meg. Ez szoros kötelességünké is van téve. De a nemzetes asszony iránt, miután a jáspis és gyémánt kövekből épült új Jeruzsálem leendő birtokosai közé tartozik, kettős figyelemmel kell viseltetnünk. Minő csekély az emberkéz alkotta művek pompája és kényelme az ezeréves városéhoz képest! Ez a nyoszolya, melynek lágy vánkosaira fogja fáradt fejét kegyelmed lehajtani, éles tüskékkel behintett kőpad a fehérruhás hívek pihenésére készült ágyakkal összehasonlítva. Az ezeréves városban nekem sem kell többé a nehéz kamara- és pinczekulcsokat hordani. Áldassék a Messiás! Én is fehérruhás vagyok, s azok közé tartozom, kiknek homlokáról csillag fog ragyogni.

Klára sokkal szellemibb lény volt, mintsem vallásának a túlvilágra vonatkozó ígéreteit ily anyagi értelemben vegye. Nem képzelte, hogy szent János a *Mennyei jelenésekben* statisztikai leírását közölte volna az új Jeruzsálemnek. Jelképes értelmet keresett az anyagiakra célzó ígékben. Növeltetésére nézve egészen szombatos, de szívében főleg keresztyén volt. Tartá magát a vallásnak, melyben született, külső szertartásaihoz; azonban keble mélyéből a szeretet Istenéhez szállottak imái, még pedig oly bensőséggel, oly feltétlen átengedéssel, oly gyermeteg megnyugvással, minőre csak a kivételes természetűek tudnak fölemelkedni, az élet nagy iskolájának keserű

leczkéi, a tévedések, törődés és bűnbánat tisztító szenvedései nélkül. Klára a síron túl, nem anyagi élvezeket várt erényeiért, s bár művelt volt, voltaképp azt sem tudta, hogy vannak-e erényei, csak a bűntől irtózott, azért is, mert rossz, azért is, mert csúf, s mert elkövetve, nemcsak büntetést von maga után, de a lélekben magában is undort ébreszt, alább szállítja lényünket és közelebb^{re} vonja az Isten haragjához.

Azonban bármi nézetei voltak Klárának, nem tartá szükségesnek a számtartóval elvi vitákba elegyedni. Egyszerűen csak azt kérde tehát, van-e Balázsfalván több szombatos?

— A mint veszszük, nemzetes asszonyom! — válaszolá ez. — Mi alsóbb helyzetűek, még az üdvösségre vonatkozó dolgokban is követjük urunkat. Van a ki gondolkozzék helyettünk. Hál' Isten! Pécsi Simon ő nagysága esze legalább fél-tuczat tanácsos számára való. Csodálom, hogy fér meg egy főben. Osztozhatnak másokkal, adhatna kölcsön a híres Kassai uramnak is, s még sem fogyatkoznék meg, volna elege, nem válnék a maradvánnyal is bambává. Salamon király óta, ki a frigyládának állandó templomot épített s a mágiát könyv nélkül tudta, mint mi a Miatyánkot, nálánál talán tisz bölcsebb férfiú sem született. Kanállal nyeli a tudományt, hallja a fű növését is, s a chaldeusok titkos mesteriségébe hajszálig be van avatva. Hát még mily szépen énekel! Hát még mennyi verset ír! Maga tart nekünk prédikációt azon szent szombatokon, midőn testünk pihen, lelkünk az áhítat igéjét szomjuhozza

és az oktatás malasztjával óhajt táplálkozni. A várban elég föl hagyott terem, elég földalatti üreg van e czélra. Mert Pécsi ő nagysága bölcsen belátja, hogy hitünket nem kell dobra verni, kegyességünkkel nem kell az utczán kérkedni. Mi titkos szombatosok vagyunk. Két ruhánk van, egyik a parádéköntös, a másik a házi. A parádé-ruhát, melyet fitogtatunk, a reformált hitnek nevezik; a fehér mezet, melyben magunk közt járunk-kelünk, szombatoságnak. Így bú-gond nélkül éljük napjainkat, köpenyünk gallérját senkisémmel ragadhatja meg s orrunk alá nem pacsázhatnak. Nevetjük a véres betűkkel írt törvényt, Kassai uram fenyegetéseit és bitang üldözöinknek dühét. Vád van ellenünk elég; de bizonyosság és adat semmi.

— Nálunk — szólta Klára, — volnának, kik meggyőződésökért örömmel mennének a bárd alá.

— A hány ház, annyi szokás, — jegyzé meg a számtartó vállvonva. — S ha szabad kérdeni, hol lakik a nemzetes asszony?

— Kézdivásárhelytt. A férjem pap s most Fehérváron időzik.

— Úgy bizonyosan Pécsi Simon ő nagyságánál van szállva.

— Alig hiszem. Legalább nekem nem említé. Látogatására jöttem, s attól tartok, hogy sokáig kell keresnem, míg lakására találhatnék.

— Nincs oly szombatos, ki a mi urunknál ne fordulna meg. Ha hamar akar férjére akadni, menjen egyenesen ő nagysága palotájába. Dombról tekint a külvárosra alá, s föl a fejedelmi udvarra. Kúpjai

messze ragyognak, oszlopos tornácza homlokán czf-
mert hord. A nép megáll és nézi szépségeit, s ha száz-
szor látta, megint nézi. Nincs barátságosabb hajlék a
mi urunkénál és nincs fényesebb. Hajtasson a nemze-
tes asszony egyenesen oda. De talán igen hosszasan
is fecsegek. Az asztal terítve. Jó étvágyat és jó éjt!
Csak hajtasson urunk palotájába. Deborah kisasszony-
nak nagy örömet okoz vele. Rákóczi fejedelem or-
szágában nincs szebb hajadon Deborah kisasszony-
nál. Büszke, ha az urak oltároznak körülötte, de
irántunk nyájas és leereszkedő. Apja Sáron rózsájá-
nak hívja. Bár volna hitsorsosaink közt hozzá méltó
ifjú. De már igen bőbeszédűvé lettem. Jó éjtszakát!

*

Az út elfárasztá Klárát, de mégsem ajándékozta
meg csendes álommal.

Tudta, hogy másnap fordulóponthoz jut élete és
háznépének sorsa.

Ha férjével bujdosásnak indul, hol fognak tanyát
verni a széles világon?

S ha férje nem akar távozni, mikor fognak nyu-
galmat lelni az életben, melylyel sorsuk vagy szívök
meghasonlott?

Ott a sivatag láthatár nyugpont nélkül, itt a mély-
ség a sodró örvénynyel.

Ott nyomor várhat rájok, itt sülyedés!

Mennyi ok, hogy a nő szemei be ne csukód-
janak!

A megelégedésnek szép álmaj vannak, a kétségbe-
esésnek tompa nyugalma. Klára ébren tölté az éjet.

Gyermekének lélegzetére figyelt, be-betakará kis kezeit, s ha fia csendesen pihent, akkor aggodalma, szeretete, félelme az ágytól a bölcsőhöz ment vissza, az idegen kéznél hagyott csecsemőhöz, kitől a nőért az anyának meg kellett válni, s kit évek múlva vagy talán sohasem szoríthat kebléhez.

A hold nyájasan sütött be az ablakon, s oly csendes volt az éjhomály, hogy Klára saját szive dobogásától megrettent.

XV

Gyulai Ferencz az előnyt, melyet a Pécsi-ház rokonszenvének megnyerésére a véletlen nyújtott, nem hagyá használatlan.

Szeretett mulatni, társalogni, könnyű és nehéz hódításokat tenni. Udvarolt a szép nőknek, kellemesen tölté a perczeket azokkal is, kik nem állottak a szépség hírében, s magok az éltes matronák sem említék őt másként, mint hiúságának teljesen hizelgő dicséretekkel.

Minden tekintélyes házhoz járt, csak Deborah visszajövele óta Pécsiékhez nem, s most általok fogadtatott legszívesebben.

Az öreg úrral vitakozott azon elmés, könnyű és gyermereg felszínűséggel, mely semmi kérdés mélységeit nem sejtí, s mely az ellentét búbája által oly könnyen tudja a kellemes tudatlanságot a komoly tudósokkal megkedveltetni. Pécsi sokszor mulatta magát az ifju sajátságos ötletein, merészségeit hajlandó volt eredetiségnek venni, s ha be is látta, hogy Gyulai annyi műveltséggel sem bír, a mennyi-

vel a jó nevelésű urfiak, kezdé hinni, mikép eszével mindeniket túlhaladja, s mint a nyers gyémántnak csak csiszolásra van szüksége, hogy ragyogjon, s nagy értékét a világ szó nélkül ismerje el.

Sokszor említé ezt Deborahnak, ki mindig tudott — s néha ingerült hangon, néha hideg közönyvel — Gyulai ellen valamit fölhozni, mi az apának nem tetszett.

— Te nem akarsz igazságos lenni iránta, szolt ilyenkor az öreg.

— Te pedig, atyám! az ő részére vagy elfogult.

— Te hibáit nagyítod.

— Te jó tulajdonait fölpiperézed képzelődéseddel.

— Mivel bánthatott meg, leányom?

— Mivel babonázott meg, atyám?

— Szeszélyed lehangelja.

— Hiuságát nevelik dicséreteid.

— Csak nem tagadhatod, Deborah! nemes modorát és könnyed társalgását.

— Az önhitt ritkán jön zavarba. Kinek nincsenek mély érzései, minden tárgyra hamar megtalálja az illő szót. S az oly egyén magatartása könnyen lehet szabályos, kinek nem kell sem eszméssel, sem szenvedélyvel küzdeni. És állítottam-e valaha, hogy Gyulai visszavonultan él, nem keresi fel a társaságokat, nem udvarol a nőknek, nem képzei megjelenését kellemes hatásának? S kell-e ennél több a biztos, a sima modorra?

— Leányom! a társaság még senkinek szellemet nem adott.

— De a szellem hiánya mellett még lehetnek

furcsa ötleteink, s a kinek csak szelleme van, egy egész társaságot mulattathat, a nélkül, hogy valakit meg tudjon nyerni.

— S azt hiszed, Gyulait a nők nem találják érdekesnek? — szólt az apa.

— Még csak arra gondoltam, hogy én nem tudnám, — válaszolá Deborah sötét daczczal.

A tetszelgést közönyünk szerelemre, szerelmünk közönyre ingerli. Deborah nem volt egészen a szívtelenségig kaczer, de hiúságánál fogva nem lehetett ment a hódítási vágytól, és élénk képzelődésénél fogva magát s mást ámítani egyaránt képes volt. Érzéseit szeszélye gyakran elvitatta, büszkesége legyőzte, de e szeszély és e büszkeség, álérzéseket is hamar igtatott a valódiak helyébe, és a szívet, midőn kifosztotta, gazdagítani látszott.

Gyulai, bár minden számítás nélkül, úgy viselte magát a szép és büszke szombatos lány irányában, mintha a legkiképzettebb terve volna a hódításra.

Gyakran megfordult Pécsiéknél, de érettük semmi társaságból nem maradt ki, semmi örömről nem mondott le, semmi viszonyaiban nem korlátozá magát.

Az atyával még többet szeretett időzni, mint a leánynyal, s noha Deborah mindig hallott tőle valami lekötelezőt, a napok úgy teltek el, hogy a legfigyelmesebb szem sem vehette észre a finom udvarlón a kecses hölgy rendkívüli szépségének újabb meg újabb hatását. Hangja, modora, nyájassága változatlan maradt. Nem közelített, nem vonult hátrább, ugyanazon távolságot őrzé Deborah ellenében. A deli és büszke alak, szelleme és bűbája varázsával nem

látszott igézetet gyakorolni az ifjura, s nem látszott szeszélyeivel, hideg modorával és hatásra számított mellőzéseivel ennek kedélyére ingerlőn hatni.

Gyulai néha fölmelegült az öreg Pécsivel folyt viták alatt, de midőn Deborahval társalga, a művelt és udvarias lovag szerepét folytatá, pontosan, egyformán, s gyöngéd, de visszatartózkodó modorban. Kalandori ötletei, humora, szeles és könnyelmű viselete, mint a fátyol alá rejtett háttér, néha elő látszotak ugyan lépni, hogy észrevétessenek, de semmi oly érzéssel vagy hangulattal nem fordult elő ez eset, melyből Deborah magának diadalt jósolhatott.

Hiúságát ez határtalanúl sérté.

XVI.

Az idő, bár nem a cyklopsok erejével, de serény napszámosi kézzel mindig hordott fővényt és követ azon épület alapjához, melyet Gyulai a herozegleány kegyének nevezett, s a dicsőség és hatalom fellegvárának hitt.

Zsófia kellemes ifjúnak kezdé tartani, s az első benyomás ellenére bizodalmat nyert jelleme iránt is. Azonban e ponton túl nem haladt. Kevés barátságot mutatott iránta, még szeszélyeinek [sajátságosabb nemeivel sem üldözte. Míg Elemér volt körülötte, a felügyelet ellenére és az udvari illem mellőzésével, tudott alkalmat lelni, hogy félig komoly, félig enyelgő modorban őt korholja mulasztásaiért, melyek tulajdonkép nem voltak mulasztások, s halmozza el oly teendőkkel, melyeknek néha tizedrészt sem lehetett teljesíteni, s melyeket csak egy

makacs, egy képzelmeiben élő gyermek semmi akadályt nem tűrő, és semmit nehéznek nem hívő elméje gondolhatott ki. Most, midőn Gyulai volt az, ki az udvari felsőbb személyzet közül legtöbbször jelenhetett meg nála, Zsófia, hacsak Anna volt is körülötte, s ha szeszélyeinek szabad tért is nyerhetett, sohasem látszott elfeledni, hogy nagybátyja Báthori Gábor volt, és hogy nagyatyjának nagybátyja a lengyel trónon ült.

E lassú haladás s e minden erélyt igénybe vevő küzdés, Gyulainál nem sok kedvet hagyott fenn új kalandokra, vonatkozzanak bár azok becsvágy vagy szerelem álmaira.

Pécsiékhez szórakozás végett járt.

Nem izgalmakat, pihenést keresett ott.

Az öreg úr társaságát mulatságosnak találta, a Deborahét érdekesnek.

Ennyinél többet ez alkalommal nem ohajtott.

Utógondolata mi volt? oly kérdés, melyről saját magával sem akart tisztába jönni.

Lehet, hogy ha terveit megghiúsulnak, ha az előmenetel útja elzáródik előle, ha dicsvágya szirthez vagy örvénybe vezet, akkor mentődeszkeként ragadja meg Deborah kincsét, hogy a viszontagságok és szükséggel küzdés hullámai közül a kényelem révpartjára juthasson, s hetven falu nevető tekintetével kárpótolja magát, ugyanannyi rokon és jó barát gúnymosolyáért.

Természetesen Deborahnak sejtelve sincs a sok tényezőről, mely Gyulai közönyére befoly.

Csak azt érzi, csak az által van megalázva, hogy

most először talált oly ifjura, kire szépsége s szelleme nem hát, s ki iránt hideg nem tud lenni. Mily csodás bűvölet! Deborah mentől inkább hiszi keblét fájdalommal és szeretettel telve, annál kevesebb érzés sugárzik Gyulai szeméből, annál kimértebb modora, annál higgadtabb, az unalomig, a kétségbeesésig, minden szó, melyet e megfoghatatlan ifju ajkairól hall. A pandal inkább visszhangozhatja egy pásztordal méla rímét, a fövény, melyet a szél kerget, inkább őrizheti a vándor lábnyomait, a folyam tükre inkább viheti tova az árnyat, melyet a partról a virág emlékül vetett rá, mint a hogy képes a Gyulai szíve Deborah érzéseinek felelni, a Gyulai kedélye Deborah kecseseinek igézete alá esni, a Gyulai szeme Deborah tekintetének delejes erejét észrevenni, a Gyulai szelleme Deborah szellemének varázsától át meg áthatva lenni. S Pécsi leánya, a büszke hölgy, mégis bizonyos felsőséget látott ez aristokratikus ifjun, kit Zsófia a fejedelmi ház sarja csak sima, engedelmes és bohóc szolgának képzelt. Deborah talán Kassai Elemér kevésbbé urias külseje miatt hajlott Gyulai felé, Zsófia talán épen e külsőnek férfias és komolyabb jelleme miatt lett kedvezőtlen elővéleménynyel Gyulai iránt. Melyiknek volt igaza? nem ide tartozik. Mindketten helyzetök szempontjáról néztek Gyulaira és Elemérre. A szűcs gazdag és művelt unokája a születés varázsa iránt volt, bár öntudatlanúl, Gyulai külseje iránt fogékony, míg a magasan álló Zsófia előtt a mélyből, hova alánézett, csak az egyéni sajátságok emelkedhettek ki. Zsófia Elemér iránti ragaszkodása a

fejedelmi vér érzetében soha szerelemmé nem válhatott volna, míg a büszke Deborah szívében, bár álnév alatt, az első hajlamot Gyulai iránt a születés igézete adta. A mit a hiúság megkezdett, folytatá a hiúság. Érzéketlen volt Gyulai, érzékenynyé kellett tenni, nem bókolt a szépség bálványképének, hódolatra kellett szoktatni, ez a női hiúság észjárása, s ez volt Deborahé. Mind hasztalan! Gyulai a régi maradt, s a szép szombatos nő arcza halaványabb, szeme merengőbb, szíve sebzettebb lett. Néha felébredt gőgje s Gyulai hidegségét mellőzéssel viszonzá, néha gúnya meg-meglobbant és e démoni világtításban a jégkeblű ifjú minden szava, tette, mozdulata nevetséges szinezetűnek látszott, néha hideg vérrel, kritikusi nyugalomml hitte Deborah Gyulai jellemét fölfogni, s az öreg Pécsi elébe hosszú lajstromot tárt az ifjú korlátolt eszéről, ízetlen élezeiről, kedélytelen és minden magasabb ábránd, minden nemesebb lendület nélküli szelleméről, de mindez csak oly zivatar kitöréséhez hasonlított, mely hirtelen átvonúl a láthatáron, hogy távozásával még rekkenőbbé tegye a levegőt. Deborah a hányszor föllázadt növekedő szerelme ellen, annál nagyobb erőt adott e parancsoló szenvedélynek, mely semmi jogos alappal nem bírt, semmi közösségből az érzéseknek, semmi összhangzásából a gondolkodásnak nem támadt, s mégis zsarnokává vált.

XVII.

A mennyire csak föl lehet egy fiatal emberről tenni, hogy érzéketlen maradhat az elismert szépségű és műveltségű leányok igézetével szemben, a mennyire csak képzelhető, hogy a gazdag házasság nem bír ingerrel egy vagyontalan, de nagy igényű világfinál, azon határát a közönynek Gyulai a legszélsőbb vonalig elérni látszott.

Sok ok vértézé szivét a szerelem nyilai ellen, sok tekintet ösztönzé különösen Deborah iránt elfogulatlan nyugalomra, s mindannak kikerülésére, mi czélzatos szépelgésnek, mi hódítási váagnak tűnhetnék föl.

Csalhatatlanúl meglepte őt, kivált eleinte, Deborah junói alakja, fejedelmi szépsége, de izlése, mely inkább hajlott a kecses kis tündérek, mint a félelmes istennők felé, és könnyelműsége, mely a leigáztatást, habár a járompáloza a legtisztább szerelem természetarányából kovácsoltatott is, nem örömet tűré, hamar vissza tudták állítani kedélyének egyensúlyát.

Aztán Gyulai nem volt ugyan oly hű barátja Elemérnek, hogy érette nagy áldozatra is kész lenne, általában erős öntagadást tőle még testvére, atya, fejedelme sem kívánhatna, de az áldozattól, de az öntagadástól még igen távol van azon illedelmi szabály szem előtt tartása, hogy ha nem vonz szivünk egy nőhöz, s ha önzésünk körébe nem esik e nő lefoglalása, akkor ne álljunk csupa hiúságból másnak útjába, kivált ha e más barátaink sorába tartozik. Gyulai sejté Deborah régi szerelmének elévü-

lését, tudta Pécsi ellenszenvét az öreg Kassai iránt és egyre százat mert volna föltenni, hogy Elemér házassága dugába dül, de következik-e ebből, hogy ő is befolyjon a válság siettetésére? S mi hasznát venné Deborah rokonszenvének az oltári szertartások nélkül? Vétkes viszonyra gondolnia sem lehetett. Deborah nem sülyedhetett volna oly alá, s ő egy kitünő helyzetű leány elcsábításával saját jövőjét tette volna semmivé. A vallásos és szigorú erkölcsű fejedelmi udvarban kellett Gyulai minden becsvágyának kielégítést nyerni, s bár sok bűn volt, melytől inkább csak a nyilvánosság miatt rettegett, titkon sem akart szertelen élvezet nélkül nagy szerencsétlenség okozója lenni, s Deborah szépsége benne inkább bámulatot, mint ingert gerjesztett.

Pécsi roppant vagyona foglalkoztatá még leginkább a fiatal úr képzelődését. Annyi kincset, annyi falut egy szép kézzel, minden fáradság, minden ellenszenv legyőzése nélkül nyerni, nem volt tréfa.

Gyulai aránylag csekély zsoldért félnapokig állott gyertyaegyenesen a palotaajtók előtt, s e mulatságnál valóban kellemesb lett volna, palotákkal bírni, s egy szép, egy irigylett kebelre hajolni. De valamint a nemes éroz a föld gyomrában sok nemtelen anyaggal vegyülten él, szintúgy midőn kitisztítva forgásba hozatik, ritkán jön együvé, ritkán csoportosodik kincscsé a nélkül, hogy ne szövetkezzenek oly elemekhez, melyektől különválasztani kívánnók, hogy igazán hasznát vehessük.

Így volt Gyulai is Deborah gazdagságával. A szombatosság nem tetszhetett neki, mert gúny tárgya

volt. Pécsi multja s jelen állása alkalmatlanul hatott rá, mert az udvar gyanuja és neheztelése nem könnyen látszott csillapíthatónak.

Gyulai büszke volt családjá régiségére, s igen sérté fülét, hogy széles rokonsága s a főurak majdnem kivétel nélkül egymás közt Pécsit «szűcs»-nek hívták. Volt ugyan a hatalmasok sorában, főleg Kassai iránti gyűlöletből, Pécsinek nem egy párthíve, de a kik hozzá szítottak is, a porból fölcseperedett nagyúr fényűzését csípős észrevételekkel kíséрни, jellemét kétes világításba helyezni, s hivataloskodása idejét, a mennyire csak lehetett, megbélyegezni, nem mulaszták el. S Gyulai, ki a vélemények rabja volt, fősúlyt arra fektetett, hogy valaki sokaktól és sokszor vádoltatik, s nem pedig arra, vajon igazságosan-e? vajon irigység, boszú és elővélemény nélkül-e? Deborah kivételes helyzetben volt, főleg a nővilágban. Ritka szépségét a férfiak annyira megsztalták, hogy egyéb tulajdonait kiemelni idejük sem volt. Talán ebből következett, hogy a nők gyöngeségeinek kilesésére, s erényeinek alábbszállítására fordítottak sok gondot és időt. Botrányt nem hozhattak föl ellene, de a finom rágalmakból mindig ragad a kiszemelt áldozatra elég, s ha a jelent nem is mocskolhatja be határozott váddal, megrendíti a hitet a jövő évek tisztasága iránt. Deborah leendő férjét egy úrhölgy sem [képzelhette boldognak, s Gyulait megdöbbenté annyi szép ajk kétes mosolya, annyi bölcs néne jövendőlgatése. Előtte az is föl-tűnt, hogy voltak családok, kiknél Deborah meg sem jelenhetett, noha a férfiak többször mulattak Pécsi-

nél. A nők ez ellenszegülése, mely vagy a rangra vagy a személyre vonatkozott, s így vagy büszkeség, vagy szemrehányás volt, Gyulait csak magára is megdöbbsentette volna, ha a többi tekintetek lehangoló befolyását számításba sem venné.

A roppant aráhozomány vakító csillámából ennyi ködön és porfellegen át kevés fény hatott a fiatal udvaronczig, kevés csáb ingerlé képzelődését, melegsté ábrándokra szívét.

Az ő szenvedély nélkül való jelleme, mely mélyebb szerelemre nem látszott hivatva, az önzés finomabb nemeire fordítá a rendelkezése alatt álló erélyt.

Inkább óhajtott előhaladni, mint gazdagodni; inkább kitűnni, mint élvezni.

Mióta Zsófia hercegisasszony veszélyes titkába volt avatva, mióta a karácsonyi communiókor a leendő fejedelemné kedvéért az öreg fejedelem és neje vallásos buzgóságát segíté kijátszani, mióta egy titok fölleplezésétől függött bukása, s eltakarásától gyors emelkedése, oh! azóta Gyulai az emberi természet azon sajátságánál fogva, mely a veszélyezettett jót értékesebbnek tartja, mint midőn semmi válság nem fenyegeté, majdnem mindennek tekinti az udvar kegyét, s ha szíve szerelemre képes lett volna, még e szerelmet is fölláldozná a befolyásért, az emelkedésért.

Elemér csak szánalomból, csak Zsófia leigázott lelkiismeretének védelmére, követé el a botrányt, de Gyulai könnyelműségbe takart önzésből.

Elemér jutalmat nem ohajtott s a büntetést elszántan várta; ellenben Gyulai fellegvárakat épített

a sikerre, borzadott a veszélytől, s hasznosítani akarta vakmerőségét. Vágyott a hercezkisasszony egész kedélyét elfoglalni, csüggött a szeszélyes leány minden pillantásán, szolgálilag engedelmeskedett változó ötleteinek, ellesé gondolatait, hogy teljesíthesse. Hisz e növendékleány alig félév múlva neje lesz György úrfinak s György úrfit egy vagy legfőlebb két év leforgásával a rendek fejedelemmé fogják választani, hogy még az apa életében ő az uralkodáshoz, a nép iránta hódolathoz szoktathassék, s hogy a Rákóczi család, a szultán vagy a német császár védelme alatt, az örökösödési jogot felöltő erőszakolás és makacs visszahatás nélkül kivívhassa. Mekkora szerep nem vár egy kegyencz számára e távoli, de regényes körvonalaival már derengő háttérben! Gyulai szertelen reményeket csatolt a hercegleány rokonszenvéhez; azonban fájdalom! épen e rokonszenv sehogysem akart mutatkozni.

Anna néne, az ügyes cselszövő, elég sok jártassággal képviseli öcsce érdekeit, de Zsófi, ha Gyulai-ról volt szó, mindig Elemért dicsérte. Haragudott, ha csak azon lehetőséget is föltették, hogy találkozott a világon oly tündér, oly királyleány, vagy hercezkisasszony, a kinek hűbb szolgálja volt a szelid, a jó Elemérnél. Anna néne ilyenkor az unokaöcs ügyét egy kevés befeketítés és rágalom által sem irtózott elősegíteni. Elpletykálá, hogy Elemér ugyanakkor, midőn sebe miatt a hercezkisasszonyt nem szolgálhatá, bezzeg, elég időt kapott Pécsi Deboráhnál mulatni, bezzeg vívott, mint az óriás, ki mind a két kezében bárdot hord, azok ellen, kik Deboráht

bántalmazák. Zsófia az első perczben zokul vette e hírt; de utóbb azzal biztatgatá Annát, hogy magához fogja parancsolni Elemért, jól leszidja, s büntetésül egy hétig vele őrizteti az öltöző-szoba ajtaját. Anna sokkal jobban ismeré neveltjét, hogysem képesnek ne hihesse mindenre, mit csak a korlátlan szeszély kigondolni tud és követelni mer; ennél fogva, soha többé szájába sem vette Elemér nevét, nehogy furcsa tervekre és vadregényes ötletekre adjon alkalmat. Hallgatása használt is. Zsófi kezdett szokni Gyulaihoz; Gyulai pedig azon mértékben kezdett Pécsi Simon házából elszokni.

Deboráht az ifjú gyér látogatásai megalázták.

Büszkesége, mely szerelmének előbb szószólója volt, most a gyűlölet tolmácsává akart szegődni.

A szombatos leány, midőn a boldogságról álmodozott, mindig csak egy jelenetet látott maga előtt. Lábainál térdelve képzelte Gyulait, s hallá saját hangját, midőn az ifjút nevetve utasítja vissza.

S mennyi gúnyt foglalt volna magában e nevetés! mennyi elégtételt, mennyi kéjt ébresztének föl a diadalán dobogó szívben a kikoszarozott udvarló zavart, hüledező vonalai.

— Bár lenne atyám jelen, midőn szememmel eltaszítom, midőn ajkam hideg mosolyával megsebzem őt!

Deborah sivár ábrándjai egész lelkét elborították; de szerencséjére közbe jött egy másik inger, mely szintén gögjét ostromlá, mely szintén a lealáztatás szégyenével hatott rá, s kedélyét megosztva gondolatainak új irányt adva, nem engedé, hogy mindig makacs szeszélyén csüngjön.

Pécsi Simon tudniillik, bár a szombatosok pártfogója volt, térítési erélyét leányánál nem nagyon vette igénybe. Az apa előrelátása győzött a hiteztető buzgóságán. Minthogy nem hitethető el magával, hogy a szombatoságot hamar sikerülhessen országosan bevett vallássá emelni, nem akarta egyetlen leánya szerencsáját rögeszméjével korlátozni és szabadon kívánta hagyni azt a kérdést: hogy Deborah leendő férjének kövesse-e hitét, vagy pedig atyjának?

Az öreg úr ily óvakodó eljárásából következett, hogy a szombatos leánynak a tiltott hitről homályos, határozatlan ismeretei voltak. Elméjének iránya nem is szólítá föl e nemű vizsgálatokra. Apja énekei, melyeket néha orgonajáték mellett hallott, kedvesek voltak előtte, de csak mint költői művek, s mint egy általa forrón szeretett egyén szerzeményei. Egyébként a szombatosok iránt inkább kedvezőtlen elővéleménnyel viseltetett; mert úgy tapasztalá, hogy nagy részben rongyos öltözékű és műveletlen emberek. De a kik e felekezetből atyjánál tevék udvarlásukat, méltó elragadtatással említhették a ház kisasszonya nyájas és leereszkedő bánását, mert Deborah a nyílt háztartás kötelességei közé számíttotta a nyílt arcot, szíves modort, finom tapintatot, s e kötelességnek örömet alávetette személyes érzéseit. A Pécsi házában a családélet fűszerei közé számíttatott a fény és illem mellett bizonyos fesztelenség, mely kényelmes mozgást enged mindenkinek, s a szükségtelen beavatkozásoktól tartózkodik. Pécsi sokkal szabadabban nevelte Deborahát, mint akkor

szokás volt, s nem korlátozó a kényeztetett gyermek felötlőbb szeszélyeit sem. Hagyá, hogy kedve szerint oszsa el idejét. Nem tudakolt tettei s kedvtelése után, ha azok komoly aggodalomra nem adtak okot. Az öreg úr szokása Deborahra is átszállott. Alig fordult elő oly eset, midőn Deborah szabadságot vett volna magának atyja eljárásaiba vegyülni s tanácsadóul lépvén föl, őt valamire rá, vagy valamiről lebeszélni. E gyöngéd tartózkodás mellett igen természetes volt, hogy az öreg Pécsi naponként tarthatott volna egyházi zsinatokat, s egész hosszú téli estéket tölthetett volna póriás vagy gyanús kinézésű egyénekkal, a nélkül, hogy Deborah egy szóval, vagy egy tekintettel is legcsekélyebb aggodalmát vagy visszatetszését fejezze ki.

De a «beteg asszony» küszöbe előtt történt jeletnek fölnyiták Deborah szemét. Lehetetlen volt észre nem vennie, hogy atyja oly tűzzel játszik, mely lángba boríthatja az egész házat, mely hamuvá égetheti a család vagyonával együtt a család becsületét és boldogságát is. Nagy távolságot kezdett sejteni atyja többi különöségei és a szombatosság közt. A különös nyelvű és iratú könyvek, az ég képlete, az állatkör és bújdosó csillagok házai minden rejtélyes jóslatokkal együtt most egészen más horderejű dolgoknak tüntek föl előtte, mint az új vallás hirdetése, mint a második Jeruzsálem szépségeiről írt csinos versek. Hallá Mikóéknál az országtanács tilalmát, a hirnök kikiáltásait, a falragaszok tartalmát; hallá az álmodó Gécziné szájából a vérfagyasztó jóslatokat, s az iszony és óvatosság köl-

csönös hatásai eléggé meggyőzték arról, hogy tudós és mély felfogású atyja, a tisztos ősz, bizonyos tekintetben végre is gyermek, ki az ő vezetésére szorúl, s ki, ha magára hagyatik, az alvajáróként veszélyes mélységek fölött behunyt szemmel fog bolyongani.

Deborah szíve vérzett, midőn ábrándja, mely atyját a legtökéletesebb halandó dicskörében tünneté föl, szét akart oszlani; de szeretetét nem gyöngítette, sőt erősbíté új tapasztalata. Ő, ki atyjára büszke volt érdemeiért, büszke lett volna rá az elhagyattatás- és megaláztatásban is. Eszilaj természet, e főnhéjazó szellem tudta tisztelni a világtól megbélyegzett Géczinében a vér kötelékeit, s ha Pécsit, a szombatost, a törvény szigora földönfutóvá tette volna, Deborah, az aristokratikus szlészű leány, ki a disztelentől csak úgy undorodott, mint a vétkestől, egy koldus ronda öltözékében is követné atyját a nyomor, az elhagyatás ösvényein. De bár sorsát soha külön nem választaná emezétől, érzé, hogy, ha bukniok kellene, az ő szeme előtt nem a legnagyobb mélységbeesés volna a legiszonyúbb látvány, hanem az, melyben az esést nevetséges botlás előzné meg. S ilyenek gyanftá a szombatosságot.

Az első benyomások alatt mindjárt eltökéléé tehát, hogy kitelhetőleg fogja atyját minden gyanús egyén befolyásától oltalmazni.

De erre alkalom nem mutatkozott.

Pécsi a fényes és lármás temetéssel megvetését, haragját és dölyfét kielégítvén, csendesen ült «remeteségében», s Gyulain kívül alig társalgott valakivel.

Könyvek és astrologiai észlelések közt tölté ideje nagy részét, s midőn Deborahval volt, oly vidám és gondnélkül való arccal beszélt ezer apró, de érdekes tárgyról, annyira mellőze mindent, mi a phantastikus új hitre legkisebb vonatkozással birt, hogy leánya teljesen megnyugodott, sőt néha magában szégyenlé is azon vakmerő perczet, melyben képzelni merészlé, hogy még ő fog atyja oltalmazója, tanácsadója és gyöngeségének elleplezője lenni.

Azonban a csendes heteket egyszerre aggodalmas napok válták föl.

Pécsi Simon a téli estéken megint orgonája mellé ült. És a szent énekek a «remeteségből» a fegyverzőrej és utczazaj elhalása után talán a fejedelmi palotáig is elhatottak.

Deborah annyira el volt foglalva saját beléletével, hogy eleinte eszébe sem jutott, miként a szelid és áhítatos dalok, melyek ellen józan kifogást tenni nem lehet, még a csavargó népnek és az ármányos udvaroncoknak alkalmat nyújthatnak a szombatosokról költött mendemondák föléléstésére, s őt és forrón szeretett atyját új botrányoknak tehetik ki.

Később lehetetlen volt észre nem vennie, hogy oly egyének járnak a házhoz, kiket apja soha sem vezet a társalgási szobákba, kik — hihetőleg tanácskozás végett — a könyvtárba, vagy a kis bástyába zárkóznak, s kik besötétedés után mennek föl a csigalépcsőkön és igen későn távoznak.

Deborah óvakodva, a legkiméletesebb modorban czéltott egypárszor ez ismeretlenekre, de Pécsi Simon homlokára mindig köd borult, s különben

szelid vonalairól neheztelő visszautasítás volt olvasható.

— Bizonyosan szombatosok környezik őt! — sóhajtá a nyugtalan kedélyű leány.

A rejtélyes vendégek csakhamar kimaradoztak, s az öreg úr nem háborgatá az orgonát, más kedvencz foglalatosságokba merült, de Deborah észrevevé, hogy többé jó atyja ajkain elvétve sem ül vidám mosoly, s azok a nagy jelentékeny kék szemek, melyek annyi érzéstől voltak lelkesedve, annyi eszme fényében égtek, most már többnyire a csendes szomorúság kifejezését tükrözik vissza.

— Valamin aggódik, valami nyomja szivét, oh! bár lenne bizalommal hozzám! bár házunk szokása ne az volna, hogy magunkra, hanem hogy egymásra támaszkodjunk! Ha szegény anyám élne, nem választanák el bizodalmunkat láthatatlan, de át nem törhető sorompók, s annyi szeretet mellett nem volna az apa és leány egymás iránt némileg idegen!

Míg Deborah ily tünődések közt élt, megint elkezdődtek a vallásos énekek. Az orgona zengett majdnem éjfélig, s a kenetes zsolozsmák a felső emeletből a hálósobáig lehatottak, s ijedelemmel tölték el őt. Annál is inkább, mert egy terjedelmes és gyönyörű hang vegyült a Pécsi Simonéhoz, hogy a szorongó leány pilláiról az álmot váltig elűzze.

Deborah az énekes férfiút nem látta a kapun bejönni. Titkon és későn kellett házokba lopóznia; de a dallamok szövege, s némely hangosabban folytatott vita, melynek töredékét lehetetlen volt meg

nem hallania, azon gyanúra vezeték, hogy a rejtélyes idegen alkalmasint szombatos pap.

Eszébe jutott minden veszély, szeme előtt lebegett a haldokló néne rémalakja, fülében zúgtak a jós-szavak, s kimondhatatlanul szerencsétlen volt.

Reggel beszélni akart atyjával, térdre borulva akará kérni óvakodásra; de az öreg úr szokatlanul sötét tekintete visszadöbbsenté.

— Ez legyen utolsó gyöngeségem! — sóhajtott Dehorah, midőn atyja sejtén, hogy leánya szívét valami nyomja, gyöngéd tudakozódás helyett visszatartózkodó modorban tett némely házi intézkedéseket, s aztán könyvei és az astrologiai képletek közé távozott.

XVIII.

A nemzeti hadak főgenerálisa nagy meglepetéseknek volt kitéve.

Zöld Mihály, a Háromszéken fekvő zászlóalj kapitánya, kitől a Zólyomi Dávid szétvert és üldözött pártjának maradványai leginkább rettegtek, a fejedelem parancsára nyugalomra bocsáttatott. Senki sem kérdezte a tábornokot e tárgyban. Ő csak rendeletet kapott, melyet tüstént végre kellett hajtania. Rákóczi-nak nem volt szokása az ily rövid és indokolatlan eljárás, és nem csoda, hogy elég széles körben figyelmet gerjesztett, és sok politikai hozzászólásoknak szolgált támpontul. Növekedett az öreg Kornis Zsigmond ámulata, midőn Vincze Péter, a radnóthi kapitány, ki a vitézségen kívül semmi ajánlatos tulajdonnal nem bírt, kénye és kedve ellen, a Zöld Mihály

nehéz és sok felelősséggel járó állomására szállította át. Rebesgették, hogy a fejedelemszony kívánására történt. Mi annál feltünőbb volt, mert ez az erélyes és mély belátású úrhölgy a befolyást, melyet férje fölött gyakorolt, igen ritkán használta az állam ügyeire vonatkozó czélokra.

Olvasóim képzelhetik, hogy a harmadik meglepetés Kassai Elemérnek a Radnóth körébe vont mezei hadak kapitányává kineveztetése volt. Erre a különben neheztelő Kornis is örömmel adá beleegyezését; de az látszott megfoghatatlannak, az nyujtott a találgatásokra különféle anyagot, hogy az öreg Kassai mi okból kívánhatta eltávolítását annak, kit annyi fitogtatással vallott rokonának, s kit a világ az ő általános örököséül tekintett. Sokan elidegenedést véltek e lépésben, némelyek lappangó czélokat. S ha Elemér jelleméhez homály férhetne, az utóbbiak gyanúja nyert volna alakot; de az ifjú szelíd magaviselete, önzéstelen multja a rágalom nyelvét is lekötötte, a sötétebb képzelődésűek találgatásait is keletkezésökben elnyomá.

István úr saját kezével szedett ki a pohárszékekből és fülkékből ezüst tálakat, aranynyal befuttatott serlegeket. Ügyelt, hogy idegen czímerűek és olyanok, melyeknek zálogideje nem régen járt le, ne vegyítessenek a választottak közé. Ibrikeket, kannákat is tett ki. Némi tusakodás után előhozatta a Katalin fejedelemsnőtől Csákihoz került, és tőle a szabadcsapatok által elrabolt óriási tálczát is, melyre egy egész őzet lehetett volna fektetni, s mely csak nagy ünnepélyeken játszott szerepet. Megvizsgálta

a drága ezüstneműek jelen állapotját, s fájdalommal tapasztalván, hogy tisztításra szorultak, útmutatásokat adott az irnokoknak és legényeknek, fűszerezve száraz oktatásait hatásos fenyegetésekkel a történhető sértések, kártételek esetére. Csakhamar a koraltnok mellékszobái ezüstműves boltjához hasonlítottak, s lett elég sürgés, mozgás.

Kassai az unokaöcs távozása előnapján roppant búcsúlakomát rendezett. Azon egészséges elvből indult ki, hogy ily nagy alkalmakkor czélszerűbb az ételek halmaza és finomsága helyett a terítékek és evőeszközök drágaságát, mennyiségét tüntetni föl, s inkább a cynismus, mint a takarékoság szabályai ellen vétetni. Hadd gondolják, ha már lehetetlen a félreértést kikerülni, őt, az egyszerű erszénykötő fiát, inkább dölyfös aristocratának, mintsem hígeszű pazarnak, ki torkosságba merült és e rossz korban rossz példával akar előljárni!

Kassai gyöngé lábai ellenére a kamarába és konyhába is betekintett. Szakácsnője, ki a kis adagokhoz volt szoktatva, nagyszerűnek hitte a készülő ebédet, s ezen nézetben osztozni kezdének az éhes subalternusok is, kik biztos reményben voltak, hogy az asztal végén lesz hely számokra tartva, mert a hivatalos vendégek közül többen a meg nem jelenhetéért ki fogják magokat menteni.

A koraltnok most kezébe fogta félmankóját, s lábzsákosan czammogott le a lépcsőn. Nyomban kísérte titkára, a rózsaszín kedélyű férfiú, lopótököt, pinczekulcsot és gyertyát hozva. Az inasok pedig karafinokkal és kannákkal zárták be a menetet.

István úr, a gazdag földbirtokos, híres boraiból keveset szánt háztartásra. Nála inkább csak átalagokat, mint hordókat lehetett látni. A pinczében gondolkodva nézett körül; látszott, hogy szándékát új vizsgálat alá veti.

— Czelnaim igen erős, — szólt.

— Olyan mint a tűz, — jegyzé meg a titkár.

— Kegyelmed is tehát a mellett van, hogy a tavalyi sárdiból húzassak?

— Meg a tíz éves czelnaiból, nagyságos uram, azon ünnepélyes percz számára, midőn a magas vendégek Elemér úrfi egészségeért ürítenek poharat.

Kassai megütközött a titkár ellenzéki vakmerőségén, de csodálatos módon az ő keble is most tágabb volt, s nemcsak jobban tudott köhinteni, lélekzeni, de érezni is.

— Ha kend szükségesnek hiszi, tehát bontsa föl az átalag pecsétjét.

A titkár levakarta a szurkot, kivette a dugaszt, kezével szépen megtörlé a nyílás széleit, s oly hatalmasan kezdett szivattyúzni, hogy orcáján a basarózsa pírja virított föl. Néhányszor ismétlé erélyes működéseit s egy öreg kanna már félig megtelt az arannyal vetekedő borral, midőn Kassai pihenési jelt adott.

Most már a csekélyebb értékű sárdira került a sor, s miután az igényelt mennyiség ki volt szíva, a titkár az átalagoknak visszaadta a szükséges táplálékot, s ismét lepecsétlé a dugaszokat.

Kassai ő nagysága alkalmat vett időközben megkopogtatni a hordókat, hogy vajon nem lopnak-e

cselédei? szemügyre vette az abroncsokat, hogy vajon nem tolták-e egyiket is félre, s nem furták-e meg a tolvajnád és szalma végett a dongát? de mindent rendben talált és nyugodtan czammogott vissza.

A vendégek, kikért ennyi mozgás történt, néhány hivatalnokból, a collegium tanáraiból, s a «nemesi társaság» Elemérrel közelebbi viszonyban álló tagjaiból állottak. Jelent meg egy pár félig tönkre jutott főúr is, azon sanyargatott aristocraták közül, kiknek ingóságai Kassai szekrényeibe voltak zárva, s fekvőbirtokaik fölött is a szigorú hitelezőnek damoklesi kardja lebegett.

A ravasz irnokok jól számítottak, hogy csakugyan marad a hosszú asztal körül üres szék; mert Dajka püspök, mint vén ember, otthon szeretett ebédelni, és volt vagy két adós, ki nagy szerencséjének tartá ő nagysága szives megemlékezését, de rögtöni betegség vagy véletlen akadály miatt épen a végperczekben kénytelen volt meg nem jelenhetését levélben kimenteni.

Kassai Pécsi Simontól egészen különböző hiúságokkal birván, nem sokat bánta, ha valaki nem az ő kanalával akar enni, s a mennyiben új költséget nem okoznak, örömmel bocsátotta asztalához legkopottabb külsejű irnokait is.

A mi a takarékos ebédet illeti, az a drága terítkekhez képest tekintet alá sem jöhetett ugyan, de a ki a költséges fűszerek helyett a víg társalgást a szájíz ingeréül elfogadta, nem állíthatta sem azt, hogy élvezetre nem talált, sem azt, hogy éhesen és szorjjasan kelt föl az asztaltól.

A fukar, mogorva Kassai a komoly és tudományos csvevegést, ha rászánta magát, oly ügyesen tudta vezetni, mint akárki, s a tanárok hízelkedés nélkül csodálhatták éles elméjét és belátását. Gyulai Ferencz pedig, miután Elemérért rokonainak élceire ki merte magát tenni s az ebédre megjelent, víg ötleteivel földerítette a legridegebb kedélyűeket ls.

Kassai maga ürtette poharát nyájas vendégei egészségére, és szíve, mely elszáradt és összezsugorodott izmok szövetéből állott, végtére az eddig ismeretlen megilletődések varázsával tágulni, vérrel megtelni, élni és éledni látszott. Forgószélként ragadta magával a szigorú, örömtelen öreget a vendég-öröm, mely a sötét hajlékokban jelen lenni és zadjongni nem tartotta eddig illendőnek. Lapos, hideg ajkairól eltűnt a gúny és mogorvaság, kedélyes tekintetet vetett Elemérre, elmondá, hogy büszke ez ifjúra, s midőn észreuvé, hogy a czelnai fogyatékán van, intett a titkárnak, fülébe súgta, hogy a fülkében négy palaczk tokaji van, s tüstént hozza föl az egyiket. A gyér diplomatikus ebédeken kívül ez még soha sem történt.

Midőn pedig az asztaltól fölkeltek, megölelte Elemért; a vendégek előtt adott neki egy díszkardot, s atyai szeretettel mondá: — Kedves öcsém, délután és este útikészületekkel léssz elfoglalva, de nyolcz óra körül tekints be hozzám, mert számodra még egy egész üres órát gazdálkodtam meg, és sokat akarok veled dolgainkról beszélni.

A fúrge kis titkár uszkált az örömben, mint a hal a vízben. Elemér javát senki sem hordozta inkább

szívén, senki sem hitte makacsabb őszinteséggel, hogy Kassai unokaöccse most már a szerencse kegyeltjévé lett, s hogy boldogságának — e nagy épületnek, melynek alapja le van téve — betetőzéséhez és megkoronázásához még csak az évek hiányzanak. Maga előtt szemlélte leendő pártfogóját, ki azt is, a mi a korlátnok ígéreteiből el találna maradni, utánpótolja. Helyzetem most ugyancsak biztos, gondolá kiapadhatatlan optimismusával. Ha ő nagysága, az én tisztelt principálisom, sok gondja és foglalatosságai közt, előléptetésemről meg is feledkeznek, nem alkalmatlankodom neki czélzásokkal, kérelmekkel. Minek a sürgés, nyugtalankodás? Hála Istennek! ép, egészséges ember vagyok. Igen messze se haladtam az években. Várhatok. Nincs rosszabb a tolakodónál, ki parányi egyéniségét mindenüvé beékeli, és szüntelen lábatlankodik, hogy észrevétesék. Ismeri Kassai ő nagysága csekély érdemeimet, s ha a megjutalmazásban valahogy elkésnék, minek duzzogjak? Hisz itt van Elemér úrfi, s ha ő — miben semmi kétség — magas polczra emelkedik, meg fog emlékezni szolgálataimról. Jövendőm marokban, az előléptetés úgyszólván zsebemben van, csak idő kell hozzá és béketűrés. S mi könnyebb a béketűrésnél? Szeretném tudni, hogy Rákóczi ő fensége egész irodájában ki lehetne szebb és biztosabb kilátásokkal ellátva, mint én? Hohó? senki! Vagy volna-e valaki! Haha! senki sincs! Becsületszavamra! senki.

A titkár épen föl kaczagott örömeiben, midőn a távozó Elemér hozzá benyitott.

— Ezer bocsánat, édes úrfim, — mentegetődzék a titkár, — hogy magamban egy kissé hangosan mertem nevetni. Ferde szokásaim vannak. Aztán ez a pompás, dicső nap még a halat is melegvérű állattá képes varázsolni. Ittas vagyok, nem a bortul, az úrfi szerencséjétől.

— Engem, — szólta Elemér, a titkár mindkét kezét kezébe fogva, — engem csak az a szerencse ért, hogy kegyelmed szivét megtanultam még többre becsülni. De minek mondanék bókot a szerénységnek, mely saját nevét is pirulva hallja, s nagyobb zavarba jön a dicséret, mint a kárhozzátás miatt!... Holnap korán távozom; de egyet szeretnék tudni, hogy nyugodt lehessek, s ezért kerestem fel kegyelmedet. Óhajtanék fölvilágosodni azon ok iránt, mi nagybátyámat előléptetésem sürgetésére bírta.

A titkár nagy szemeket vetett Elemérre. Minden vonalán, egész lényén, arczától a kis ujjáig, látszott a csodálkozás. — Hát már elfeledte, édes úrfim, hogy saját maga kérte az áttétetést. Ő nagysága sokáig tanakodott a legjobb állomás ügyében, s végre azt választá, mely közel esik Fehérvárhoz. Csak most volt alkalmam tapasztalni, mennyire szereti az úrfit. Véghagyományát is elővéteti, hogy még egyszer átvizsgálva, letétesse a kolosmonostori levéltárba. Ma reggel, midőn hivatott, el volt érzékenyedve. Úgy hiszem, nehezebbre esik az úrfi távo-zása. Hiába! vén ember, s holnap már egészen magára van hagyva.

A titkár szavai, a nélkül, hogy valami tartalommal birtak volna, kielégíteni látszottak Elemért. Titkos

aggodalma oszlott. Ama sötét sejtést, mely betegsége alatt ezer rémalakot idézett lelke elébe, visszazenté a nagybátya ügyeibe mélyen avatott férfiú hangja és egész viselete.

— Sokáig kerestünk az úrfi számára helyet, — folytatá a titkár. — A be nem töltöttek nem tetszének ő nagyságának. S mennyi fáradságba került, míg végre sikerült, a küküllővári kapitány fejébe verni, hogy számára egészségesebb valamit alig lehetne kigondolni, mint a lak- és légváltoztatást. Sokáig tüszkölt, vonakodott; de utoljára mégis fölszedte a sátorfát.

— Tehát érettem egy érdeemes és tapasztalt katonára mozdított el? — kérdé leirhatatlan megütközéssel Elemér.

— Isten őrizzen! — szólt a titkár, szokás elleni fecsegésének lehető következményei miatt sápadozva. — A kapitány sokkal fontosabb állásba helyeztetett. Legfőlebb annyi áldozatot hozott, hogy most más urakkal kell poharaznia. Talán ez nem tetszett neki, de szép hadsereg válnék abból, melyet ily tekintetek szerint látnának el tisztekkal.

— De rám nézve minden állomás egyenlő. A legszélső végvárba csak oly örömetst mennék, mint oda, hova most küldenek.

— Kassai István ő nagysága másként gondolkozik. Neki épen ez a kapitányság volt izlése szerint. Magához közel akarja Elemér úrfit tartani.

Kielégítő magyarázat ez, s mégis Elemér szívében alaptalan gyanuk ébredtek.

— Talán nagybátyám személyes ellenségei laknak ott?

— Mi gondja volna azokra az úrfinak? Ó nagysága hatalmas úr, nem ijed meg árnyékától. És ha találkozni fognak, kik úrfit nagybátyja miatt hidegen fogadnák, lesznek mások, kik megkettőztetik előzékenységöket. Csak a szombatosok társaságától tartózkodjék vissza. De hisz azok a Küküllőmentén kevés számmal vannak. Közöttök csak a gonosz Pécsi Simon fújja a kigyókövet. Bocsásson meg, Elemér úrfi, hogy ily illetlen kifejezéssel találtam róla szólani. Hiában! a ki a Kassai-család ellensége, az megoldja az én nyelvemet is, az előtt én szelöltetés helyett még mélyebben nyomom fejembe a süveget.

A titkár saját furcsa ötletén nevet, s élénken dörzsöli kezeit.

Elemérnek nem volt kedve a társalgást tovább fűzni.

Szárazabban búcsuzott, mint akará, s mint egy iránta annyi részvétet tanusító egyén érdemelte: de a titkár nem volt követelő. Önérzete a taránd gyomrához hasonlított, melyet a legsilányabb eledel is ki tud elégíteni. Szinletlen megindulás és ezer szerencse-kivánat közt követé Elemért a keskeny folyosón a lépcsőig. Itt tusakodva állott meg, s kezével visszainté ifju pártfogóját. Midőn megint szobájában voltak, körülnézett, mintha félne, hogy a pohárszékben, az ágy alatt, vagy talán épen hátok mögött láthatatlan lények hallgatóznak. Aztán közel vivé száját Elemér füléhez, s a félénk szerelmesek sutto-

gásánál alig emeltebb hangon mondá: — Czudar ficzkónak tartom azt, a ki a nyert bizodalommal visszaél, s kifecsegi, a mit előljáróitól hallott, vagy a mit hivatalánál fogva titokban tartani köteles. Megérdemlené, hogy kerékbe törjék, igazán mondom, megérdemlené, ha szintén magam volnék is az. De néha a vak tyúk is kapar ki a szemétből gyöngyöt, s a legcsekélyebb sorsú ember is juthat saját ügyességéből oly dolgok nyomára, melyek által felebarátjának használhat. Úgy hiszem, ért engem, Elemér úrfi. Csak azt akartam megszugni, hogy a mezei kapitánynak gyakran vannak fontos teendői, melyeket csak azért is jó előre tudnia, mert különben pontosan nem teljesítheti, vagy túlságos hévvel hajtja végre. Ért engem, Elemér úrfi? nemde? Biz' Isten! ért. Csak annak vagyok tehát mondója, hogy nem szokásom a papir és tenta fogyasztása, s midőn levelemet veendi, a fősvény szavakban aranynál drágább titok fog rejleni. S most kísérje az Isten áldása!

Kezet szorítottak, örömtől szikrázó arczczal a titkár, s nem megdöbbenés nélkül az ifjú.

— Micsoda tömkelegben vagyok? micsoda rejtély vesz körül, mint a lég? Pórusaimba hatol, fölszívom, vele járok, lélekzetem beléje olvad, sehol ki nem kerülhető, mindenütt ott van! Nagybátyám törí valamin fejét. Tervét a titkár sejti. Eszközüil választottak, . . . s ha a cél, melyre törnek, bűnös volna, akkor az csak Pécsi megrontása. Csalódtak, uraim! . . . S én legyenek-e eszköz? . . . Mivel? . . . Kezemmel? Inkább levágom. Szememmel? Inkább kiszurom.

Fülemmel? Siket leszek. Eszemmel? Megőrülök. Deboráht szerettem, Pécsit tisztetem, magamat becsülöm: három ok ellenetek. . . . De talán igazságtalan vagyok gyanúimmal? Ma este, . . . igen ma este szólni fogok bátyámmal, nyíltan — történjék bármi — nyíltan és határozottan.

E gondolatok közt Elemér a harmadik számú fejedelmi udvar kapujához ért.

Restelt szobájába nyitni.

Félt a magánytól, mely termékeny volna képekkel, szorongással, bánattal.

Hová vonuljon?

Gyulaihoz ment czél és szándék nélkül. Csak az időt akarta lopni, hogy az neki ne alkalmatlankodjék a fölösleges és hosszú perozekkel. A nap még teljes arcczal függött a láthatár szélén, s bár a tél végéhez közelített és az éjek rövidültek, mégis az alkony kezdetétől nyolcz óráig, midőn nagybátyjával volt találkozandó, igen sok időköz volt arra, hogy kedélyét a magány el ne mérgezze.

Gyulai épen öltözködött.

Anna nénéhez kell mennie.

— Ha asszonyok nem volnának, — szolt háját nagy gonddal rendezve, — paradicsomnak mondanám az életet. S ha te egy tücskös vén nő és egy átkozottul szép, de szeszélyes fiatal hölgy rabszolgája lennél, akkor, pajtás! megérdemlenéd, hogy a béketűrés királyává kenjenek föl, mihelyt három nap alatt magából az édenkertből ki nem szöknél. És én még a fejedelmi palotában szolgállok, s pedig az nem is paradicsom. Mióta kellett volna mene-

külnöm! S ime vándorbot helyett fésűt tartok kezemben, s mint a kaczer leány kendőzködöm. Furcsa bogara az Istennek az ember. Csak a lepke győz le minket az ostobaságban, midőn pörzsölt szárnnyal megint a gyertyafénynek rohan.

Gyulai most himzett mellényei között válogatott.

Elemér sejté, hogy Zsófia hercezkisasszonyra történik czélzás; de óvakodott alkalmat nyújtani a továbbfűzésekre.

— Épen rossz perczben találtam jönni, ha a szeszélyek ellen úgy kikelsz; mert nekem is egy igen szeszélyes kérésem van hozzád. Lelkedre akartam kötni, hogy látogasd meg gyakran Deboráht.

— És legyen távolléted alatt érdekeid képviselője, nemde? — szólt Gyulai mosolylyal ajkán, mely önkéntelen és őszinte volt, azonban arczán a megütközés hamar eltörölt kinyomatával némi ellenkezésbe látszott jönni.

— Nincs semmi érdekem, mely képviselés nélkül is veszélyeztetnék, — válaszolá Elemér. — A tenger közepén elsülyedt kincses hajóból, midőn a mérő-ólom sehol fenékre nem talál, akarjunk-e könnyű hálóinkkal kihalászni csak egyetlen emlékpénzt is? Istenemre! ok nélkül fáradszunk! . . . De látogasd meg gyakran Deboráht.

Gyulai kérdő tekintete hosszasan pihent Elemér komoly vonalain.

— Látogasd meg gyakran Deboráht; mert e lány szépsége rokonszenvet fog benned atyja iránt ébreszteni. A bűvös szem, a tündéri tagok fiatal varázsa, az agg apa gyöngeségeit is kedvessé teszi,

s kénytelen léssz tisztelni Pécsit, oltalmazni ellenségeitől és magától. Ki áll magasabbban, mint e férfiú? S csoda-e, hogy szédeleg, midőn a mélység alatta oly nagy? . . . Látogasd meg gyakran Deboráht. Atyja híres csillagjós, számára az ég egy kigöngyölstett pergament-tekercs, melyből olvassa a végzet gondolatait s értesül annak a világteremtésekor már bejegyzett szándékai felől. De a betűk álnokok-e, vagy talán a lélek, mely a csillagirat titkait fürkészi, tehetetlen, mit tudom én? Csak azt sejtem, hogy míg Pécsi az égbe tekint, lába oly kövön fog megbotlani, melyet a vak koldus is kikerült volna, ha kezében mankó van. . . . Kérlek, látogasd meg gyakran Deboráht, . . . deli alak, kápráztató szépségű arc, istennői termet, s minő kár volna, ha atyja a szombatosságért hurczoltatnék vérpadra! Hallottam, hogy régen a lovagok még egy ismeretlen néMBER védelméért is szívesen ontották véröket. Most erkölcsaink sokat változtak; de te úgy-e jól ismered már Deboráht? Oltalmazd Pécsit, ha egy keveset vesztenél is az udvar kegyéből. Őt a szombatosság miatt veszély fenyegetheti. Holnap reggel már eltávoztam Fehérvárról. Találkozunk-e többé az életben? Szeretném, ha hinnéd, hogy nem. Szeretném, ha egy haldokló barátod végkivánatának tekintenéd kérésemet; mert akkor egészen meg volnék nyugodva teljesítése felől.

Elemér egyszerű szavai oly szívreható erővel bírtak, hogy még Gyulai is komolylyá lett.

— Régóta nem voltam Pécsieknél; de már ezentúl szorgalmas vendégök leszek. Még ma helyre hoznám mulasztásaimat, ha Anna néni magához nem

rendelt volna. Mihelyt tőle menekedhetem, fájdalom, Szeredit kell sétájára kísérem. Tudod, a fejedelemné rokona. Orvosa fejébe verte, hogy egészsége föntartására nemcsak lovon ülni, de gyalogolnia is kell, épen annyit, mint a parasztnak. Ő a fejedelemné rokona, s mi udvari cselédek ne hallottuk volna-e a közmondást, hogy kéz kezét mos? Egyébiránt mielőbb és azután gyakran elmegyek Pécsi Simonhoz. Szavamra! elmegyek. S te végkép lemondnál Deboráhról? De ne is válaszolj badar kérdésekre. Deborah kisasszony nemének ritkább példányai közé tartozik. Azonban a rendkívüli-e az, a mi boldogít? . . . Nézd újabb szabású dolmányomat. Szorosabban simul a testre, mint szokás, s akkora redőt sem vet, mint egy hajszál. Ma hordom először. S tetszik-e színe? Oh! barátom, sokat kell a nők miatt fáradnunk, szenvednünk . . . s hát még az adósságok! Szabóm türelmes természetű; mindig hiszen Anna néni bőkezűségében. Csak ne válnék előbb-utóbb hitetlenné. Pécsi szombatossága miatt ne aggódjál. Nála ez csak olyan szeszély, mint Mátyás király álneve és álruhája, melyet azért vett föl, hogy Czinkotán vagy Soroksáron a paraszt menyecskék és iskolamesterek bohóságain egy kevéssé mulassa magát. E tréfa soha sem tartott sokáig. A királynak hamar eszébe jutott, hogy van biborpalástja, trónja, palotája, Pécsi is büszkébb, mintsem évekig elfeledhesse, hogy ki ő és micsodák a szombatosok? A hol a nyomor lakik, ott nem választ éjjeli szállást a mi jó öregünk. Ne féltsd őt. S ha végre is a szombatosságba bonyolódnék, mitől

tartson? Hát bevett vallás-e nálunk a görög? s mégis kit üldöznek érette komolyan? Nem tűrik-e Fehérvár elővárosában a zsidókat? Nem laknak-e Vinczén oly morvák, kik titkon újra keresztelkednek? befogatja-e őket a director? . . . Nem azért mondom ezt, Elemér, hogy ne teljesítsem kívánságodat. Még ma inkább szeretnék Pécsihez menni, mint holnap. Szorgalmas vendég leszek házoknál. S említsem-e nevedet, ha Deborahval vagyok? Talán kétled óvatosságomat?

— Lovagi szavamra! egyetlen halandó van, kivel a véletlen leggazdagabb változatossága közt is soha össze nem köthetném sorsomat, s ez Deborah.

Annyi meggyőző erő sugárzik Elemér nyilt, de komor tekintetéből, hogy Gyulai nem kételkedett többé.

Keblén kéj rezgett át, pedig érzé, hogy nem szereti Pécsi leányát és szeretve sem venné nőül.

— Meg fogsz elégedni velem — szólta, midőn a fejedelmi palota kapujánál Elemértől elvált.

*

A nap még nem hunyt el egészen, s már a hold mosolygott, fénylett, hódított és andalgott. Nézte a komoly székesegyházat, bekacsintott a dévaj hercegekisasszony ablakain, sugarainak bűbájával rábeszélte a vén Dajka püspököt, hogy rókaprémes tógáját felöltve, a tornácz elébe üljön, s mellén összefogva karjait, a csillagos égre tekintsen és a földi lét rövidségéről elmélkedjék. Percz az élet, de e perczbe mennyi öröm, csalódás és bánat nincs összponto-

sítva! Örökkévalóság vár reánk, s a koporsó azon szekrény, melybe minden terhet, mit magunkon hordánk, leteszünk és elzárunk; de hány ember van, ki tántorgó léptekkel is ne ajánlkoznék a sír párká-nyától visszafordulni, hogy tovább hordhassa a te-
hert, mely alatt már alig tud lélegzeni? Csak oly nehezen válik meg az egyik a koldus-mankótól és a vándorbottól, mint a másik a királyi pálczától és az aranyrudaktól, melyeket várának legelrejtettebb boltja alatt őriz. Miért tapadunk annyira a végeshöz, midőn a végtelent hitünk biztosította? . . . A hold ezüst arcának sugarait reszketteté a temető emlékkövein is; végigtekintett a Maros rónáján, megvilágítá Ele-
mér számára a tájéket, melyet holnap el fog hagyni, s homályos körvonalait megmutatá azon hegyeknek is, melyek új lakhelye felé vezetik.

Még legalább két óra kellett, míg nagybátyjával találkozhatik.

Szíve a kiáradásig telt meg.

A mi keserű volt a multban, csak alig sejthető vonalokkal lebegett körülötte; míg minden öröm-
nek, boldogságnak és elragadtatásnak emléke elébe lépett, hogy az elválás percében mélyen éreztesse vele mindazon kéjt, melyet odahagy és többé nem fog fölhalálni.

Elemér egészen feledé, a miért neki elviselhetet-
lenné vált Fehérvár; csak az forgott elméjében, a miért minden köve és pora drága volt.

Vagy nem lakik-e itt Deborah?

Csillárfény ragyogott Pécsi termeiből.

Az ablakok kivétel nélkül dús világot árasztottak,

mintha lakoma és lakodalom volna; pedig a család hihetőleg csak egyedül van.

S egyik szobából vörösebb láng lobog.

Ah! a bolygó csillagok házait kémleli Pécsi.

Percz mulik percz után.

Mit tud Elemér, ki távolról tekint az egykor oly kedves s most megint azzá varázsolt lakra, — mit tud az álmodó ifjú a mellette elhaladó emberekről, a fegyvercsörrenésről, lódobogásról, a mindig csendesedő zajról, a külváros bezárt házkapuiról?

Mintha a remeteség egyik fénylő ablakán belől árny vonult volna el.

Deboráhé lehet!

— Isten hozzád kedvesem! örökre . . . örökre.

Elemér távozni akart s észrevétlenül közeledett Pécsi házához.

XIX.

Háromszor ismételt kopogás hangzott a csillagjóslat rejtelseit őrző terem ajtaján.

Merkur a skorpio-jegyben baljóslatú fénynyel lobogott s megzavará az egész constellatiót, mely sikert, dicsőséget és nagyságot ígért.

Pécsi Simon keresztbe veté kezét és mind nézte a bujdosó csillagok képleteit.

Szép, nagy, értelmes homlokán összegyültek a redők, s közülök gond és aggály tekintett ki.

— Egy hozzám ragaszkodó veszélyeztessen-e életét érettem? . . . S miért? hogy eláruljon, eladjon, mint Judás Iscariotes a Megváltót?

Míg Pécsi e szavakat mormogá, tisztos arcának vonalai mélabús kinyomatot váltottak.

— Hogy is van a szentkönyvben e különös, e borzasztó eset följegyezve? Judás mondá a papi fejedelmeknek: «Mit adtok én nékem, és én öt nektek kezetekbe adom. Ők pedig rendelének neki harmincz ezüst pénzt. Az időtől fogva keres vala alkalmatosságot Judás, hogy az ember fiát elárulja». Szörnyű, szörnyű!

Az ajtón megint három kopogás történt.

— Mint megváltozott Kassai Elemér horoscopja, a mióta Deborah kezét tőle megtagadám! Az ő csillagháza most fenyegető állást foglal ellenem, s mégis sugarai oly barátságosan vegyülnek össze a sorsomat hordozó égitest világával! Ki hüvelykezhenné le e bős talányt? . . .

Pécsit merengéséből erélyes kopogtatás rázta föl. Az ismert jelre hátra vonta a závárt.

Laczkó István, a Klára férje, lépett be.

— Nagyságod parancsa szerint mindent elrendeztem. A thyatirai angyalt biztosítám, hogy nagyságod a kikelet első szombatján, régi ígérethez tartva magát, Balázsfalvára összegyűjti a fehér köntösben járókat.

— De csak azért, mert meg akarom győzni tervek vakmerőségéről.

— E záradékot nem feledtem ki. Szintén dorgáló levelet küldöttem Kádárhoz, az új Jeruzsálem leghevesebb hittedesztőjéhez. A szent férfit dühössé tette az a rágalom, melyet az Antikrisztus bérenoze, Kassai István terjeszt, hogy tudniillik a mi hitünket

egy székelly kocsis gyártotta, midőn Lengyelországból zsidó leányt hozott nőül. Lépjen föl vádlóul az utolsó ítéletkor Kassai ellen maga a szent könyv! Mondjanak fejére átkot Szent Pál és Szent János, s emészsze meg őt az Úr, az ő szájának lelkével.

Laczkó István átkát a legőszintébb gyűlölet kifejezése kísérte az arczon és minden mozdulatán.

— Megírtad-e Kádárnak, hogy semmi közöm velök, mihelyt a szombatosságot a bevett vallások közé akarják emelni? Bárgyuság volna oly gyöngge felekezetnek, mint a tiétek, most a csendes visszavonultságból kilépni.

— Többen vagyunk, nagyságos uram, mint gondolná. Titkos hiveink száma naponként szaporodik. De azért én mégis teljesítem az adott parancsot.

— Még annyian sem vagytok, a hány hóhérja van Kassainak. Semmi közöm az őrültekhöz, kik a palloshoz rohannak, mint a menyasszony a vőlegény karjaiba. Az idő előtti izgatásoknak véget akarok vetni, s csak ez okból egyeztem a balázsfalvi összejövetelbe.

— Ki határozhatja meg az izgatásra alkalmas időt? A mustármagból néha a vihar közt is egészséges fanő ki, míg a büszke csert ledönti a szélvész. A tizenkét apostol, midőn az ígét hirdetni indult, nem várt a bujdosó csillagoktól jelt a cselekvésre; csak azt tudta, hogy a Szentlélektől van megszállva, hogy hivatás ruháztatott reá, hogy kötelességét teljesítenie kell . . . és ez elég volt.

Pécsi Simon merően szegezte nagy kék szeméit

Laczkó Istvánra. Volt valami kérdő és vizsgáló, valami szigorú és visszautasító e tekintetben.

A szombatos pap érezte, hogy vére arczára gyült. Nyugtalan mozdulatot tett fejével, mintha bűverő ellen védné magát, s midőn szeme még egyszer találkozott a Pécsiével, vérerein hideg nyargalt át.

— S te nem tartasz semmit a csillagjóslatról? —
kérdé majdnem gúnyos hangon Pécsi.

Laczkó szabadabban lélegzett.

— Nézz e jelekre!

Pécsi az állatkörre mutatott és a bujdosókra.

A csillagjós kémterme reánk nem tenné sem azt a hatást, melyet a tudomány emberének a vizsgálódásokra szükséges eszköztára tesz, sem azt, melyet egy delejező mystikus szobája, hol a tisztánlátók és nyílt szemmel alvók kérdeztetnek ki.

De Laczkó István megdöbbenéssel tekintett a vörös, a halvány és rézsárga színben világoló bujdosókra. S ha tagadni merészelné is a malefikus befolyást, melyet az állatkör képleteinek viszonya gyakorol a halandók szerencse-csillagára, idegeit izgatná, kábítaná a csillagjóslat, s képzelődésére a titokszerű, a megfoghatatlan, de mégis félelmes dolgok bűverejével hatna.

— Nézzen kegyelmed — ismétlé Pécsi — a vész-
teljes constellatióra, mely Jupitert fenyegeti. E csil-
lag az enyém, s arczára van fölírva végzetem. Ke-
gyelmed szerencsés, hogy a szörnyű betűket nem
ismeri. Én tudok az égről olvasni.

— És mit olvasott nagyságod?

— Hogy Judas Iscariotes elárulta fejemet, — szólt merengően Pécsi.

Laczkó István tenyerével takarta el arczát és térdei reszkettek.

Pécsi e megindulásban csak a becsületes embernek a bűn iránt való természetes iszonyát látta.

— Pedig szerettem őt, s ha egy utálatos, egy gyűlölt férfiú nem vetette volna magát közénkbe, akkor ő az én szerencsémét s én az övét biztosítottuk volna.

— Szent Isten! — rebegte Laczkó István.

— Iszonyodol, úgy-e? Oh, bár győznél meg, hogy hazugság a csillagjóslat! . . . De ne szóljunk erről többet.

Pécsi hallgatva sétált a termen végig, s onnan a szöglet-erkélybe lépett, hol orgona-asztala áll.

A szombatos pap gépileg követte.

— Barátaimból támadnak gyilkosaim! — sóhajtá Pécsi.

Újjai az orgonát pengeték lassan, mélán, gondolat nélkül, de egyszerre összeszedvén magát, harsány hangon kezdé énekelni:

Én Istenem, én erős Istenem,
 Miért hagytál el ennyire engem?
 Kiáltásomtól az segedelem
 Nagy távol vagyon.
 Én kiáltok te hozzád egész napon,
 De még sem felelsz meg:
 Nincs ki megtartson!*

* XXII-ik zsoltár.

— Atyám! atyám! — zokogá Deborah a nagy teremből, a bujdosó csillagok által világított arccal, összefogott kezekkel, büszke és megtört, kérő és feddő tekintettel. — Jer le! miért hagysz a hosszú este magamra? s miért teremtesz rémeket, hogy magányodat háborgassák? . . . De te nem vagy egyedül. Ki ez az idegen? hogy jött hozzád? Mit akar veled? Atyám, atyám! ki ez az idegen? Miért tartja szükségesnek titkon jőni föl a csigalépcsőn és észrevétlenül távozni? Mivel hiteget? Nézz szemek közé! de nem tartja-e lesütve? nézz arczára! de nem fehérebbe az a falnál? Ugyan ki ő?

Deborah főtől talpig jártatta tekintetét a szombatos papon.

— Távozzál! — szólt az apa indulatosan. — Most viselted magadat először illetlenül. El e szobából!

— Engedd könnyekkel öntözni kezedet, atyám! s kérdeni ettől az idegentől, hogy mit keres itt?

— Ne több gorombaságot, Deborah! — fenyegetődzék Pécsi a leányt karon ragadva. — El! el!

— Ez a szombatos tudja, hogy hitsorsosait halállal és jószágvesztéssel fenyegetik. Vannak-e ellenségei, kik romlására törnek? mert neked, atyám, vannak. Van-e birtoka, melyet kockáztasson? mert neked sok van. Szóljon ő maga. S ha veled egyenlő vesztélyben forog, akkor tüstént elhallgatok és távozom.

Pécsi vezetni kezdé Debraht, de ez visszafordult az idegen felé.

— Van-e kegyelmednek leánya, kit a felbőszült

— Judas Tscariotes elárulta fejemet.

nép az utcán végighurczoljon, s kiról a ruhát piszkos kezek tépjék?

— Van nőm, — válaszolá tompa, fojtott hangon Laczkó István.

— Ha e nő ismeri a szemérmet és erényt, s még sem fél a kegyelmed eljárásától, akkor én vád és panasz nélkül távozom. Mer-e neje fejére esküdni? Emelje föl ujjait, s midőn elmondotta az esküt, házunk szívesen látott vendégének tekintem . . . nem fogom még nevét is kérdezni.

— Most már én könyörgök kegyelmednek a távozásáért — mondá a háziúr mély megindulással. — Ne legyen tanúja, mint bünteti Izrael Istene az atyát magzatában. Jó nevelést kaptál Deborah, s mégis . . . kérem, édes barátom, távozzék és hallgassa el, titkolja a történeteket. Én vén ember vagyok, s nagyon fájna, ha az utcán szemem közé nevetnének.

Deborah összeszedte lelkének minden erélyét, s az apa vérmérséklete fölött uralkodó nyugalommal mondá: — Meg fogsz győződni, édes atyám, hogy a mit vakmerően tettem, helyesen történt, s hogy engedetlenségem minden hizelgő szavaknál és szép kifejezéseknél hűbben beszélt el az én szeretetemet. Oh! csak későn ne látnád be, hogy a szegény Deborah, midőn megbántott, oltalmazott téged.

Laczkó István, mintha az üldöző angyal kergetné, rohant a csigalépcsőn, le az udvarba.

Csak a szabad lég oszlatá kábultságát, zavarát.

Megállott, körültekintett, mintha a kopasz fák, a szobrok és a vízmedenczék amorkáitól is tartana.

Cselédek jöttek, mentek az udvarkertben, és

Laczkó kiegyenesült, fontolva, lassan lépett, nehogy magát gyanúba hozza.

Csak ne volna oly hosszú az út a palota tornáczától a czfmeres kertkapuig.

*

Elemér, midőn háta mögött Szeredi és Gyulai hangját meghallotta, kedvetlenül tekintett vissza.

Álmai szétfoszlottak.

— Öcsém, már nem tartóztatlak. Itt van a mi barátunk: Elemér. Szíves lesz hazakisérni. Aztán úgy-e, Elemér, nálam fogod az estét tölteni? Gyulait nem is hívom, mert ha nagynénje nem parancsolta magához, akkor Pécsiéknél marad. Igen kezd szívéhez ragadni a szép szűcsleány. Nem is csoda! Volnék csak fiatal! . . . tehát, Elemér, mi együtt vacsorálunk.

— Nagybátyámhoz vagyok híva.

— Talán búcsú-lakoma? Még megérem, hogy az itélőmester úr ő kegyelme a pazarok hírébe jön.

— Ma nagy ebéd volt nála — szólt Gyulai.

— Ebéd is?

— Igen kitünő.

— De mit hallok? — kiáltott föl Szeredi, — Pécsi most tartja az isteni tiszteletet. Orgonál, imádkozik, énekel. Valóban, a XXII-ik zsoltárt dudolja. Csak azt szeretném tudni, öcsém, hogy melyiteknek lesz ipjává a vén orgonás?

Gyulai mosolygó arcza temeté boszankodását; Elemér száraz és komoly választ adott.

— Veled, öcsém, jóízűen tréfálni sem lehet. Gyulai

derült, mintha már megkapta volna a kosarat, s csak el kellene rejteni . . . De a Pécsi kertje előtt vagyunk. Tudjátok, mit gondoltam? Lepjük meg őt az orgonázásnál.

— Már késő lenne . . . elhallgatott az ének és zene — szólt Gyulai.

Apró vitatások közt jöttek mindig közelebb a kert-kapuhoz.

Elöl ment Szeredi egyedül.

A mint az illem követelte, egy kurta lépéssel hátrább a két ifjú, kikkel Szeredi meg-megállva és fölig visszafordított fővel beszélt.

Utánok a komornyik, fölpodgyászolva minden hideg, meleg és véletlen elleni óvszerekkel.

A háttért csatlósok foglalták el.

A főúr kíséretestül a kapuhoz ért.

Ekkor közeledett a palota felől Laczkó István.

Lassú, kimért lépése magára vonta a gúnyos Szeredi figyelmét.

— Ez az úr Pécsi barátunk névtelen öcséi közé tartozhatik, kik a faluról jönnek be nagy rokonukhoz egy napra, hogy tíz évre való gőgöt vigyenek ki magokkal.

— Úgy gondolom, — szólt Gyulai — Fridrik péknél lakik. Legalább többször láttam ott.

Laczkó már alig volt tíz öltre a sétálóktól, kik épen a kertkapunál haladtak el.

— Fridrik péknél? — kérde Szeredi.

— Igen, nagyságos uram — válaszolta Gyulai.

— Fridrik a fejedelemnő ő magasságának asztalára süteményeket és nekem fris botrányokat szál-

Ít. S tudod, Elemér öcsém, mit mond ő a komáról?
Azt fecsegi, hogy nagybátyád kémje.

— Lehetetlen, — szólt borzadva Elemér.

Laczkó most épen mellettök haladt el.

— Mit, lehetetlen. Én erősen meg vagyok győződve, hogy ez az ember Kassai István cím nélküli korlátnok, országtanácsos és ítélőmester ő nagyságának igen kitünő és tevékeny kémje.

Szeredi hangosan ejté e szavakat.

Laczkó István térdhajlása összeroskadt.

Látszott, hogy mindent hallott.

Összeszedte magát és gyorsan tett előre néhány lépést.

E perczben az utoza szélén egy beburkolt nőalak jelent meg, félénken vonulva a csatlósok mellől Elemér felé, hogy tovább haladhasson.

Laczkó, mintha lélekküzdelme új fordulóponthoz ért volna, megállott, de egész testében reszketve.

— Itt várom be őket! — mormogá.

— Én, Szeredi, mondom, hogy kém.

Laczkó szívéhez kapott, mintha golyó találta volna, s megfordulván, vad dühvel rohant gyalázója ellen.

— Előre, csatlósok! — kiáltá most Szeredi.

Éles sikoltás hangzott, s a női alak eszméletlenül hullott a földre, testével mintegy az utat zárva el, Szeredi és Laczkó István közt.

— Klára! Klára! — e dermesztő, vérfagyasztó hörgés tört ki a szombatos pap összehúzódtott torkán.

Elemér az ájult néember segítségére sietett.

Kiki csodálkozással várta a további fejlődést.

De nem történt semmi különös, semmi iszonyú.

Laczkó levette fővegét, kezében tartá, mélyen meghajolva és rendkívül alázatos hangon szólt: — Kegyelmes uraim! csókolom nagysádtok kezét, lábát! én vétségéből a Miklós-kapu helyett a Szent-György-kapu felé indultam, s most észrevéve tévedésemet, vissza kellett fordulnom. Könyörgök egy szökött jobbágyhoz, egy ágról szakadt koldushoz illő alázattal, kegyeskedjenek nagyságtok megengedni, hogy csatlósaik közt csendesen tovább haladhassak.

Laczkó mindig kezében tartá a főveget. Az utolsó csatlós előtt is mélyen hajladozott. S a meddig csak a holdvilág a szemet vezette, Szeredi bámuló szolgálói őt főveg nélkül látták a Miklós-kapu felé haladni.

XX.

Élénken pattogott a tűz a kandallóban.

Kassai István a karszéket közel vonatta a lobogó lánghoz.

Köszvénye, a szigorú ellenség, mintha meg lett volna hatva a melegebb vér és a vidám tűzhely varázsától, rendre oldozá a dermedt tagokat bilincseik alól, s a korlátnok a zsámolyra kényelmesen nyújtá ki lábait.

Szíve is tágult.

A pénzen kívül kezdett beléje férni egy keves szeretet és lélekvád.

Talán az aránylag bőkezű ebéd, talán unokaöcscse távozása hatott a vén és roncsolt testre, a kopár és összezsugorodott lélekre.

Kassai épen most számította föl pénzét, kötelezvényeit és a zálogban tartott drágaságok értékét.

— Örökösöm lesz Elemér; hagyományosaim az iskolák és közintézetek — gondolá, s érzékeny tekintetet vetett a frissen lobogó hasábokra. — Elemérnek még ma tudtára adom szándékomat . . . ő nem fog ezért pénzt kizsarolni, nem él vissza helyzetével. A többi rokonaim nadályok, vérszopó, élősdiférgék.

Kassai megdörzszölé ujjjaival a lábát, mintha valamelyik azon állatok közül csípné, melyekre atyafiai vezették képzelődését.

— Magát jól bíró földesúr fog unokaöcsémből válni. Talán nem ohajtja halálomat, ha jövője felől értesül? . . . Hm! az emberek gyarlók! Egyiket a szerencsétlenség, másikat a szerencse rontja el. Ugyan kibe bizhatunk igazán? A mit szereztem, ha mind kiraknám az utczára, tolvajjá tenném magát az ártatlanságot . . . s ezért szükséges a zár, a lakat és a titkolás. Erényre a bűn elkövetésének nehézségei tanítanak. Csak sejtetni fogom Elemérrel szándékomat. Sok jószágom van. A falvak névsora lázadóvá teheti ellenem utódomat. Reszkessen minden öreg ember a rokonoktól, ha Tacitust és Svetoniust olvasta. Rómában a föladók és méregkeverők többnyire a fiak és unokaöcsök voltak. Hm! . . . De mégis Elemér kivétel. Minek gyanusítanám őt? . . . A szegény ifjú! Sokáig nem fogom látni. S mily békén tűri, hogy miattam Pécsi leányáról és vagyonáról kellett lemondania! Örökösömmé nevezem. Ma mondom meg neki, hogy rája száll vagyonom . . . He,

he! Pécsinek bukni kell. Megérem, hogy Deborah parasztszoknyát fog derekán hordani . . . Kapzsisággal, gonoszsággal vádolnak. S miért? Rendes törvényszék ítelt pereimben. Ősei birtokából fegyveres erővel nem dobtam ki senkit. Hamis tanúkkal nem tétettem {esküit. Hozattak-e föl hamis okmányok, költött aláírások én ellenem? S mi nyugtalanít? Miért teltek oly örömtelenül éveim? miért tartanak rossznak? az emberek tőlem miért húzódnak tovább? miért nem kényeztetett el úgy a világ, hogy Elemér figyelmét és gyöngédségét könnyen észre ne vegyem? Gyűlölnék, kiknek elébe léptem, kik nyomomban haladnak, kiket megaláztam, kiket fölemelék . . . gyűlöl, a ki hálával adós, és a ki a bántalmakat akarja visszafizetni. S vajon miért? Van-e vérfolt kezemen? Pécsi halálos ellenségem, s nem kívánok-e előbb teljes bizonyítékot bűneiről, s csak azután megtorlást? Vagy talán hiba, hogy tetteit lesetem, szándékairól értesülni akarok? Mondtam-e kémeknek, hogy hazudjon róla, ingerelje őt bűnre, tegyen hamis vallomást felőle? Nem, ezerszer nem . . . De hol késik Elemér? . . . Miért nyugtalankodom? Hisz még fél nyolczra sincs. Várjunk, várjunk! . . . Örökkössé teszem őt. A természet rendje, hogy tovább éljen ő, mint én, ki agg vagyok. Megvénültem . . . s köszönje meg a sír felé tántorgó, ha hagyják utódai, hogy magától hulljon a sírverembe. Elemér nem taszít be, sőt pénzemre minden illendőséggel várakozik . . . De miért nem jön már?

Az öreg elmélkedéseit gyors lépések nesze zavarta meg.

Igyekezett karszékét a kandallóhoz visszafordítani, hogy az ajtó felé nézhessen, de hasztalan.

Az érkező csizmája élesen kopogott a szomszéd szobában.

— Bejelentés nélkül jön! Ki meri ezt? Csak Szőke Pista lehet. Mily szemtelenül dörömböl!

Míg Kassai így mormogott, megjelent Klára férje.

Az öreg korlátnok gyűjtött már annyi erőt, hogy karszékéből fölemelkedjék.

— Mit rontasz a szobába, he? Nem utasítottalak-e a kisebb dolgokban titkáromhoz? Mi történt?

— A föld nem billent ki tengelyéből, nagyságos uram; a csillagokból egy sem hiányzik, a holdat sem lopták el, magam láttam az égen. Valóban csak egy gazemberrel van több, de egy elszánttal is. És az én vagyok.

Laczkó István izmos karját fölemelve közelített a gyöngye, a köszvényes, a csodálkozás miatt mozdulatlan öreghez.

— Hej, segítség! — hörgé ez.

— Miért, nagyságos úr! a ki ölhet, nem öl mindig. Hány férget kimélünk, nem tapodunk el, pedig lábunk előtt hentereg? Ne féljen tőlem, tanácsos úr! Az a szerencsétlen, kit maga előtt lát, nem bűneit tetézni, de az Istent kiengesztelni jött ide. Tessék nagyságodnak a karszékbe ülni . . . ne nézen az ajtó felé . . . ne mozdítsa kezét csengetyűjéhez . . . tessék leülni és hallgatni: majd szólok én.

Kassai Laczkó István szavainál még merészebbnek találta arczkifejezését és mozdularát.

— Beszélj, hadd halljalak! No, mi a kívánságod?

Emlékezzél rá, hogy én az ország első hivatalnoka és saját házamban vagyok. Jeladásomra betódnak cselédeim.

— Csödfitse össze őket nagyságod, ha saját gyalázatjának tanúkat akar szerezni.

— De mit akarsz te? — kiáltá Kassai indulatosan.

— Becsületes nevet.

— Az oly kevéssé függ tőlem, mint tőled.

— Akarom, nagyságos úr, hogy e perczen túl ne Laczkó István, hanem Szóke Pista legyek. A kém meghalt, a szökött jobbágy áll előtted. Oh, hogy a megaláztatást és testi szenvedéseket a bűn árán kívántam kikerülni! Hová sülyedék! Veresd lábamra bilincseidet, nagy úr, s kísértess Rápoltra porosz-lóiddal. De követelem, hogy tüstént. Engedelmeskedjél, vagy mielőtt lélekzenél, kezemmel fojtalak meg.

— Ha csak ez a kívánságod, Szóke Pista, ne félj, rögtön teljesíttetni fog.

Kassai az asztalhoz sietett, hogy csengessen.

— Uram! midőn a csengetyűt érinted kezeddal, már reád csuktam az ajtó reteszét, s mfg betörhetnének cselédcid, halott leszesz.

Szilaj eltökélést hirdettek a szombatos vonalai.

— Furcsa ficzkó vagy, Pista — szólt Kassai sötét hamuszfnú arcczal, de elég csengő hangon, s majdnem gúnyos ajkrángással. — Követelsz, s ha kész vagyok teljesíteni, fenyegetsz. Hol az eszed? Eredj, fiam, aludd ki magad, s jőj holnap. A vén, a tapasztalt Kassai mondja, keserves a jobbágy kenyere. Álmodjál szebb kilátásokról, mint a füstölgő viskó, a

koplalás és a deres. Valami megszúrta az orrodát, fiam, s minthogy mindig hóbortos valál, belebolondultál az erénybe és a koldustáskába. Ül le, Pista, hisz' még úr vagy. Ide mellém ül le. Beszéld el, mi történt veled. Hátha jobb tanácsot adhatok, mint te magadnak tudsz.

— Verje az Isten magzataimat az utolsó izig némasággal, ha most hallgatni nem fogok, s ha midőn szólásra nyitom számat, ajkaim gyalázatodat nem hirdetik ki, kezem véredet nem ontja! Lélekgyilkos! erkölcsfosztogató! hurczoltasd a szökött jobbágyot rögtön a röghöz, hogy vonja a szolgaság jármát, s midőn fáradtan dül a barázdára, pattogjon hátán a korbács és kaczagjanak hajduid a leírhatatlan kínokon. Kérdemeltem a szenvedést. Hadd lakoljak, de csak én. Ha nőm megtudja, hogy hol vagyok és mivé lettem, esküszöm, a fejedelem és az egész ország hallani fogja, mily eszközökkel kényszerítettél Pécsi vesztésére munkálni. Ha pedig nőmet Rápoltra mered vitetni, hogy velem osztozzék a nyomorban és gyalázatban, esküszöm, meg foglak gyilkolni az utozán, a tanácsteremben, az Isten házában, kórágýadon, haldoklásod perczébe, ott és akkor, hol módját ejthetem. Nagyságos úr, már szólíthatod embereidet. Számat több szóra ki nem nyitom.

Szóke Pista keresztbe fonta karjait és merőn állott Kassai előtt.

— Mit csináljak ezzel az eszeveszettel? — tőprenkedett a háziúr. — Takarodjál innen (de a fejedelemhez megy: gondolá). Megállj, ne moccanj! (Hisz, szemet sem hunyorft a nyomorult.) Még itt

vagy? (Mintha lábát a padimentumhoz szegezték volna.) Cselédeimmal kidobatlak. (Hallgat az akasztófa-virág.) No, Pista, többet ne tréfálj velem. (El kell, hogy láb alól tegyem.)

Léptek hangzának.

— Mégis itt vagy? (Bizonyosan Elemér jön.)

Kassai redős homlokán gyöngyözött a veríték.

Nem az unokaöcs jelent meg, de Demeter, a vén szolga.

Laczkó István még mindig összefont karral, fenyegetően és daczosan állott a főúr előtt.

Nem tűrheté Kassai a megaláztatást, és cselédje bámuló tekintetét.

— Demeter! ezt az embert ki nem kell innen bocsátani, míg rendeletemet nem veszed.

— Értem, nagyságos úr.

Kassai más szobába távozott.

Egy legényt a tornácra küldött, hogy ha Elemér jönne, ne bocsássa be. — Mondd neki, beteg vagyok, lefeküdtem.

Ekkor hivatá a titkárt.

Elbeszélte, hogy egy szökött jobbágyot akar Rápoltra küldeni. Megparancsolá, induljon vele tüstént útra, s tartson mindent titokban.

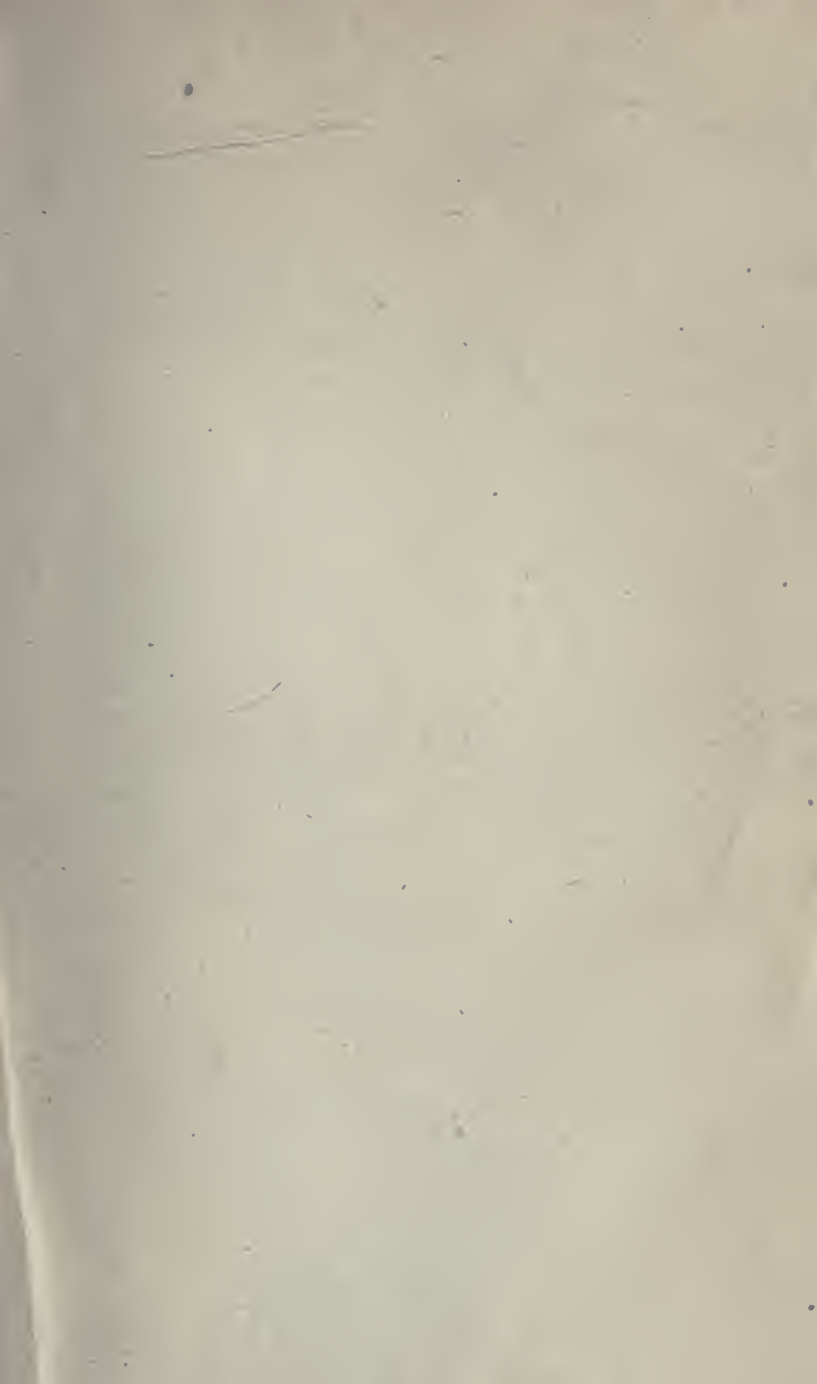
— Csak Demeter fog társad lenni. Vigyetek magatokkal töltött fegyvert. Lőjétek le, ha mocczanni mer. Demetert Rápolton kulcsárrá teszed. Ott mondd meg neki akaratomat. Podgyászait, vagyonát később indítod utána.

TARTALOM.

	Lap
BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND. Irta <i>Mikszáth Kálmán</i> —	V
A RAJONGÓK — — — — —	1
Első rész — — — — —	3
Második rész — — — — —	130

KÉPJEGYZÉK.

	Lap
1. Kemény Zsigmond arczképe... ..	111
2. I. Rákóczi György	8
3. György megjelenése most sem maradt hatás nélkül... ..	18
4. Az ablakmélyedés zsámolyánál nő-alak térdel... ..	33
5. Űtött az óra, szól Kassai	48
6. Veszszenek a szombatosok!	65
7. Viaszk-arczán mintha megszűnt volna a vérkeringés... ..	70
8. Deborah vonásai szabályosak voltak	73
9. — Ha-ha-ha! Mind itt vagytok Fogarasról... ..	89
10. Pécsi Simon	97
11. — Téged Szőke Pistának hívnak	122
12. A másik perczben már Jefta keblén volt az idegen csecsemő	169
13. — Egyik Kassai ellenetek tört, a másik téged védel- mezett	172
14. — Judas Iscariotes elárulta fejemet	287

PH
3176
M3
köt.17

Magyar regényirók

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
